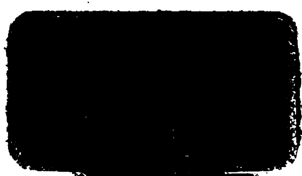

[illegible]
FP

38. sz.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

HUSZONÖTÖDIK KÖTET.

PEST, 1871.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADÉMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. XXX és 465 és 450 l. 6 frt.

— — — III. IV. köt. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár, rendk. és jegyzetekkel ellátták Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I. II. k. VIII és 490 és 524 l. meg egy tábla 6 frt., külön mindenik kötet 3 frt.

— — — V. köt. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár, u. azoktól. 380 l. Ára 3 frt 50 kr.

M. TÖRTÉNELMI TÁR. I. köt. X. és 266 l. egy pecsétmással 2 frt 40 kr.

— — — II. köt. 215 l. száz pecsétmással 2 frt 10 kr.

— — III. köt. 204 l. egy sírkőrajzzal 1 frt 40 kr.

— — — IV. köt. 260 l. 2 frt 40 kr.

— — V. köt. 281 l. 1 frt 40 kr.

— — VI. köt. 204 l. egy pecsétrajzzal 1 frt 60 kr.

— — VII. köt. 260 l. 1 frt. 60 kr.

— — VIII. köt. 259 l. 4 kőirati táblával 1 frt 60 kr.

— — IX. köt. 244 l. 1 frt 40 kr.

— — — X. köt. 240 l. aranybullák s ékm. hasonmásaival 1 frt. 60 kr.

— — — XI. köt. 240 l. 1 frt 40 kr.

— — — XII. köt. 292 l. 1 frt 70 kr.

Az egész tizenkét kötetes folyam ára tizenöt forint.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. XIII. v. *Új folyam* I. kötete 1868. 292 l. 1 frt 40 kr.

— — — XIV. v. „ II. kötete 1869. 282 l. 1 frt 80 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX és 182 l. kilencz kőirató hasonmásos táblával 3 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendű tárgymutatója, Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 3 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 41 l. 40 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI. 1 és X—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 08 kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.)

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE, fő tekintettel az egyházi intézetekre vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspökmegyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. Első kötet két darabban. *Az esztergami egyháztartomány s hozzá tartozó püspökmegyékkel együtt.* XVIII. és 807. l. 5 frt.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története. Rupp Jakabtól. Két térképpel 366 l. 2 frt.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA. Magyar Történelmi Emlékek, egy-egy kötet ára 3 frt 15 kr. kivévén a következőket: I. osztály, XI. köt. (Árpádkori Okmánytár VI. k.), II. oszt. XII. k. (Brutus I.), és XVI. köt. (Forgách) 4—4 frt. — XV. k. (Tököly, Nagy Ivántól) 4 frt. 50 kr. — XVIII. köt. (Tököly, Toroméól) 1 frt 90 kr. — **E nagy gyűjtemény tartalmát l. a boríték következő lapjain.**

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XXV.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY : ÍRÓK.

25

HUSZONÖTÖDIK KÖTET.

PEST, 1871.

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

VERANCSICS ANTAL

M. KIR. HELYTARTÓ, ESZTERGOMI ÉRSEK

ÖSSZES MUNKÁI.

KÖZLI

WENZEL GUSZTÁV,

M. AKAD. R. TAG.

10 H1

TIZEDIK KÖTET.

VEGYES LEVELEK.

1569—1571.

PEST, 1871.

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

A N a*

Pest, 1871. Nyomatott az „Athenaeum" könyvnyomdájában.

ELŐSZÓ.

Verancsics Antal munkái kiadásának folytatása, melyre feledhetetlen történetírónk Szalay László halála után a Magyar Tud. Akademia Történelmi Bizottsága által felszóllíttattam, 1868. február 2-ka óta, a mikor ezen folytatásnak első, vagyis az egész gyüjtemény VIII. kötetét tettem közzé, íme két (a IX. és X.) kötettel bővült ismét. Ezen alkalommal kötelességemnek tartom, e két kötet tartalmáról a közönség előtt számot adni, s egyúttal Verancsics munkáinak még hátra lévő közlendőit néhány szóval érinteni.

Gyüjteményünk hatodik kötetével Szalay Verancsics Antal munkáinak harmadik alkatrészét, t. i. vegyes leveleit, kezdte közzé tenni. S bármi érdekesek és jelesek az első két kötetben foglalt történelmi dolgozatok; bármi fontosak a harmadik, negyedik és ötödik kötetben kiadott kettős portai követségnek iratai (1553—1557. és 1567—1568.): azért a vegyes levelek bárcsak futólagos áttekintése után mindenki meg fog győződni arról is, hogy ezen vegyes levelek tartalma hazánk akkori, főleg belviszonyainak történetére nem kevesbbé fontos és érdekes.

Alulirott eddig a vegyes levelek közlését 1559.

martius havától 1571. végeig, három kötetben folytatta; a mihez képest, a második portai követségnek idejét levonva, közleményeim csaknem tizenkét évre terjednek. A mennyiben pedig Verancsics ezen idő alatt előbb mint egri püspök, s azután mint esztergami érsek és prímás, részint előkelő egyházi és országos állásánál fogva, részint mint Eger és Érsekújvár várainak hadi kormányzója, a legfontosabb közdolgokra igen jelentékeny befolyást gyakorolt, kora legjelesebb egyházi dignitáriusai, államférfiai, hadvezérei és tudósaival közvetlen és szoros összeköttetésben volt, s a reá bízott ügyek kezelésében nagy tevékenységet fejtett ki; a mennyiben továbbá családi viszonyai is több tekintetben nem csekély érdekkel birnak: magában világos, hogy hazánk XVI. századi története ezen a politikai, jogi és társadalmi élet minden iránylataira vonatkozó számos levelek által sok nevezetes felvilágosító és tájékoztató adatot nyer.

A VIII. kötet előszavában azon forrásokat említettem fel, melyekből az általam közlött leveleket vettem. Ezek általában a bécsi császári titkos levéltár, az előbbi m. k. udv. kanczellária levéltára, Verancsicsnak a nemzeti muzeum könyvtárában lévő kéziratai; továbbá Verancsics számos leveleit tartalmazó egy kézirati codex a győri papnövelde könyvtárában; Verancsics kéziratainak az egri érseki könyvtárban lévő másolatai; végre egyes levéltárak és kézirati gyűjtemények, melyekben történelmi kutatásaim alatt egyik másik számra találtam. Ezen tudósításom a IX. és X. kötetek tartalmára is alkalmazható.

Névszerint a IX. kötet XII. XXIII. XLI. XLII.

és LXXXI., s a X. kötet XXI. XXVI. XXX. XXXII. és LXXIV. számait a bécsi császári titkos levéltár eredeti példányai után; a IX. kötet XV. CXXIV. CXXVIII. CXLIX. és CL. számait az előbbi magyar k. udv. kanczellária levéltárának ügydarabjai után; a IX. kötet I—III. VII—IX. XLIV. XCIV. és CXXVII., s a X. kötet XVII. XXII—XXIV, XXVIII. C. és CV. számait az egri érseki könyvtárnak kéziratai után közöltem; a IX. kötet LXIII. CV. CVIII. CXII. és CXXXV—CXXXVIII., s a X. kötet III. V. VII. XV. és XXVII. számait a nemzeti muzeum „1680. fol. Lat." jegy alatti, csupa eredetieket tartalmazó kézirati codexéből; a IX. kötet IV—VI. X. XI. XIII. XIV. XVI. XVIII. XXI. XXII. XXIV. XXV. XXXVI. XXXIX. XLIII. XLVII—LX. LXIV. LXVII. LXIX—LXXVI. LXXVIII—LXXXV. LXXXVII. XC—XCIII. XCV. XCVI. XCIX. CI. CIV. CIX. CX. CXIV—CXXIII. CXXV. CXXVI. és CXXIX—CXXXIII., s a X. kötet I—XV. XX. XXVII. XXIX. XXXI. XXXIII—XXXV. XXXVII—XL. XLIII. XLV. XLVIII. XLIX. LII. LIV—LVIII. LX. LXI. LXIV. LXVII. LXVIII. LXXI. LXXIV. LXXVI. LXXX—LXXXVI. LXXXIX. XCIV. LCIX. CII. CIV. CVII. CVIII. CXI. CXXIV—CXXVI. CXXXIV. CXXXVI. CXLV. CLVIII. CLIX. CLX. CLXI. és CLXIII. számait a nemzeti muzeum könyvtárának „1681. fol. Lat." jegy alatti négy kötetű kézirati gyűjteményéből; a IX. kötet XIX. XX. XXV. XXVII—XXXV. XXXVII. XXXVIII. XL. XLV. XLVI. LXI. LXII. LXV. LXVI. LXVIII. LXXVII. LXXXVI. LXXXVIII. LXXXIX. XCVII. XCVIII. C. CII. CIII. CVI. CVII. CXI. CXIII. és CXXXIV., s a X. kötet XVIII. XXV. XXXVI. XLI. XLII

XLIV. XLVI. XLVII. L. LI. LIII. LIX. LXII. LXIII. LXV. LXVI. LXIX. LXX. LXXII. LXXIII. LXXV. LXXVII—LXXIX. LXXXVII—XCIII. XCV—XCVIII. CI. CIII. CVI. CIX. CX. CXII—CXX. CXXII. CXXIII. CXXVII—CXXXIII. CXXXV. CXXXVIII—CXLIV. CXLVI. CXLVII. és CLXII. számait a győri papnövelde Verancsicsféle kézirati codexéből; végre a X. kötet XVI. XIX. XXV. és CXXXVI. számait Hevenesi kézirataiból vettem.

Érdekesnek tartom felemlíteni, hogy azon reversalis, melyet Verancsics Antal mint esztergami érsek 1570. april 24-én adott, s mely a X. kötet XXV. sz. a. közöltetik, Hevenesi kézirataiból (XXX. kötet 233. l.) van véve. A mennyiben pedig a győri codex 197. l. hasonló szövegű, de 1570. évi martiushó 15-ke keltével ellátott iratot tartalmaz; nem lehet kétség, hogy ez volt az eredeti fogalmazvány, mely utóbb néhány, az érsek jogosítványát némileg megszorító határozattal volt megtoldva, és ehhez képest módosítva. A martiusi fogalmazványnak, mely — mint látszik — az előbbi érsekek állásának megfelelt, X. kötetünk 56. lapján a 26. sortól kezdve rövidebb szövege a következő:

„Veteranos vero milites, qui iam in ea arce Wywariensi diu militarunt, omnes quicunque in officio, et intra conditionis suae terminos perstiterint, eruntque, haud quaquam loco atque servitio suo movebimus; qui contrarie sese gesserint, nostrum erit, ut quemadmodum de aliis securitatibus, ita etiam de ista militari eidem arci consulamus. Non defuturi ullo tempore, ut de stipendiis suis iidem milites reddantur contenti. Decimas denique nostras stb. Datum Posonii die 15. Martii anno Domini M.D.LXX.“

Végre megjegyzem még, hogy a mennyiben a jelen X. kötet 1571. végeig terjed, a XI. kötet még azon leveleket fogja tartalmazni, melyek 1572. kezdetétől Verancsics Antal haláláig, primási és királyi helytartói idejéből származnak.

De minthogy kutatásaim alatt Verancsicsunk nehány még nem közlött kisebb idodalmi művére is akadtam; s ezen alkalommal több fontos és érdekes, mindeddig kiadatlan, s az előbbi kötetekben sem foglalt levelét is sikerült felfedezni: mind ezeknek közlésére még egy XII. kötetet szántam; mely az egész gyűjteményt bezárandja, s egyszersmind az összes tizenkét kötetnek betűszerinti tárgymutatóját fogja tartalmazni.

Pest december 31-kén 1870.

WENZEL GUSZTÁV.

TARTALOM.

1569.

1570.

1571.

ANTONII VERANCII EPISTOLAE.

V.

I.

Veranesies Antalnak Androniens Tranquillus.

Ad Reverendissimum dominum Antonium Verantium Archiepiscopum Strigoniensem Tranquillus Andronicus.

Non possum oblivisci tuae benevolentiae, quam 1569. okt. 19. saepe perspexi erga me singularem; sed tunc evidentius sese exeruit, quum Viennae proxima aestate legens quoddam meum epigramma de malis reipublicae, me fideliter et amanter admonuisti, ne pergerem immodicus esse in deplorandis nostris temporibus; quoniam lamentis nihil proficimus, neque laborando meremur aliud, nisi odium, interdum etiam perniciem. Nam plerumque vera etiam dixisse multis exitio fuit: siquidem morsus, qui ex vero trahuntur, gravius premunt, et altius infinguntur. Superbi sunt potentiorum animi, et aequari Deorum potentiae volunt, quos facile dicendi libertate irritaveris; adulationibus conciliantur, silentio praetermittere tutissimum est. Quamquam summa tua quidem auctoritas et candor animi tui vehementer me permovent, ac sane vehementius ceteris omnibus: interim tamen abs te peto, concedas hoc mihi, nec moleste feras; dum tibi probem causas a me suscepti negotii, spero, cognitis rationibus omni crimine me absolves. Legimus, Socrati bonum a puero daemonem aspirasse, qui addebat calcaria viro impigro, et ad bona studia sua

ipsius natura sponte currenti : contra vero me genius meus, ut desidem, conctabundumque, statim ab adolescentia coepit incitare atque impellere, ut in communia commoda pro viribus incumbam. Ego vero, qui sum, ut Deo maxime salutaria praecipienti resistam? Essem equidem culpae affinis, si contumeliis et maledictis temere per memet ipsum iactatis quemquam proscinderem. Nunc autem quod eloquor, quae Deus posuit in os, cur in vitio vertitur? Adeone molesta est quibusdam delicatis veritas, ut in professores veritatis odio plus, quam Vatiniano ferantur; perinde ac omnia divina et humana evertissent? Atqui praecipue vera dicendo Christum confitemur; quid enim aliud Christus est, nisi ipsa veritas? — quam ascondere, procul dubio est, Christum cum perditis et infidelibus negare. Neque propterea minis tyrannorum exteriorum, quorum carnifex animus praecipue saevit in eos, qui somnolentos revocant ab ignavia, et cohortantur ad studia virtutis iisdem ipsis salutaria. Nunquam existimavi plus timeri eos oportere, qui corpus occidere possunt, in animam nullum ius habent; quam Deum, qui potest utrumque interimere, et detrudere ad inferos perpetuo cruciandum. Nam in unius corporis amissione haud magna iactura (ut vulgus existimat), accipitur. Per se non vivit, cito deflorescit, atque intra breve spatium interit; quocum sepeliuntur omnes fluxae voluptates, laenocinia et blandimenta vitae humanae; interim antequam ad periodum perveniat, ne connumerem curas, labores, infinita eius intestina externaque mala, quibus aut in ipsis vivendi initiis, aut in medio cursu frangitur. Nonne, ut abundemus commoditatibus et deliciis, expleamusque voluptatibus istam molestam et exitialem sarci-

nam; multa cogimur iniusta, impia, nefaria perficere. Quamobrem Deo conscio et vindice, a quo turpiter defecimus, deiicimur in valles plenas lacrimarum, ex quibus evadere nunquam licet. Itaque consulto multos mortales, perspecta vanitate rerum humanarum, ne indulgendo corpori aeternitate privarentur, multo negligentius vixisse. Egone igitur octogenarius, iam exacto vitae spatio mortem pertimescam? Etiamsi nulla vis inferatur, certe intra paucos dies hinc iure naturae abiendum est, ac terra reddenda terrae, unde sumpta fuit, ut viveret; nam omnia eo abeunt, unde orta sunt. Hoc velim tibi persuadeas, me nulli metus, nullae praemiorum spes, ne vivendi quidem dulcedo ab instituto depellent; in hac vocatione mihi certum est vivere et extingui.

Restat diluere quorundam satis ineptas criminationes. Requirunt a me cum convicio, quonam privilegio tam licenter deplorem conditionem nostri temporis, tacite vellicando Principes immerita de causa? Ad haec subsanantes inquiunt, nisi tu temperes a maledictis, statim respublica corruet, instar Amiclarum, quae tacendo perierunt. Non es huiusmodi, ut mundus tuam auctoritatem sequatur. Si sapis, continebis te intra tuam pelliculam.

Nisi me teneret ratio mei honoris, nec melioribus probari vellem; istis ego calumniatoribus, quibus omnia sordent in rebus humanis, nihil responderem. Tibi vero imprimis homini candido, et docto, et sapienti, cupio rationem totius instituti mei constare. Nam si tu subscribes labori meo, tulisse omnium suffragia putabo.

Haud equidem inficior, ingenium mihi perquam tenue contigisse. Quamobrem summo studio quaesivi

subsidia meae imbecillitati; non domi tantum, sed longe lateque in exteris nationibus, praesertim quae tunc fama percrebuerat florere clarissimis ingeniis in optimo genere disciplinarum, atque cum eminentissimis nostri aevi familiariter conversatus sum. Postea immiscui me nominatim evocatum in aulis Regum, an hinc forte aliquid adiumenti mihi accederet, atque in tractatione negotiorum publicorum cum nostris externisque Principibus (citra iactantiam loquor) multos annos consumpsi non admodum (ut spero) infeliciter. Igitur si propter stupiditatem hebetis ingenii consuetudine doctorum hominum parum doctrinarum consequutus sum; certe verisimile est, postremis meis laboribus nonnihil iudicii ad hoc tempus mihi accessisse, ut iam possim discernere inter fabam et cicerculam, quid honestum sit, quid inutile, quid ferat mortales ad gloriam, quibus infamia inuratur.

Porro in his, quantum licuit per meam tenuitatem humanitus instructus, veritatem, quam mundus dare non potest, dono Dei accepi; pro qua velim non solum indigna pati, sed etiam emori. Praestat enim placere Deo, quam hominibus. Et si nihil in praesentem diem sudatis laboribus et assidua increpatione perfecimus inveterata pertinacia improborum, tamen in vinea Domini exercuisse me non pigebit. Nam boni operis nihil deperit apud Deum; nec debemus expectare, ut Deus arbitrio nostro alios beet, alios fulminet. Ipse dominus temporum et nostrarum cogitationum scrutator intimus omnia novit momenta, quibus cuique mercedem suam, ut quisque meritus est, abunde opportuneque referat. Siquidem rerum ac temporum eventus in sua servat potestate; mortales omnino latere voluit, ne Apostolis quidem, quos tan-

topere dilexit, patefecit, quando restituet Regnum Israel.

Proinde nostri muneris est, nostrum pensum fideliter persolvere. Successus in manu Domini sunt, nec agricola, qui seminat, dat incrementum sementi; nec medicus sanat, quum adhibet opportuna morbo remedia; sed omnia Deus haec operatur in omnibus. Quocirca singularis quidem amentiae est, atque is videtur pacisci cum Deo, qui nolit accingi ad ullum praeclarum facinus, nisi securus de proventu sit. Paulo Apostolo praedicante iacta sunt mediocria quaedam fidei fundamenta; aliquot postea saeculis ipsa fides Christiana per orbem dilatata crevit in immensum. Non tamen hic successus de subactis populis vivo Paulo concessus fuit; neque Paulus id aegre tulisset, si tunc viveret. Quoniam non sibi, sed Christo gloriam quaerebat; quod quidem iussus Divina voce facere, nunquam per tot cruces in tantis aerumnis exagitatus intermisit. Eadem animi magnitudine antiqui Prophetae ad salutem populorum processerunt. Tantum autem abest, ut ea tempestate Divinas admonitiones et iustas querelas apud impios Reges probarent, ut propterea multis modis male accepti et excarnificati vitam amiserint. Ex quorum tamen sanctis praedicationibus, postquam invidia decessit, omnis aetas uberes fructus legit. Illud autem dignum admiratione videri debet, quod maluerunt interfici, quam non parere Deo. Revera frugi mancipia dominorum voluntatem alacriter perficiunt, servos torpentes et rebelles nequicquam ad bonam frugem excitaveris. Atque ista fex hominum, quod execrabilius est, praeclaris cuiuscunque conatibus, quae ipsi ne digito quidem attingunt, invident, atque adeo infesti sunt Ad haec omnem aucto-

ritatem detrahere moliuntur, somniantes auctoritatem contineri dignitate personarum, nec sapientiam habitare in pannoso amictu tenuibusque fortunis, verum in splendidis titulis, et in his, qui longo famulitio stipantur. Qua re nihil absurdius fingi potuit. Quippe sapientia, quae domicilium in optima constitutione animi habet, non facile ingreditur in divites domos, tot illecebris vallatas; alioqui si quandoque irrupisset, turpiter eiiceretur, ut a dissimillimis. Divitiarum enim coniunctio cum virtute nulla esse potest; sicuti nec Belial cum Christo. Non temere invenies aliter verbum Domini, quae vera est sapientia, si utramque scripturam scrutatus fueris; nisi in humilium pectoribus consedisse. Quibus Regum infulae cedunt, ac etiam defunctorum cineres prostrati venerantur.

Quamvis multo rarius nostra tempestate huiusmodi sanctitatis exempla propter incredulitatem hominum elucescant; tamen Deus benedictus, prospiciens humano generi, non vult suam Ecclesiam his luminibus orbatam esse, nec penitus aberrare a vero, summergique naviculam Petri. Sustentatur autem, ne ruat, paucis spectatissimis columnis, quae fide ardenti vitaque incorrupta ceteris omnibus praevalent, atque ut sol illustrans omnia, praelucent.

Quod genus hominum, quum fugit pravitatem, quae passim aberrat, magis a Deo, quam a mundo cognoscitur. Ex hoc semine oriundos putes, quicunque studio veritatis inflammantur ad ea, quae reipublicae salutifera sunt; licet proletarii sint, atque ab ergastulis excepti. Hi enim spiritu Dei aguntur, qui veritatem palam in animis hominum inserunt, nulla spe praemiorum, neque metu poenae.

Dicam aliquid maius, quam imperiti opinantur.

Spiritus Paracletus ex sua bonitate vel impiis auctor esse creditur vera loquendi. Cum scelere Caypha sacerdotum principis, nihil tam nefarium, tam immane conferri potest. Ipse interficiendi Christi, mundi Principis et salvatoris, praecipuus consultor et impulsor extitit; at eum ipsum vaticinatum esse de Christo, nemini dubium est. Quanto aequius credere est, quisquis insitus in Ecclesia privatim parvo contentus vixit sine querela. Quem neque honorum ambitio, nec divitiarum admiratio prorsus invictum adversus pecuniam subegit. Huius inquam orationi spiritum Dei virtutem abundius suppeditavisse, praesertim de communibus commodis anxii, atque ad gloriam Dei cogitantis. Nam illo haeret aqua, quod malevoli obiiciunt usurpantes illam pervulgatam sententiam: „Omni vitio carere debet, qui paratus est in alium dicere.“

Nesciunt hoc ad eos pertinere, qui impotentes, ira odioque flagrantes prorumpunt ad convicia more muliercularum; non autem accusari eos, qui nulla privata causa, sed ut communibus commodis consulant, ignaviam reprehendunt, et ad virtutem excitant. Alioqui criminis arguantur et Apostoli, et orationis viri Dei, qui desiderio nostrae salutis acerbius in scelera invecti sunt. Quippe nec iidem ipsi, nec quisquam mortalium expers omnis culpae fuit; solus Dominus Christus peccatum non fecit. Et sane peccare privatos homines a paucis advertitur, itaque non est magni exempli: quibus autem in eminenti collocatis procuratio rerum humanarum contigit, quum conspicui sint oculis omnium, nihil potest in iis abscondi atque dissimulari. Quilibet vel tenuissimus naevus illustrius cernitur, ac multitudinem laedit, et proinde in dignitate provocat ad maledicendum. Quodsi gras-

santur ad publicam perniciem, credis eos, qui maiore animo praediti sunt, temperaturos ab execrationibus ipsorum, ex quorum somnolentia respublica omnis in interitum ruit?

Cessent igitur latrare canes, et innocentes, ne dicam assidue benemerentes de republica proscindere maledictis et vocare in invidiam. Tu quoque tales oblatratores velim tua virtute compescas, et ad modestiam revoces.

Sed fortasse quispiam dixerit, cui equidem assentior, me quidem, ut nunc sunt res nostrae; ludere operam; et facerem utilia, sonsulendo asuetis vivere in otio et luxu, hos enim, si linguis Angelorum utaris, nequicquam ad decus erexeris Videmus eos, qui rebus praesident, ac de publicis commodis subinde admonentur, nihil commoveri; non domi, non foris grassantem vitiorum labem corrigere; non pacis, non belli exercere munia, non perpendere rerum exitus, non adductis exemplis simili negligentia pereuntium veterum excuti. Nulla cuiquam cura de moribus, de Sacris, de cultu Dei; numquid hoste tam potenti atque immani, nobisque admodum infesto, et attrociter imminente nostris cervicibus, quisquam Principum expergiscitur? aut se colligit ad tutelam reliquiarum reipublicae adeo vastatae ac pene confectae? Putant paucorum annorum emendicatis, ne dicam emptis induciis securitatem nobis perpetuo partam esse; ideo de futuro bello nihil cogitant, et inter se tumultuantur, et caedibus strenue saeviunt. Atqui sperent, quod barbari more suo, defluxis breve induciis, et suis rebus compositis, nos imparatos et exhaustos viribus atque pecunia, magno copiarum apparatu inva-

dent; ac nisi tantam pestem Deus avertat, excindere conabuntur.

Utinam sim falsus vates, et nostra respublica externorum hostium secura gaudeat pace sempiterna. Quod antea non fiet (ut mihi persuadeo), quam nos ipsi mutatione vitae redierimus in gratiam cum Deo.

(Redditae) Posonii die 19. Octobris 1569.

II.

Bernátnak Milanóban apátnak Verancsics Antal.

Ad Abbatem Bernandum.

Quum die XVII. Octobris Sacratissimus Caesar, 1569. nov. 1.
dominus noster clementissimus, creavit me Strigoniensem Archiepiscopum, volui pro ea fraterna necessitudine nostra, qua iam ferme a saeculo coniungimur, Reverendam paternitatem Vestram de hac promotione mea propriis litteris meis edocere, ne distineretur rumoribus, quibus non ita cito fides adhiberi solet. Quum vero quoddam iter quoque mihi per Insubres videtur imminere ad proximum ver; cuperem admodum, si tunc posset esse Mediolani in nova sua Abbatia, ut tandem post annos sane iam nimis multos conveniremus, et resarciremus veterem nostram consuetudinem. Quod equidem si mihi ex alto dabitur, miriades aliquot in Reverendam paternitatem Vestram amplexuum et osculorum consumam. Quare diligenter rogo, velit sic procurationes coenobii sui instituere

et accomodare, ut hoc expectatum mihi tempus neutri nostrum adimatur. Alias nequirem non dolere maxime, si hac ipsa expectatione frustrarer. Qui congressus noster, ne Vestrae quoque Paternitati cederet forte iniucundus, adeo crediderim, quod me et amat, et complectitur singulariter. Quod reliquum est, Eandem adhuc ad multos annos et vivere, et bene valere cupio; meque ex animo offero atque commendo. Posonii prima Novembris 1569.

III.

Veranesics Antalnak a velenezei patriareha.

Illustrissimo et Reverendissimo Signor mio osservandissimo.

1569. nov. 5. Con infinita mia allegrezza et consolatione io ho inteso dalle lettere di Marino Fracasio, Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima esser stata dichiarata Arcivescovo di Strigonia dalla Maesta dell' Imperatore con infinita sua laude, della qual sua essaltatione con quel maggior affetto d' animo con essa lei mi allegro; et spero, ch' il Signor Dio la essaltarà à maggior grado et à maggior dignità, cosi ricercando le rare sue virtù, et i molti meriti appresso Sua Maesta Cerarea; affirmando à Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima, esserle affetionatissimo servitore. Ne ultro desidero, ch' il Signor Dio mi doni gratia di dimostrarle con effetto la reverentia

et osservantia, ch' allei meritamente porto; et con questo fine alla buona gratia di Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima riverente mi raccomando et offero. Di Venetia li V. di Novembre nel LXIX.

Di Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima.

affetuosissimo servitor

Il Patriarca di Venetia mp.

Kívül: All' Illustrissimo et Reverendissimo Signor mio osservandissimo il Signor Arcivescovo di Strigonia. Posonio.

IV.

Tes vérének Mihálynak Verancsics Antal.

Magnifice domine frater nobis charissime et honorandissime s.

Heri aliis meis litteris ad Vos datis, hodie vestras accepi prima Octobris scriptas. Quae quam diligentibus tabellariis fuerunt creditae, nescio; ad eas tamen subito rescribere non praetermisi. Utque ad omnes partes vestrarum respondeam: Non puto iam sollicitari Vos reditu Petri, qui expeditus hinc VI. Octobris memorati, crediderim dudum, si sit incolumis, illum in patriam pervenisse, et explesse desiderium vestrum. 1569. nov. 12.

De mortalitate vestrae civitatis non miremini; quia et in his nostris regionibus passim funera efferuntur. Nec mirum est, si Helias Tolimerius et Fran-

ciscus Ferro decesserint, et simul metam vitae attigerint. Erant enim fere coetanei, et eodem senio premebantur. De obitu Vincentii Grisantii etiam gratulandum est relictae eius, si is ille fuerit, quem lues fregerat Gallica. Et iam deplorandae affini nostrae de alio coniugio prospicite.

Vindemia hic quoque nulla est; quum messis etiam tot inundationibus et coelorum intemperiis adeo tenuis ubique provenerit, ut nemini per totum Regnum laeta venerit.

De adventu vestro in Hungariam non erit novum, neque insuave mihi. Sed paciscamini mea etiam vice cum uxore vestra, ne sit postea molesta mihi, ubi coeperit vos repetere pro calefaciendo lecto; tametsi nec adhuc vel tepere illum intelligam, adeo refrixistis ambo. Nisi si copiam liberorum refugitis, et fortasse nec una unis plumis incubatis. Sed haec liberius, ut cum imbecillo fratre. Ego tamen non deero vobis in administranda ea culina, quam optabitis; nisi longius abero.

Nostro autem Fausto arbitror illud accidisse, quod omnibus tyronibus ludi litterarii, qui anno studiorum suorum primo una pagina plus scire consueverunt, quam eorum praeceptores. Sit hoc tamen ita, demusque aliquid etiam affectui vestro, qui est paternus. Nec nos quoque negemus, quod proficiet. Coepit tamen esse nonnihil solutior; et antequam videamus in sancta illum intrasse litterarum, non est blandiendum lubricae adolescentiae; quin potius inhibendus est castigationibus necessariis, ne luxuriet in sumptibus faciendis maioribus, quam et nos et vos possitis. Exigit enim modo vestes sumptuosiores, modo plures libros, quam quos intelligat. Nec interim posse se

discere lamentatur, nisi in sodalitatibus aeque exponere queat, ac ditissimi. Novem autem a kalendis Martii menses sunt, quod ducentos talleros consumpsitmet secundus. Kalendis vero Octobris misi ei coronatos aureos centum, missurus intra mensem unum alios centum; data ei facultate, ut illis sese vestiat instruatque hybernis, his vero victitet et libros emat. Quae quum ita sese habeant, an indulgendum sit ei plus aequo, ipsi vosmet videte, et corripite eius petulantiam. Quia non eum misimus Patavium, ut luxui incumbat, et pecunias prodigat, quae nec nobis, nec vobis affluunt in hunc usum. Moderetur itaque sibi, et discat, nec se ostentet alienis usibus.

Quae autem vos misistis illi, non improbo; concessi tamen et ego, ut pelliceam mardurinam sibi comparet. Ceterum agat omnia intra modum, sic tandem proficiet. Olivas vero, et ficus, et sardellas, et gelatinas, et idgenus plura alia maritimorum vestrorum bellaria si ei summittetis, bene quidem facietis. Est enim filius charissimus. Eadem tamen maritima cur mihi benefico fratri iam ab annis sane multis in vestro mari, et in vestris iucundissimis agris atque insulis cuncta defuerint, vellem mihi diceretis. Sed quia nihil habetis, quod possitis iuste; intelligite a Petro et a Vincentio, quonam id incuriae vestrae stomacho tulerim, quibusque Vos prosequutus sim laudibus ac benedictionibus.

De redempta domo, quod scribitis, placet. Sed in ea exornanda, nollem aut Petrum vexari, aut Margaretham dote sua fraudari, ne novis nos molestiis gravemur. Alioqui alia est ratio ineunda, ut istius commodo ac decori consulatur; quod Vos, qui ea fruimini, videbitis. Nec tamen a nobis destituimini.

Nam et novimus et meminimus, quantum Vobis nostris debeamus.

De perturbatione capitanei Michaelis consobrini nostri valde doleo, vellemque magnopere eius beneficio. ut quandoque remitteret rigorem tantae suae vehementiae. Quae ipsi quanto maiorem existimationem afferre videatur, tanto maiores etiam turbationes illi cumulat. Non enim usquam gentium in civitatibus facile et aequo animo uni cuipiam ceteri cives subiacent; et malunt omnes ex aequo pares esse, quam a quoquam subiugari et excellere universos. Sic et is noster consobrinus faceret, meo quidem iudicio, prudentissime, si remissius gereret se cum suis civibus. Quo instituto nisi ego quoque, in hoc Regno, imo et in hac aula miriade aemulorum abundans, rebus meis proxessissem; putatisne, quod huc evasissem quo evasi, amarerque tantopere ab omnibus, nec id minus ab exteris, quam ab indigenis, quantopere amor? Mirareminique supra modum, si interfuissetis proximis nostris Comitiis, et vidissetis studia sane publica, non privata tantum, quae me ad Archiepiscopatum hunc summo et consensu et conatu evehi non solum cupiebant, sed etiam acclamabant, aeque humanitatis et modestiae, ac meritorum et virtutum praeconia mihi tribuentes. Quod haud quaquam attigisse praesumpsissem, nisi ad fratrem scriberem. Sed res omnino ita habet; voluique domestico exemplo profuisse nostro consobrino, si sonsilium nostrum ei placuerit.

Aliud est, quod prorsus illi persuasum esse cupio, ne Senatui Veneto interminetur abitu suo a signis eius et migratione ad haec nostra. Quo animo nisi esse destiterit, nequaquam sapit: erratque plurimum, si curret in incertum, iratusque privati viri iniuria

publicum statum laeserit. Suumque mutare iudicio ex indignatione sumpto; non est, credite mihi, hominis prudentis, nec eius, qui alienis periculis suae securitati quietique consultum solide esse studet. Reliqua ex notis cognoscite, et vobis habete. Alioqui coniiciet et se, et suos omnes in varias perturbationes, et in incommoda gravissima, si se moverit loco, in quo satis honesta conditione fruitur. Nec honoris est indigus, si sese maioribus suis accomodare et subiicere sciverit simul et studuerit. Me alioqui etiam absens absentem semper habebit praesentem suis commodis. Vosque salutatis nostris tam propinguis, quam amicis omnibus, valete in Domino vestro arbitratu. Viennae XII. Novembris 1569.

V.

Verancsics Antalnak Dolfino bibornok.

Reverendissimo Signor come fratello honorando. 1869. nov. 12
Io ho udito con infinito mio piacere, che Vostra Signoria Reverendissima sia stata in questa dieta d' Vngaria nominata con si gran giuditio da Soa Maesta Cesarea all' Archivescovado Strigoniense, e mene rallegro con lei, non come di cosa hora successa, ma come di cosa molto prima da me preveduta e fermamente creduta per le singolari virtu e meriti suoi. Son securo, che questa degnità non poteva cadere in persona, à cui fossero, per essere piu raccomandate le cose mie, ch' à lei, e l' hagia mostro con quel che

ha fatto per me nell' occasione de' disturbi, che senza alcuna mia colpa si è cercato di darmi in cotesta dieta. Ella sa, quanto io habbia fatto per quel Regno absente e presente; e quanto in particolare mi sia sempre adoptato à favore di quei Reverendi Prelati. A me non pare veramente d' haver meritato questa persecutione: e mi duole, che habbia potuto più il mal humore di quelli, ch' ella sà, che la memoria della buona volontà e buoni fatti miei. Nondimeno perche non posso in tutta mia vita lasciar di far piacere anco à quelli, che m' hanno fatto male, dove li detti haveranno bisogno di me, io sono per far loro ogni commodo.

Quanto poi alla persona di Vostra Signoria Reverendissima, persuadasi di havere in me un vero, obligato et affettionato fratello, il quale cercarà di honorarla e servirla in tutte l' occasioni. Pregola, ch' all' incontro tenga viva protettione delle mie cose, prestando à favor di quelle aiuto al Spadari con la molta autorita; perche certo mi ritrovarà gratissimo et amorevolissimo in ogni occorrenza, cosi sua, come d' ogni suo. Particolarmente la prego à non mancare d' avvertirme, come vero amico intorno alle provviggioni, che giudicarà poter farsi nelle cose cosi spirituali come temporali; perche gliene restaro con obligo. Nostro Signor Iddio la conservi e prosperi.

Di Roma a XII. di Novembre M.D.LXIX.

Di Vostra Signoria Reverendissima

come amorevolissimo fratello

Il Cardinal Dolfino.

Kívül: Al Reverendissimo Monsignore come fratello honorando, Monsignor Eletto Arcivescovo di Strigonia.

VI.

Veranesics Antalnak Ellebodius Nikáz.

Illustrissime et Reverendissime Domine salutem. 1569. nov. 12.
Ego Patavii sum libenter in hac perturbatione rerum omnium: unam tamen ob causam istic esse velim, ut coram tibi laetitiam meam declararem, qua efferor in amplificatione dignitatis tuae; propterea quod sermone, vultu, fronte denique, sensus animi facilius aperiuntur, quam epistola significari possint. Equidem et virtutes tuas, et honorum cursum intuens, nunquam dubitavi, quin ad summum dignitatis locum pervenires; cum et praestantissimae laudi tuae amplissima quaeque deberi scirem, et iam in eo gradu consisteres, qui a summo fastigio quam proxime abesset. Itaque feliciter hunc tibi honorem evenire volo; et Hungariae gratulor, quae non minorem fructum ex auctoritate et sapientia tua capiet, quam tu honorem es ex iudicio et benignitate Caesaris consecutus.

Faustus fratris tui filius, deditus bonarum artium studiis, a me contendit, ut sibi iter patefacerem, ac quasi lumen praeferrem ad Aristotelis libros cognoscendos, qui sunt subtilissime scripti de ratione dicendi. Obsecutus sum optimi iuvenis honestissimae cupiditati, meque totum ei patefeci; sic, ut omne meum studium eius studiis inserviat. Ita enim flagitat tua in me praestans benevolentia, quam cum iam inde essem expertus, cum ex priore legatione te in Hungariam recepisses, eandem mihi deinceps integram

praestitisti. Cui quidem utinam in tanta fortunae tenuitate par esse possim. Sed illa sit quamvis adversa; tam violenta quidem certe esse non poterit, ut mihi ullo tempore meam in te summam observantiam ac gratum animum eripiat. Vale. Patavii pridie idus Novembris.

Illustrissimae et Reverendissimae Dominationis Vestrae
humilis servitor
Nicasius Ellebodius Castelanus mp.

Kívül: Illustrissimo et Reverendissimo Antonio Verantio Archiepiscopo Strigoniensi etc. domino et patrono meo observandissimo Posonii.

VII.

Verancsics Antalnak a mantuai herczeg.

1569. nov. 30. Illustrissimo et Reverendissimo Monsignor. Richiede la singolar affettione che per natural mia inclinatione ho sempre portata a Vostra Signoria Illustrissima che in tutte le occasioni le dia memoria delli amore, che le tengo; et della stima, che faccio della persona sua, el che farò col mezo del Andreasio mio gentilhuomo, ch' io mando à cotesta corte. Il quale non solamente la visitarà per parte mia, mà sicura la venderà della mia verso di lei affettionata voluntà, et come volentieri vorrei haver occasione di far cosa, che le tornasse à servigio. Vostra Signoria Illustrissima dunque sarà contenta de dar fede intiera al detto mio gentilhuomo, con aggradir il comple-

mento, come s' io lo facessi in persona, che me sarà de molto contento. Con che resto, pregrandole ogni felicita. Di Mantova l' ultimo di Novembre 1569.

Al servitio di Vostra Signoria Illustrissima
Il Duca di Mantova.

Kívül : Reverendissimo Signor, Monsignor di Strigonia.

VIII.

Jovius Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Io. Iovium.

Expostulatus est nobiscum Faustus, quod ei necessarios sumptus non suppeditas. Et nova quaedam simultas inter vos orta est; nec scimus, occultane, an manifesta sit illa. Nosque qualiscunque sit, habet admodum male; vellemusque, ut melius concordaretis mutuo. Sed quia vix modum videamus, id posse fieri; novum cogimur instituere, ut ex litteris ad Faustum datis intelliges. Tui alioqui non omissuri curam, provisurique diligenter, quum sese prudenter geret, nosque intemperiis suis nimis adhuc iuvenilibus desistet molestare. Jam enim intra novem menses a kalendis Martii constatis nobis pluribus, quam quingentis et septuaginta talleris; et nihilominus perpetuis nos petitionibus urgetis. Quo stimulo haud quaquam volumus imposterum sollicitari; ubi pater transiget cum filio, nosque edocebit. Nec modo plura. Vale. Viennae prima Decembris 1569. 1569. doc. 1.

IX.

Unokaöcscsének Faustusnak Verancsics Antal.

Ad Faustum nepotem.

1569. dec. 1. Magnopere offenderunt nos proximae tuae litterae; quibus expostulatus es de institutore tuo, quod tibi sumptus nullos suppeditaret. Quare plurimum et miramur et dolemus, quod tam praepropere ordinem, a me praesenti tuo statui constitutum invertere contendis. Nec enim alia causa achatera tibi coniunxeram, quam ut adolescentia tua et aetate adhuc immatura et rerum imperita sustentaretur. Sed postquam te adeo iudicas esse ea et aetatis maturitate et rerum peritia sufficienter imbutum, tuis te ventis committemus. Nec id quidem libenter; sed tantummodo, ut careamus iuvenilibus tuis fervoribus; quum iam senilis aetas nostra dudum his praecipitiis et furoribus valedixerit, et maioribus rebus operam damus. Ne tamen sic etiam studiis tuis desinas, patri tuo commisimus, ut ipse intelligat, nosque primo quoque tempore edoceat, quanta stipe annuatim opus erit tibi. Quod ubi primum ex eo cognoverimus, novum modum instituemus de sustentatione tua, quam a nobis semper stato suo tempore in singulos annos accipies. Etiam vel totum hoc aes uno mense consumpseris, vel in annum moderabere, in te hoc erit constitutum; verum si ante tempus illud prodegeris, frustra novum a nobis postulabis. Et quid? Quotannisne quingentos aut sexcentos in te talleros, et tua causa in instituto-

rem tuum effundemus? Quos iam intra novem menses a kalendis Martii consumpsistis, necdum eos suffecisse vobis fateamini. Multum est hoc ambobus vobis, multum et nobis, qui aliis quoque multiplicibus sumptibus exhaurimur. Quapropter, ut huic rei occurramus, id facturi sumus, quod iam habes. Dedimus etiam commissionem Petro de Angelis, ut disponat vobis Venetiis bibliopolam aliquem, qui tot libros vobis administrabit, quot erunt necessarii; quo demum etiam sumptu careatis. Memineritis tamen cavere, ne modum excedatis in his desumendis. Vale. Viennae prima Decembris 1569.

X.

Saaghy Imrének Verancsics Antal.

Egregie Domine, amice honorande, salutem et nostri commendationem. De congregatione Comitatus Posoniensis causa conferendi subsidium 25 denariorum Magnifico domino Comiti Ecchio a Salmis, quod ad nos scripsistis, nihil sciebamus. Et fecistis bene, quod nos edocendos esse duxistis. Huiusmodi enim negotia nondum licet nobis attentare, donec in possessione non fuerimus Archiepiscopatus propter multa, nequid ante tempus cum aliqua obloquutione ageremus, inhibente et vos non multum causa dissimili sine scitu Camerae. Quapropter heri loquuti sumus diligenter cum ipso domino Comite super hoc; et auditis his nostris rationibus cuncta probavit, et censuit ces- 1569. dec. 9.

sandum a congregatione ista, quoad nos erimus in Archiepiscopatus possessione. Quod non longe differetur, quandoquidem nobis etiam hic erit tamdiu immorandum, quoad usque homines mei Praga revertentur. Quos propterea misi in curiam, ut inde referant mihi diplomata et mandata necessaria ad apprehendendam memoratam Archiepiscopatus possessionem. Et hoc loco subsistat ista res ad suum tempus. Nec desimus gratificari domino Comiti, qui certe plurimum Regno servit. Et bene valeat. Viennae 9. Decembris 1569.

Eiusdem dominationis Vestrae

uti frater

Electus Strigoniensis mp.

Kívül: Egregio domino Emerico Saaghy, provisori domus Archiepiscopatus Strigoniensis Posonii, amico nobis honorando. Posonii.

XI.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacram Caesaream Maiestatem.

1569. dec. 13. Propter celerem Sacrae Caesareae Maiestatis Vestrae abitum, et maximum concursum multitudinis, quo Principes huiusmodi temporibus obrui solent, meo negotio nulla tunc ratione dari potuit expeditio. Nec ego volui esse molestior, ne quid tumultuosius transactum fuisset mecum, et Maiestas etiam Vestra

minus satisfacta esse potuisset. His itaque duobus meis familiaribus ad Maiestatem Vestram destinatis, huius ipsius expeditionis meae causa supplico quam demississime, dignetur clementer mandare, ut omnium eorum, quae ad praesentis mei negotii de apprehendenda Archiepiscopatus possessione, et de aggrediendo procuratione militum, atque eorum, quae arcis Wywariensis reparatio postulat, attineant, fiat celerior et totalis expeditio; ne sic et ego pendeam, et tota res ipsius Archiepiscopatus, eiusque Ecclesiae status magna cum iactura plurium partium suarum maneat in suspenso.

Primum autem opus est litteris donationalibus, quarum iam Reverendissimus dominus Vesprimiensis accepit exemplum a Camera.

Deinde mandatis ad Cameram Posoniensem, ad Capitulum, ad officiales, ad praefectos tum arcis tum militum, et ad omnes subditos generaliter, ut me admittant in omnia, mihique pro rei more, et Sacrae Caesareae Maiestatis clementi voluntate ac decreto pareant et obsequentes sint.

Et quum militum solutio arcisque instauratio maximam omnium proventuum partem in se est receptura, humillime supplicaveram, ut Sacra Caesarea Maiestas Vestra etiam pisetum, si fieri posset, propter alias quoque certas causas, de quibus tunc attigeram, clementer mihi concedere dignaretur; sin minus, ut maiorem mihi pensionem, eiusdem piseti nomine solvendam Camerae propter intertentionem cuiusdam praesidii civitatum montanarum, non imponeret, quam trium millium. Super qua supplicatione licet Sacra Maiestas Vestra discedens dixisset benigne mihi, bonum me, et expectatum responsum habiturum a

Camera; verum Camera his tribus millibus tria alia adiecit millia, et sic sex exigit. Supplico itaque humillime, dignetur mihi benignius super hoc respondere; quum propter maximam molem sumptuum, qui mihi erunt ad conservationem et instaurationem arcis insumendi, tum quod fortasse etiam in hac utique nondum omnino fracta senectute promerebor hoc Suae Maiestatis erga me munificentiae et gratiae. Nec propterea multum eius fisco decedet, quum ex bonis et fidelibus servitoribus Principes multo maiora interdum assequi soleant, quam in eos contulerunt. Igitur spe maxima, de sua benignissima gratia persuasus, hanc quoque prioribus adieci supplicationem, humillime expectans benignitatis suae responsum. Et Deus Omnipotens Sacram Caesaream Maiestatem Vestram in optima sanitate conservet, et fruatur eadem omnibus suis actionibus et conatibus quam prosperrime. Viennae 13. Decembris 1569.

XII.

A kincstári tanács Verancsics Antal esztergami érsekké kineveztetése tárgyában.

(Az elöbbinek melléklete.)

Sacratissimae Romanorum Caesareae ac Regiae Maiestatis, Domini nostri clementissimi nomine Reverendo Domino Episcopo Vesprimiensi significandum: Maiestatem Suam Caesaream Archiepiscopatum Strigoniensem Reverendo domino Antonio Verantio con-

tulisse; ita ut in posterum Archiepiscopus Strigoniensis et sit, et nominetur; honore, dignitate, fructibus et emolumentis illius Archiepiscopatus universis fruatur. Itaque velle Maiestatem Suam Caesaream, ut litterae donationales illi in Cancellaria Hungarica iuxta formam consuetam expediantur, in quibus exprimantur arces bonaque, et singuli proventus ipsius Archiepiscopatus, simul cum iure patronatus omnia eius beneficia et sacerdotia conferendi iure et modo consueto.

Mandata item ad Capitulum, ad officiales, et ad omnes subditos, ut sibi pareant, eumque Archiepiscopum agnoscant, ut moris est, edantur.

Vicissim praefatus dominus Archiepiscopus iuxta oblationem suam curam gerat, non solum praesidii in arce Wywar constituti, nimirum ducentorum quinquaginta equitum, et ducentorum peditum, qui veterani sint, et in militia bene exercitati; verum etiam munitiones illius arcis, quae erunt necessariae, omni sedulitate et studio rite prosequatur, ut pro Maiestatis Suae architectorum voluntate celeriter pro periculorum exigentia deducantur ad finem; ac ut Maiestati suae, quandocunque sibi integrum fuerit, milites illic recensere liceat.

Hanc Maiestatis Suae esse certam et benignam voluntatem.

Decreto Domini Imperatoris
in Consilio Camerae Aulae.

XIII.

Görög Mihály vikárius, és Telegdy Miklós olvasókanonoknak Verancsics Antal.

Ad Mathiam Graecum Vicarium, et Nicolaum Thelegdinum Lectorem etc.

1569. dec. 15. Venerabiles fratres in Christo nobis dilecti salutem. Die quinta mensis huius coacti sumus celebrare missam in hac Viennensi civitate; quae revera contigit nobis prima, eamque omnino Ecclesiae nostrae Strigoniensi dedicaveramus. Quod et ratio ipsa deposcebat, et pro usu antiquissimo omnium Ecclesiarum ita fieri oportebat. Sed quum processus noster ad Apostolicam Sedem mittendus rite nequiebat confici, nisi affuissent testimonia, quod obiremus missae sacrum; passi sumus persuaderi nobis, quum ab omnibus huiusmodi functionum peritis, tum maxime ab Illustrissimo Nuncio Pontificis, ut huic muneri palam principium daremus. Aiebant enim, duos me Episcopatus per tot annos tenuisse, nec interim vel unicam missam celebrasse, et ob id magna mea culpa sacrorum canonum censuras incurrisse; quam negligentiam si forte in Archiepiscopatu quoque admisissem, imminere periculum de non obtinenda confirmatione relaxationeque annatae. Quae vitaturi duo incommoda, paruimus amicis, et hoc pensum apud Jesuitas legendo, publice tamen absolvimus; Tyrnaviae, Deo volente, non ita multo post exequuturi cantando. Et sicut haec duorum Episcopatuum, quibus praefui,

Quinqueecclesiensis et Agriensis, pro prima et ultima habebitur; ita Archiepiscopales in Ecclesia Tyrnaviensi, domino bene iuvante, et ordiemus et prosequemur. Ne tamen hanc necessitatem nostram aliter interpretaremini, eam vos ex nobis scire voluimus, ut et apud vos et apud alios, apud quos opus erit, excusatos nos habeatis.

Ceterum, ut causam quoque, qua hic Viennae post abitum Caesareum substiterimus, non ignoretis, Camera Aulica graves quasdam difficultates conditionum decreto Maiestatis Eius inseruerat, quo nobis indicabat, quamnam partem bonorum ac reddituum Archiepiscopatus essemus habituri; occursurique illis omni studio, quo maiori potuimus, egimus tantum, ut postremo omnia et bona, et quoscunque proventus idem Archiepiscopatus habeat, nobis clementissime contulit, exclusis conditionibus universis. Jussa quoque est eadem Camera, ut diplomata ac mandata quaecunque ad apprehendendam possessionem eius essent nobis necessaria, expedienda curaret. Sed Camera quoque, celeriore discessu Maiestatis Caesareae sollicita, quae eandem comitari extemplo cogebatur; expeditio nostra, tam parvo tempore, et in eo rerum multitudinis concursu, minime tractari potuit. Neque nos eam tumultuarie urgere voluimus, ne quid erroris aut defectus illi ex festinatione incidisset. Sic his rebus coacti subsistere, donec nuncii nostri, quos propterea Pragam ablegavimus, revertentur cum huiusmodi diplomatum et mandatorum expeditione. Vos interim istic, atque nos hic, boni hanc moram nostram necessariam consuletis et sustinebitis; quum secus fieri nequeat, si rite et ipsius Archiepiscopatus pos-

sessionem inire, et reliqua, quae nos in eo obeunda concernunt, exequi velimus.

De quibus omnibus et tempestive et affatim edoctis vobis; addo ad postremum de Nicasio quoque Belga, de quo nuper apud me feceratis mentionem. Est enim apprime eruditus, et dedit ad me litteras doctas simul et elegantes Patavio; innuens nescio quid de suo ad nos animo veniendi. Qui si in schola nostra conditionem aliquam habere non recusaverit, agite vos cum illo; ne, si forte nos quippiam de hoc attingeremus, erigeretur vocatione nostra altius, et charius nobis operam suam inciperet elocare. Eam alioqui, vestro etiam consilio, geremus eius curam, qua poterit esse contentus. Et bene valete in Domino cum ceteris omnibus. Viennae 15. Decembris 1569.

XIV.

Ellebodi Nikáznak Verancsics Antal.

Ad Nicasium Ellebodium Castelanum.

1569. dec. 15. Semper ante te, Nicasi, et amavi, et in eo albo habui, in quo et doctos, et mei amantissimos consuevi. Nunc acceptis litteris tuis, quibus mihi gratulatus es Archiepiscopatum Strigoniensem, multo magis, quod et memoriam mei tam constanter retineas, et ita te atque officia tua mihi insinuas, ut nihil affectuum tuorum cuipiam alii amico reservasse videaris, et me anteponas omnibus, quos arctius et amplecti, et magni

facere consuesti. De quo quidem tuo erga me studio, et hac voluntate tam praeclara atque singulari, habeo tibi magnas gratias, vicissimque ea tibi de me polliceor, quae et virtutes tuae mereantur, et ego non invitus debere tui similibus assuevi. Quicquid igitur praesentem hanc conditionem meam usui tuo esse posse cogitabis, id totum sine ulla diffidentia polliceare tibi, et ea utere. Habitis pro eo etiam gratiis, quod nepoti nostro de thesauris tuarum lectionum impartiri quaedam non recusaveris. Sed velim, admone adolescentulum, ne praecociter sapiat et erumpat, antequam alas confirmabit. Timeo enim, ne recidat in licentiam. Vale. Viennae 15. Decembris 1569.

XV.

Verancsics Antalnak Dolfino bibornok.

Reverendissimo Signor come fratello honorando. 1569. dec. 16.
La lettera di Vostra Signoria Reverendissima del primo del presente, e la precedente, ch' io haveva ricevuto prima, se ben sono tutte piene di significatione di calda amorevolezza e benivoglienza, non m' hanno però recato cosa nuova; havendo io per chiara esperienza conosciuto molto inanzi il buono affetto suo verso di me; et havendone havuto tal testimonio d' opere e d' effetti, che, e mi conosco, e mi confesso d' esserle veramente obligato. Ha ella all' incontro à promettersi di me sempre ogni debbita corrispondenza d' amore, e di perfetta volontà; e creder fermamente,

ch' io sia per far in tutte l' occasioni sue quel medesimo per lei, che potrei maggiormente fare per me stesso. E già può havere inteso per lettere del signor oratore Cesareo (al quale io ne detti conto), come sia stato da me vivamente risposto all' obiettione, che pochi dì sono le fecero alcuni in una tavola publica, dicendo ch' ella non haveva mai celebrato, e volendo forse con questo porre qualche difficoltà nella confirmatione di Vostra Signoria Reverendissima; la quale non dubbito io, che non habbia à passar felicemente, e ch' ella non sia anco per ottener sempre da questa Santa Sede, qual alle grande sue virtù e meriti si conviene. Resta, ch' ella si continua e che seguiti in amarmi, et in proteger, come la prego, le cose mie, ò per dir meglio, sue di costà; contentandosi di significarmi in ogni modo il parer suo intorno à quello, ch' io potessi honestamente ò dire, ò facere, per che esse havessero à rimanere sicure e quiete; non me ne essendo dalli miei agenti stato scritto, come ella presuppone, parola altra, e desiderando io d' haver questo contento d' esserne avvisato da ella stessa, per poter poi riscriverle, e consultare seco, quanto in questa materia mi parià espediente. Ne havendo che dirle altro per hora, le desidero ogni prosperità, e con ogni affetto di cuore me le offero e raccomando.

Di Roma a XVI. di dicembre M.D.LXIX.

Di Vostra Signoria Reverendissima

Da novo preghò et con ogni efficatia Vostra Signoria Reverendissima; che mi scriva tutto quello, che secondol prudentissimo parer suo io potessi fare per conservatione del spirituale et temporale de la

chiesa di Jauarino, et per far cessare l' importunita de tanti gridi.

come amorevole fratello
il Cardinal Dolfino mp.

Kívül: Al Reverendissimo Monsignor come fratello honorando Monsignor l' Eletto di Strigonia etc.

Redditae 2-a Ianuarii Viennae 1570.

XVI.

V. Pius pápának Maximilián császár.

Ad Summum Pontificem.

Beatissime in Christo Pater, domine Reverendissime!

Post officiosam commendationem filialis observantiae continuum incrementum. Arbitramur Sanctitati Vestrae iam antea innotuisse, Metropolitanam in Regno nostro Hungariae Ecclesiam Strigoniensem sublato e vivis abhinc fere biennio eiusdem ultimo Archiepiscopo Nicolao Olaho, mansisse hucusque legitimo gubernatore destitutam. Non itaque diutius differendum arbitrati, quin pro ea, qua erga religionem, ipsamque Dei Ecclesiam et eius profectum quovis tempore libenter sumus cura pariter et observantia, quamprimum de idonea cogitaremus persona, quam ad hoc muneris pastoralis, quod inter alia dicto in Regno primum est et praecipuum, digne nominemus. Inter alios quidem eiusdem Regni nostri Praelatos virosque 1570. jan. 12.

ecclesiasticos praecipuus sese nobis obtulit Antonius Verantius Episcopus Agriensis, de cuius non vulgari eruditione et doctrina, morum item et vitae integritate, magnaque in Deum et religionem pietate sufficienter edocti, ab Ecclesia sua Agriensi, cui hactenus praefuit, ad dictam Metropolitanam Strigoniensem, solita et vetusta iuris Patronatus nostri authoritate, quam in conferendis omnibus eiusdem Regni nostri praelaturis instar praedecessorum nostrorum Divorum quondam Hungariae Regum habemus, transferendum, ipsumque Archiepiscopatum Strigoniensem illi pleno iure conferendum duximus. Quod quidem quum a nobis ita factum sit, eum Sanctitati Vestrae de more praesentamus: ab Eadem obsequiose petentes, velit ipsum in dicta Ecclesia sua Strigoniensi benigne confirmare, ac etiam pallium, quo sui antecessores semper usi sunt, cum aliis solitis Archiepiscopatus insigniis, ei, ut moris est, paterne concedere. Et quoniam eadem Ecclesia ab annis iam non paucis, prouti Sanctitatem Vestram non ignorare scimus, in illa universali paene totius Regni nostri clade in bonis et proventibus suis temporalibus, cum ipsa Sede Archiepiscopali, a iugo et tyrannide Turcica partim occupata, partim vero in residua sui parte in dies gravissime habetur afflicta et oppressa, ea sane ipsi Archiepiscopo incumbunt onera, sumptus et impensae, in illa, quae adhuc ab infidelium Turcarum immanitate reliqua est, Ecclesiae suae parte tutanda, militibusque in hunc usum cum arce finitima non parvo numero continuo alendis, ut ad sustentandum statum et dignitatem suam Archiepiscopalem vix et difficulter quid ei supersit. Unde praeterire non potuimus, quin Sanctitatem Vestram diligenter rogemus,

ut quum Archiepiscopus ipse non ignoret, qua solutione annatae Sanctae huic Sedi pro accepta confirmatione ipsoque pallio de more debeat, idque haud gravatim, si vires et facultas suppeterent, etiam praestare cuperet : velit Sanctitas Vestra pro sua pietate, qua oppressarum ab infidelibus paganis Ecclesiarum rationem habere, earumque misereri consuevit, petitam confirmationem et pallium gratis, et absque alicuius annatae solutione eidem Archiepiscopo benigne impertiri et concedere, quo sumptus illos suos graves hac clementi Sanctitatis Vestrae relaxatione sentiat sibi aliquanto tollerabiliores, eoque alacrius non minus curandae gubernandaeque omni quo potest diligentiori studio atque sollicitudine Ecclesiae ipsi suae, quam tutandis pauculis Archiepiscopatus reliquiis incumbat. Qua quidem in re Sanctitas Vestra nobis quoque gratum faciet, omni erga Eandem filiali observantia nostra promovendum. Cui nos reverenter offerimes, et obsequiose commendamus. Datum in arce nostra Regia Pragensi 12. Ianuarii 1570. Regnorum etc.

XVII.

Veranesics Antalnak Zsigmond Ágost lengyel király.

Sigismundus Augustus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae etc. Dominus et Haeres.

Reverendissime in Christo pater, sincere nobis charissime, Cognitam et perspectam habentes virtutem et probitatem venerabilis Georgii Fabii Archi- 1570. jan. 20.

diaconi Colossiensis et Canonici Lauretani, non dubitamus illum tam S. D. nostro per litteras, quam Caesareae ipsi Maiestati, fratri et consanguineo nostro honorandissimo commendare. Quoniam autem non ignoramus, quem locum Sinceritas Vestra apud Maiestatem illius teneat, postulamus, ut si quid in Maiestate illius residere intellexerit offensionis alicuius adversus hunc Fabium, quam offensionem struxisse illi dicuntur adversarii eius; id ex animo eius Maiestatis eximat, et quantum potest, gratiam illi Maiestatis eius conciliet, desumptis argumentis ex litteris nostris ad Maiestatem ipsius, quarum litterarum exemplum Sinceritati Vestrae mittimus. Bene valeat Sinceritas Vestra. Datum Varsoviae XX. Ianuarii anno Domini M.D.LXX. Regni nostri anno XI.

Sigismundus Augustus Rex mp.

XVIII.

Antenor volterai püspök és florenczi követnek Verancsics Antal.

All' Antenori vescovo di Voltera ambassiator Fiorentino.

1570. jan. 20 Nel mio ritorno, che io fece alla Corte del Serenissimo Arciduca Carlo clementissimo mio signore doppo longa peregrinatione e maneggi molto fatichosi, che debbi nel assettar il stato dell' Arcivescovato mio, ch' è veramente di cura oltra modo eccessiva, non manchai al debito mio, et alla osservanza,

che le porto, di rescrivere alle soe humanissime et a me gratissime lettere, dattemi per il mio secretario tornato da costa. E li mandai anchora le copie delle benignissime lettere delli soi Serenissimi Principi e di dua Illustrissimi Cardinali Pacieno e Medici, mandatemi per le mani del detto Diatalievi, che passando per Fiorenza fu tanto ben visto, havuto et honorato dalle Serenita et Altezze loro, che serviendomi sopra ciò dicerca non potermi esprimer a bastanza, soggiongendovi anchora, che chiaramente havea conosciuto, che nelle prime scielte delle soe grazie, che riservono alli divoti di se, m' haveano e m' tenevano con quella affettione, et amorevolezza, ch' io dovevo giudicarmi molto felice per la benevolenza di tanti Principi in si fatta maniera singolar e rara.

Il che havendo conosciuto per lettere ancho delle Soe Serenita, ho preso tal consolatione e contentezza, ch' hormai tutta via bramo, che mi si ufferisce occagione, che le potesse con piccol mia servitu dimostrare, quanto son desideroso, di darle almeno qualche sazzo della saputa mia, quanto le debbo, poi che le sorte mie non son da tanto, ch' à pieno le possa raguagliare. Tero dunque sempre constantemente questa mia propensa volunta, se non le fatti vaglio meno. E goderomi delle lodi universali della bonta di tanti Principi, dalli quali in tanta infinita di buoni et honorati homeni si derivano fiummi di gratie, favori et benefici. E Vostra Reverendissima Signoria insieme con l' Illustrissimo Monsignor Nuncio, tutti dua fautori e padroni mei osservandissimi guideranno per occasione, piaciandole il restante con le solite soe amorevolezze ove il mio ritegno manchera, ne mi assecurera il rispetto della presoncione ardir tanto.

Delle altre cose, che da qui le potria scrivere, hò scritto diffusamente a Monsignor Noncio. Qual lettere hara mio commune e degnerannosi amarmi, et abbiacerarmi con la solita gratia, la quale io parimente ricognoscero sempre con la servitù et osservanza mia deditissima alli voleri et appiacieri di loro Illustrissime e Reverendissime Signorie, col pregar Iddio, che le conservi longo tempo in bona sanita, e facciale nel presente anno novo felicissime e contentissime di tutti loro affari e sforzi. Da Vienna alli 20. di genaro LXX.

XXI.

A magyar kamarának Maximilián császár.

Camerae Hungaricae.

1570. jan. 24. Maximilianus etc. Supplicatum nobis fuit per Reverendissimum devotum, fidelem nobis dilectum, noviter Electum Archiepiscopum Strigoniensem, ut eum eorum, quae ad apprehendendam dicti Archiepiscopatus possessionem, et sui pro dignitate intertentionem requirere viderentur, clementer prospectum iri velimus. Habita itaque ratione demissarum precum dicti Archiepiscopi, benigne indulsimus harum nostrarum litterarum vigore, ut traditio possessionis Archiepiscopatus per certos nostros commissarios per nos deputatos fieret; ita tamen, ut possessio a prima die huius praesentis anni 1570. tradita esse intelligatur. Ad hanc autem facilius consequendam ipsi litteras

has adiectas donationales, item mandata ad Capitulum et officiales, nec non praefectos tum arcis, tum militum Wywariensium, et ad omnes subditos dicto Archiepiscopatui subiectos, quo eum in omnibus admittant, pareant, et obsequentes sint, expediri curavimus. Porro, ut se pro dignitate intertenere queat, concessimus praedicto Archiepiscopo, cum reliquos Archiepiscopatus proventus, tum vero dictam arcem Wywariensem, cum omnibus pertinentiis et emolumentis. Hac tamen ratione, ut pensio Episcopatus Agriensis sibi deinceps cesset; ac si pisetum (quod ei liberum erit) servare voluerit, nobis sex millia florenorum Hungaricalium annuatim certo loco deputato, omni trimestri, quantum pro rata competet, in Cameram nostram assignet, aut vero pisetum nobis relinquat. Nam etiamsi apud nos humiliter institerit, ut relicto sibi piseto tria ad summum aut quatuor millia florenorum nobis singulis annis eius nomine numeraret; tamen in ipsa potissimum persistimus sententia, ut illi liberum sit, utrum velit eligere, deinde ut arcem praedictam Wywariensem munire, et praesidium militare ibidem sustentare teneatur et obligetur. Antequam autem traditio litterarum donationalium et mandatorum nostrorum fiat, volumus, ut litterae reversales, quas memoratus Archiepiscopus nobis dare tenebitur, isthic per vos clausulis et articulis supra memoratis insertis conficiantur. Quamobrem vobis firmiter praecipimus, ut primo quoque tempore iam dictas reversales conficiatis, Commissariosque deputetis, instructionemque in eos formetis, omnibus punctis et articulis ita lucide explicatis, ne quid, quod ex usu nostro fieri queat, praetermittatur, nobisque

deinceps ad plenam expeditionem transmitti curetis; satisfiet hac in re benignae ac certae voluntati nostrae. Datae Pragae die 24. Januarii anno 1570.

XX.

Verancsics Antalnak Andronicus Tranquillus.

1570. febr. 2. Reverendissime et observandissime Domine salutem. Etsi mirifice me delectat ac etiam confirmat tenuitas mearum fortunarum, quae singulari Dei dono mihi contigit, mihi inquam, post tot labores exhaustos cupienti procul ambitione atque cupiditate privatim in paupertate, quae custos est innocentiae, degere et extingui; praesertim quod in obeundis negotiis publicis ad salutem civium et populorum nec aetas, nec industria mihi satis idoneae sunt: tamen faveo tibi alio itinere ad decus et gloriam incedenti, susceptis gravioribus curis, aditisque magnis laboribus, ex quibus redundaret salus in universam rempublicam. Nemo quidem inficiatur inculpatae eorum vitae, quos sine querela vixisse constat, repromitti regnum Dei. Sed multo praestabilius cum illis actum est, quibus benignior natura et voluntatem et facultatem tribuit longe lateque grassandi beneficentia in genus humanum, vel docendo ad recta studia laudatosque mores, vel defendendis ab iniuria mortalibus, vel quomodocunque communibus commodis invehendis. Hos coelo terraque, ut iubar solis, claros esse splendereque in perpetuas aethernitates, ac proxime accedere ad Deum

conditorem et conservatorem omnium, quem et nos ob beneficia agnoscimus et veneramur, et veteres Optimum appellaverunt. Nam qui malis artibus aut insanientis fortunae indulgentia provehuntur ad opes, dignitates, principatus; nihil minus quam ut cuiquam prodessent, sed ut sese libidinibus explerent, ac subiectis impotenter dominarentur: eorum sane omnia cum vita extinguntur, nulla prorsus memoria ne nominis quidem relicta, quasi nunquam in rerum natura fuissent. Et sane, illustrium virorum cunctis aetatibus magna paucitas extitit; alioqui posteritas non fuisset tam ingrata, quin singularem eorum virtutem meminisset, ac litterarum mandasset monumentis. In nostra vero tempora, siquidem fere omnia labuntur in deterius, ista infelicitas latius dimanavit. Vix reperias quemquam eminentiorem, qui non studeat privatis commodis publicis praetermissis, aut ista fluxa et inania famae non anteponat et immortalitati. In hoc Stoici videri volunt non commiserescendo malorum ullius, et cum Catone sentiunt, quem dicere solitum accepimus, hoc turpe verbum vincat utilitas. Amicitias sacra et profana utilitate metintur, aequi et honesti esse vana nomina existimant. Idcirco misericordia coelestium alumna et supremi luminis assistrix turpiter expulsa nostras sedes reliquit. Tantum autem abest, ut honestati sit relictus aliquis locus, ut illi ipsi omnis pene aditus interclusus esse videatur irrumpendi in domos illustrium. Quamobrem tota respublica mirum in modum convellitur, incubuitque in ruinam cum externis hostibus, per nostram ignaviam assidue impuneque extrema illius faede lacerantibus; tum quod nulla virtutem praemia consequantur, vitia quidem ad summum pervasere; quippe flagitii laus

et impunitas videntur esse proposita. Proinde ne quis existimet, nos in has temporum angustias incidisse aut fatorum serie, aut conversione syderum, aut coelorum influxu. Nostra certe culpa, nostra infidelitate pertrahimur in mala omnia; et nisi rationes vivendi commutemus in melius, vereor, ne tam pertinaciter Deo repugnantes et obduratos in nequitia, una ruina simul omnes involvat. Nam improbitatis vectigal est calamitas et exitium. Atqui altera ex parte adducor in optimam spem infinita bonitate Dei, quod ipse pater misericordiarum succurrat aliquo pacto generi humano per inscitiam erranti, vindicabitque ab interitu suam imaginem, atque restituet in possessionem regni coelestis, qui finis ultimus est hominis in voluntate Domini conquiescentis. Jam incipiunt apparere vestigia quaedam non obscura Divinae clementiae, miserantis nostram infelicitatem, subvecto ex humili loco ad summum fastigium rerum humanarum viro impigro, et inflammato cupiditate iuvandi communia commoda; pontifice inquam veteris moris, et sanctorum pontificum strenuo aemulatore; qui dono providentiae genitus et servatus rebus fessis ac pene deploratis, virtute, sapientia, magnitudine animi, lucem in diuturnis tenebris delitescentem, omnibus conspiciendam efferret in publicum; cum antehac evaderent ad summum sacerdotium per sordes et corruptiones perditi homines inita societate cum impuris et contaminatis, suique simillimis, heluando et prodigendo nefarie, quae ad reipublicae defensionem et ornamenta superior aetas sapienter constituerat. Hoc igitur Pontifice moderante rempublicam magnae mutationes factae sunt in moribus et vero cultu Christi servatoris. Videmus Romam, urbem gentium ac terrarum prin-

cipem, quae diu sentina flagitiorum omnium et serva idolorum fuit; unde tanquam ex equo Troiano semina malorum errumpebant in omnes partes orbis Christiani, magno repente miraculo in summam pietatem conversam, exemplum ceteris omnibus caste sancteque vivendi dedisse. Quod si reipsa haererent in vestigiis non dicam Apostolorum, sed huius sancti Pontificis, tam ardenter in rempublicam incumbentis, ii qui lumina Ecclesiae et dici et haberi volunt; brevi beatum orbem futurum putarem: tantam in potentiorum animis, qui spiritu Dei aguntur, esse vim, praecipue ad honesta et salutaria, credam. Quid autem de te sentiam; iudicium meum in hac oportunitate minime subtraham, neque vereor apud te in suspitionem adulationis incurrere, a quo crimine cum natura mea, tum omnis anteacta vita perpetuo me defendit. Satis superque nostrae simplicitati est, vera dicentem, maxime de iis, quae mihi cognita sunt et perspecta, nec odium neque gratiam mereri. Igitur obiisti plerasque legationes longinquas et difficiles, non minus prudenter ac fideliter. Propterea in dignationem Principum venisti, a quibus praecipuis es ornamentis insignitus, evectusque ad summos honores, quos multi clari generis nec magnis fautotibus, neque copiis, non etiam diuturna servitute assequi potuerunt; tibi vero non ambienti quidem, propter raram tuae virtutis indolem, ac spe magni cuiusdam in rempublicam ex te futuri successus, ultro delati sunt. Quod si etiam eos appetiisses, nemo tibi vitio verteret, laudi potius ascriberent omnes. Non enim instituisti vitam ad imitationem eorum, qui suas facultates ad pompam et luxum prodigunt, aut suos thesauros iniuria multorum undique conquisitos et centum obseratos clavibus recon-

dunt; ipsi nec sibi nec cuiquam utiles, evidenti significatione mollis et abiecti animi, neque memoris suae dignitatis. Ceterum, spretis privatis commoditatibus et inani favore vulgi, omnes tuas opes, quod imprimis magnanimum virum decet, profundis ad pios tantum usus et salutaria opera. Cuius rei signum nulli sumptus immodici, non apparata splendide convivia, non gravis abacus multo auro et argento, non pretiosa supellex, nulli stipatores, neque longus ordo famulorum; omnia mediocria pro fortuna, nisi quod quaedam etiam intra modum; tantum autem abest, ut opes accumules atque defodias, ut saepius obstrictus sis aere alieno. Breviter attigi mores tuos, quibus omnem cursum tuae vitae in opibus non admodum magnis laudabiliter temperas; nec dubium, si multo maximae obtigissent, quin praestares eandem pietatem atque magnitudinem animi. Ceterum in hac praeclara tuae virtutis foecunditate si quid indicavero, quod abs te praetermissum esse videatur, quod tamen tuis laudibus non officiat, receptum autem et usitatum possit aliquam accessionem ad gloriam addere: nolim aegre feras; nam in rebus humanis nihil tam perfectum est, quin possit esse perfectius; neque natura parens in unum quemvis mortalem adeo liberalis extitit, in quem omnes animi atque ingenii dotes sic efunderet, cui aliquid non deesset. Itaque censetur optimus inter homines, et proximus Diis immortalibus, quem minima labes imprudentem aspersit. Quocirca neque te huiusmodi peccandi minutiis prorsus libero, licet in horchestra laudis constitisse videaris. Quid autem sit istud negligentiae, quod in te animadvertimus, iam ostendam. Imposuit tibi fortuna, vel potius Deus, magni personam antistitis; quae sane

dignitas tantum antecellit regum infulas, quantum praestant anima corpori, coelum terrae, humana Divinis (igy), et aeterna fluxis. Sacerdotis enimvero muneris scopus est, populos ad quietem et sempiternam securitatem adducere, quam Reges non praestant nisi temporariam, saepe etiam multis amaritudinibus permixtam. Proinde quum tantam molem sustineas administer orbis terrarum principis : adnitendum tibi magnis viribus putamus, cogitandum etiam die ac nocte, ut vocationem tuam fideliter impleas, respondeasque hominum expectationi, iam pridem de te conceptae, nulla culpa praetermissi officii. Quod integre praestare mortalem hominem, nisi Dei spiritu afflatus sit, difficilius est, quam quisquam existimat. Vix invenies, ulli unquam prospere cessisse, qui provinciam aliquam inconsulto aggressus fuit. Propterea ipsi quoque Paulo, cui omnes scientiae et sapientiae numeri Divinitus inerant, tamen iubente Sancto Spiritu adiunctus est Barnabas Apostolus socius et consultor in praedicando evangelio. Hoc documentum sit cuilibet gerenti munus publicum, praesertim ecclesiasticum; ne quis nimium confidens viribus ingenii sui, abiiciat aliena consilia, seque idcirco multis malis involvat. Nemo sapit horis omnibus; is autem recte sapit, qui non gravate melioribus consiliis paret. Atqui quosdam philautia misere corruptos pudet consilia communicare cum aliis vel sapientissimis; putant existimationem contineri, quodcunque per se ipsos duntaxat agendo, vilescere autem, si in consultatione quemvis prudentiorem adhibeant; quo fit, ut temeritatis saepe dent poenas, suoque consilio proprio subvertantur. Eorum vero res gestae floruerunt, qui humanae infirmitatis conscii sapientioribus sese de-

derunt regendos et recoquendos, et nihil iis inconsultis de rebus maximis deliberarunt. Quos omnes supervacuum est ad praesens recensere; quippe sunt innumerabiles, nec ad nostram rem attinet. Referam tamen unum exemplum in omni vita memorabile, ac viris insignibus semper prae oculis habendum. Tradunt Regem Pyrrhum, civilibus et imperatoriis artibus nulli regum illustrium inferiorem, palam confessum: se plures urbes eloquentia Cyneae amici et comitis, quam armis cepisse. In hac imitatione velim acquiescas; neque differas acquirere, atque ad se (igy) quibuscunque possis attrahere, ubicunque fama vulgavit viros sapientia institutoque vivendi celebres, quibuscum utiliter quotidie disceptes atque statuas, quae pertinere videantur non solum ad rationes tuae domus constituendas, degendaeque totius vitae, sed etiam ad ornamenta reipublicae. Interim ego ea erga te fide, quam semper perspexisti sinceram et singularem, profero de scrinio meorum amicorum sacerdotem Xistum nostri generis et sanguinis, Jadra oriundum; virum aetate maturum, et in sacris litteris exercitatum, multaque experientia praestantem. Versatus est cum praecipuis Principibus in Europa, tractavitque res magnas cum laude; huic vero Pontifici, quem tu studiis omnibus aemularis, non solum cognitus est, verum etiam acceptus. Hunc igitur virum, si abest, ad te accerse, et praesentem mansuetudine tua solita complectere. Quod equidem spero, non solum tibi tuisque omnibus usu magno, sed etiam accessioni tuae gloriae atque ornamento reipublicae non leve adiumentum esse futurum.

Assiduis nunciis fama percrebuit, Thurcum instruere classem multo maximam, cui adiecit centum

pontones ad traiiciendos equos mirae magnitudinis. Eam ob rem multis oborta est sollicitudo et pavor, et eorum quisque timet, ne tam gravis tempestas in suam perniciem evolvatur. Quae res praecipue Venetos maxime urget, eosque timere, ne Cyprus illis adimatur, insula praedives et paene contigua litoribus Asiae, propterea magnis viribus conantur huic occurrere. Alii existimant, Thurcum alias provincias tanto apparatu invasurum esse. Quorundam opinio non absurda est, cui et ipse assentior, qui putant, quod classis Thurcorum navigabit in Hispaniam, id flagitantibus Mauris, qui complures in Betica a Rege Hispaniae defecerunt. Nam Thurcus revera unum Regem Philippum, omnium Principum Christianorum ut potentissimum, aliquantum veretur. Sunt etiam qui rem altius expendunt, ac Thurcum, siquidem tot gravissimis bellis distringitur, Moscovitico, Persico et Arabico; tamen subtili commento persuaderi ceteris posse arbitratur, se ipsum non modo non deiici animo, sed posse etiam aliis bello maritimo negotium exhibere; satis autem ipsi futurum, si tantisper hostes suos hoc pacto in metu continuerit, ac defenderit sua litora. O nimium negligentes nostros Principes, qui in tanta oportunitate facile possent se asserere in libertatem; sed atoniti expectant, ut Thurcus ab expeditionibus victor et gravis hostis redeat, atque ipsos excindat. Vale felix.

Tragurii 2-a Februarii M.D.LXX.

Tranquillus servitor mp.

Kívül: Reverendissimo et observandissimo domino, Domino meo Antonio Verantio Archiepiscopo Strigoniensi etc. in Hungaria.

XXI.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Imperatoria Catholica et Regia Maiestas,
Domine, domine mihi semper clementissime!

1570. febr. 19. Post humilem ac perpetuam et fidelem servitutem meam in gratiam Vestrae Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis commendationem. Magnificus dominus Paulus de Zara, Civitatis Fluvianae Capitaneus, plurimum institit apud me hic adhuc existens, ut ego fratrem eius Orpheum Aquilegiensem Capitaneum promoverem apud Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem Vestram ad legationem Turcicam, pollicens de illo omnia, quae requiruntur in homine ad id muneris cooptando, eumque dicens plurium linguarum esse peritum; maxime vero Croatae, Italicae et Latinae, quarum usus apud Turcas crebrior est. Idque ex hoc commodi provenit oratoribus huiusmodi, quod plurima per se ipsos tractare possunt, non communicando Principum secretiora negotia cum tot interpretibus, quos saepenumero caelare aliqua expedit, quod ii lucri causa consueverunt similia cum aliis oratoribus communicare. Hoc negotium ego non admodum curavi, cogitans, quod sit difficile et periculosum servitores Principibus commendare, et maxime eius generis, qui intimis et archanis rebus eorum admitti soleant. Sed idem sperans, nescio quid, ex hoc officio meo, quod optat, eventurum, si illud obire apud Maiestatem Vestram vellem, denuo nunc egit apud me per litteras,

et valde etiam rogavit ut hunc ipsum fratrem suum Orpheum Sacratissimae Maiestati Vestrae suggererem. Qui quidem si mihi esset notus, securius hoc officio fungerer, respiciens etiam ad Sacratissimae Maiestatis Vestrae commoda. Sed quum credam Maiestati Vestrae esse notissimum vel ex memoria horum virorum parentis, qui Maiestatibus Vestris fidelissime dum vixit servivit; non texam longiorem commendationem, nisi ut dignentur haedem Vestrae Maiestates similium parentum liberos habere commendatos. Quippe qui vel maiorum suorum praeclare gestis soleant incitari ad virtutes et ad inserviendum cum laude Principibus. Nec plura de hoc ipso Orpheo dixerim, praeterquam, quod si his linguis polleat, ceteraque in eo respondeant ad id muneris necessaria; iudicarem similem hominem fore peridoneum ad eam legationem obeundam; alioqui reliquendo omnia sapientissimo consilio Vestrae Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis. Dignabitur mihi clementer de his veniam dare; Eandemque Deus Optimus Maximus diutissime servet incolumem et perpetuo felicem. Viennae 10. Februarii 1570.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Imperatoriae
Catholicae et Regiae Maiestatis
servitor subiectus et obediens
Electus Strigoniensis mp.

Kívül: Sacratissimae Imperatoriae Catholicae et Regiae Maiestati, Domino domino mihi semper clementissimo.

XXII..

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus etc.

1570. mart. 21. Reverendissime in Christo pater, fidelis nobis sincere dilecte. Quae nobis in litteris quarta huius ad nos datis de rebus Transilvani indicastis, grata habuimus. Agnovimus enim inde vestrum erga nos et patriam bene merendi studium, benigne hortantes, ut deinceps etiam semper idem agere non intermittatis, quaeve scire nostra existimaveritis, de iis nos subinde edoceatis. Id quod ad hanc epistolae vestrae partem, cum ad alia ex Consilio Camerae Aulicae responsum habeatis, rescribendum mandavimus; cui benigne propensi sumus. Datum in arce nostra Regia Pragensi die vigesimo primo Martii anno Domini MDLXX. Regnorum nostrorum Romani octavo, Hungariae septimo, Bohemiae vigesimo secundo.

Maximilianus mp.

Ad mandatum domini
Electi Imperatoris proprium.
Pieringer mp.

XXIII.

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex.

Reverendissime in Christo pater, sincere nobis 1570. apr. 4.
dilecte. Ex litteris vestris cognovimus ea, quae de relinquenda penes nepotem vestrum Praepositura de Thurocz nobis supplicastis; et intelleximus etiam illa, quae commemoratis de petito a nobis consensu super resignatione vestra tunc temporis, quando abhinc tertio anno Legatus a nobis in Turciam proficisceremini. Quamvis itaque nobis maiora curantibus non satis succurrat, quid tunc temporis, et quomodo hac in re deliberatum per nos fuerit; sit tamen, utut velit, consensus nostri litteras nec vivo, nec mortuo praedecessore vestro Archiepiscopo, in quem culpam reiicitis, a nobis habuistis; quum tamen a tanto tempore illarum nos vel defuncto illo admonere, et pro eis instare potuissetis. Nunc autem, cum vos ad altiora transtulerimus, et per eam translationem is sit rerum et temporis status, ut quemadmodum Praepositura illa vestro praedecessori invito per divum genitorem nostrum felicis memoriae adempta, a nobis Episcopo Agriensi, nullis alioquin bonis possessionariis proviso, fuit tradita, sic idem nunc quoque fieri oporteat; praesertim quum, prout necessitas postulat, Episcopatum illum inter ceteros praecipuum, quin idoneae et

4*

et bene meritae conferamus personae, haud simus longiorem facturi dilationem. Cuius Praelato, quomodo de residentia et eiusmodi bonis alia provideamus via, prae manibus nihil habemus; nec ita subito aliquid beneficiorum vacaturum est, quo Episcopo illi commodius, etiam ob vicinitatem, dum Viennae residemus, providere possimus. Quantum vero ad nepotem vestrum attinet, cum ille nec studia sua perfecerit, neque adhuc in sacris sit, facile illa carere, et a nobis auxilio alterius beneficii, quorum pleraque in Ecclesia vestra vacare solent, in continuandis studiis iuvari poterit. Quomodo vero eam illius habilitatem cognoverimus, ut maiori promotione dignus videatur, et sacris initiari valuerit, non deerunt nobis semper occasiones, quibus illi etiam in maioribus providere possimus. Quae cum ita se habeant, fidelitatem vestram hortamur, atque etiam committimus vobis, ut Praeposituram illam ad manus Camerae nostrae Hungaricae, dum per eam requisiti fueritis, remittatis, neque moram aut difficultatem aliquam in hoc ulteriorem faciatis; cum haec sit deliberata nostra voluntas. Secus non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi quarta die mensis Aprilis anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Maximilianus mp.

Joannes Listhius
Episcopus Vesprimiensis mp.

XXIV.

Veranesics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus Secundus Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus etc.

Reverendissime in Christo pater, fidelis nobis 1570. apr. 15.
dilecte. Cum ad festum Ascensionis Domini proxime venturum desponsationis actum loco et nomine Serenissimi Principis, domini Philippi Hispaniarum Regis Catholici etc. per Serenissimum Carolum, Archiducem Austriae, fratrem et Principem nostrum charissimum, vigore mandati procuratorii a Serenitate Sua accepti, cum Serenissima Principissa Anna filia nostra dilectissima peragendum celebrare constituerimus, ac desponsationem huiusmodi Devotionis tuae, tanquam Inclyti nostri Regni Hungariae Primatis, adeoque primi in Regnis ac Provinciis nostris haereditariis Praelati manu fieri cupiamus et velimus, Devotionem tuam benigne hortamur, et requirimus, ut acceptis his nostris litteris protinus, ac ea quidem celeritate se huc conferat, quo ad minimum biduo ante hic adesse, ac de iis ceremoniis et solennitatibus, quae ad actum hunc pertinebunt, cum Devotione tua conferri possit. Sin vero Devotio tua aduersa forte valetudiue (quod sane haud libenter intellecturi essemus) distineatur, ita, ut hanc profectionem omnino nequeat; tunc Nos eius quam primum per veredarium, ea de re expresse ad Nos ablegandum certiores reddat. Factura in eo Devotio tua rem nobis longe gratissimam, ac Regia benigni-

tate nostra quauis occasione compensandam. Datum in arce nostra Regia Pragae die decima quinta mensis Aprilis anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo, Regnorum nostrorum Romani octavo, Hungarici septimo, Bohemici vero vigesimo secundo.

Maximilianus m. p.

Ad mandatum Sacrae
Caesareae Maiestatis proprium.
P. Bernburger m. p.

Redditae Posonii 17. Aprilis 1570.

Kívül: Reverendissimo in Christo Patri, domino Anthonio Verantio, Electo Archiepiscopo Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, locique eiusdem et Comitatus Honthensis Comiti Perpetuo, Primati Hungariae, Sedis Apostolicae Legato Nato, Summo Secretario Cancellario et Consiliario nostro etc. fideli sincere nobis dilecto.

XXV.

Verancsics Antal mint esztergami érseknek reversalis levele.

1570. apr. 24. Nos Antonius Verantius Divina miseratione Electus Archiepiscopus Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, Primas Regni Hungariae, Legatus Natus, Summus et Secretarius Cancellarius, ac Consiliarius Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis etc. Fatemur et recognoscimus per praesentes litteras nostras, quod cum praefata Sacra Caesarea Maiestas dominus noster clementissimus ex innata, ac plane paterna sua

pietate et gratia speciali, qua omnes fideles suos amplectitur, nobis praedictum Archiepiscopatum Strigoniensem, per mortem et decessum quondam Reverendissimi domini Nicolai Olahi, eiusdem Archiepiscopatus ultimi veri et legitmi possessoris, de iure et de facto vacantem, authoritate iuris Patronatus sui Regii, quod in omnibus dicti Regni Hungariae Ecclesiis et beneficiis ecclesiasticis, more divorum olim Hungariae Regum, predecessorum suorum felicis memoriae, optimo iure habet, simul cum cunctis castris, castellis, civitatibus, oppidis, villis, possessionibus, praediis et aliis cunctis pertinentiis et iuribus possessionariis ubivis et in quibuscunque Regni Hungariae et Partium ei subiectarum Comitatibus existentibus habitis, ad eundem Archiepiscopatum Strigoniensem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, pariter cum omnibus eiusdem iuribus, libertatibus, praerogativis, proventibus, et aliis quibusvis emolumentis, vigore litterarum suarum donationalium, clementer conferre dignata sit, eiusdemque Arhiepiscopatus possessionem nobis a prima die praesentis anni septuagesimi traditam esse voluerit, proventus quoque anni praeteriti ad arcem Wywar, inxta limitationem et deputationem praefati olim domini Nicolai Olahi, praedecessoris nostri pertinentes in sustentationem militum praesidiariorum ibidem existentium, elementer concesserit: tamen ut pensio nostra ratione Episcopatus Agriensis, nobis saltem usque ad primam Februarii anni praesentis cedat; quum praeterea cum Maiestate Sua ita convenerimus, ut Eius Maiestati singulis annis sex millium florenorum Hungaricalium pensionem piseti nomine omni trimestris spacio, quantum pro rata parte competit, in Cameram Suae Maie-

statis Hungaricam assignemus, initio a prima die Aprilis anni praesentis sumpto. Promittimus igitur praesentibus litteris nostris, atque nos obligamus, quod praescriptam sex millium florenorum Hungaricalium summam Eius Maiestati praedicto tempore, in dictam Cameram Hungaricam certo et absque ullo defectu persolvemus obedienter et fideliter, quod si facere neglexerimus, liceat Maiestati Suae hanc summam vel ex piseto nostro, vel ex decimis nostris Comitatus Posoniensis de facto excipere. Recipimus quoque nos arcem nostram praedictam Wywar aedificiis, munitionibus commeatuque necessario et sufficienti instructam esse curaturos, eundemque militum numerum tam equitum, quam peditum, qui hactenus in dicta arce intertentus est, videlicet equites ducentos quinquaginta, et pedites ducentos, tempore induciarum, pacis et ab hostium excursionibus quieto intertenturos. Si vero contigerit, ut ipsa arx Wywariensis obsideretur, vel saltem suspicio obsidionis eius immineret; Sacra Maiestas Sua Imperatoria, uti clementer sese obtulit, tempestive eidem Wywariensi arci de maiori praesidio, tantaeque potentiae hostili pari ad resistendum providere dignabitur; nobis alioqui non deficientibus ad ea suppeditanda auxilia, quae ex facultate nostra, ultra ordinarium, fieri poterunt. Veteranos vero milites, qui iam in ea arce Wywariensi diu militarunt, omnes quicunque in officio, et intra conditionis suae terminos perstiterint, eruntque nobis et praefatae arci Wywariensi utiles, obedientes et fideles, iuxta sua iuramenta, quae sunt nobis in assumptione eorum praestituri, haud quaquam loco atque servitio suo movebimus; qui contrarie sese gesserint, nostrum erit, ut quemadmodum de

aliis securitatibus, ita etiam de ista militari eidem arci consulamus. Non defuturi ullo tempore, ut de stipendiis suis iidem milites reddantur contenti. Ii autem omnes et Praefecti et milites, tam moderni, quam qui in futurum per nos constituendi erunt; volumus, ut nunc et in casu mortis nostrae, Sacrae Suae Imperatoriae et Regiae Maiestati, eiusque legitimis successoribus Hungariae Regibus eiusdem fidelitatis iuramento sint obstricti atque obligati. Decimas denique nostras, quas nos arendare voluerimus, Eius Maiestati iuxta constitutiones publicas prae aliis solita arenda concedemus. Ad quae quidem praemissa omnia et singula firmiter, ac inviolabiliter observanda, nos ad puritatem conscientiae nostrae obligamus, atque obligatos esse volumus, harum nostrarum manus propriae subscriptione, et sigilli nostri appressione, vigore, et testimonio litterarum mediante. Datum in civitate Posoniensi vigesima quarta die mensis Aprilis anno Domini M.D.LXX.

Idem Electus Strigoniensis mp.

XXVI.

Verancsics Antal esztergami érsek és Bornemisza Pál erdélyi püspöknek véleményes nyilatkozata az erdélyi követség ajánlatairól.

Opinio Electi Archiepiscopi Strigoniensis, et Episcopi Transsylvanici ac Sacrae Caesareae Maiestatis Locumtenentis super articulis legationis Transsylvani praesentis anni 1570.

Sacratissima Imperatoria Maiestas, Domine domine nobis clementissime!

1570. jun. 30. Serenissimus Archidux dominus noster clementissimus, quum huc Viennam nos ad se ex benigna commissione Maiestatis Vestrae mandato suo per hos praesentes dies accersivisset; exhibuit nobis quosdam articulos ab oratore Transsylvani XXII. mensis Maii Vestrae Maiestati propositos, iussitque nobis (igy), ut super eos eidem opinionem nostram declararemus et describeremus. Quam provinciam quum pro obedientia et fidelitate nostra aggressi fuissemus; animadvertimus, eundem Transsylvanum pro pace quidem agere, sed nihil minus quam pacem ipsam serio ac sinceriter velle se, hiisdem articulis non obscure innuit. Atque hoc ut Maiestati Vestrae paulo prolixioribus rationibus juxta captum nostrum demonstremus:

Petit imprimis Regium titulum, deinde Transsylvaniam, et eam regionem totam, quae ipsa Transsylvania et Tibisco amne clauditur, simul cum arcibus Huzt, Munkacz et Maromarusiensi Comitatu, pleno et

haereditario jure in hiisdem residendi, dominandi, bonaque omnia in eis sita dispensandi, dandi, donandi et faciendi, ut de suo tanquam liber, absolutus et perpetuus dominus.

Quae quantum conveniat Maiestatem Vestram concedere, etsi hoc eiusdem consilium ac judicium prudentissimum minime lateat; nos tamen, quantum de his sentire et judicare possumus, nihil idem Transsylvanus agit absurdius, quam ista petere; nihil in his Vestra quoque Maiestas facere potest, quod honori, existimationi, commodoque suo, et sex liberorum suorum, ac totius amplissimi generis sui commodo caederet, si petitioni eiusdem Transsylvani assentiretur. Data enim illi perpetuo et haereditario jure Transsylvania, et ea Regni parte, quam postulat, cum titulo Regio; ultra quod adversarium suum in Regno suo Regem faceret, et spem certam successionis illi roboraret et confirmaret, quid restaret Maiestati Vestrae in eo aliud, quam quod cum aemulo suo commune maleque securum haberet. Nam hinc subito nasceretur, quod ipso etiam nolente, si quid gratitudinis et bonae mentis erga Maiestatem Vestram retineret, pedetentim emnium Hungarorum studia, primum occulte, deinde palam ex occasionibus ad eum verterentur. Mox dissidia intestina succederent, evectusque ipse interim aliis atque aliis humanae ambitionis praxibus, aetateque et judicio firmiore factus auctior, Principumque externorum amicitiis et fortasse affinitatibus etiam contractis, ne nunc de Turca commemoremus alia, cuius tyrannidi subsit et servit, haud dubie ampliora conciperet auderetque tractare.

Nec demum pactis, nec datae fidei staret, et omnibus sibi arridentibus occasionibus patris exemplo

uteretur. Meminimus nos, quando inter defunctam Maiestatem, Sacrae Maiestatis Vestrae charissimum genitorem, et Joannem huius ipsius Transsylvani patrem opera Lundensis, Caroli V. tunc temporis oratoris, confecta pace cum concessione, ut titulo Regis frueretur, pacemque illam exacto anno primo eius publicari pateretur, exequerenturque inter eos etiam conditiones reliquae : nihil minus Joannes fecit, sollicitante illum vel me Transsylvano Episcopo tunc Veteris Budae Praeposito et Suae Maiestatis nuncio, ususque imposterum ad mortem usque eo Regio titulo quantopere molestus eidem quoque fuerit, omnes novimus, et consequuta bella testantur; rebusque etiam et tumultibus omnibus ultro citroque motis interfuimus. Sic, clementissime Imperator, filius quoque idem facere non vereretur, si votis vel solius tituli potiretur. Ne autem et illa attingere omittamus; quis vel Consiliarius vel subditus Vestrae Maiestatis esset, qui constanti fidelitate praeditus auderet probare, ut Hungariae Regno, quod Maiestatibus Vestris indicibili thesaurorum impendio, maximis Germanicae atque Austriacae nationis caedibus, curisque innumerabilibus et supra humanam possibilitatem habitis constiterit, Maiestas Vestra se ipsam, Serenissimos liberos et fratres suos, ac totam denique domum suam amplissimam et felicissimam privaret.

Esset sane hoc et nomini Maiestatis Vestrae amplissimo indecorum, quod totus mundus celebrat, eandemque optimis et fortissimis, sanctissimisque et sapientissimis Imperatoribus comparat; quando haeredes et posteri sui eo Regno in alienum translato de Maiestate Vestra quererentur: quum peregrinae etiam nationes parum laudi suae ex hoc tribuerent, si hunc,

quem Turca subditum ac mancipium suum nominet, et tantum illi in vita duntaxat dedit, quo solam ipsam vitam sustentet, nullas vires queat sibi comparare, Christianis non faveat, sibi serviat, et fomentum sit, quo Maiestatem Vestram distineat ab obtinendo toto Regno, in eoque serventur omnes causae, quum ei bellum movere cogitaret, — hunc ipsum Maiestas Vestra tanto suo et suorm praeiudicio in consortium Regni Hungariae accipiat. Horum itaque neutrum faciendum esse Maiestati Vestrae, humillime iudicamus.

Ubi autem illud etiam addit, ut, assequutus quae iam praemisimus, ea quoque cedant ei omnia, abeantque in ius et dominium eius, quaecunque quoquo modo ac ratione de manibus Turcae adeptus fuerit; apparet et ex hoc, quod serpere anhellareque ad ulteriora Regni acquirenda cogitet, velitque haud dubie in Regno Hungariae cum Maiestate Vestra veluti condivisionalis frater esse. Quamquam ex hoc ipso et illud coniici posset, quod obtentis, quae iam percurrimus, Turca aliquid illi de eodem Regno dare se promiserit, dummodo ad titulum, et ad illas eiusdem Regni partes per Maiestatem Vestram evehatur. Quod utrumque putamus vix esse sine aliqua fraude, et quod in recessu gravius quippiam secum vehat. Observanda itaque sunt et examinanda diligentius.

Magna autem sunt, clementissime Imperator, quae petit Transsylvanus; sed quid ipse ex se polliceatur Vestrae Maiestati, quod esset ei proficuum et honorificum? — nihil videmus tale. In affinitate Domus Austriae petit inseri; pacem vero ex sui parte pollicetur, seque offert bella Vestrae Maiestatis contra communem hostem personaliter sequuturum; sed et hoc

tunc, quum Ipsa illis interfuerit. Alia in articulis promissa sua non deprehendimus; neque illa, quae vicissim daturus esset Vestrae Maiestati. De hac affinitate itaque videtur nobis, quod non sit e re Maiestatis Vestrae, neque Serenissimorum liberorum suorum. Quandoquidem hoc etiam unum sit, quo ambit reliqua; quasi necessitate cogeretur Maiestas Vestra, conditione neptem suam illi in coniugium elocando, facilius et titulum Regium, et reliqua postulata esset obtenturus; ne deesset facultas illi, filiam tanti Ducis, tantique Imperatoris neptem habendo in uxorem, ad eandem cum existimatione conservandam. Sed hoc totum non amore Vestrae Maiestatis, verum studio et cura regiones illas ac titulum Regium impetrandi.

Quam vero pacem ex se Maiestati Vestrae pollicetur; non videmus eam esse tanti, ut ematur aut redimatur tanto. Quum nullum bellum Maiestati Vestrae facere queat sine Turca Thesaeo; similiter nec in bella Vestrae Maiestatis admittendum putaremus, ut hominem dubiae fidei, non certae amicitiae, antiquum cum patre hostem, servum Turcae, et quem plane cernimus ex Regni parte ambita ad totum contendere et niti. Existens et illud suspectum nobis, quod eo duntaxat bello praesentiam suam pollicetur, in quo personaliter Maiestas Vestra interfuerit. Ac de his omnibus non aliter, nostro quidem iudicio, videtur agere, quam si summe esset necessarium, cum eo sic de pace transigere, et tantos illi fasces attribuere, ut ad potentiam existimationemque absolutam evehatur. Ad quam si quo casu evaderet, quid tandem subnixus et stipatus Turcae patrocinio atque auxiliis virium, non ad haec conaretur temporis vel occasionis cuiuspiam inexpectatae superventu, Maie-

stas Vestra consideret, et evitet pericula, quae dulci eiusdem Transsylvani tecta prohemio, veluti auceps circuit suavibus et speciosis reculis, ut quem septet capiat, et ambitu suo potiatur.

Quum autem duos etiam in Slesia Ducatus, Oppoliensem et Ratiboriensem, sibi reddi postulat casu, quo aut in hiisdem ditionibus, pro quibus agit, non posset permanere, aut etiam hostili vi ex illis pelleretur; videt Maiestas Vestra ex hac etiam petitione, quod nulla in parte damnum vult pati, et ex qualibet re lucrum venatur. Nam quando una cum matre hos ipsos Ducatus obtinebat transactione spontanea, in illis non permansit, sed per iniuriam repetito desiderio Transsylvaniae, ac ea Turcae etiam opera intercessioneque potitus, quantis postmodum Maiestates Vestras molestiis, ditiones vero ac subditos earundem damnis affecerit, notum est omnibus. Nunc itaque quo animo, quave fronte denuo Dūcatus exigat aspernatos; miramur, quod non pudefiat. Ac propterea censemus etiam, non esse illi dandos. Nisi forte ita sese subiiceret, ut tunc subiecerat, et eo duntaxat contentaretur statu, qui illi eodem tempore placuerat. Quamquam utilius pro conditione temporum praesentium Sacrae Maiestati Vestrae putaremus, si adhuc in hiis, in quibus modo est, permaneret. Nempe non in suo, sed in eo, quod est Vestrae Maiestatis, donec Deo et fortunae eius placuisset. Nec interim quicquam ei daretur proprium, ne quibuspiam viribus alisque instructus possit aliquando insolescere, potentior esse, et cum Vestrae Maiestatis, ac Serenissimorum liberorum suorum molestia contendere ad altiora, et ad ampliora aspirare, interimque a Deo et a tempere expectare. Quum haec duo, nimirum Dei providentia, si

eam patienter sustinemus, et temporis maturitatem expectemus aequo animo, saepenumero commodiora nobis afferunt, quam sollicitudo et festinatio nostra. Nostra itaque sententia non sunt illi dandae facultates, ut aliquando certius nobis timeri possit.

Petit postremo assecurationem et tutelam plus quam solemnem. Idque non a sola Vestra Maiestate, qua posset sufficienter contentari; sed etiam ab Imperio, parum deferens authoritati Vestrae Maiestatis. Quae simili modo quo tendant, non est difficilis coniectura. Modis enim omnibus quaerit, ut aliquando, quod affectat, assequatur, et securius urgeat fortunam, quam sibi tanto artificio parat, tanti successus spem nactus. Unde et in affinitatem Domus Austriae ac Bavariae recipi desiderat, ut et respectus eius habeatur, et ipse his praetextibus ornet sibi genus et authoritatem, possitque aliquando sic in imperium cooptatus, novis amicitiis sibi comparatis, et paternis veteribus renovatis; et ut ibidem non omnes fortasse Principes Maiestati Vestrae favent, audiat aliquid, quod Maiestati Vestrae adversetur, ut sit et ipse aliquid; undique interim rem suam sollicite saepiens huiusmodi subsidiis.

Hoc autem facere, quum plane videamus Maiestati Vestrae non conducere, tum illud etiam arbitramur esse considerandum, quonam Turcae vinculo subiectionis iungitur, quam religionem profitetur, quid habeat, quove tanti coniugii conditionem sustinere queat. In alieno enim dominatur, tyrannidi Turcae servit, ab eoque quotidie extrema sibi timet, et vitam Ecclesiae bonis sustentat. Nec est a re praesenti alienum, Sacratissimae defunctae Maiestatis charissimi Sacrae Maiestatis Vestrae genitoris dictum in memo-

riam revocare. Quum enim aliquando moneretur a Consiliariis Hungaris, ut tot Serenissimas filias, quas habebat, celerius desponsaret, seque illi curae atque oneri subduceret, quo postea liberationem Regni Hungariae expeditius curare potuisset, respondit: „Dudum eas se elocare potuisse, idque et commode et cum dignitate; noluisse tamen, malens, ut innuptae religionem Catholicam profitentes in paterna domo consenescerent et vitam finirent, quam haereticis nuberent.“ Is autem Transsylvanus quum non solum sit haereticus, ecclesiasticas ceremonias et idgenus adiaphora aspernans; sed Trinitatem oppugnat, et ad Judaicam Turcicamque confessionem inclinans, Dei quoque filium non agnoscit neque confitetur. Propterea hoc quoque quanta in consideratione haberi debeat, humillime suggerimus. Propter quod et Polonis suis exosus est, et cavendum maxime iudicemus, ut has oportunitates atque compendia accessionum, quae venatur, non obtineat.

Quamquam si quas tolerabiliores conditiones proponeret, et subesse non praeesse vellet, contentus mediocribus ac statu subditi, nec ferret sed subiret leges; posset fortasse colligi aliqua gratia pro nativa pietate Domus Austriae. Verum quum ab hoc instituto longissime videtur abesse; quum etiam ab isto suo oratore, dum esset apud Nicolaum Bathory, auditum fuerit quiddam simile colloquendo: „Vos etiam Maximilianistae aequa et honesta a Principe meo postuletis, qui se non adeo summisse ac deiecte gerit, ut statim Vestro Caesari subiiciat, et ad pedes eius sese provolvat ac deiiciat.“ Quidam enim hortabatur illum, ut aequabiliora idem Transsylvanus exigeret. Quod eo in medium adduximus, ut Maiestas Vestra

benigne animadvertat, eundem oratorem habere fortasse alia quoque demissiora, ut est in legationibus omnibus usitatum.

Non putamus itaque festinandum ad aliqua de his indignissimis articulis responsum facere; neque quippiam oratori aut offerendum aut promittendum, vel etiam dandum. Quia quicquid illi daretur, eo modo quo postulat, decederet rebus Vestrae Maiestatis, demereturque Eidem, quicquid in illum conferret; eiusque iuribus auctis, sua et Serenissimorum liberorum suorum imminueret. Et de his articulis quid nobis videatur, hanc ad Eandem Maiestatem Vestram, pro benigno sui ac Serenissimi Archiducis domini nostri clementissimi mandato, humillime descripsimus, et Serenitati Suae opinionem nostram exhibuimus.

Quum autem illud quoque attingendum nobis esse duximus, quid scilicet sentiamus de hac legatione Transsylvani missa eodem tempore, altera ad Caesaream Maiestatem Vestram et hoc in Imperium, altera ad Turcarum Principem: nihil itaque sentimus aliud, quam quod sit exploratoria. Primum, quod ista ipsa legatio tam aperte secureque missa sit, et quod ea attulerit, quae et ipsi Transsylvano incredibilia ad obtinendum fuerint, quod tuto coniici potest, et Maiestati Vestrae ad concedendum difficillima. Atque ut haec nostra opinio uberius declararetur; ait Strigoniensis, quatuor revocanda esse Maiestati Vestrae in memoriam, quae Turcae astu procurata sunt suscepto bello contra Venetos: Incendium eorundem navalis (így); motum Grannatensium contra Philippum Regem; nimis quoque celerem cum oratoribus Maiestatis Vestrae pacis praesentis transactionem; et quod noluerit eundem Philippum comprehendi in ea, suo cum

decore, et ut volebat Maiestas Vestra. Gesturus etiam bellum cum Venetis Cypri causa, has omnes opportunitates bene gerendis rebus suis praemiserat. Nimirum ut apparatibus classicis Venetorum igne consumtis, minus valerent viribus maritimis; in Philippum vero subdisis suis Grannatensibus concitatis, in amicitia habere noluit, ut domi intestino bello occupatus, rem foris Christianam subsidiis suis iuvare nequivisset. Propter quod pacem quoque cum Caesarea Maiestate Vestra celerius confecit, et gratissimam habuit, ut securius bellum Cypricum gerere potuisset.

Sed ad hoc bellum habens quoque, quod agat cum Arabibus Rubri Maris, et cum Moscovitis, dubiumque cum Persa foedus; nihil restabat illi quod metueret, quam ne quod Maiestas Vestra in eum moveret. Et hoc ob profectionem Eius in Germaniam, et rumores de Christianorum Principum confoederatione. Destitutus itaque amicitia Venetorum, uti nos putamus, versus est ad Transsylvanum. Et quia is nullum ad id habebat modum conveniens; terruerunt eum commento, petitis quibusdam eius municipiis et locis, ut metum de his praetexendo pacificationem a Maiestate Vestra expeteret, occasioneque huiusmodi oratorem quoque ad Illam mitteret cum iniquissimis conditionibus. Quo oratore tantis de rebus in Imperio permanente, procederet etiam exploratio omnium eorum, quaecunque Maiestas Vestra cum Imperii Principibus vel ageret vel moliretur; extractaque aestate pacificationis huiusmodi tractatu, Turca, quaecunque in eodem fuissent acta Imperio, sciret, et accomodaret motus suos contra Venetos vel de bello prosequendo, vel de pace cum eisdem renovanda. Et hoc ut veritati consonum esse non dubitetur; habemus quod frequen-

tes Principis Turcarum tabellarii ad Budensem Passam veniunt, ab hoc vero ad Transsylvanum ablegantur, eiusque orator in medio positus explorator quotidianis fere cursoribus invisit suum dominum. Quid is demum agat, non est obscurum, quod officio suo ipse quoque perbelle Passae respondeat.

Sacra itaque Maiestas Vestra oratori isti non omnino cuncta credat. Et ut etiam excursionibus Turcicis, quae nunc passim fiunt quotidie, cessent quoque tot castellorum erectiones; humillime censemus, quia Turca rebus suis advigilat, et potius prior vult esse in inferendo, quam in accipiendo vulnera, hunc ipsum oratorem primo quoque tempore esse ablegandum, eique nihil aliud propter difficultates articulorum respondeatur, quam quod nunc Maiestas Vestra magnis rebus reipublicae Imperii sui esset occupata, negotiaque huiusmodi Transsylvanica, quae ipse attulisset, esse sibi differenda, et in aliud tempus opportunius ad tractandum reponenda. Mox Passa etiam Budensi admonito; ne quid tumultuum ob suspiciones quaspiam incideret per finitimos, et cursus pacis, si ea est necessaria, intempestive turbaretur; hunc oratorem inscia Vestra Maiestate venisse, non expetitum, de quibusdam aliis rebus, eumque propterea maturius etiam absolvisse etc.; prout Sacrae Vestrae Maiestati videbitur fore consultius.

Atque haec quum sit nostra super memoratos (igy) legationis Transsylvanicae humillima opinio; veniam verbositati et licentiae nostrae postulamus, nosque meliori et prudentiori Sacrae Maiestatis Vestrae iudicio subiicimus.

Exhibita Viennae ultima Junii 1570.

XXVII.

Veranesics Antalnak a mantuai herczeg.

Illustrissimo et Reverendissimo Monsignore. Dall' ambassatore mio residente appresso la Cesarea Maestà, et da i segni che ha veduti della buona voluntà di Vostra Signoria Reverendissima verso me et la Casa mia, sono stato di modo assicurato dell' affettione, ch' essa continuamente m' ha dimostrato, che in me era nato molto disiderio di farle saper con degna occasione, quanto fosse corrispondente l' animo mio à i meriti di Lei. Ma poiche hora, et per la cortese sua lettera, accompagnata dalla voce del segretario suo, et per lo cortese atto, che l' è piacciuto d' usar meco, facendomi dono del cavallo Barbaro, grato à me come vera dimostratione dell' amorevolezza di Vostra Signoria Reverendissima, si è maggiormente confermata in me l' opinione, che havevo della sua cortesia. Perciò puo esser' sicura, ch' alle occorrenze le farò sempre conoscere l' animo, con che io vivo di far cose, che le siano di piacere. Et di cuore me le raccomendo· 1570. jul. 28.

Di Revero à 28. di luglio 1570.

Al servitio di Vostra Signoria Reverendissima

Il Duca di Mantova mp.

XXVIII.

Verancsics Antalnak Károly főherczeg.

Carolus Dei gratia Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis, etc.

1570. sept. 1 Reverendissime nobis sincere dilecte, amice charissime. Sacra Romanorum Caesarea Maiestas, dominus et frater noster colendissimus, longo nunc usu experta est, quam inutiles sumtus incurrerit aliquoties propter incertos et dubios hinc inde de Thurcarum machinationibus illatos rumores, et perperam dispositos exploratores. Ut autem in posterum hoc praecaveatur, Sua Maiestas deinceps meliorem superinde ordinem instituere, neque ullis propterea sumtibus parcere decrevit. Qua vero optima ratione, quibus mediis id fieri debeat, ut non solum hic in propinquis, sed in interioribus Hungariae locis, et in ipsa etiam Constantinopoli certior habeatur exploratio, Maiestas Caesarea vestram, et aliorum peritorum rei sententiam proinde exquirere mandavit. Itaque nomine Caesareae Maiestatis vos benigne requirimus, ut negotium, sicuti magni est momenti, accurate perpendatis, et qua via, quibus mediis ad certitudinem meliorum rerum Thurcicarum perveniri possit, nobisque secretissime opinionem vestram declaretis, ut eam, et aliorum etiam sententiam, in ulteriorem deliberationem desumere, Caesareaeque Maiestati significare possimus. Quo modo Suae Maiestatis benignae

satsfiet voluntati, nostram vobis simul benevolentiam deferentes. Datum ex Nova Civitate in Austria die primo mensis Septembris anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Carolus m. p.

Ad mandatum domini Archiducis proprium.

H. v. Fieringer mp.

Redditae Wywariui 5. Septembri 1570.

Kívül : Reverendissimo Nobis sincere dilecto Antonio Verantio Archiepiscopo et Comiti Perpetuo Comitatus Strigoniensis, Primati Hungariae, Legato Nato, Supremo Regni Cancellario, et Consiliario Suae Caesareae Maiestatis etc. Amico nobis charissima.

Presburg.

XXIX.

A császári udvari kincstárnak Verancsics Antal.

Ad quaestores aulae Caesareae.

Supplicaveram Sacrae Imperatoriae Maiestati 1570. nov. 27. Domino nostro Clementissimo, ut Sacra Sua Maiestas dignaretur clementer mandare Cremniciensi Camerae, ut tandem pisetum pro benigna Suae Maistatis donatione mihi remittat, et decimis meis Comitatuum Gumeriersis, Tornensis et Zoliensis quotannis pro pensione mihi impositis, clementer esset contenta, quod hoc calamositissimo Regni tempore difficillime parata pecunia comparantur. Sacra Sua Maiestas impedita maioribus rebus in Imperio, quam essent meae, non

prius respondit mihi, quam diebus proximis; ut videlicet acquiescerem transactioni iam initio mecum factae. Nimirum, ut pisetum obtineam, decimae mihi a Cameris persolvantur, et ego eandem pensionem mihi impositam statis suis terminis pendam; et de his omnibus a Sua Serenitate ultimam et totalem omnium expeditionem accipiam. Quo demum et ipse omnibus ad Archiepiscopatum pertinentibus potiar, et de pendenda pensione curam aggrediar.

Porrecto itaque super his humili libello meo scriptis Sua Maiestas commisit mihi, ut ab Illustribus et Magnificis dominationibus Vestris supra memoratorum omnium expeditionem sollicitem atque obtineam.

Est autem opus uno mandato ad Cremniciensem Cameram, ut mihi vel homini meo delegato pisetum assiget, positaque etiam ratione omnium proventuum eius, quos percepit ab Aprili mense anni praesentis 1570., eosdem mihi restituat ac deponat, simul cum pretio decimae Zoliensis, quam ad usus suos collegit et percepit.

Aliud quoque mandatum dandum est ad Scepusiensem Cameram, ad cuius instantiam reliquae duae decimae Gumeriensis et Tornensis Comitatus sunt dispensatae, ut earundem quoque pretia mihi persolvantur. Sic et Sacra Maiestas Imperatoria fieri decrevit, et ego, ut obedientissimus Suae Sacrae Maiestatis Capellanus, hoc decreto contentus, et exequutione eiusdem satisfactus, capessam sine mora debitae pensionis curam; ad omnia interim Illustrium et Magnificarum dominationum Vestrarum officia et servitia paratissimus. Valete felices. In Nova Civitate 27. Novembris 1570.

XXX.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Catholica Imperatoria et Regia Maiestas,
Domine, domine mihi semper clementissime!

Post humilem ac perpetuam et fidelem servitu- 1570. dec. 6.
tem meam in gratiam Vestrae Sacratissimae Maiestatis commendationem. Explorator Wywariensis die 22-a Octobris scripsit Strigonio ad meum Capitaneum Georgium Giczy de rebus novis, quae nunc habentur inter hostes nobis finitimos. Turcas quidem adhuc esse in insula Cypro, nondum tamen expugnasse eius arcem; sic enim ait, putoque esse Nicossiam; magnam tamen partem eiusdem insulae obtinere. Ceterum ita Budae vulgari, Principem Turcarum magnopere indignari de eadem arce nondum capta; mandasseque summo suae classis Praefecto valde minaciter, ut si capiti suo bene velit, ita vires et conatus suos intendat, ut eam capiat; alioqui et ipsum excoriabit vivum, et in omnes etiam copias suas gravissime animadvertet. Passam quoque in dies alios de huiusmodi novitatibus expectare Constantinopoli tabellarios; qui si afferrent ei prospera de expeditione Cypriana, mox omnibus Beghis finitimis edicet, ut excurrant, et nulla ratione pacis nostrae habita, latissime fines nostros

populentur. Quoniam in eo est Turcarum Princeps, ut si Cypro potietur, extemplo arma in Hungariam convertat.

Strigoniensis vero Beghus in dies successorem expectat Constantinopoli. Propterea quotidie in omnes partes sibi vicinas emittit suos milites praedatum, captans omnia quaecunque potest, quia omnino in hac praefectura non manebit.

Ceterum proximis diebus idem Capitaneus meus LX circiter equites iusserat excurrere versus castellum ad Strigonium in sinistra parte Danubii situm, qui a Turcis 400, quum iam reverterentur, circumventi, dimidiatim prope perierunt, plures tamen capti et vulnerati quam occisi. Acerrime autem pugnaverunt, et nisi mature subventum eis fuisset ex arce novo misso milite, haud dubie de omnibus agebatur. Nec alioqui incruenta cessit hostibus victoria, ex quibus, ut nunciatum est postea, plures quam ex nostris ceciderunt vi et vulnerum magnitudine. Voluissem itaque magnopere, ne is casus accidisset, iusseramque strictissime Capitaneo, ne hiis excursionibus uteretur, sed milites domi contineret, conservaretque custodiae et defensioni arcis. Sed sunt ita praedae cupidi, ut nullo possint imperio cohiberi. Nunc denuo mandavi sub gravissima poena, ut conquiescat, nec lacessat hostes, et in locum amissorum militum novos reponat. Quamquam et ego iam eo nonnullos misi, et ipse significavit mihi, esse quosdam in promptu, seduloque se daturum operam, ut ordinarius numerus denuo compleatur. Nec sese aliter hoc negotium habuit, quam ego scribo, utcunque secus ab aliis perscribatur. Et Deus Optimus Maximus Sacratissimam Maie-

statem Vestram diu incolumem et perpetuo felicem servet. Ex Nova Civitate 6. Decembris 1570.

Sacratissimae Catholicae Imperatoriae
et Regiae Maiestratis Vestrae
Servitor subiectissimus et obedientissimus
Electus Strigoniensis mp.

Kívül: Sacratissimae Catholicae Imperatoriae et Regiae Maiestati etc. Domino, domino mihi semper clementissimo'

XXXI.

Az udvari kincstárnak Verancsics Antal.

Ad Cameram Aulicam.

Decretum Serenissimi Principis domini Caroli 1570. dec. 10. Archiducis Austriae, Domini nostri clementissimi, ea omni, qua debui subiectione et reverentia nuper ad me per Illustres et Magnificas dominationes Vestras super resignatione ac restitutione Praepositurae Turociensis datum accepi. De cuius Praepositurae toto negotio iuxta et Sacrae Caesareae Maiestatis, et Serenitatis Suae benignam voluntatem clemensque mandatum superiore mense Septembri Turocium profectus, inventarium tam rerum munitionumque arcensium, quam domesticarum supellectilium ac vasorum, pro antecessoris mei formula mihi quoque ab eodem relicta, feci. Et quare subito resignationem etiam eiusdem Praepositurae Commissario Camerae Hungaricae non fecerim, ex urgenti et necessaria causa feci,

Quum enim ea Praepositura data mihi fuerit per Sacram felicissimae recordationis defunctam Imperatoriam Maiestatem, ita data fuit, ut, nulla redemptionis eius obligatione mihi imposita gravarer, sed simpliciter et gratuito. Dominus autem antecessor meus hac eiusdem Maiestatis Imperatoriae erga me clementia non considerata, haud quaquam prius memoratae Praepositurae reddidit mihi possessionem, quam illi pro eiusdem Praepositurae restitutione deponerem talleros quingentos, et pro seminatura quadam mediocri octuaginta. Hacque utraque summa illi satis quidem difficulter, quod indigna erat, persoluta, sic tandem ea sum potitus, plurimis interim et damnis et iniuriis affectus.

Nunc, Illustres et Magnifici domini, postquam ea mihi quoque pari ratione sit cedendum, aequum est, ut memorata pecunia mihi similiter reponatur; quum et seminaturam in Turocz reliquerim centum tallerorum ampliorem multo, quam acceperim, et inventarium dimiserim plurium et agrorum et aliarum rerum commodis adauctum. Nimirum Sellye oppidi, pagorumque Pered, Kyralfalwa, et Hozzufalwa, non sine magnis sumptibus, de manu et potestate eorundem subditorum, in quos per quondam Praepositum Urielem Martiny alienata fuerant, iuribus liberatis.

Supplicaturus itaque Serenissimimo Archiduci, Domino nostro clementissimo, pro hac pecunia indignissime a me extorta, ut priusquam eandem Praepositura remitterem, reponeretur et restitueretur mihi, quod omnis aequitas postulat, dimiseram ibidem apud arcem Znyo hominem meum cum uno Canonico Strigoniensi. Qui quum iam ego id a Serenitate Sua obtinuissem, pro quo nunc etiam, ut pro re iustissima

supplico; advocato eius Comitatus Vicecomite et aliquot nobilibus, fecissent meam Sacris Suis Maiestatibus autentice omnium resignationem. In quo quam multum peccaverim, non video. Si autem confisus de clementia et benignitate Suae Serenitatis, rem nonnihil distulerim; certe inobedientiam, rebellionem, aut gravius quodpiam aliud crimen non commisi; ut meruerim per vim et iniuriam ea excludi, quo mihi offunderetur nota aliqua, minime demeritis meis promerita.

Sed quia hoc iam commissum est et perpetratum, Deus iis parcat, qui me sic gravandum curaverunt. Jam cur illic homo meus, et Capituli mei Canonicus ad praebendum testimonium resignationi moram trahere debeant, non est causa. Jubebo itaque illis, ut redeant; inventarium vero rerum Amplitudini dominationum Vestrarum mitto, Praeposituramque eandem Maiestatibus Suis resigno, et possessioni illius renuncio; Easdem petens et obsecrans, non graventur apud Serenitatem Suam intercedere, ut ea pecunia, quae mihi ab antecessore meo extorta est indebito modo, restituatur quam primum, quum ipse etiam prius non assignavit Praeposituram mihi, quam praesentem in manu praefatam habuit pecuniam. Quod Illustrium et Magnificarum dominationum Vestrarum erga me officium ac benevolentiam, ut omni mea observantia promerear, contendam omni studio.

Exhibita X. Decembris 1570. in Nova Civitate.

XXXII.

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Archiepiscopo Strigoniensi.

570. dec. 26. Maximilianus secundus etc. Reverendissime in Christo pater, devote fidelis sincere dilecte. Redditae sunt nobis Devotionis tuae litterae sexto die vertentis mensis Decembris datae. Ex iis res novas, de quibus Devotio tua nos certiores fecit, pergrato et benigno animo intelleximus, eiusdemque Devotionis tuae ad nos scribendi curam atque diligentiam plurimum probamus.

Quod autem Devotio tua iisdem litteris nobis reverenter significavit, Georgium Giczy Capitaneum suum versus castellum ad Strigonium in sinistra parte Danubii situm, excursionem fecisse, atque hostes ad arma concitasse : non potuit non ea res animum nostrum graviter profecto offendere; cum Devotio tua non ignoret, quanti nostra intersit, adversus induciarum pacta et conditiones nihil hostile a nostris militibus geri atque committi. Statuimus itaque in praefatum dominationis tuae Capitaneum, ut pacis et quietis turbatorem atque violatorem (quemadmodum iam ea de re ad Turcarum Principem scripsimus) severe omnino animadvertere. Devotionem vero tuam plane hortamur, ac firmiter requirimus, subditos suos summo studio et cura a vi, iniuria, omnique agrorum depopulatione coherceat. Nam si ii spreta mandati

nostri authoritate ab hostili invasione aut depraedatione non sibi caverint atque abstinuerint, eos et capitis et fortunarum omnium poena, ut ceteris sint exemplo atque documento, mulctare decrevimus. Id quod ad Devotionis tuae litteras rescribendum esse duximus. Quod reliquum est, gratiam nostram Caesaream Devotioni tuae benigne deferimus. Dunkenspigel XXVI. die Decembris anno LXX.

XXXIII.

Sághy Imrének Verancsics Antal.

Ad Emericum Saghy.

Joannem Andreffy cum vestris commendatitiis profectum iam fuisse ad Wereskew, bene factum est. Nec diffidimus cum effectu rediturum. Quod mandatum quoque ad Sellienses sollicitastis adeo diligenter, obtentumque curastis mitti Wywarium, rem nobis valde gratam perfecistis. Et quia nonnulli vident, Turcas post tantas praxes et minas conticuisse, dicuntque non opus esse ad novum delectum cuiuspiam peditatus sumptibus : amice illi quidam agunt parsuri nostrae pecuniae; sed quum ea nunc vigent tempora, a quibus nonnisi glacies et frigora nobis sint metuenda, possintque una nocte post praesentem aeris temperiem tale frigus ingruere, ut de improviso etiam Danubius congeletur, nedum Nitrius, et reliquae nostrae aquae. Ideo oportet, ut vel per hos duos proxi- 1571. jan. 6.

mos menses, Januarium et Februarium, providentia sumptusque et tutela arci Wywariensi non desit. Curetis itaque cum nostro Andreffy, ut mox et omnino iam decreti ducenti pedites conscribantur, et cum suo timpano ac vexillo, quod nudius tertius ad vos misimus, Wywarium deducantur. Non defuturus maiori etiam numero, si pericula postulaverint. Quum non ignoremus, Regno nos et Caesareae Maiestati inservire, quum de salute, et de conservatione Wywariensis arcis solliciti simus, neque opibus nostris parcimus.

Egregio Andreae Zazy habemus gratias, quod litteris suis tam abunde de casu et negotio Thelegdini ac Garhay nos edocuerit, spemque etiam sit pollicitus, casum eorum non adeo esse desperatum, ut non debeant sperare meliora.

De profectione Vestra in Załadiensem Comitatum nulla difficultate laborabitis; et eo etiam facilius illuc proficisci poteritis, quum nos quoque eotunc erimus Deo volente Posonii. Usones autem, (uti iam antea scripsimus) non mittantur huc, sed salsentur, et in suis vasculis bene ad usum domus conserventur. Et bene valete Ex Nova Civitate 6. Januarii 1571.

XXXIV.

Andreffy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Andreffy.

Litteras tuas, quibus me de pluribus rebus admones, accepi, et habui sane gratissimas. Sed nollem te adeo esse credulum, ut ad eorum sermones tam constanter attenderes, qui et suis rebus non admodum providenter consulunt, et alienas diiudicant, censent et naso suspendunt; utrumque maiore licentia ac fastu usurpantes, quam iudicio ac ratione, tamquam eis omnia et licerent et expedirent suo arbitratu. Cum Michaele itaque Protonotario ego quidem certe multa sum loquutus, sed rem de suo sallario ne verbo uno attigi. Nec quicquam adhuc cum eo conclusi. quod non posset revocari. Et si cupis plura; nec plura nec alia cum eo contuli, quam tecum. Caveas igitur ab huiusmodi curiosis, qui loquuntur tecum de his; non ut Appolineo spiritu archana mea cognovissent, sed multa se scire fingunt, ut ex te, quem sciunt meum esse intimum, aliquid delibent et expiscentur. 1571. jan. 6.

Ubi autem facultatum tenuitatem et arrogantiam illi opponunt; alterum cum multis hoc aerumnosissimo saeculo habet commune, alterum illi nunquam ad hoc tempus impingi audivi nisi nunc, quum iam et fortuna videtur illi velle favere, et virtus commoda honoresque cumulare. Quare vide invidiae aculeos modosque mortales affligendi, ubi quis virtutum alis tollitur ad

aethera, et e plebe transfertur ad illustres. Ceterum si penitiora quoque quaeris cognoscere, malo in praesenti rerum mearum statu tenuibus simplicitatem et sinceritatem meam cum bonis meis committere, ut tibi et memorato Michaeli, quam iis qui insanis opibus praeturgidi, et opinione magnorum provisorum diuturniore dominatu sibi comparata tanti semetipsos faciant, tantumque sibi tribuunt, ut iam pudeat eos muneris sui, nisi a dominis revereantur et deferatur eis. Habes itaque de tenuitate facultatum. De arrogantia non semper homines recte iudicant, qui alienis commodis excellentiorique fortunae adversentur, solentque hoc genere malignitatis etiam in eos extendere, qui in huiusmodi viros derivant expenduntque sua beneficia. Quod omnino ita esse, sine omni difficultate cognosces, si sagacius tecum expendes, quam mihi bene velint ii, qui talia de re ac de rebus meis commentantur. Sed ne te teneam frivolis his diutius, operae pretium est, ut postquam et vitam et mores meos vel iam inde ab unguiculis prope tuis cernis et experiris; da operam, ut perdiscas, quaenam isti quoque, qui tam facile et incogitanter, ne dicam infantiliter, dicunt de aliis, exerceant in palaestra; quibus virtutibus sacrificant, et quam praeclaris laudibus vulgo efferantur. Sic demum statue, quid tibi et de meis actionibus, et de similium sermonibus sentiendum ac credendum erit. Nec de his ulterius; quum indigni sint, de quorum ineptiis haec etiam effuderim. Mali enim omnino omnes sunt, qui a nobis inoffensi tam nos duriter offendunt, et conantur perturbare, nostrisque et honoribus adversari, et in rempublicam tot tamque illustrium meritorum nostrorum nominibus propensissime insidiari contendunt.

Quod vero de decimis scribis; ita debere fieri, si dominis etiam terrestribus non cogeremur aliquid earum impartiri. Quicquid itaque concedendum fuit nunc dominis Fuccheris, id postea etiam fuisset concedendum. Quia ad pretia decimarum, silvarum etiam suarum copiam nobis faciunt, quibus omnes nostros ignes domesticos per integrum annum fovere consuevimus. Quum autem frumentis quoque ac vinis nostris non est defutura venditio, quae iam mihi proposita est a praefecto annonae publicae; haec venditio dimidiae partis decimae arcis Wereskew nullam nobis iacturam afferet; praesertim quod eius pretium ad arcis nostrae Wywariensis commoda conservationemque exponetur, tam opportuno tempore, quo maiori nunc custodia eget.

Perge igitur ut missus es, et mecum sentias, ceteros relinque suis geniis et suis humoribus. Amboque ita rebus nostris nobisque vivamus, ut alienis intemperiis minime distrahamur. Officialis et clavigeri domus nostrae Tirnavinensis, quum rediero, curam geram, nec fraudabuntur servitute sua. Vale. Ex Nova Civitate Austriae 6. Januarii 1571.

XXXV.

Liszty János veszprémi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Vesprimiensem.

1571. jan. 6. Binas litteras proximas Reverendissimae dominationis Vestrae accepi, quarum alterae datae erant ad me, alterae ad Reverendissimum dominum Zagrabiensem, communem et charissimum fratrem nostrum. Quas ut quam citissime accipiat, curabo diligenter, precatusque Reverendissimae dominationi Vestrae novum hunc annum felicissimum, et sequentes omnes, quibus est vitae solatio fruitura; gratulor Eidem, quod et convaluerit a tam incommoda gravique aegritudine, et nos ac omnes suos reviserit. Faxit Altissimus, ut Ei succedant omnia ex sententia, sicque etiam familiaribus rebus suis prospiciat, ut periculum non adeant, et sint Ei salvae. Quandoquidem etsi non admodum aliena curem, ac videar curiosior; audita tamen fama de funeribus ex eius domo elatis per proximam pestem Viennensem, omnino cogitavi mecum, an quid rebus suis periculi immineret. Quarum certe etiam diligentiorem curam gessissem, si quae pars earum mihi fuisset commendata. Verum postquam et res ipsae incolumes permanserunt, et Ipsa etiam supervenerit, Eidem de utroque gratulor similiter, meque Illi ad omnia commoda sua offero.

Ubi vero Sacra Imperatoria Maiestas non est dignata mecum clementer communicare eiusmodi sua

secreta, quae mihi per eandem Reverendissimam dominationem Vestram describi voluit, si coram referre nequisset : habeo Sacrae Suae Maiestati omnes maximas gratias, quas fidelitas mea potest, et subiectio debet, enitarque omni studio, ut et in his, et in omnibus aliis clementissimae suae voluntati mandatisque accomodem; Deum precatus interim, ut et Suam Imperatoriam Maiestatem ex Imperio, et Serenissimos dominos liberos suos salvos atque incolumes ex Hispaniis ad nos reducat. A Vestra quoque Reverendissima dominatione accepi optimo animo, quod me de hac Suae Imperatoriae Maiestatis voluntate tam et celeriter et abunde edocere non praetermiserit. Quoniam vero mox a discessu Serenissimi domini Archiducis ego quoque discedam hinc, maturaboque Posonium, ubi et coram cum Ea plura conferam, et rescribam Suae Maiestati, ne desideretur subiectionis meae officium; certus omnino, Eandem ante expectatas nuptias Posonio non discessuram. Et felicissime una cum Reverendissimo domino Waradiensi fratre nostro valeat. Ex Nova Civitate Austriae 6. Januarii anno Domini 1571.

XXXVI.

Draskovich György zágrábi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Zagrabiensem.

1571. jan. 11. Verum est, diu iam mutuas inter nos non commeasse litteras; et sicut Reverendissimae dominationis Vestrae cessationi ab hoc officio causae non defuerunt, ita certe nec illae fuerent obscurae, quae me ab eodem officio evocarunt. Jam enim febres et excursiones Turcicae vexaverunt me catarrho, podagraque; iam totius Archiepiscopatus mei, Wywariensisque confinii constituendi statum cura sollicitudoque exercuit. Et sic, ut video, eas ambo sortiti sumus provincias, quae nobis, etsi non postremarum dignitatum titulos honoresque attulerunt, eas tamen etiam occupationes laboresque cumularunt, quibus totos fere nos incumbere oporteat, deesseque non solum amicis nostris, sed etiam nobis ipsis, nisi vellemus muneribus nostris operam dare negligentius, et dumtaxat ea curare, quibus vita ducitur iucundior, laetae sodalitates excoluntur, et genio propensius indulgetur. Sed quum haec a nobis et instituta et studia procul absint, qui nonnisi Reipublicae et natura et Divina providentia nati simus, eius certe commodis, ut praecipue attendamus, sepositis interdum officiis, quae et amicis et propinquis debeamus, decet nos quam maxime. Idque eo etiam potissimum, quod et fortuna nos his locis, his magistratibus praeesse voluit, quae sane providentialia

sunt, et ex quibus totius Regni quies, otium, salusque dependet. Ut itaque Reverendissimae dominationis Vestrae silentii excusationem facile accipio, ita de meo veniam peto, et aeque excusari cupio. Respondeoque ad binas suas, nimis sane iam veteres, quarum alteras mense Septembri, alteras Novembri datas.

Ubi igitur primis me edocet, quanam messis ac vindemiae proximae ubertate gaudeat et gloriari possit, non existimo de illa esse conquerendum, ubi mediocris et tolerabilis contigit. Apud nos aquarum omnium inundationes, coelorumque intemperies adeo magna et messi, et vindemiae nostrae passim ubique attulerunt detrimenta, ut nec frumenta, nec vina ad legitimam maturitatem pervenerunt. Neque expostularemus de copia, quae pluribus in locis multo provenit amplior, quam sperabatur. Sed et vina, ut omphacium, ubiqae habemus acida, et frumenta ita imbecilla, ut eorum vix grana agnoscantur; avenae nulla fere habent.

Turcae, quos habemus finitimos, molesti nobis esse non desistunt. Ad arcem Fonood in lacu Blathone sitam, in ipsis ferme portis castellum erexerunt, pedicas ei oppposituri. Quod tali praesidio instruxerunt, cui Valentini Magiar vires non sufficiunt. Et nisi maiore milite armabitur, metuendum maxime est, ne eo lacu congelato, arx illa adeat periculum, et omnes eius regionis partes reliquae simul cum Zaladiensi Comitatu in extremum discrimen adducantur.

Arci quoque nostrae Wywariensi tetenderant insidias, spe et expectatione glacierum. Captivos enim nostros igneis instrumentis atque artificiis instruxerant, cum eisque concluserant, ut ubi primum amnis Nitrius, qui arcem illam circumfluit, stratus fuisset

glaciebus, uno tempore et captivi occultos ignes per stramineas domos indidissent, ei ipsi Turcae maiore numero tum virorum tum scalarum copia impetum in eam fecissent; sperantes fore, ut et forinsecus valido milite pressa, et intrinsecus late hausta ignibus, in eorum veniat potestatem. Nec fefelisset eos meditatum stratagema, si cautius in archano pressisent illud. Verum quia Deus fortasse, ut misericordiarum pater, qui castigat filios, non interficit, miseratus nos et afflictiones nostras, ne et hac umbra Strigonii, non omnino inani et posthabenda, spoliemur, res ad cuiusdam exploratoris nostri aures pervenit. Hic ad praefectum nostrum detulit, qui tandem captivis omnibus quaestioni subditis, tortisque, non mediocriter comperit confessione omnium, quod erant patraturi. Ego vero subito casui, subitis remediis occursurus, citra omnem moram novis subsidiis militaribus auxi illud praesidium, captivos ad unicum arce exegi, transitum publicum per eam omnino interdixi, vetuique edicto maximo, ne in ea ulli externorum concursus vel conventus fiant, foraque hebdomadalia nonnisi foris celebrentur; arx ipsa reverentius habeatur, et industrius etiam conservetur, nemine in eam admisso, cuius prius non delibetur cognitio. Hae sunt itaque curae, hae sollicitudines, quae me sibi interdum vendicant, avocantque ab amicis.

Nec ita multo ante iactura quoque milites nostros affecerunt. Sexaginta circiter emissi fuerant ex nostris praesidiariis, ut latrones quosdam conquirerent, quorum causa non solum quies illarum partium turbata fuit, sed nec mercatores ultro citroque tuto commeare poterant. Forte fortuna accidit, ut iidem nostri late per eam plagam ad Strigonium

ferme usque evagati, quum coepissent reverti, ita circumventi sunt ab hostibus, ut pugnando Wywarium dimidiatim redierint; et nisi sumissae fuissent illis tempestive suppetiae, fortunatissimus ille extitisset, qui incolumis evasisset. Triginta itaque tribus captis, duobus caesis, reliqui utcunque vulneribus plurimis acceptis salvati sunt. Sic nostri maiore quidem animo, et viribus quisque suis multo maioribus, quam iudicio, disciplina, industriaque ac peritia militari praediti, consumuntur. Repositis tamen militibus, qui desiderati fuere, et ego novis rationibus ei arci retinendae consului, et Caesarea Maiestas ab ultroneis excursionibus ita eos repressit, ut quicunque imposterum suo motu lacessiverint hostes, et in praedam eorum inciderint, nullius talium iuvatura est subsidio redemptionem. Et in hunc modum res nunc nobis est cum finitimis.

De eorum ac nostra classe, et de Cypro insula, nescio quid revera scribam. Verum illud solum creditur ab omnibus, Turcas municipium Nicossiam obtinuisse, tentasse quoque etiam Famagustam, sed non feliciter. Eam tamen eius partem insulae, quae est ad ortum ab eadem Nicossia, libere illos possidere, et adepta premere, ac in insequentem annum multo maiora sibi in ea praesidia apparare. Nostra classis exhausta viris nauticis, supra omnem stuporem non bello, sed variis aegritudinibus insularum Corcyrae, Cretaeque, et quarundam aliarum in eo tractu maris existentium statione continetur, et hyberna agit. Non sine et pudore suo maximo, et publico convitio, vituperioque Joannis Andreae Aurii, qui ex ipsa acie, quam struxerant, ut congrederentur cum hostili, in altum versis proris et velis subduxerat sese, et a provincia recesserat. Atque haec omnia utcunque conti-

gerunt, maximo reipublicae Christianae periculo, mirum tamen illud est, quod tantis viris, qui huic bello praefecti fuerant, omnes mortales impingunt, quod eius belli rationes legitimas nullas sciverint constituere. Unde non in Cypro Christianitas detrimentum accepit, sed in existimatione. Quid enim aliud Turca verebatur, quam Christianorum maritimas vires. At superioribus annis toties iam terrestribus perpalpatis, et plane cognitis, iam perspectis et maritimis adeo inbecillibus, et male concordibus, quid imposterum non audebit, quos non assumet spiritus, quae non attollet cornua? Atque utinam falsus sim vates. Sed si Veneti mature non accurrent ad tutelam Dalmatiae, a Venetiis excludentur. Inde Adriatico mari subiugato, Italiae litora, tam supero, quam infero mari, pyraticam luem patientur.

Summus Pontifex, Sanctissimus Pater omnium, praevidet ista, petit, urget et sollicitat Christianorum Principum confoederationem et syncretismum. Quantum vero et necessitas publica illam exigat atque efflagitat, heu dolor, heu improbitas multorum, qui non solum ad hanc tanti Summi Pontificis pietatem non moventur, sed totam Christianitatis rempublicam destitutam, relictamque in discrimine, de summo duce, et quinam post eum secundo loco rebus praeerunt, disputant, plurisque multo praecedentiae suae splendorem et praerogativam faciunt, quam salutem publicam. Cui nisi mox Januario, Februario, Martioque et Aprili mensibus exactis succurrerint, vereor, frater, ne ut olim, dum consultabat Roma, expugnatum est Saguntum; ita et nostri Christiani, dum praecedentias, vento sane inaniores, urgent et consectantur, amittant et Tyrrhennum, et Adriaticum mare. Sed haec obiter,

ne nihil scripsissem. Sciens huiusmodi Reverendissimae dominationi Vestrae longe esse notiora, quam oportuisset me prolixiore disserere oratione.

De Principibus nostris hoc est. Maiestas Caesarea expeditis duabus filiabus ad suos coniuges, alteram in Hispanias, alteram in Gallias, Comitiisque Imperialibus feliciter absolutis, Nurimbergae festa natalitia exegit, intra quadriduum Pragae expectatur. Carolus Archidux Consiliariis Caesariis mox a kalendis Jani Pragam, Caesare sic iubente, expeditis, VIII. huius Gracium concessit, nuptias suas, uti dicunt, curaturus. Sic ego quoque solutus impraesentia curis curiae, ad domesticas, finitimas, et Ecclesiae meae revertor, non sine gravi catarrho et podagrae doloribus.

De reditu Caesareae Maiestatis in Austriam omnino nulla consequebatur dilatio, si pestis Viennensis suspicio non intercedebat. Sed quia iam profugi redeunt in eam civitatem, et sine ullo metu eius morbi una conversantur, miscentque commercia civica, reditus quoque Maiestatis Caesareae ad primum ver certo nobis pollicetur.

Quod vero res Catholicae religionis in popularibus istis Slavoniae nostrae non desideratur, et mihi magnopere laetor, et Reverendissimae dominationi Vestrae plurimum gratulor. Magnates, si qui sunt, qui in ea claudicent. hoc incommodo nos hic aeque laboramus. Et tametsi populares quoque nostri deviarunt post hanc insaniam, malum tamen ipsum cumulatius augetur. Qui magnates nacti occasionem eius generis flagitii sectarum, quique in suis ditionibus factiones sibi arripiunt, et suae quum ambitioni, tum etiam avaritiae vias patefaciunt. Unde soluti in licen-

tiam ecclesias spoliandi, iam nihil sancti, nihil quod Deo dicatum esse putent, habent, et miscere profana sacris nulli dant sceleri, nulla inhibentur conscientia, nulla Divinorum reverentia, nulla demum indignatione Dei absterrentur. Hincque est, quod Christianos iam oblitos suae fidei, tot flagellorum suorum cumulis commonefacit eos, ut eo redeant, unde exciderunt, et priora opera faciant. Sed ipsi obdurati in malitia et in peccatis suis, non solum in viam redire nolunt, sed etiam dolere recusant, ut emendentur; esto quod sine intermissione verberentur. Et interim bella, confoederationes, et syncretismos in Turcas movent. Qui quum revera flagellum Dei sint, eoque nos ab ipsa sua origine verberat, frangit, delet ac eorum praedae atque servituti subiicit, quid, quaeso, adhuc caecutimus? Cur iam demum non agnoscimus, frustra nos conari contra Dominum, contra quem non est in terris consilium, non vis, non ulla fortitudo? Existimarem itaque admonendos esse, qui summae rerum Christianarum praesunt, ut curam imprimis ineant de reconciliando sibi et suis populis Deo, fide Catholica in pristinum restituta, haeresibus eiectis, et in concordiam omnibus dissidentibus revocatis. Sic demum et confoederationes, et syncretismi, et bella nostra felicissime succedent nobis, quia Deus exercituum pugnabit pro nobis, et flagella sua a nobis removebit. Aliter non spero finem malorum nostrorum fore.

Erat etiam quod scriberem de nostri Thelegdini gravissimo casu, ob quoddam privilegium in proximis Judiciis publice exhibitum, cui falsitates quaedam sunt oppositae. Verseturque etiam nunc in maximo periculo, ne perpetuae infidelitatis nota feriatur; nisi quid subsidii ex Judicio appellationis asse-

quetur. Sed quia is idem iam dudum istuc quoque fuerit evagatus, non loquar de illo plura. Sed profecto tantum doleo de hoc eius naufragio, ut non conquiesco, metuens, ne hominem, adeo meae Ecclesiae necessarium, amittam. Spero tamen, quod resurget; quoniam patrociniis non est destitutus. Juxta quae et ego ea facio, quaecunque possum, ne collabescat.

Restat aliquid et de Scoblicio nostro dicere; qui gravissima aegritudine omnino fractus est, nec spem video, ut in his regionibus convalescat. Putarem itaque in patriam esse revocandum, experiundumque natalis coeli ac soli beneficium, quo forte, quod saepe alias vidimus, hoc genere remedii iuvabitur, maxime quod adhuc sit iuvenis. Ei ego non desum; sed crederem, quod a consanguineis melius curaretur; quod tamen eius relinquo arbitrio. Et felicissime valeat. Ex Nova Civitate Austriae, currum conscendens Posonium versus, XI. Januarii 1571.

XXXVII.

Forgács Simonnak Verancsics Antal.

Ad Simonem Forgach Capitaneum.

Quod Magnifica dominatio Vestra et advigilat 1571. jan. 15.
summo studio conservationi arcis nostrae Wywar, et subsidia illi non gravate procurat, eaque etiam ex sese pollicetur, habemus maximas gratias. Rogamus quoque, ut vicissim Ipsa quoque secure utatur nostra

opera. Nova autem, quae perscripsit nobis, non sunt omnino a veritate aliena; sed in eo tantummodo deficiunt isti exploratores vestri, quod non nominant oppugnata et capta loca. Verum itaque est, quod insulae Cypri maiorem Turcae partem, et munitissimam eius civitatem Nicossiam vi, Cerinem vero deditione obtinuerunt; potitique in ea tormentis Venetorum magno numero, maximisque indigenarum opibus, quas eo securitatis spe comportaverant. Famagostam quoque diu tentaverunt; sed ea (uti quidam referunt) praesidiariorum suorum virtute fortissime defensa, adiuta etiam hyemis ingruentis beneficio, et hostes in hibernas sese contulerunt, et reliqua pars eiusdem insulae conservata est. Nostra autem classis defectione Joannis Andreae Aurii Genuensis, qui Philippi Regis Hispaniarum praeerat triremibus, diminuta admodum, et funeribus suorum classiariorum longe pluribus, quam 35 millium, tota fere desolata, in Eretamque subducta, quomodo eousque evaluisse potuerit, ut tantam in hostem cladem edidisset? Quod tametsi hic etiam habuerimus in rumoribus; vana tamen fuere omnia, et commenta garuli vulgi. Et quae iam publice circumferunt de his omnibus per convicium, quibus expeditionis huius cura ac ductus fuerat demandata, sane horrenda sunt, eoque etiam illis minus honorifica, quod et Joanni Andreae Aurii omnis adempta est pervicacia, et ceteris quoque successores designati.

Quid iam is annus 1571. molietur, nemo est qui non vereatur et maiora et graviora. Et quia Turca maiores apparatus propter maiores spes successuum suorum aggressus est expedire; Christiani quoque vellent id ipsum conari, sed praepediti partim mutuis odiis, quibus in invicem ardent, partim praecedentia-

rum privataeque magnitudinis suae super alios evehendae studio efascinati, nec sciunt quod vellent, nec possunt quod reipublicae expediret. Solus Summus et vere Sanctissmus Pontifex confoederationem omnium Christianorum Principum summa et rara sollicitudine urget. Quae quamquam in tractibus magnopere ferveat, in conclusione tamen maxime friget, nec sic procedit, ut eius spes magna detur. Nec de facienda confoederatione multum laboratur, quod eam omnes vellent: sed donec agitur pro cuiusque privatis opportunitatibus, decernaturque quo quisque loco contentabitur, et quis supremus dux, quis eius locumtenens erit, disputatur; vehementer timemus, ne inaniter Christianis hyems effluat; hostis vero, qui magno imperio et brevi consultatione utitur, quia semper paratus, nec precaria donatione pollet sed absoluta, mox vere novo ineunte et reliquum Cypri nobis adimat, et Creta Corcyraque potiatur. Ceterum illud quoque in nobis antiquum de Romanis renovetur, qui Saguntum diuturniore consultatione amiserunt. Utinam nos plura etiam in eo mari non amittamus, dum ambitione paucorum toti Christianitati exitium servitusque paratur. Haec de exteris.

Domestica nonnihil sequuntur mitiora. Caesarea Maiestas in Spirensi Dieta omnibus rebus suis confectis ex sententia, Serenissimis quoque duabus filiabus ad coniuges suos in Gallias et in Hispanias expeditis, iam Pragam rediit; ubi exacta praesenti hyeme, quamprimum pestis Viennae grassari desierit, ad nos quoque redibit. Huius rei causa Serenissimus etiam Archidux Carolus, demisso Pragam utroque Caesareo Consilio, Bellico nimirum et Aulico, profectus est in Stiriam. Nos vero hunc in modum soluti aulae retina-

culis, repetimus Posonium et privata negotia, quae ut iam tandem deducamus ad finem, omne studium adhibemus. Quod reliquum est, missi sunt duo nuncii, alter Budam alter Constantinopolim; brevi eodem mittentur et munera ordinaria, et curatur coepta pax. Quae utinam grave nobis non pariat bellum. Sed iam verborum satis. Magnificam dominationem Vestram felicissime valere cupimus. Viennae 15. Januarii M°D°LXXI°.

XXXVIII.

Caurino Ferencznek Verancsics Antal.

A ms. Francesco Caurino.

1571. jan. 15. Io partita la Serenita del Arciduca Carlo nostro signore clementissimo da Nova Citta nelli stati suoi, partii parimente per Posonio e Tirnavia cò un puoco di catharro e di podagra. Ma fra questo mezzo aggiongendomi qui in Vienna un tempo asprissimo, e neve da molt' anni non veduta, come qui si dice; per alcun' giorno mi fermai qui, per farmi anchora piu valoroso contro al presente freddo. Ne staro qui un punto, subito che si mitighera la detta asprezza.

Li di passati da Nuova Citta vi scrissi per la posta Cesarea; le qual mie, s' havete havute, o no, desidero sapere. Perche no' son mancato dal ufficio mio.

Madonna Laura con tutta la famiglia è pur partita da qui per costa. Laudato sia Iddio. E perche

nella mia assenza prossima no' le ho potuto sovenire de cosa alcuna; hora che mi lasciero vedere alla casa mia per qualche giorno, mettero in ordene la mesa di questo mio loggiamento di Vienna, per la felice tornata di Soa Maesta nostro signore. Et essendo per haver cura etiamdio del suo, vorrei esser informato, ovve qui douro reponer' il tutto, che serà a suo commodo. Perche adesso è il tempo, ch' io facci pesar la mano poi che hormai, quest' anno n' ha dato e di pane e di vino.

E quanto al restante, sarete contento di presentare queste mie molto humilmente a Soa Maestà, co' offerire la mia perpetua e fidelissima servitu, con diligentissimo studio e sollicitudine di tenerme continuamente in buona gratia di quella, et essermi buono e vigilante protettore. A cui pregata ogni prosperita ne quest' anno nuovo; Iddio vi conservi, e state sano. Da Vienna alli XV. genaro LXXI.

XXXIX.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Imperatoriam.

His diebus quum hic essem Viennae reversus ex 1571. jan. 16.
Nova Civitate, et tempus iter agendi operirer, dubia glacie Danubii, nec satis ponte eius tuto illi imminente, venit nuncius, Magnificum Franciscum Terek decessisse. Cuius quidem obitus, ut huic miserae pa-

triae accidit intempestivus et valde tristis, ita cogitavi Maiestatem Vestram de hoc eius casu quam maturrime esse edocendam; ut illi finitimo loco, qui ei non incommode traditus fuerat, de alio Praxide citra omnem dilationem constitueretur.

Sed quoniam hoc tempore et Maiestas Vestra longius a nobis abest, et Serenissimus Archidux in sua se recepit; nec video nunc apud nos virum alium, cui ea provincia commode committi posset, dum solidius de Supremo illo Capitaneo Maiestas Vestra decernere queat, quam Illustri et Magnifico domino Comiti a Salmis Ecchio, viro impigro, industrio, rei militaris studioso, et Maiestatibus Vestris ac rebus Regni sui Hungariae deditissime fidelissimo, aliis omnibus vel domi desidentibus, vel propriis muneribus occupatis, quorum in hoc negotio posset haberi ratio. Et quia fortasse nec de electione novi Supremi Capitanei potest aliquid statui extra Dietam, moraque opus esset magna ad quosdam percurrendos, transigendumque cum quoppiam ex illis; is mihi dominus Comes, qui est in promptu, et provinciam non refugiet, quoad Maiestati Vestrae libuerit, et clementer Eadem voluerit, videretur peridoneus et valde ad propositum. Arbitratusque fidei et officii mei esse paucis hoc humillimeque significare; supplico, non dedignetur clementer id a me recipere, et loco illi celeriter provideri mandare.

Post autem discessum Serenissimi Archiducis Caroli domini mei clementissimi ex Nova Civitate in Stiriam, ego quoque bimestri tempore apud eiusdem Serenitatem exacto reditum meum institui Posonium et Tyrnaviam ad curanda negotia non solum Ecclesiae, sed et Wywarii mihi incumbentia, nec adhuc omni ex parte constituta propter hanc meam aulicam

absentiam. Interim vero correptus podagra et catarrho, nec valens incoeptum iter prosequi propter subitam et fere inauditam nivium copiam, quae de insperato ingruerant, foedarantque et oppresserant vias; coactus sum hic subsistere et mitius tempus operiri, donec et viae patefierent, ac sternerentur et itinerantibus redderentur commodiores. Potitusque expectationis huius optato eventu, et podagra catarrhoque nonnihil alleviatus Posonium petam. Precatus Imperatoriae Maiestati Vestrae totique sanctae suae Domui hoc anno novo omnia prospera atque felicia: Eandem quoque quam optime et quam diutissime valere cupio. Viennae 15. Januarii 1571.

XL.

Biglia Menyhért apostoli nunciusnak Verancsics Antal.

Al Nuncio Apostolico Monsignor Melchiore Biglia etc.

Dippoi ch' io parti per Ongheria ad assettar' le 1571. jan. 18.
cose dell arcivescovato mio, e travagliai in cio piu, che per cinque mesi, non senza veramente di molta faticha e ansieta si di corpo come dell' animo, e finalmente non ben anchora ridutto il tutto al suo diritto: fui richiamato alla corte del Serenissimo arciducca Carlo, signor mio clementissimo, e vi consumai altri dua mesi con molta servitu e molto veggiare. Hora tornata la Maesta Cesarea, mio clementissimo signore,

a Praga, et il Serenissimo arciducca partitosi nelli suoi stati, io anchora per queste occasioni mi retiro alla mia Chiesa; nor per goder quiete et ocio, ma per proseguire li negocii parte della religione e della mia Chiesa, parte anchora del confine commessomi, e delli suoi soldati, con mille altri intrìghi, ch' hora per hora mi si fanno inante nel presente stato.

E dimorando cossi in corte, feci il debito ragua-glio alle ultime di Vostra Signoria Illustrissima, man-datemi per il secretario mio. Hora non tralasciando il solito mio ufficio, queste presente saranno prima per visitarla e pregarli dal Signor Iddio questo anno novo ogni contento e prosperita, con la vita longhis-sima, et apiissima d' honori largamente hormai me-ritati; poi per conservarmi in sua memoria e buona gratia. Le quale io tengo tanto charo, quanto un ben e singolare e raro. Ne fra molti miei contenti posso odire piu soave novella, che quando mi riferiscono, che Vostra Signoria Illustrissima m' ami. Cosa altra-mente ch' io non dubito; ma odir spesso quello che diletta l' huomo, par agli animi humani, che questa tale dilettatione s' augmenti e fasse maggiore. Perho io pregho quella, che mi conservi è nell' amore, e nella sua gratia.

Delle cose di qua non sò altro servirle suol, che qui la peste e alentata, e s' habita securamente. Ben ver' è, che quelli, che sonno piu accorti di guardarsi, temona anchora, ne si fidano d' ogni parte. Io mi fermai qui per un poco di catarro e di podagra, et anche per aspettare piu mite il passaggio a Posonio, di quel ch' il temporal di pochi di s' havea mostrato carico d' altissimi nevi e d' asperrimi freddi.

Il Transsilvano manda di novo il medemo am-

basciatore alla corte Cesarea. Li vicini nostri Turchi sono per alquanto senza streppito; creddo per l' invernata e per non muovere qualche novita in queste parti, fin tanto che travagliano nel mar.

La lega di principi Cristiani Soa Santita nostro signore sollicita e caccia a piu potere et oltra l' humano credere. Alla quale Signor Iddio ricompensi tutte le sue santissime operationi e sforzi, che consuma dì e notte al beneficio publico della Cristianità. Ma mene dubito assai, che, se non si trovero il vero e legittimo modello di fare e di guidar la detta lega, sarà poco profitevole, e somegliante à tutte quelle, che ne tempi delli anni miei sono state fatte. Non mentovando questa del' anno del LXX.

La quale s' in tre stati, di quali fu congiunta, non fece l' effetto alchuno, che da quella si potrà sperare, che dovrà essere di tutti. Cercassi dunque il suo modello; racconciassi la religione, faciassi commune concordia, unità e pace. E reconciliato Iddio delle communi e publichi eccessi del mondo per via della penitenza diassi alla detta lega per il suo generale, non huomo privato, ma qualche principe segnallato, generoso, Catholico e buon guerrieri. Allo quale ubidire et inclinarsi niuna condicione si vergognerà. E cussi al fine il mondo Cristiano prenda l' armi, e faccia la fronte a questo si potente nimico; sperand' in quello che disse : „Quaerite primum Regnum Dei etc.“ Altramente se li Cristiani faranno, e credendo che le loro forze mal congionte e peggio unite, otteneranno le desiderate vittorie, ho molta parera, che s' ingannaranno. Perch' Iddio, ch' è signore delli esserciti, e combatte esso, istesso per li soi santi, e fa, ch' uno di essi fuga mille, e duo dieci mil-

lia. Come è possibile, che noi inimici della fede Catholica, della charità fraterna, della commune concordia e della pace, che Cristo ne lasso per l' ultime e testamentali sue dispositioni, senza egli contr' il flagel suo, che sono i Turchi, potremo felicemente combattere.

E quantumque questa mia opinione, come d' huomo di Chiesa, non da guerra, para srana, e fuori delli presenti usi, costumi e creanza : Io perhò, come veramente huomo di Chiesa, e sapend' ancho di guerra forse tanto quanto dua tironi, non facilmente mi parto dal mio parere. Percio ch' essendo noi figlioli d' Iddio, e della resurezzione; per certo esso Iddio e nostro confallone, et il dover vole, che primieramente lore reconciliamo e placchiamo verso noi. Poi, che ne tutti gli apparati nostri di guerra contra ad ogni conditione d' inimici nostri si consigliamo con esso lui, s' accomodiamo a lui e diamole in summa tutte le prime parti di quanto si harà a fare. E cussi finalmente noi, com' huomini et ubedienti figliuoli procediamo nella impresa sperando la vittoria, non dal nostro potere e sapere, ma dal braccio suo. Altramente si faremo e diremo : „Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit haec omnia;“ dubito assai, che si ingannaremo, e le nostre cose saranno confuse, imbecille e tarde. E cio, che sia il vero. La miglior e la maggior parte di Cipro è perduta, l' altra s' ha per perduta; Candia, Corfu, Zante; Zefalonia et altre isole, ch' vi sono in quelli mari, di che speranza sono? ogni uno lo vede. Ne di Dalmatia altro s' aspetta, che male. Dalla quale gli liti de' Italia, che li sono opposti, come staranno? E pur non si cessa dalle contese di precedenza. Ne percio agrevolmente

si puo trovare alla detta lega conveniente general. Ne che al generale si dovesse dare luogotenente et i consiglieri. Sta bene. Quest' e la vera via di ben conchiuder essa lega, e spinger insieme contro al commune inimico, che gia à tutta la Cristianita stringe la gola, e caccia la sotto il giogo suo. Dal quale Iddio ne liberi. E noi faciamo quel tanto, che la insegna della nobilissima citta di Fano, matre di huomini da bene dice : „Unanimes durate viri, victoria vestra est."

Del caso di Telegdino nostro, creddo, che Vostra Signoria Illustrissima ha gia inteso per le sue, havendoli commesso, ch' à quella scrivisse, e le suplicasse per il patrocinio. Perch' il caso essendo nella falsificatione di certo privilegio (come li s' oppone) a di nota d' infidelità, che li importa grande pericolo. Di maniera, che se il giudicio della appellatione, che si farà in foro Locumtenentis Palatinalis, non lo aggiuterà, l' honor, la vita e la morte sua sarà in mano e gratia di Soa Maesta Cesarea. Del primo suo inciampo era gia quasi venuto in buon termine, li sopragiunse questo. Hora aggravato di tutti dua, che sono capitali, vegga Vostra Signoria Illustrissima di che fatti è questo giovene, ch' è dotato di molte buone parti. Io quanto posso non li manco d' aggiuti. Ma le tanto esoso alli eretici, da onde patisse tanta tempesta, che se non li serrà porto qualche favore dalla bonta Cesarea, serà per terra. Lo raccomando dunque stritissimente a Vostra Signoria Illustrissima, la quale supplico non li manchi, ove potrà del patrocinio suo.

L' ultimo luoco sarà il negotio mio. Scrivemi Diotalevi, ch' ancho da Soa Santita nostro signore,

insieme co' l' Illustrissimo cardinal Morono, gli è stata fatta mentione, accio dovesse adimandare il pallio à nome mio per via d' un mandato, et uno avvocato concistoriale, si come Vostra Signoria Illustrissima vedra ne questa particella delle sue lettere. Priego la Vostra Illustrissima Signoria m' indrizzi con qualche formula simile à tal effetto, e formela havere quanto prima. Ne per altro ricorro a Lei, che per tenere il modo delli Archivi Apostolici, delli quali non vorrei uscire. Per tanto di nuovo la prego ch' in cio m' aggiuti. E stii felice e sana. Da Vienna alli XVIII. gennaro LXXI.

XLI.

Steckelius Anzelmnak Verancsics Antal.

Ad Anselmum Stecchelium.

1571. jan. 21. Binas litteras tuas accepi dum in Nova essem Austriae Civitate; ex illis abunde intellexi, in quas aerumnas incidisses. Dolui admodum de tuo casu. Nec tamen video remedium, quo tibi succurri a quoquam possit, nisi si a gratia et indulgentia Sacrae Imperatoriae Maiestatis domini nostri clementissimi. Hoc tantum de tua re praesenti intellexi, nec penitiora assequor. Curandum itaque tibi est summo studio, ut expurges efficaciter quaecumque de te ad Maiestatem Suam delata sunt Ego cum aliis, quos in amicis habes, non deero patrocinari tibi; dummodo sic obiecta

tibi diluas, ut patrocinia amicorum non reiiciantur, si forte succubueris in tua causa.

Quantopere autem decori Imperatoriae Maiestatis domini nostri clementissimi deliqueris, usus intempestivioribus amoribus Constantinopoli, fungens loco, et munere demortui Oratoris Alberti ex gratia Eiusdem Maiestatis; nollem nunc attingere, ne afflictum tanto naufragio iniucunda commemoratione agniti criminis magis affligerem. Parco enim tibi; sed profecto victus tantis cupidinibus in tanto, tamque digno atque honorifico munere, non parum a prudentia recesseras, cuius omnino observantior esse debueras. Nec ad id exempla priorum Oratorum tibi defuerant; qui quidem ita sese castraverunt continentia, ut vel Francisci Zay, Augerii a Busbeche et Antonii Verantii legatione, quam apud Solimanum una cum famulicio nobilissimorum iuvenum ac virorum ferme nonaginta in quinquennium castissime extraxerant. Idque sic, ut et Turcae magnopere mirarentur, et de nullo tanti sodalicii vel minima habita sit suspicio, nimirum, quod quispiam ex eis in hunc excessum fuisset lapsus.

Nec defuerant illis quoque janizerum officia, qui uberrime ex sese modo huic, modo illi lenocinia sua offerebant. Sed adeo omnium erant animi cum Oratoribus in conservanda dignitate, et Maiestate suorum Principum, ut nihil minus cogitarent, quam quae ad huiusmodi illecebras pertinerent. Recusabantque omnino his officiis uti janizerum. Tu an isthaec tecum fueris meditatus, et perfeceris ne, quod exemplo didiceras, nescio. Nec meum est, alienarum actionum sine authoritate maiorum mihi concessa, censorem agere. Ea tamen, quae de tuis referuntur, ne mihi quoque, si vera sunt, probantur. Vera esse autem quis dubi-

tabit, ultro te fatente, et iuveniles ignes accusante. Quod te vel imprimis, et maxime accusat, quia quum iam ex ephoebis diu excessisti, agnoscere debueras, quid in te honoris authoritatisque oratoriae dignatio Imperialis Maiestatis contulerat, dum Legatus designatus appulisses. Nec interim alia egisses, quam quae conveniebant muneri tuo; habita sedulo ratione, hinc decoris Imperatorii, inde tuae existimationis. Non ignarus, quod magistratus ostendat virum, quodque virtus non in calamo, nec in ore, sed in actione consistat. Quod tu egregie de te praestare poteras, in tantum a tanto Imperatore evectus gradum, si carni non acquievisses, neque Imperatoriae Maiestatis gratia usus fuisses tam familiariter. Haec ad ternas tuas rescripsi tibi, confidentius tuo beneficio, ut vel nunc tandem colligas te, et famae tuae magis spectatae consulas, sisque ita frugi, ut eruditio tua exigit, et multi cupiunt, qui te amant.

De pecuniae mutuo, quod a me postulas, nunc tibi nequeo subvenire; proxime enim mea apud Serenissimum dominum Archiducem Carolum residentia exhaustus aere maximo. Nunc vero hic Viennae interclusus hyemis saevitia et nivium insana prope magnitudine, adeo ipse etiam deficio; ut nisi me ex hac urbe mature proripuero, hiisdem indigebo mutuis, quum ex domo nihil prorsus mihi ob iniuriam temporis submitti possit. Habeas itaque me excusatum, et bene vale. Ex hospitio Viennensi 21. Januarii 1571.

XLII.

Podosius Lukács lengyel követnek.

Ad Lucam Podosium Poloniae Legatum.

De pace Transsylvanica, quomodo facta sit, quibusnam demum rationibus transacta et confirmata fuerit, ego sane nec adhuc scio; nec quisquam amicorum meorum inventus est, qui eam ad me sic descripsiset, ut non cum plurimis de eius veris rationibus variaret. Quo fit, ut aut omnino nondum coaluerit, aut in archano Principum suppressa detinetur, ne ad hostes eius notitia evagetur. Quod potius puto, esse in causa, quam quod dixi initio. 1571. jan. 21.

Quantum itaque ab aliis de ea intellexerim, Reverenda dominatio Vestra videt. Et quia eam eius transactio latere nequiverit, nemo omnium est, a quo certiora de eius stàtu queam cognoscere, quam a Vestra Reverendissima dominatione, si tamen id ei liceat, per oratoria sacramenta; nihil exigens, quod ei non liceret.

De Comitiis Spirensibus multa ad nos, et ea optima perferuntur, sed tunc clarius constabunt omnia, quum res eius ad effectum accomodari incipient. Nam polliceri, describi, promulgari saepe multa audivimus; exequutiones omnes plerumque semper in difficultates cessisse vidimus; nec Reipublicae Christianae opitulatum est necessario atque opportuno tempore. Quod utinam nunc quoque non experiatur, adeo mari peri-

clitans, cuius dominium si Turca sibi vendicabit, ad quod videtur sibi magnum aditum patefecisse Cypri victoria, Italiae utrumque latus, reliquis Tyrrheni maris insulis, et in Adriatico Dalmatia sine negotio expugnatis, securissime infestabit, ne dicam, obsidebit. Sed haec quum sint maiorum curae, nos Divinam Maiestatem oremus, ut Principes Christianos uniat, et det illis consilium, ut et agnoscant ista publica pericula, et unanimi concordia, hiisdemque viribus, Deo imprimis reconciliato, conentur propulsare.

De sponsalibus Serenissimorum Regum Galliae et Hispaniae felicissime omnia successisse, et iam cum coniugibus suis esse una, dudum intelleximus. Et plurimum omnes Maiestati Caesareae gratulamur, quod ei omnis in hoc providentia conatusque successerit ex sententia. Vota quoque universi Deo nuncupamus, ut hae nuptiae toti Reipublicae Christianae cedant faustae et felices. Curentur iam Carolianae, qui Princeps sane dignissimus est, ut et connubio iam iungatur exoptato, et crescat non solum in liberorum procreatione, sed etiam in honorum, dominiorumque amplitudine. Cui quidem tot et tantae dotes insitae sunt a Deo, ut iam altissimos apices mereatur.

Maiestas vero Imperialis concesserit in Moraviam, et ibi in aliqua civitatum Viennensis pestilentiae exitum expectabit. Existimarem, futurum commodo et dominis Oratoribus curiam sequentibus et nostratibus, negotiorum curis oneratis, quod in limitibus haberent Principem. Verum ipsi Maiestati Caesareae quam commode cederet, non video; quum omnia illi in Bohemia suppeterent uberius, ut id opimo Regno. Utcunque tamen Maiestas Eius statuet, id omnes approbare et sequi oportebit. Ego tamen, quod ingenue

afteor, vellem Maiestatem Eius, non in Moravia, sed iam hic vobiscum esse, ut et Maiestatem Eius, dominum nimirum nostrum clementissimum, iam aliquando cernere, et adire possemus, renovaremusque cum amicis nostris consuetudinem. Id quod, quandocunque mihi dabitur, ita potissimum in Reverendissimae dominationis Vestrae offundam me complexus, ut intelliget, me inpatientissime tanti amici tulisse expectationem.

Venio iam ad Fabium, cuius restitutionem in gratiam Caesareae Maiestatis quantum cupiam, credo, me a nemine vinci. Et Reverendissima dominatio Vestra testis est mihi optimus, quae plane cognovit, quanto studio et scripseram anno superiore Maiestati Eius, et egeram pro eadem restitutione ipsius. Quodsi penitiora etiam animi mei erga illum requirit, illud semper inveniet, me non secus affectum esse illi, quam singulari amico, et unico fratri. Sed nos, qui sumus apud Principes nostros summo loco, bene quoque sciamus, quonam usque cogere eos honesteque possimus, ut vel delinquentibus sibi gratias suas impartiantur, vel benemerentibus benefici sint fidelitatis nostrae merito. Novit hoc et Reverendissima dominatio Vestra tam bene, quam ego. Ideo si ulterius Maiestatem Caesaream non ursi, rei huius causa haec fuit, quod Maiestas Eius, quum super hoc rescripsit mihi, non omnino obscure, sed ad intellectum, satis aperte innuit, ut huic intercessioni cederem. Hic ego haesi, doluique admodum, quod amico et bono viro suppetias ferre fueram prohibitus. Et eousque silui, quod iam ad eius plures, quam duodenas litteras unicum non feci responsum. Tanti est apud me studium, quo caveo, ne peccem Caesari, et illi sic meam fidem

accomodem, ut illa ne vel minimis excessibus sugilletur. Ubi tamen maiorum patronorum subsidio subnixus glaciem perfregerit, mea quoque illi subsidia nec intempestiva erunt, nec postrema. Quia nisi Principum beneficio summam malorum suorum sustulerit; nos, qui secundae, vel tertiae, vel etiam vix quartae classis sumus, tanti non erimus, ut tantum Caesarem in voluntatem nostram pertrahamus. Interim tamen Reverendissima dominatio Vestra non desit bono viro, etiam suo motu. Ego nonnisi tunc operam illi navare potero, quum Maiestate Caesarea aliunde complacata, ansa mihi dicendi porrigetur. Atque haec de Fabio.

De Gallicae pacis conditionibus accepi scriptum; quod Reverendissimae dominationis Vestrae officium venit mihi summe gratum. Sed utinam et pacem cum subditis suis Rex ille bonus honestiorem fuisset sortitus, et desineret vel nunc demum foedus cum Turca prosequi, quum universalis Principum Christianorum urgetur confoederatio, bellumque in Turcam expeditur. Sed quia et hic nodus unus erit, qui confoederationi oberit; est, quod dolere debeat Christianitas. Pergamus tamen, ut pergimus; postquam necesse sit, ut quae de postremis mundi temporibus praedicata sint, omnia compleantur. Et interim nemo sapiat, ut irae Dei occurratur.

Haec ad Reverendissimae dominationis Vestrae litteras, quas ad me adhuc Septembri mense dedit, verbosius rescripsi, ut tarditatem respondendi prolixitate compensarem. Cur autem tamdiu siluerim, et cessarim ab officio, essent mihi quidem in promptu legittimae excusationes, sed hiis non utor. Et malo petere veniam, quam pro aequitate disputare. Sunt tamen impedimenta plurima et maxima, quae inhibent

senes ab officio. Nimirum, quum distracti negotiis et laboribus tum novis pressi, tum veteribus fatigati, non adeo consueverunt esse expediti ad tot litterarum rescriptiones, quibus quotidie obruuntur. Excuset itaque senectutem meam, neque contemnat inbecillitatem. Miserataque etiam labores, sollicitudines, et vigilias, quas hic mihi Archiepiscopatus attulit. Felicissime valeat, et me omnibus amplissimis dominis Oratoribus diligentissime commendet. Viennae 21. Januarii 1571.

XLIII.

Vikáriusának Mindszenty Endrének Verancsics Antal.

Ad Andream Myndzentinum Vicarium suum.

Magno cum dolore intelleximus controversiam Stephani Gywlay et Petri Dombrini. Quae quum non minus pudoris offudit nostro ordini, quam ea, quae incidit nobis proximis publicis Comitiis, conquiescere minime possumus, quin nos etiam cognoscamus, quomodo ii duo homines sine judicio et prudentia ineptiverint apud cives magno omnium nostrum rubore et ignominia. Propterea quum et sacri canones, et doctrina Divi Pauli Apostoli prohibet clericos et Ecclesiae Dei ministros in foro saeculari litigare : omnino decrevimus id temeritatis censura nostra examinare. Stante alioqui sententia in eos arbitrum, in quos compromiserant. Et hoc propterea, ut is ex eis poenam 1571. jan. 26.

luat, qui revera deprehendetur culpabilis. Mature enim occurrendum est licentiae quorundam, qui sic tumultuari inter vos citra judicium inconsideratius incipiunt. Vobis itaque non sit grave, in hoc nobiscum sentire.

Ceterum quid rescripserimus Telegdino ad quasdam eius litteras, ex hac inclusa copia cognoscetis. Neque ea cum ullo mortalium communicetis, sed apud vos tantum supprimatis. Habita in his nostra voluntate.

Res Custodis defuncti, qui dissiparunt, cognoscite, et curetis reddi. Similem de proventibus Praepositurae anni 1570., qui ex pertinentiis Sancti Benedicti provenerunt, nollemus per Capitulum attingi; quum nos, qui nunc eandem obtinemus, sumptuum Capituli causa non fuerimus. Dabitis itaque operam, ne vobis aliena culpa subducantur. Et bene valete. Posonii 26. Januarii 1571.

XLIV.

Telegdy Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Telegdinum.

1571. jan. 26. Postquam venimus Vienna Posonium, binas litteras vestras accepimus. Sed eas biduo ante, quae postremae fuerant, et propterea serius vobis respondemus, quod expectaveramus eas, si alicunde nobis redderentur, ad quas institeratis, celerius vobis re-

sponderi. Novae itaque istae vestrae turbationes et contentiones cum Capitulo, quantas nobis quoque attulerint perturbationes, nulla certe oratione ad sufficientiam eloqui possumus. Et dolemus ex eo multo magis, quod hi tumultus ab iis in Ecclesia nostra concitantur, quibus credebamus, eam peroptime iri semper commendatam, dum nos apud clementissimos nostros Principes publicis Regni rebus interdum operam navare contingat. Sed nunc ex effectibus ipsis secus fieri videmus; et hoc inde, quod quiquam vestrum plus affectibus et passionibus vestris tribuitis, quam rei publicae; quum communis nostrae Ecclesiae, tum etiam religionis commodis, conservationique decoris, existimationisque ecclesiastici nostri ordinis. Nequimus itaque non in aliquibus ex vobis prudentiam, judicium, et spiritualis professionis studium desiderare. Et ne nunc de reliquis loquamur, vos, qui duabus maximis, et extremi periculi impliciti sitis controversiis, novas nobis contenditis suscitare. Et id quidem praepostere, cursu rerum vestrarum causarum nec animadverso, nec servato. Atque hic, ut perturbato animo vestro, imo et irato propter tot fatorum vestrorum iniurias, paterne et salubriter consulamus, iustis rationibus, nec a recto alienis; necesse est, ut et nos loquamur sine involucris, et vos audiatis non gravate. Hae sunt enim nostrae partes, et hanc nos personam inter vos oportet gerere, quae, quoad eius fieri poterit, utriusque curet ex aequo commoda.

Itaque ubi expostulamini de Capituli iniuriis, easque recensetis suis nominibus, et judicium a nobis exigitis; dolemus equidem plurimum de hoc novae inter vos litis exortu. Nec judicium vobis subducitur, et suppeditari omnino debet; quia quicunque jure

expetit quippiam, nihil agit iniuria, dum aequitate causae suae consulit. Verum si novam litem contra Capitulum ordiemini, principali, et ex qua tota tum vestra, tum ipsius Capituli pendet praesens tragoedia, nondum decisa ad finemque perducta; haud dubie nec Capitulum pendente appellatione principalis causae responderet vobis, nec sperato successu potiremini, intempestive confuseque litigando. Nos quoque suggillaremur obloquutorum sermonibus, si isthaec providendo, intempestivae confusaeque huic ipsi liti concessione judicii ansam dedissemus.

Quum itaque vos et Garay cum fratribus vestris propter praesentem controversiam, quae nunc inter vos vertitur, ad certum tempus ad divisionem quandam devenistis; nec mirari, nec dolere debetis, si a vestro consortio refugiunt. Timent enim, ne dum tuentur totius corpus Capituli, in causaque memorata nobis adversantur, sentire vobiscum judicentur; si, antequam eadem controversia, quae vos divisit, decidatur, insimul forte fortuna conversaremini. Quod certe vos etiam animadvertisse et vitasse conveniebat, accomodando vos praesenti vestrae fortunae, nec vel domo exeundo, vel etiam munus quodpiam in Eclesia, et in collegio fratrum obeundo. Sic enim solent ii, qui similibus casibus sunt impliciti, donec ab eisdem explicentur, et res illorum redeant in integrum.

Ne itaque vos hiis rationibus, quibus pie ac paterne sane vobis in hac praesenti vestra perturbatione consulimus, detineamus diutius; nunc etiam videtur nobis, ut supersedeatis ab huius novae litis cogitatione et cura; vosque, postquam secure domi agitis, domi continete, rem praecipue de judicio appellationis meditando, nec interim quicquam turbarum cum fratri-

bus attentando, nec de muniis Ecclesiae attingendo, ita quoque alia dissimulando omnia, quoadusque plane videatis, quonam eventu cedet vobis idem judicium appellationis. Ex quo postea statuetis ea de omnibus rebus vestris, quae idem eventus ostendet vobis opportuniora fore. Sic agas, mi Telegdine; nec praecipites quicquam earundem rerum tuarum iratus, doloreque affectus tuo solius consilio; sed utere etiam alieno, et eorum maxime, qui te sinceriter complectuntur. Inter quos, si quid meo etiam tribuis, non asperneris illud. Qui te quantum amem, et quam vellem, ut te feliciter, honorificeque extricares ex hiis tuis difficultatibus, non est opus, ut ipse loquar. Tu te vel ab initio translationis meae ad Archiepiscopatum, luce clarius cognovisti. Acquiesce itaque mihi, et per hanc viam cursum tuum in re tua praesenti teneas; certus, me tibi ad finem usque non defuturum, tantummodo vide, nequid novarum turbarum excites tibi, et posterioribus casibus priores graviores reddas. Vale. Posonii 26. Januarii 1571.

XLV.

Vikáriusának Mindszenty Endrének Verancsics Antal.

Ad Andream Myndzentinum suum Vicarium.

Heri juvenis quidam vester attulit nobis litteras 1571. jan. 30.
vestras, quibus totum processum controversiae, quae inter Rectorem Scholae nostrae et Nitriensem Archidiaconum exorta est, descripsistis nobis. Et quia eam

dudum non sine magno dolore, et (ut verum dicamus) etiam indignatione nostra intellexeramus: scripsimus etiam vobis et ipsi Scholae Rectori. Sic, ut hactenus, potueritis de hoc animum nostrum cognovisse. Nimirum, nolle nos ulla ratione pati, ut quibusdam liceat in Ecclesia nostra tumultuari et factionibus studere, seniorumque dignitatem et authoritatem deprimere, nec eandem agnoscere velle. Ubi autem idem Rector Scholae in tantum cristas et cornua sua extollit, ut sit ausus inhibere scholasticos ab ingressu templi officiorum Divinorum celebrationis tempore; addidit sane non mediocrem cumulum temeritati prius perpetratae. Quare ubi primum has nostras legetis, convocetis Capitulum, et ipsum Rectorem Scholae verbis nostris sic publice coram omnibus fratribus alloquamini, ut desistat ab huiusmodi furiis, et sese summittat senioribus suis, caveatque summo studio, ne licentiosos imitetur, nec inquietorum instituta partesque sequatur; quoniam ita retundetur eius insolentia, ut exemplum in eo omnibus similibus edemus non obscurum. Postea, si ad saniorem mentem non redibit, neque se summittet disciplinae, talem rei curam adhibebimus, ex qua cognoscet, nos etiam severiores esse posse, quam quidam arbitrantur, ubi similium furoribus provocabimur. Et hoc ad summum dicimus, velle nos in Ecclesia nostra spirituales homines, non carnales vitam agere. Et quicunque gladiatores ac turbulenti esse pergent, impingent in nos magno suo incommodo; quia non parcemus delinquentibus. Bene valete. Posonii 30. Januarii 1571.

XLVI.

Dubovius Mihálynak Verancsics Antal.

Ab Michaelem Dubovium.

Non es nobis molestus, quod sollicitas nos de conservando isto Ecclesiae nostrae Sanctae instituto seminario. Et propterea, ut nuper dedimus tibi ad Egregium dominum Martinum Spaczay litteras pro remittenda vobis decimae Districtus Korompa parte dimidia, isti ipsi seminario nomine nostro elocata; ita nunc misimus tibi talleros quoque quadraginta, ne idem seminarium deficiat. Non omisimus etiam ad Capitulum dare litteras, ut ipsum quoque in hoc partibus suis satisfaciat, et ei, quod debet, reddat; quum eundem (így) seminarium omnino stare volumus. Ubi autem lamentaris de praesentibus calamitatibus Capituli, et iam quasi consternatus, despondes animum, cogitasque de colligendis sarcinulis, deque mutando loco; tantam ex tuo animo non expectabamus inbecillitatem. Sed isti terrores nunquam spirituales homines terrere consueverunt, sed eos, qui terrena magis, quam Divina et coelestia amplectuntur. Quoniam quibus homines in hac vita passionibus ducuntur, ex his etiam perturbantur, quoties eorum votis desiderata conceptaque, cupiditatibus minus moderatis non successerint. Ad Divina itaque erigas te, nec inhias terrenis, quae fluctibus maris, quod perpetuo tempestatibus agitatur, comparata esse, sacri doctores docent. Sic eiusmodi calamitates, de quibus tantopere expo-

1571. febr. 2.

stulas, minoris duces, quam sint; easque consolationes in mente tua invenies, quae te etiam delectabunt, et reddent in omnibus tribulationibus, quae tibi interdum contigerint, fortissimum. Tantummodo caveas, ne te immisceas quorundam inquietorum studiis, et semper ad sensatos spiritualesque inclines, quum (ut dicebat ille) ex te est malum tuum Israel. Scimus, quod loquimur, nec tamen aliter loquimur, quam ut sanemus. De Praepositura Sancti Georgii iam aliquid transegimus. De aliis sacerdotiis, quum redibimus, videbimus; eritque nobis non solum tui, sed etiam aliorum cura, quoscunque spiritu Dei duci perspiciemus; quia turbulentos, et qui temporalia consectantur, publicamque quietem turbant, non facile tolerabimus, Cum civibus agemus brevi coram de domo. Et bene valeas. Posonii 2. Februarii 1571.

XLVII.

Vöröskő vára parancsnokainak Verancsics Antal.

1571. febr. 5. Egregii domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Quod Vestris dominationibus in ea causa monasterii monialium, cuiusdam civis Tyrnaviensis, Clementis sartoris nomine, super quaternis vestris ad nos scripseratis, non responderimus celerius; ex eo factum est, quod bene prius de toto negotio informari voluimus, ut vobis postea uberius, et quod leges Sacrorum Canonum in huiusmodi controversiis de jure postularent, respondere possemus.

Quum itaque Metropolitana Sedes nostra sit, et qui in ea jus dicit nostri loco, noster sit substitutus et vicarius; valde absurdum est, et inusitatum, ut in eadem Sede nostra plures judices haberentur. Neque appellationes fieri possunt, vel ab eodem ad idem, vel a superiore ad minorem, sed haedem a minore ad maiorem de jure tam Imperiali, quam Ecclesiastico fieri consueverunt. Et sicut ex omnibus Cathedralium Ecclesiarum Sedibus Judiciariis ad Metropolitanam fiunt appellationes, ita et a Metropolitana ad Nuntii Apostolici Sedem, qui semper apud Maiestatem Caesaream residet in curia. Quare si dominationes Vestrae in hac causa rite procedere velint, a Metropolitana Sede nostra, et a nostro Vicario appellent ad Nuntium Apostolicum, nec a nobis delegatos judices extra Vicarium nostrum postuletis; quum litigiosae causae nec ab eodem ad idem, nec ad minores a maioribus provocantur atque transferuntur. Quum igitur et petitum processum totius huius causae plenum et integrum habuerunt, estque iam eisdem ostensum, qua via illis progrediendum sit ad ulteriora; ita faciant, ut eis magis consultum fore viderint. Notarium autem si habuerint suspectum de falsitate aliqua, formetur in eum actio, et citetur; ceterum si alicuius commissi excessus convictus fuerit, gravamen juris ac justitiae subibit. Quod reliquum est, nos certe summo studio sumus, ut dominationibus Vestris, et earundem dominis in omnibus pro possibilitate nostra, et pro aequitatis ratione gratificemur. Agentes quoque gratias de proximo earum erga nos officio, nobis ante tempus praestito. Quod etiam pari benevolentia compensare occasionibus suis non prae-

termittemus. Et bene valeant. Posonii 5. Februarii 1571.

Kívül: Egregiis dominis Joanni Tedelhauser seniori de Underrott, et Georgio Wettleo, Praefectis arcis Wereskew, amicis nobis honorandis.

XLVIII.

Zazkovszki Mártonnak Veranesics Antal.

Ad Martinum Zazkowsky.

1571. febr. 7. Non credidissemus, quod abs te, et a Wenceslao Judice de Polereka simul et ab eius filio, illusi esse debuissemus. Nec enim tantam gratiam contulissemus in Andream Diwekum officialem olim nostrum, minus in administratione bonorum nostrorum sincerum ac fidelem, nisi intercessisset benevolentia nostra, qua vos complectimur, et fides, quam de vobis habebamus. Sed utcunque visum est vobis sic nobiscum agere; nos tamen valde male satisfacti sumus de verbis et promissis, et obligationibus vestris. Ceterum quoniam nos de satisfactione trecentorum et triginta florenorum praecipue vobiscum transegimus: et vestra fides atque obligatio quaeritur, qui sic pro eodem Andrea fideiussistis, ut a vobis expectemus, quod ipse aut noluerit, aut nequierit. Misimus itaque denuo ad vos Stephanum Tatay familiarem nostrum, per quem quia iam antea accepimus florenos centum, curetis fide et obligatione vestra, ut per eundem totum reliquum si-

mul, quod facit florenos ducentos triginta, mittatis sine tergiversatione et dilatione quantumvis minima. Sciatisque, quod ex hac summa ne nummum quidem cuipiam relaxaturi sumus. Quum pro aequitate supra duo millia habere debuissemus, nisi vestri respectum habuissemus; adeo magnum damnum intulerit nobis ille malus homo. Ne itaque negligatis nos, neque offendatis. Et bene valete. Posonii 7. Februarii 1571.

XLIX.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Caesaream.

1571. febr. 9.

Proximis diebus Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra clementer mandaverat, ut juberem Capitaneo meo Wywariensi, desineret excursiones militum in hostes emittere, ne eos huiusmodi iniuriis lacessendo, paci perturbandae causas suscitaret. Quod ego tametsi et coram, quum illic essem, et postea per litteras etiam strictissime praeceperim: tamen hoc eodem mandato Vestrae Imperatoriae Maiestatis accepto, ita eum ab hac inhibui licentia, minas etiam Eiusdem illi declarando; ut certus sim, quod imposterum cavebit diligentius, ne in similem reprehensionem impingat. Quamquam stimulati Wywarienses aliorum praesidiariorum finitimorum ausis, ipsi quoque ad eos usurpandos quasi pudore et aemulatione quadam mi-

litari adducti interdum putant, se minus accusatos iri, si cum aliis mandatum Sacratissimae Maiestatis Vestrae fuissent transgressi. Quo certe ego etiam illis gravissime fui indignatus. Sed iam spero, quod iam non excurrent, verum arci ipsi custodiendae incumbent; quum illis stipendia more et solito studio suis mensibus penduntur, et nihil eis ibidem desit, quod ad commeatus et ad quotidianam annonam attinet.

Alio quoque mandato Sacratissima Maiestas Vestra mihi benigne commisit, ut in bonis meis, quanto maiore numero fieri poterit, curem pro eius novo Viennensi horto, vivos fasianos, perdices, avesque, quas nos Hungari caesareas nuncupamus. Cuius clementi voluntati more humillime gesto, officialibus meis subito iniunxi, ut ubicunque huiusmodi aucupes in bonis tam meis, quam etiam in alienis conquirant, et dent sedulo operam, ut mandato Vestrae Sacratissimae Maiestatis quamprimum satisfiat.

Ceterum quantis aerumnis Capitulum Jaurinense premitur, et quam miseris modis ea etiam negligitur ac destituitur Ecclesia; misi humillime ad Sacratissimam Maiestatem Vestram eiusdem Capituli copiam litterarum, quas ad me dedit, dum adhuc essem in Nova Civitate, ut dignetur clementer intelligere, et succurrere illi, ne prorsus evertatur. Quia eius conservatio non aliunde pendet, quam a Vestra Sacratissima Maiestate. Similes questus etiam ex Agriensibus creberrime ad me litteris perferuntur. Sed quum utriusque huius Ecclesiae status non regitur in praesentia modis suis et ecclesiasticis : ego, qui meum quoque vix sustineo ac tueri possim, in tanta tempestate Catholicae religionis hostium, quantum eisdem subvenire

queam, notius est Vestrae Sacratissimae Maiestati, quam ut prolixius ad Eandem perscribere debeam.

Et quia in his huius utriusque Ecclesiae afflictionibus et ruinis nomen Dei blasphematur, et confunditur temeritate multorum, in quibus idem Sanctissimum nomen eius invocatur et colitur; humillime supplico, dignetur clementer ambabus vel eo solo remedio, quantum per praesentia pessima tempora fieri poterit, prospicere, ut antistites et pastores suos legitimos ac necessarios obtineant; ut, quoad Deus ex alto eis miserebitur, sustententur saltem, ne prorsus a mercenariis, quibus sunt concreditae, ex toto subvertantur, et in prophana convertantur.

Nec vellem vel huius vel illius attingere particularia, maxime autem Jaurinensis; sed res est eiusmodi, ut, quum neque ad commoda publica redditus eius insumantur, neque speciales ex ea functiones rite in populos Dioecesis eius administrantur, brevi in eam formam fortunamque redigatur, qua reliquae iam extinctae et deletae prostratae sunt et iacent. Et tametsi non sum ego nescius, quid et quomodo in locis opportunis loqui debeam super his, quae sunt expressae Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae voluntatis sapientissimae, imo etiam necessitatis: tamen, quum res agitur de Divinis, indignationem Eiusdem Maiestatis Vestrae spero me non incursurum, si interdum Eidem suggessero ecclesiastici status incolumitatem. Quia certe apud nos brevi totaliter ruet, nisi Principum tutela sustentabitur. Quorum tuitioni non solum templa manufacta, atque altaria, sed etiam ministri, et quibus iidem victitant, ex Divina ordinatione commendati sunt. Si quid autem visus fuero in his excessisse, humillime veniam exoro, et Deum

Omnipotentem precor, ut Sacratissimam Maiestatem Vestram Imperatoriam diutissime sospitet et felicitet. Posonii 9. Februarii 1571.

L.

Caprino Ferencznek Verancsics Antal.

A mr. Francesco Caprino.

1571. febr. 9. Le vostre gratissime di 29. di genaro, quatro giorni sono, che mi capitorno. E mi ralegro sopra modo dalla sanita e felice stato di tutte Sue Maestà nostri signori clementissimi. M' ho ralegrato ancora cordialissimamente, che voi et dio (?) con tutta la soa brigata siate sano e in bona pace. Della andata nostra in Italia no' so che dirmi. Ma guardate bene di mantenervi, per la via comodamente, acciò no' vi assalisse qualche disastro di strachezza. Altramente no' vi sparagnate per il servitio di Sue Maesta nostri signori clementissimi, essendo stato sempre cosa molto honorata, à ben meritare di Principi. E voi tanto piu dobbiate sforzarvi di far bona servitu à Soa Maesta Cesarea, quanto maggiormente v' adoptera nelle cose sue. Io son qui aspettando le nozze della nipote di monsignor Varadino, e poi subbito me retiraro àlla mia chiesa in Tirnavia, ove il clero mio assai patisce per la mia absenza. Nella quale è incorso in travaglio molto strano per puoco giudicio d' alcuni gioveni, e piu elati cha savi. Dio volesse, ch'

io potesse piu longo tempo d' ogn' anno veggiare alle soe sentinelle, sperarci certo, di farlo star piu attento alla osservanza della sua professione.

Antonio vostro hormai io aspetto, ne lo tenete apresso lontano dalla scola. Perche pigliera tanta baldanza in grembo della madre, che scordarassi del' imparato, ne imparara poi, quando cominciera tenersi in gravita, fatto maturo d' anni. Io le havero di tutto cura. Ne vorzo altro da lui, cha ch' impari e goda meco quello ch' Iddio e Soa Maesta m' ha dato.

Al Transilvano s' ha dato pur piu del dovero. Hora credo, ch' ancora voria bruscar qualche cosa di piu. Ma me pareria, che si tratasse co' lui cautamente, ne li se desse qualche potere e sperando d' alzar piu in alto le corna, cha fusse espediente a Soa Maesta.

Ultimamente vi raccomando Raccamonte, e la Chiesa d' Agria, insieme co' el suo Capitulo. Perche sta molto male per li soldati e reggenti suoi. Io sopra cio scrivo a Sua Maesta. Voi dunque harete la cosa con me insieme. E state sano. Da Posonio alli 9. di febraio 1571.

LI.

Tisztartójának Lindvai Deák Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem Litteratum de Lyndwa, Provisorem.

1571. febr. 9. Supplicarunt nobis universi coloni nostri possessionis nostrae Nagyker, ut eis condonaremus omnium frugum ac vinorum nostrorum tam decimam, quam nonam. Quum autem superioribus diebus essemus Wywarii, et plerique alii etiam una cum iis coloni nostri institissent apud nos pro hac ipsa re, nullis concessimus, neque etiam imposterum concedemus; quia si unis ista relaxabimus, omnes reliqui id ipsum a nobis extorquere conabuntur. Quia vero hi sunt praecipui nostri proventus, reliquos officiales habent; nescimus quomodo intertentioni arcis, et eius praesidio sufficientes erimus, si easdem decimas et nonas distrahemus. Committimus itaque tibi, ut nulli possessioni nostrae proventus huiusmodi condones. Aliis modis, quibus licite poteris, allevare illos non praetermittas.

Blasius quoque colonus noster de eadem Nagyker, vineam quandam in eiusdem possessionis promontoriis, in cuius pacifico dominio omnes maiores sui a pluribus fuerunt annis, legitimoque jure ad hunc, uti dicit, descendit, nunc vexatur ab heremitis Monasterii Lefant nominati. Quapropter quum haec controversia non constat nobis, scribite ad eos, ut cessent subditos nostros vexare, et si quid in eadem

vinea praetendunt juris, jure agant. Et interim prohibeas, ne via violentiae usum aliquem in hiisdem bonis nostris obtineant.

Lutthy vero Matthias similiter incola de Nagyker, subditus noster, supplicat pro aliquot annorum exemptione, quod novam domum extruxerit a solo sumptibus. Cuiusmodi colonis quia consuetum est id gratiae impartiri, huic etiam nos deesse non debemus. Sed prius exploretis, quanta fecerit aedificia, et sic demum succurrite supplicanti. Quia plerique consueverunt fucum dominis et officialibus facere, saepe curiae, aut domus parte aliqua renovata, totam domum asseverant sese instaurasse. Ideo videbitis, et quod erit conveniens, transigetis. Bene valete. Posonii 9. Februarii 1571.

LII.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Caesaream.

Hic iuvenis Matthias Zeel de Almas, praesen- 1571. febr. 21.
tium mearum exhibitor, superioribus annis in Cancellaria Hungarica apud praedecessorem meum ad mortem usque eiusdem honesto nomine versatus, postremo assumptus a civibus Tyrnaviensibus ad Notariatum, ibidem quoque et laudem et meritum est assequutus. Et hoc interim, quum eius bona in superioribus Regni partibus per Turcas et Tartaros fuissent desolata et

in cineres redacta, confisus de clementia Maiestatis Vestrae, qua huiusmodi iuvenes bonae indolis, et destitutos omnibus vitae commodis, beneficiis suis sublevare consuevit, supplicat Sacrae Imperatoriae Maiestati Vestrae humillime, dignetur ea bona illi clementer conferre, quorum nomina in supplici libello suo expressit. Quum autem requisivit me, ut pro eo intercederem, eumque Sacrae Imperatoriae Maiestati Vestrae commendarem, sperans felicius sibi petitionem suam successuram; nequivi hoc officium pietatis subterfugere, ne meo muneri defuissem, quo multis ad benignitatem Maiestatis Vestrae accurrentibus necessitatum suarum causa, non solum ego, sed omnes etiam alii mei ordinis et gradus succurrere, et referendarii esse teneamur. Commendato itaque hoc eodem bono iuvene munificentiae et gratiae Vestrae Sacrae Imperatoriae Maiestatis, supplico humillime, ut, si quid Eidem hac commendatione attulissem molestiae, dignetur clementer veniam mihi dare. Quam Deus Optimus Maximus perpetuo sospitet atque felicitet. Posonii 21. Februarii 1571.

LIII.

Rozsnyóbánya városnak Verancsics Antal.

Ad oppidanos Rosnobanienses.

Nimis (ut videmus) ad commissiones et mandata nostra obsurduistis, nec adhuc nos agnoscere vultis, pergitisque in coepta vestra contumacia, (nescimus) quanam freti elatique libertate. De qua nos multo secus et edocemur, et instruimur, quam vos cogitatis. Mandaveramus vobis, ut quamprimum viae gelu solidatae et constratae fuissent, mittere ad nos duas vel tres personas de maiorum ordine cum omnibus immunitatum, ac libertatum vestrarum privilegiis debuissetis, plena eisdem commissione data, ut nos de toto statu vestro informare potuissent; quo nos quoque sic demum facilius res nostras in istis bonis nostris constitueremus, sciretisque et vos vestra erga nos officia, et nos non ignoraremus, quibusnam rationibus quum vestris, tum etiam nostris commodis prospicere deberemus. Sed hucusque, quia in hoc nihil fecistis, et omnia parum laudabiliter omisistis, ostendistisque non obscure alienum quodammodo vestrum erga nos animum, quo offendimur non mediocriter; denuo vobis strictissime mandamus, ut viris nostris praesentibus, sine ulla dilatione, designetis ex vobis tales et tot personas, quas et quot huic rei, quam nos exigimus, putatis sufficere; easque ad nos quamprimum dimittite, cum omnibus jurium vestrorum privilegiis, et cum plena informatione omnium emolumentorum, quae

1571. febr. 21.

istic et fiunt, et fieri possunt; quó plenius edocti de huiusmodi a vobis ipsis, commodius cuncta transigamus, consulamusque non solum nobis, sed etiam vobis, postquam ab alienorum dominatu ad naturalem dominum reducti sitis. Qui vos non ut mercenarius quispiam, sed ut pater, et pius dominus continebit; eodem agnito et vos, quae ad eum pertinent, non usurpatis.

Ubi vero petieratis nos summo studio, vellemus vos liberare ab administratione Francisci Bornemyzae, cognomento Nagy; exaudivimus vos, eique officio isto abrogato, hunc Egregium Stephanum Baranyay, familiarem nostrum subrogavimus, quem nunc ad vos misimus, in istoque tenebimus officio, si bonum specimen de se nobis praebuerit et moderatior fuerit, quam ille fuit. Eum igitur excipietis, et habebitis honeste, fidemque in omnibus illi adhibebitis, quae et loquetur, et aget apud vos nostro nomine, ac nostro vestroque commodo. Quum vero intelleximus, eundem Franciscum miras, et a nobis non commissas extorsiones ab omnibus et a singulis ordinibus istius oppidi nostri fecisse nostro nomine, ex quibus ad nos nihil attulit; committimus vobis, ut de his omnibus diligenti inquisitione facta singillatim cuncta ad nos perscribatis. Quia expilatores non diligimus; neque consuevimus subditorum nostrorum ditari spoliis, amplificarique oppressionibus. Hoc itaque facere non praetermittatis.

Ultimo loco monemus vos de Catholicae religionis professione; cuius studium atque observantiam ita vobis iniungimus, ut sciatis, nullo pacto nos passuros, ut haereticae maledictionis pravitatisque vel quid minimum apud vos retineatur. Ideo detis operam, ut Ecclesiae vestrae ministros non alios habea-

tis, quam Catholicos et Romanae confessionis professores. Secus vero, si fieri intellexerimus, remedia Deo volente talia adhibebimus, quae opportuna fore videbimus, punitione contumacium non dissimulata. Parete itaque salubria vobis suadenti, et bene valete. Posonii 21. Februarii 1571.

LIV.

Bornemisza Gergely csanádi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Gregorium Bornemyzza Episcopum Chanadiensem.

Superioribus diebus Reverendissima Dominatio 1571. febr. 21. spem nobis fecerat litteris suis, quod reliquas duas possessiones nostras ad Pwtnok applicatas, esset curatura, ut nobis redderentur, quamprimum istuc hominem nostrum mitteremus. Abrogato itaque officio Rosnobaniensi Francisco Nagy de Pest causis non vulgaribus, quum iam dudum evaporavit ex eius capite quicquid boni habuit, si quid habuit aliquando: hunc Stephanum Baranyay familiarem nostrum eius loco misimus istuc, ut magis sensate toto statu cognito et examinato eiusdem oppidi Rosnobaniensis et pertinentiarum illi adhaerentium, ad nos tandem revertatur, quo, edocti plenius de eorundem bonorum statu, firmius de regendo et administrando eo constituamus modum et formam.

Quum autem decimae nostrae Comitatuum Geomeor et Torna perceptae et dispensatae sunt ad instantiam istius Scepusiensis Camerae, Reverendissimam dominationem Vestram rogamus, velit eniti, ut earundem decimarum pretia omni iam dilatione sublata nobis persolvantur, et ea huic ipsi Stephano Baranyay ad nos referenda integre assignentur. Cui vicissim nos quum ex animo inservire et gratificari non desistimus, tum certe, si hac in re ex officio suo percipiemus expectatum fructum, maiora etiam multo de nobis Eidem pollicebimur, quae non solum existimationi suae, sed etiam commodis accessionem cumulabunt, quemadmodum postea suo tempore clarius intelliget. Ut autem huic ipsi familiari nostro in rebus nostris fidem adhibeat, et sit defensioni, auxilio, consilio, Eandem plurimum rogamus. Et felicissime valere cupimus. Posonii 21. Februarii 1571.

LV.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Imperatoriam Maiestatem.

1571 febr. 24. His diebus Reverendissimus dominus Locumtenens miserat litteras Sacrae Imperatoriae Maiestatis Vestrae ad eum datas, quibus Sacratissima Maiestas Vestra benigne mandabat, ut habito cum aliquibus ex dominis Consiliariis Hungaris colloquio, duos deligendos et ad Maiestatem Vestram mittendos curaret

propter emergentia Regni negotia; postquam ex Germania propius ad nostras partes, rebus Diaetae Spirensis feliciter confectis concessisset. Forte fortuna accidit, ut eotunc quinque hic reperirentur; dominus Comes a Salmis Ecchius, dominus Joannes Petew, dominus Varadiensis, dominus Tininiensis, et ego. Et quia ceteri aberant longius, videbaturque sero fore, si huc omnes convocandos curavissemus; nos tandem consultationem hanc aggressi, delegimus dominum Tininiensem et dominum Petew, edocuimusque subito etiam dominum Locumtenentem per nostras litteras de hac electione facta; ad quas nondum respondit. Credimus tamen, quod assentietur huic electioni nostrae ipse etiam. Electi quoque non recusant provinciam, si illis sumptus, uti dixerunt, suppeditabuntur; quum alter maxime egeat, alter longius habitans abhinc, minus instructum se esse ad hoc iter testatus est, nisi clementi Maiestatis Vestrae munificentia de his ipsis sumptibus provisum illi fuerit. Restat itaque, ut Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra dignetur clementer mandare, ut hoc subsidio succurratur eis ex Camera; postea sine mora committent se itineri, et Pragam maturabunt.

Si autem Maiestas Vestra aliam electionem fieri benigne statuet, vel nominatim iubebit, quos pro iis munus subire voluerit, iussa Eiusdem humillime expectantur. Verum quum dominus Locumtenens senio, et proximis Locumtentiae suae Judiciis, haud immerito sese excusat; me vero arcis Wywariensis reparationes inhibent, quae mox aggrediendae sunt mihi, ubi mitescent paulo magis tempora; nec religionis atque Ecclesiae cura patitur abesse longius, ubi nunc etiam Capitulum meum quorundam paucorum culpa

quanto negotio premitur, non dubito Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem Vestram intellexisse, cui nisi ipsemet adero, non video talem in eo industriam, ut sese eidem negotio commode queat eripere: ego quoque cuperem humillime excusari. Quumque alii etiam non facile possent ad hanc induci functionem, causis Maiestati Vestrae non ignotis, quod libentius domi desident, quam per exteras regiones vagentur: existimavimus, hos duos bene rei suffecturos. Alioqui fiant omnia pro sapienti judicio ac benigna voluntate Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vetrae.

Ceterum diebus superioribus, quum Eandem Maiestatem Vestram longiore scripto humillime edocueram de toto statu Wywariensis arcis, et quantis operis atque aedificiis indigeat, ut bono modo repararetur; quam curam mox ubi ver aderit, Deo bene iuvante diligentissime amplecti cogito, iam materia silvestri non exigua Viennae coempta ad vallum eius confirmandum, tegendum et ambulacris commodandum. Supplicaveram etiam demisse, et summo studio, dignaretur Maiestas Vestra denuo mihi Praeposituram Turociensem clementer donare. Insinuaveram quoque causam, propter quam ad petendam inducebor; nimirum non cupiditate opum, quum raro proventus eius ad duo accedant millia, quicunque illi proveniant; sed tantummodo propter copiam silvarum, quas in alpibus Turociensibus habet, et quia arces, quae ex lignis et luto constent, eoque locorum sitae sunt, qui muros non admittunt, silvestri materia indigent potissimum. Nec ea ullo tempore carere debent; quandoquidem semper habent, quod ferme quotidie debeat reparari et refici.

Hoc itaque coegit me pro Turocz tantopere la-

borare; ut scilicet sufficientior essem ad eiusdem arcis incolumitati consulendum, quae est adeo opportuna, non solum ad Archiepiscopatum in statu suo retinendum, sed etiam ad omnes fere Regni reliquias, quae sunt in sinistri Istri latere, defendendas et conservandas. Quare sollicitus adhuc publici huius commodi: sicut antea promiseram, me quinquaginta pedites ultra ducentos ordinarios in eadem arce servaturum; ita nunc pro hys centum offero, quo ex hoc etiam constet, quantum et Maiestati Vestrae Sacratissimae, et reipublicae Incliti Regni sui Hungariae inservire cupiam atque contendam. Et si eadem materia vel a vicinis dominiis emendicanda, vel pecunia coemenda erit, non affluet pro usu assidue necessario. Quia et vicini parce subvenient, et pecuniae exhaurientur multae, quae potius in milites essent insumendae. Supplico igitur humillime, dignetur Sacratissima Maiestas Vestra, et his et similibus aliis rationibus consideratis, huic meae summissae petitioni clementer annuere, et pro benigna sua gratia tempestive deliberare; quia iam instat aedificiorum tempus. Et quum lateribus quoque coquendis iam instituendae officinae paro attinentias, quandoquidem de tegulis etiam planis erit mihi habenda cura pro domuum militarium tectura, ut tollantur tecta straminea; quo obsidionis tempore, si quae forte incideret, quam avertat Deus, minus et ab intrinseco incendio milites arci metuerent, et securioribus animis vacarent vallo defendendo : haud dubie hoc quoque opus exiget ligna copiosiora, quae idem Turocium facile mihi ad necessariam sufficientiam subministrabit. Sic et Wywarium commodius instaurabitur, et ego exponam minus hac Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis

Vestrae beneficentia adiutus. Quam Deus Optimus Maximus perpetuo sospitet atque felicitet. Posonii 24. Februarii 1571.

LVI.

Cherewdy Györgynek Verancsics Antal.

Ad Georgium Cherewdy.

1571. febr. 24. Plures litteras tuas superioribus mensibus accepimus. Ad quas quod nullis tibi responderimus, graves atque assiduae occupationes nostrae tam publicae quam privatae fuerunt in causa; non autem quod vel tui essemus immemores, vel omnino te neglexissemus, non haberemusque ut unum ex fratribus nostris. Sis itaque bono animo, et de nostra erga te pietate charitateque paterna nihil dubites; dummodo ita incumbas bonis litteris, ut aliquando, quum in patriam redieris, usui sis et religioni Catholicae, et Ecclesiae nostrae. Quum autem praecipue caremus Doctoribus Juris Canonici, intelligamusque a pluribus, et etiam ex litteris tuis animadvertimus, praeditum te esse satis competenti ingenio ad bonarum artium scientias assequendas : cupimus, ut diutius istic insudes studiis. Nec id quidem aliis, quam Juris Canonici et Caesarei; quum iam satis versatus sis in humanioribus litteris. Quae nisi solidioribus et dignioribus artibus associatae fuerint, minus et decoris et commodi afferent reipublicae earum professores. Quapropter

haec nostra monita expendas trutina diligentiore, nosque litteris tuis quamprimum edoceas, quid super eis senseris et facturus eris. Ne autem desimus tuis subsidiis, quae tibi suademus, ad reliquam stipem, qua Romae agis gratia eorundem studiorum, iuvabimus te eo subsidii corollario, quo poterimus, ne egestate deficias, et hiisdem studiis valedicas. Quod reliquum est, da operam, ut stilo etiam exercendo in dies addas aliquid decoris atque elegantiae. In Italiae enim gymnasiis, maxime autem in Romano, in quo omnium virtutum veraeque et genuinae eruditionis sedes eminet, totam trivisse iuventutem, patrioque etiamnum amicis obstrepere stilo: sane et Musis non mediocris fit iniuria et in patriam parum ab iis refertur laudis: qui vel ex Athenis ipsis, ad quas barbari profecti fuerant, ex hiisdem barbari revertuntur. Nec de hoc pluribus, quum aetatem habeas. Cures itaque, ut redeas, qualem redire optamus. Et bene valeas. Posonii 24. Februarii 1571.

Electus Strigoniensis mp.

LVII.

Szopronczy Marknak Verancsics Antal.

Ad Marcum Sopronciuum.

Quanto studio es sollicitudine superioribus mensibus, imo etiam annis operam et servitium tuum nobis obtuleras; nosque etiam pluribus litteris tuis assecuraveras, quod servire nobis atque Ecclesiae 1571. mart. 1.

nostrae Strigoniensi velles; hactenus nihil minus fecisti, quam quod non solum obtuleras, sed etiam promiseras. Compatientes autem humanitati tuae, quae paucis quibusdam commodis detinet te Agriae, et avertit ab eo, quod nobis debes, ore et litteris tuis promissum: adhuc non indignamur tibi, teque sane et expectamus et hortamur, ut tandem venias. Idque nunc maxime, quum locus, qui tibi est dedicatus, iam vacat. Si itaque animum habes veniendi, nihil differas et venias. Si autem venire nolueris, indices tuis litteris; et scias, postea, si quis te casus istinc movere coegerit, aegre hic apud nos locum habiturum, qui interim te diutius deliberante dabitur alii. Vale. Posonii prima Martii 1571.

LVIII.

Gróf a Salmis Gyulának Verancsics Antal.

Ad Julium Comitem a Salmis.

1571. ma t. 2. Non ita pridem a Balthasare Gozthony, qui in possessione nostra Zerdahel titulo libertini commoratur, et superiore anno in promontoriis Sentaviensibus, quae ad Illustrem et Magnificam dominationem Vestram pertinent, decimator fuit, edocuit nos, quod eadem Illustris et Magnifica dominatio Vestra quaedam debita sua a colonis suis exactura, vina ab eisdem acceperit; idque antequam omnia iuxta Regni, imo etiam Divinae ordinationis constitutionem fuissent

decimatae. Quod quum etiam in Galgocz, et in Zempz factum fuisse nobis referant; plane apparet, damno nos affectos esse, si sic est factum.

Et quum idem decimator noster, ac etiam quidam alii factum fuisse affirmant: omnino ea opinione sumus; id Eiusdem scitu, voluntate, mandatoque haud quaquam commissum fuisse, sed officialium opera, qui fortasse nimis domini sui studentes commodis, hoc vinorum suorum corollario sive cumulo apud Eundem commendatiores esse voluerunt. Illustrem itaque et Magnificam dominationem Vestram rogamus, velit hoc negotium primo quoque tempore a suis ministris non gravate cognoscere, et re demum cognita non omittere, ut habeatur eius inquisitio, et nobis pro aequitate fiat satisfactio. Quum omnes apud nos subditi, qui huiusmodi debitis obligantur suis dominis, de peculiaribus suis portionibus eisdem ea reponunt; non autem de alienis, sive in toto, sive in parte. Responsum itaque Illustris et Magnificae dominationis Vestrae optatum expectamus; non dubitantes, quod etiam curabit amice, ut nobis pro aequitate satisfiat. Et Deus Eandem incolumem felicemque conservet. Posonii 2. Martii 1571.

LIX.

A bécsi udvari tanácsnak Verancsics Antal.

Ad Excelsum Consilium Viennense.

1571. mart. 3. Quidam bonus vir Alemannus superioribus iam aliquot annis decedens ex hac vita, testamento suo relinquens in manibus Dominationum Vestrarum florenos quadringentos nomine depositi legavit, ut quotannis viginti ex eis floreni titulo pensionis ad reparationem templi oppidi arcis Orosz insumerentur. Et statutum fuit, ut haec pensio in singulos annos manibus Reverendi domini Stephani Mathesi Jaurinensis Praepositi assignaretur, ipseque etiam curaret tantos sumptus in idem templum de memorata pecunia conferre, quantum eiusdem annuatim aedificia procederent. Sed pecuniae huiusmodi parte certa eidem domino Praeposito, partim Egregio Ladislao Sybryk de Oroszwar deposita, credentibusque etiam Magnificis dominationibus Vestris, easdem pecunias bene fuisse elargitas : illud est consequutum, sicuti audivimus, quod ea parte eiusdem pecuniae, quae data est domino Ladislao Sybryk, in alios usus dissipata, non ad instaurationem templi memorati exposita; templum ita dicitur esse destitutum, ut adhuc in veteribus ruinis haereat. Nec de Reverendo domino Praeposito est querimonia, qui fideliter servato in hodiernum diem deposito, et dolet neglectum reparationis eiusdem templi, et urget plurimum eos ad reparandum, quibus id incumbit muneris.

Et quum ex iis Egregius dominus Joannes Nemeth provisor Komaromiensis vehementer instat, ut templum ipsum iam tandem aliquando reparetur, et memorata pecuniae pensio nemini alii, quam eidem Jaurinensi Praeposito concredatur: ipse quoque offert se fideliter ac sedulo curam gesturum, ut hoc ipsum templum reparetur; postulans, ut haedem Vestrae Magnificae dominationes velint curare non gravate, ut eorum authoritate omnis quoque ea pecunia ab Egregio Ladislao Sybryk per omnia opportuna remedia exigatur, quam ipse in usus suos indebite dissipavit. Quo nomine nos quoque has ad Easdem dedimus nostras, memores nostri officii, ne huiusmodi testamentorum legata homines distrahant licentiosi et conscientiae suae minus observantes et studiosi. Quod reliquum, Easdem Magnificas dominationes Vestras bene valere optamus. Posonii 3. Martii 1571.

LX.

Az esztergami káptalannak Verancsics Antal.

Ad Capitulum Strigoniense.

Non refugimus ulla ratione vobis in vestris necessitatibus vel de Praepositurae, vel de Cantoratus proventibus succurrere, donec eiusmodi beneficia idoneis conferemus. Sed quum in omnibus Cathedralibus Ecclesiis is est servatus mos semper, ut ingruentibus Capitulis sumptuum maiorum causis, omnes eiusdem 1571. mart. 8.

Capituli ordines ita sunt taxati, ut quique pro qualitate proventuum suorum eam summam contulerunt, quae visa est conveniens, et sic expleverunt summae necessariae quantitatem; vos (ut videmus) non ita facitis, et qui minus proventuum habent, magis gravantur, cui inconvenienti suo tempore providebitur, ut inter vos ordo melior servetur; quum, et nos et vos, eadem alit, nutrit et fovet Ecclesia, undecunque utrisque nobis redditus proveniant. Quod vobis respondere paterne voluimus. Et bene valete. Posonii 3. Martii 1571.

LXI.

Sybryk Lászlónak Verancsics Antal.

Ad Ladislaum Sybryk.

1571. mart. 8. Apud Excelsum Consilium Viennense Alemannus quidam, uti nobis est relatum, testamento moriens, quadringentos florenos reliquit, ea conditione illi imposita, ut quotannis viginti florenorum pensionem darent ad reparationem templi arcis vestrae Orosz. Quam pensionem, quum Dominatio Vestra plurium iam annorum perceperit, nec vel uno lapide templi eiusdem reparationem iuverit, magnae sunt de Eadem dominatione Vestra querimoniae, easque etiam ad nos detulerunt. Quum autem nostri est officii omnium Dei Ecclesiarum in Regno Hungariae curam gerere, et huiusmodi legatorum testamentalium usurpationes dissipationesque probibere; Dominationem Vestram

hortamur, ut omnem pecuniam similem, quam percepit eo nomine, ut dictum templum reparet, et a ruinis restituat; velit nunc iam tandem huic rei satisfacere, et ita cum aliis dominis suis affinibus agere, ut sine controversia aliquali simul cum eis memoratum templum reficiat, ne Deus etiam vobis indignetur. Quum nos etiam curabimus jure contra vos in foro ecclesiastico procedere, si hoc, ad quod Eandem hortamur, neglexerit, et recusaverit satisfacere. Quam etiam bene valere optamus. Posonii 3. Martii 1571.

LXII.

Gyulay Istvánnak Verancsics Antal.

Ad Stephanum Gyulay.

Litteras tuas accepimus, nec ea defutura sunt a nobis tibi, quae litteris tuis exigis. Verum quum multo maiora cogitemus tuo commodo, quemadmodum a Lectore intelliges; restat, ut ita de conversatione tua in servitio Dei et in eius Ecclesiae apud te statuas, ut plane videamus, quantopere Titi ac Timothei exempla imiteris. Exemplo monemus te Sanctorum aetatis tuae, ne quid ante tempus ampullosius ampliusque tibi arroges, et eum vitae cursum dirigas, ut quum annis maturueris, judicio quoque maturus fias, et maiorum locum obtineas. Te vero nisi amaremus pie et sancte, non tam certe tecum ageremus 1571. mart. 3.

familiariter. Sed quum ita homines in vitam educantur, et ad splendorem ducantur; boni consulas, nobis obedias. Et bene valeas. Posonii 3. Martii 1571.

LXIII.

Draskovich György zágrábi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Zagrabiensem Georgium Drascovicium.

Litteras Reverendissimae dominationis Vestrae 15
X. Februarii datas reddidit mihi tabellarius Egregius dominus Christophorus Orsyth. Quae mihi fuerunt periucundae, cognito ex eis, quod Reverendissima dominatio Vestra bene valeret, quodque litteras meas acceperat; quas alicubi omnino suppressas esse credebam, et dolebam maxime, si eas, quibus speraveram longi mei silentii reprehensionem deleturum, intercidere contigisset. Sed laudetur Dominus, qui me hominem erga dominationem Vestram Reverendissimam officiosissimum falli hoc studio non permiserit, ad Eandemque per plura forsitan pericula incolumes tandem evaserint.

Ubi vero operam meam adeo utilem et necessariam reipublicae nostrae esse dicit, doletque, quod paucissimos videat, qui eius curam serio, et cum profectu hac tempestate capesserent; non immerito sane dolet. Atque utinam posset hoc a se, et a pietate sua impetrare, qua est in religionem Catholicam et

in patriam, pro cuius incolumitate, tantis hostibus opposita, periclitatur ferme quotidie, ne etiam angeretur, et frequentiores ob id aegritudines sibi accerseret. Nec multis agam de podagra et catarrho meo. Sed his omnibus incommodis senilibus, simul cum hyemis exitu exantlatis et egestis, chyragrae quoque initia iam hic Posonii excepi. Correpto enim sinistrae manus indicis primo articulo, non sine magno et dolore et tumore, per complures cum hoc ingratissimo hospite dies exegi. Tandem liberatus et hoc malo, iam cum vere novo ipse etiam renovor ac belle valeo, et negotiis publicis assidue vaco. Privata obiter attingo et perfunctorie, quietisque ita cupidus, ut nesciam, vitamne quieti, an quietem vitae anteponam. Sed haec fatis adscribamus, et nos Divinae voluntati accomodemus, qualiacunque sortiti sumus, et nobis data sunt coelitus.

De Caesarea Maiestate hoc habemus ex amicorum litteris, quod optime valeat, quod in horas Serenissimos liberos suos operitur ex Hispaniis, quodque alterum, et quidem natu maximum in Bohemia Regem coronabit, indeque circiter Augustum vel Septembrem ad nos revertetur, transigetque etiam aliquid de eodem in Hungariae quoque Regem coronando. Quod ut fauste ac feliciter consequatur, faxit Deus Optimus et ter Maximus.

De confoederationis eventu quid agatur, certi adhuc nihil est. Et multi dubitant de compositione eius. Laborant magnis contentionibus de privatarum quarundam rerum voluntatumque conditionibus inter principes et primarios viros, Ordinum ductores; de quibus scribere et loqui peculiariter aliquid, quum nobis non sit tutum, qui sumus sub potestatibus,

transeamus hoc. Ceterum quia iam belli gerendi tam terra, quam mari, tempus adolescit, Turca expedit summa sollicitudine apparatum. Nos adhuc in tractatibus haeremus frigidissimi; vehementer futurum vereor, quod dum privatis magis attendimus, quam publicis, tardi et imperfecti fiant omnes conatus nostri, hostemque adhuc penitius accipiamus in viscera nostra, taleque periculum adeat quodpiam Christianitatis latus, ex quo toti patefiet pernicies. Sed quoniam iuxta paraemiam nostrae gentis Illyricae, malum est etiam meminisse mali; speremus utique meliora, et quod miseri vellent, id polliciamur nobis, donec huius Sanctissimi Summi Pontificis, Domini nostri Pii V. fruemur vita atque incolumitate. Qui quidem quum hoc depravatissimo et turbulentissimo saeculo datus sit Ecclesiae Sanctae, quo iam nullus ordo, nulla unitas, nulla concordia, nulla pax, nullus amor mutuus, nulla sinceritas, nulla vel spiritualis, vel temporalis disciplina, nulla neque legum, neque iustitiae, pietatis, bonitatisque observantia, et demum nec amor, nec timor Dei, vitaeque ac morum sanctitas inter mortales reperitur; in eam equidem opinionem ac fidem venio, nondum Christianitatem in Dei odium omnino devenisse. Tantummodo ad remedia emendationis, et poenitentiae, orationumque accurramus, et complacemus eum, cuius tot flagellis castigamur. Et ita scelerum, atque impietatum nostrarum poenas latissime luimus, ut vix iam subsistamus. Sed haec prolixius quam volebam.

Et de rebus aliis. Reverendissimus dominus Locumtenens iam hic adest, proximoque die lunae ordientur eius Locumtenentiae Judicia. Sed nondum litigaturi frequentes appulerunt. Michaelem Miculi-

cium praefeci piseto meo, et pertinentiis oppidi Sanctae Crucis; qui si diu vixerit, bonum, et ad omnia maxima perquam idoneum sui habebunt virum. Illum ego in dilectissimis habeo. Scoblicius convalescit; nec id aliter, quam iuventutis beneficio, labefactatus tamen adhuc ex dimidia parte corporis. Nec interim eum dimittam domum, donec Pesthiniensium thermarum experiatur virtutem, quas illi etiam medici suadent. Necdum tamen illum eis comittam, quoad magis ver novum incaluerit; ne his vernalibus ventis quoppiam casu perstrictus, gravius laederetur, a quibus etiam validissimi homines cavere solent. De periculo Dalmatiae a Turcis imminenti ego non solum ei metuo, sed iam pro deplorata etiam habeo. Et meos ad me venire, duorum nimirum fratrum viduas, et sex liberos iussi. Quae provincia si in hostium veniet potestatem (quod avertat Deus); Veneti haud dubie a Turcis mari, a Christianis terra opprimentur. Nec sufficient, et Venetiis opitulari, et insulas, quas in supero mari habent, tueri et retinere. Quantopere autem littora quoque Ferrariae, Ravennae, Rimini, Pisauri, Fani, Senogalliae, Anchonae, et totius reliquae Italiae Apuliaeque Hadriatico mari regiones imminentes ad Hidruntum et Brundusium usque pyratarum frequentia infestabuntur, non texam nunc historiam. Sed valde metuo, ne et ex Hadriatico et ex Tyrrheno mari vi Turcarum bifariam Italia pressa, ad Urbem usque hostium potentia pertingat; tuncque demum praecedentiam, et privatae rei rationes urgentes incipiant, nec quicquam ambitionis errorumque suorum damna, detrimentaque intelligere et conari reparare. Si itaque sapit orbis Christianus, nunc iam demum, qui rerum eius ac dominii potiuntur, concur-

rant cum Sanctissimo domino nostro in sententiam de confoederatione omnium Regum, Statuum, Principatuumque ineunda; ne quem nos ipsi, nimis praecipitanter bellum eius, quod per Oratores suos minabatur, suscipiendo lacessivimus Christiani; cessatione nostra ab armis, et nos existimationis nostrae iacturam faciamus, et ipsi animos addamus, eumque excitemus ad nos pro arbitratu suo invadendos, et tyrannidi suae subiiciendos. Res haec est huiusmodi, ut eam describo. Et scire cupio, qualisnam futura sit Christianorum confoederatio, quam Sanctissimus dominus noster tantopere, tamque pie ac sancte urget, exigit, sollicitat, in quam primarii Principes ac nationes non concurrent? Essent hic multa ad dicendum; sed quum hic illum, ille hunc non vult se maiorem fieri, omnesque ita pariter, tantique ad omnia summa emicant, ut cuncti potius malunt inter sese esse aequales, et quotidie ferre rapinas Turcicas, quam uni cuippiam summas primasque partes concedere, et de Turca triumphare. O bene collatos Dei gladios! Sed sic hac tempestate reguntur Dei populi, ut flagella eius in nos reddamus fortiora. In hunc itaque pergamus modum, et credamus quaecunque lucent, aurum esse omnia.

Postremum illud est, quod vellem non accidisse. Sed quia accidit praeter omnem expectationem meam, malo a me Reverendissimam dominationem Vestram hoc intelligere, quam aliunde. Reverendissimus dominus Electus Varadiensis, idemque electus filialis Ecclesiae nostrae Posoniensis Praepositus, anno 1569. jus quoddam patronatus a Sacratissima Imperatoria Maiestate, in eadem Ecclesia nostra conferendi beneficia, obtinuit; nosque non mediocriter exercet, in

jurisdictiones nostras aperto sane Marte invadendo, et juribus ac privilegiis nostris, ab aliquot centenis annis per tot Archiepiscoporum Strigoniensium tempora, qui nos praecesserunt, usu constantissime conservatis, vim affere non veretur, neque erubescit. Nos de omnibus huiusmodi juribus nostris satis bene instructi, zelantesque Sacri ordinis nostri ac Ecclesiae Dei tum reverentiam, tum existimationem, nondum omnino cum eius Reverendissima dominatione in contentionem descendimus; ne scandalo essemus laico populo, gregique dominico, cui et doctrina verbi Dei, ita certe et vitae sanctitate, et laudabilium morum splendore praelucere debemus, summo caventes studio, ne malis, foedisque exemplis nostris mentes laicae multitudinis labefactemus, et licentiae fomitem suggeramus, in libertatem carnis prolabendi; totam hanc nostram causam ad Imperatoriam Maiestatem transtulimus discutiendam et dijudicandam; jus huiusmodi anni unius, et heri prope natum, num juri Ecclesiae nostrae, quod (uti iam diximus) a tot centenis annis versetur in legitimo usu, praeiudicare queat. Dato interim edicto collegio Capituli, ne quemquam per eundem dominum Praepositum ad quodpiam promotum beneficium, investire praesumat; donec ad rei finem remediis opportunis perveniatur. Sic itaque, amantissime et observandissime frater, sicut Israelis malum ex Israele erat, ita et nostrum a nobis est. Quumque nos Archiepiscopatus nostri, non solis nobis, sed profecto omnibus successoribus nostris, vobisque imprimis, qui existentes confratres et coantistites nobis, pro his iisdem juribus nostris aestuamus, etiam succedetis Archiepiscopatu. Nos itaque iuvetis potius omnes, et huic etiam nostro conatui suffragemini,

quam adversemini; ne quum sors per suam seriem in vos transferretur, amissam alicuius vestrum culpa jurisdictionem desideretis postea, et nec quicquam pro eo laboretis.

Magnifico demum domino Tahy, affini nostro observandissimo, salutem dicet nostro nomine, nosque eius Magnificae dominationi commendabit, et haec cum eodem communicabit. Cui precor omnia optima et quam prosperrima. Posonii 8. Martii 1571.

LXIV.

Bywdy Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem Bywdy.

1571. mart. 9. Nudius tertius a Capitulo Posoniensi exhibitum est nobis Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis domini nostri clementissimi mandatum, quo nobis iubebatur; ut, si quid Dominationi Vestrae deberemus iuxta supplicationem Eius ad suam Maiestatem perlatam, nos vicissim, ut eandem Maiestatem edoceremus de nostris rationibus super hac re. Respondimus eidem Capitulo, aliud interim nos nihil posse facere; quod huic etiam servitori Magnificae dominationis Vestrae pluribus verbis exposuimus.

Quum autem ultimi anni servitutis suae, nimirum qui fuit a 17. die mensis Maii 1569. ad eandem diem mensis eiusdem anni 1570. totum proventum ex officii vestri possessionibus percepistis; nos autem

quum eodem anno 1570. venimus Wywarium, per eosdem dies dedimus ad Magnificam donationem Vestram litteras, quibus Eandem monebamus; ut, si ulterius stipendio et possessionum nostrarum officio frui vellet, venisset primo quoquo tempore Wywarium, et more aliorum eius praesidii militum faceret residentiam; sin minus, sciret nos in Eius locum alium subrogaturos, qui et maiore numero equitum officio eius esset praefuturus, et resideret assidue.

Quod quum Dominatio Vestra omisit facere, et debito muneri suo non satisfecit; alteri locum eius contulimus, nolens in absentem militem arcis adeo finitimae cum periculo insumere.

A Maio vero mense anni 1570. proventus, qui ex hiisdem possessionibus Dominationis Vestrae officii provenerunt, tametsi eodem anno messis et vindemia eorum fuerit habita; ad annum tamen insequentem, videlicet 1571. pertinuerunt, quum iam Dominatio Vestra mox ab hoc ipso Maio exciderat a servitute Wywariensi, redieruntque in nostram potestatem.

Quum itaque Dominatio vestra ultimi anni servitutis suae a Maio anni 1570. proventus officii sui perceperit: non est ratio, cur quippiam ex nobis praeterea petat. Quum etiam prima lustratione, quam Wywarii habuimus, omnia stipendia sex suis equitibus fuere persoluta, existimamus, quod non plures, quam quatuor apparuerint in lustratione.

Petimus itaque amice dominationem Vestram Magnificam, ne sit molesta nobis; quum non simus omnino alieni cupidi. Sed his expensis diligenter, quae alii nobis milites suggesserunt, desistat nos omni in loco, maxime autem apud Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem traducere. Utcunque tamen

fecerit, non desinemus et Dominationem Vestram amare, et tueri nostram causam.

Ceterum quo numero florenorum debet adhuc nobis pro decimis nostris Agriensibus, Eidem extractum misimus; rogamusque, cognoscat eum, et nobis satisfacere non gravetur. Quod debitum, quia sit verum, liquidum et autenticum; his rationibus probabimus, quibus et loco, et tempore congruet. Eandemque optime valere cupimus. Posonii 9. Martii 1571.

LXV.

Biglia Menyhért apostoli nunciusnak Verancsics Antal.

Al Nuncio di N. S. Melchior Biglia.

1571. mait. 21. La mia età gia senile, e parimente li publici e privati negocii mi tengono tanto nelle continue occupationi legato, che, come desidero, e sono ubligato all' ufficio et alla vocatione mia, non posso si sodisfare come debbo. Pertanto essendom' il culto divino principalmente a cuore, e sollecito tuttavia, che quello no' sia negletto, ho dal mio Diotalevi fatto proporre alla Santita di Nostro Signor il Reverendo mr. Francesco d' Andreis, prevosto Felhewiziense per mio suffraganeo. Il quale come prevosto infulato, chi è, no' solamente della mia propria experienza e conosciuto degno di tal grado e tittolo, ma ancora da questi Reverendissimi nostri, cioe dal Transilvano, da

Zagrabia, dal Varadiense, dal Vacia e dal Tininio, e da molti abbati e prevosti di questo Regno è tenuto nelle ceremonie episcopali per il piu perito, e per tal conto et dio mi è stato molto raccomandato à tale ufficio.

E perche esso Diotalevi mi scrive esser bisogno, che si formi il processo da Vostra Illustrissima Signoria; ma dubitando, che per la sua absenza andasse troppo in lungo, era di parere, che si cometese tal negocio al monsignor di Transilvania, acio lui non solamente habbia à formare il detto processo sopra gl' articuli, che gli sarano dati da Vostra Signoria Illustrissima, ma anchora che si truovi presente alla depositione delli testimonii. Et hora trovandovisi qui sufficiente numero delle persone ecclesiastice insieme co' li sopradetti vescovi, ecetto il Zagrabia, prego la Vostra Illustrissima Signoria, sia contenta di mandarci tal commissione quanto prima, accio l' agente mio in Roma non faccia piu longa mora.

E perche potria accadere, che da qualche emolo d' esso prevosto nascesse alcuna difficulta apresso Vostra Illustrissima Signoria per le sinestre relationi, degnarassi à no' dar luoco per sua prudenza à simili huomeni. Essendo, ch' io da venti anni e piu, si appresso l' arcivescovo predecessore mio, com' anco appresso di certi capituli, nelli quali è stato canonico, so bene, lui esser vissuto sempre obedientissimo e devoto figliolo dell santa Chiesa Catholica Romana da buono sacerdote, e comodamente literato. E Dio volesse, che de cussi fatti ne havessemo numero maggiore nelle chiese di questo Regno. E sopra il medemo negocio havendo scritto l' Illustrissimo e Reverendissimo monsignor Cardinale Morono, signore e

padron mio colendissimo, de cui le lettere ricevera con le presente mie, la prego, abbracciara co' maggior inclinatione detto negocio. Per lo quale io parimente non restaro di esserli obligatissimo, come gia li sono, e devoto, et addetto. Raguagliandola per aviso, della ricevuta delle sue di giorni passati, e pregandola, che se qui fra tanto, che la sara di ritorno, cosa, ch' io molto desidero, posse farla qualche servitio, mi comandi, e vagliassi di me in ogni tempo et occasione, come del suo minimo servitore.

Delle novita di qui havemo, che li vicini nostri Turchi s' accomodano per adesso alla osservanza di pace; e stanno per alquanto quieti, e penso, che in sin' à tanto, che veggano come li succederanno nella guerra di mare i primi sforzi di quest' anno. Ove da tutte le parti delli loro stati fanno concorrer tutta la moltitudine di loro popoli, è scielte, non solamente di migliori, ma ancora di volgari. Et è da temere molto alla Dalmatia, contra la quale per via di Bosna fanno grandissimi apparati. La conditione della quale no' sò, sela sia in consideratione appresso delli maggiori. Ma essendo lei in grandissimo pericolo, e sopra modo opportuna se la si perda à far, e la citta di Vinecia assediata è divisa dalla sua armata. A qual malo se no' occorra quanto prima, s' aprira un gran varco alli nimici, di scorrer anco verso li liti d' Italia co' li corsari overo pirati, che la Dalmatia partorira tanti, come à tempo di Romsni, che nel umbilico d' essa Italia spargeranno confusione inaudita, e forse ancho tale, che dara da fare à molti, ch' adesso invilupati nella cura delli privati odii et interessi, no' concorrono da fratelli alla difesa del Cristianesmo, e della heredita di Jesu Christo. E Dio voglia, ch' an-

cora, recatosi il dominio di mare alli poteri loro tanto vittoriosi per la disunione nostra, no' voltino al fine l' arme sue contro à tutta Italia, e comincino combatter quella si dalli mari del Tireno, come dal Adriano. Perhò desideroso io del publico bono, non poss' anco non esser sollicito di raggionare sopra cio con li podroni et amici mei quello, che sento. Vedendo le provesioni nostre tanto fredde, contra l' inimico si potente e sempre espedito, ne meno sollicito alli suoi avantaggi e danni nostri.

Ne lascierlo dirle di me ancora qualche parolina. La sanita mi serve assai comodamente, e sto qui piu à lungo, no' per altro, che per il nostro Telegdino, la cui causa hora è nel foro judiciale. Ne si dispera di vittoria, la quale condotta al fine, mi transferiro à Tirnavia. Ove fatte l' ordinationi di sacri ordeni, consecrato il santo chrisma, e celebrate le feste di Pasqua, andero ad Wywar, e vi per alquanto tempo restero, e sollicitero la reparatione di quella fortezza. Dippoi quello mi converra fare, il tempo dimostrera. Ne occorendom' altro per adesso, sol che li mando la copia del Breve di Sua Santita nostro Signore, il quale mi è giunto la prossima posta. Nel quale Sua Santita, com io veggo, m' è stata molto gratiosa in quella parte del detto Breve, qual dice, che nelle Diecesi d' altri, non requisitis Ordinariis, possa ordinare et in Pontificalibus celebrare. Il che Signor Iddio ricompensi a Sua Santita con la vita longhissima. Ne occorendome altro per adesso, il Signor Iddio la conservi sana e prosperi in tutto. Da Posonio alli XXVIII. Marzo LXXI.

LXVI.

Krusich Jánosnak Veranesics Antal.

Ad Magnificum Joannem Crusyth.

1571. mart. 25. Litteras Magnificae dominationis Vestrae, et supplicationem orphanorum Egregii quondam Ladislai Radhy, dominaeque eiusdem relictae coniugis, ac Egregiorum dominorum nobilium Petri Kyzzel de Közep Malethin, Nicolai Osko, Leonardi Dienka de Also Malethin, Michaelis Mythoska de Marczelfalwffa, et Martini Farkas de Lazan ad Eandem factam et directam intelleximus. Ac ubi Magnifica dominatio Vestra, tam suo quam etiam ipsorum orphanorum, ac Egregiorum dominorum nobilium praedictorum nomine agit, ut modum aliquem invenire velimus, quo controversia, quae est inter eosdem supplicantes et Michaelem Bathycz, parochum Ecclesiae Sancti Michaelis Archangeli in possessione Zentmyhal in Comitatu vero Lyptoviensi existente, condescenderet, et componeretur; Magnifica dominatio Vestra movet opus et pium et valde laudabile, nec minus Christianum, ac religione nostra dignum. Sed quum idem parochus passus sit a supramemoratis omnibus non solum ingentes iniurias, imprimisque ab ipso Ladislao Rady, sed et verbera, et spolia, et expulsionem e suis bonis, violato interim et templo, et sacris eius prophanatis, non sine maximo populi scandalo et Dei blasfemia: nescimus omnino in hoc, ad quod postulamur, procedere,

nisi via judicii et aequitatis. Et quum in eundem quoque parochum tam horrenda dicuntur et conscribuntur libellis scelera : nec nos aure surda praeterire illa convenit, nec ipse ante condemnari ac puniri potest, quam et causa sua cognoscatur, et convincatur in judicio omnium eorum, quae sunt obiecta illi.

Quum autem in judiciis etiam civilibus observatur, ut ii, qui similibus actibus potentiariis ante litem affligantur, restituantur in pristinum, sicque demum in eum formetur actus judiciarius; ita etiam in ecclesiasticis controversiis consuevit fieri. Quapropter curet Vestra Magnifica dominatio, ut idem parochus Michael Batycz restituatur in pristinum omnium bonorum suorum, eique reddantur universa, quibus est spoliatus; postea jure et justitia mediante contra illum procedatur. Ne autem quicquam decedat partibus, quod ad earum aequitatem pertinet, neve etiam tanti casus revisio aut omittatur, aut differatur Metropolitani Fori nostri negligentia; quum eiusmodi enormia nec in clero nostro pati volumus, nec etiam sustinebimus, quoad Divina ope iuvabimur, ut Ecclesiarum Dei non habeatur ratio: nos ipsi hoc judicium facere decrevimus, eique diem dominicam Jubilate constituimus. Ad quam, ut pars eorundem orphanorum Ladislai Rhady, et dominorum nobilium, conveniat cum suis juribus necessariis, Vestra Magnifica dominatio dabit operam. Non praetermissis testibus, quibus in eundem parochum dicta comprobare debebunt; non praetermissuri similiter, ut idem quoque parochus ibidem dicta die compareat. Et Deus Magnificam dominationem Vestram diu servet incolumem. Posonii 25. Martii 1571.

Ceterum intelleximus, Vicarium nostrum heri

nomine Magnificae dominationis Vestrae et supranominatorum dominorum nobilium in praesentibus Judiciis fuisse citatum in eadem causa, pro qua ad nos scripsit; miramurque, cur sic nobiscum agit duplici via, Sedemque nostram tam parvi ducat, quum nos habentes Magnificae dominationis Vestrae, et eorundem dominorum nobilium respectum, praefatam causam in nos ipsos revidendam receperimus, et tam breve tempus illi praefixerimus, quo sine dilationibus terminorum et cognoscatur, et finiatur. Quod haud dubie non tenebamur facere. Ne tamen desimus dominationum Vestrarum amicis, curemusque, ut eorundem parcatur sumptibus et laboribus, inducti sumus ad hoc faciendum. Sed quum multi nec nostra agnoscunt officia, nec religionis revereutur sanctitatem, sine ullo respectu in Divinam ordinationem invecti, nec templis Dei, nec Sacris Ecclesiasticis parcunt, dominiumque in sacerdotes sibi usurpantes, eos prius etiam, quam jura demeritaque illorum perspexerint, et Ordinarios suos Praelatos admonuerint, et verberant et diripiunt; postea jus super eorum facinora administrari sibi exigunt; quem morem vetus nostra Regni Hungariae non habuit disciplina. Quia quilibet eius ordo bene colebat suos magistratus; nec saecularis spiritualem sibi vendicabat, nec spiritualis saecularem. Esset itaque valde necessarium, si iam tandem ii, quos haec tangunt, melius de religione cogitarent, ut tot flagella, quibus assidue coelitus verberamur, minuerentur nobis, et omnes una tot malis levaremur. Quia alioqui ad extrema prosternemur.

LXVII.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Catholica Imperatoria ac Regia Maiestas,
Domine, domine semper clementissime!

Post humillimam perpetuam et fidelem servitutem meam in gratiam Vestrae Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis commendationem. Camera Hungarica diebus proximis, ostenso mihi Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae clementi mandato, petiit a me in arendam primum TuroczRiensem, deinde Newgradiensem decimam. Quum autem et pretia earum minuit, et deponere ipsa Camera differt, quae a privatis hominibus maiore summa et praesenti pecunia recipere possem : Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae humillime supplico, dignetur clementer gratiam mihi concedere, ut easdem decimas libere et pro arbitratu meo elocare queam, cui ipse voluero. Novit enim benigne, quantos sumptus absumit mihi arcis Wywariensis miles, reparatio, et sex millium annua pensio; ne commemorem, quantopere proventus etiam anni currentis provenerint exigui coelorum intemperie. Quum vero et miles, et reparatio, immo et ipsa pensio paratam exigit pecuniam: supplico iterum humillime, dignetur Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra clementer ad has meas difficultates respicere, et benigne indulgere. Quia profecto, si hunc in modum distrahentur redditus mei, non sufficiam tanto oneri. Quum iam ratione pensionis ad quinque millia talle- 1571. mart. 26.

rorum deposuerim, nec adhuc tamen factus sum piseti compos; et accedente huc decimarum quoque Comitatuum Gewmeoriensis, Tornensis et Zoliensis anni superioris insolutione, pro quibus nonnisi verba refero tam a Scepusiensi, quam a Posoniensi Camera; negatis interim mihi etiam reliquiis pensionis Agriensis florenorum mille nonaginta: Sacratissima Maiestas Vestra clementer videat, quantis premar incommodis, quantis necessitatibus aestuem.

Ne autem et illud praeteream, quod expresse fit contra mandata Vestrae Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis; commiserat enim strictissime Scepusiensi Camerae, ut me in possessionem oppidi Archiepiscopalis Rosnobaniensis et pertinentiarum illius, quae sunt villae quatuor Sayopispeky, Velkenie, Chwczon et Nadabolya restitueret. Quarum restitutis mihi cum oppido duabus Chwczon et Nadabolya; adhuc duarum reliquarum compotem me non fecit, in dominos proximos Commissarios reiecta causa, qui eas Pwtnokiensi Praefecto Andreae Terek in usum addixissent, nescio cuius debiti nomine. Supplico itaque quam humillime, dignetur Sacratissima Imperatoria Maiestas clementer mandare supra nominatis Cameris: ut anni superioris decimae mihi persolvantur, praesentes autem pacifice mihi permittantur, aut eas praesenti pecunia et moderno pretio persolvant, utque ipsa Scepusiensis liberet a Pwtnokiensi Praefecto memoratas possessiones duas Sayopyspeky et Velkenye, et eas mihi iam tandem reddat et assignet; ne bona Ecclesiae hoc usu illegitimo in ius laicum alienentur, ego vero iacturam in eis faciam. Et Deus Optimus Maximus Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem sospitet et felicitet. Posonii 26. Martii 1571.

LXVIII.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem.

Accidit proximis diebus, ut in hac Posoniensi 1571. mart. 26. Ecclesia, quae est filialis meae Strigoniensis, Canonicus quidam moreretur. Cuius canonicatum quum alteri cuidam sacerdoti bene idoneo pro juribus Archiepiscopatus mei, et pro praedecessorum meorum usu conferre vellem; Reverendissimus dominus Varadiensis Stephanus Radetius Electus eius Ecclesiae Praepositus opposuit se, et alium auspiciis suis creare voluit, dicens sibi in eadem Ecclesia conferendi beneficia jus Patronatus competere. Res propterea inter nos in contentionem venit; me Archiepiscoporum Strigoniensium antecessorum meorum jus vetus retinendo, ipso novum suum ingerendo et sibi arrogando. Demum ambo Capitulum cum protestatione inhibuimus ab investitura cuiuspiam; ego quem ille nominasset, ipse vero quem ego. Sic inter nos orta controversia, etsi ipse pluribus nominibus, inprimisque amplissimorum diplomatum Archiepiscopalium praerogativis, deinde usus perpetuitate, ab antecessoribus meis summo studio optimeque conservati, ac etiam per manus ferme mihi traditi, poteram hoc jus meum non immerito omnibus modis prosequi. Sed ubi idem Reverendissimus dominus Varadiensis porrexit mihi litteras Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae, quibus ei jus Patronatus in eadem Posoniensi

Ecclesia conferendi beneficia donatum fuisse apparebat: mox eisdem Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae litteris omni exhibita reverentia, cepi consilium, vitandum esse mihi, ne scandalo essemus laico populo, si hanc nostram contentionem palam strepituque manifesto urgeremus, et alter nostrum ambitionis, alter vero parvi judicii fuisset accusatus; meque prorsus inhibui et adstrinxi a contentione memorata, donec totam hanc ipsam controversiam ad Maiestatem Vestram humillime deferrem, privilegia mea diligentius everterem, solertius excuterem, et uberius, quid scilicet haberem hac in parte juris, perspicerem. Sic interim duobus iam eiusdem Ecclesiae defunctis Canonicis, nec aliis in eorum loca repositis; et Ecclesia ipsa in ministris deficit, et nobis in mutuas passiones raptis minus eidem consulitur.

Quum autem clara sunt et amplissima super hac re Archiepiscopis Strigoniensibus privilegia, quae non obscure docent, quod jus Patronatus sic eis semper alias a Divis Hungariae Regibus collatum fuerit, ut nullius consortio in eius possessione gravarentur; nominatimque in Ecclesia Praepositurae Posoniensis, cuius omnia beneficia, quovis nomine nuncupata, tam intra, quam extra eius civitatis muros, et per totam Dioecesim suam habuerint conferendi facultatem. Et hoc jure Patronatus quod immediati antecessores mei per series suas succesorias: Joannes, Thomas, Georgius, Ladislaus, Paulus et Nicolaus Olahus (ne nunc vetustiores commemorem) usi fuerint in eiusdem Praepositurae donandis beneficiis: et privilegia (uti iam dixi) plura, et omnium extantes adhuc cum sigillis et subscriptionibus suis donationales litterae testantur et fidem faciunt.

Quum vero alia etiam sunt non pauca argumenta, ex quibus colligitur, hanc eandem potestatem semper fuisse penes solos eosdem Strigonienses Archiepiscopos : quicquid proventuum eidem Ecclesiae in Posoniensi Comitatu provenit, ex decimis provenit Archiepiscopalibus. Unde vocantur etiam hiidem proventus decimae decimarum, quia ex Archiepiscopatus decimis sumpti sunt et constituti.

Praeterea quum eiusdem Praepositurae Praepositi ab Archiepiscopis Strigoniensibus coguntur confirmari, si legitimi velint esse Praepositi, jurantque omnes investiturae et confirmationis suae tempore, quod Archiepiscopis memoratis fideles, obedientes et subjecti erunt, quodque juribus, immunitatibus, libertatibus, praerogativis et similibus omnibus jurisdictionibus eorum non adversabuntur, multo certe minus eripere conabuntur : qualiter Reverendissimum dominum Varadiensem juris Patronatus mei consortium ambire conveniat, vel ex his paucis facile cuique constare potest. Quum eidem quoque Reverendissimo domino quondam Nicolao Olaho piae memoriae antecessori meo, ac successoribus suis, quum ad Praeposituram Sancti Stephani, quae est in Ecclesia mea Strigoniensi, assumptus est, solennissime juravit. Nec mirari sufficio, quonam animo, et qua tum ratione tum conscientia id attentat et mollitur.

Sed quum omnes simus homines, et imbecillitati mortalium nemo sit non obnoxius; quum et ipse habeam affectus meos ut homo : libenter tamen eundem Reverendissimum dominum Varadiensem excusabo sollicitudinis, si in ea parte, qua est filialis Ecclesiae meae Electus Praepositus, et ex Archiepiscopalibus proventibus simul cum Capitulo fruitur redditibus,

Ordinario suo et eius juribus cesserit. Alioqui Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae humillime supplico, dignetur clementer mandare illi, ut desistat ab hoc consilio et ab hoc studio, quod alios etiam Praepositos antecessores suos fefellerit, eisque fuerit irritum.

Tentavit enim hunc conatum Reverendissimus etiam dominus Zagrabiensis Episcopus Drascovicius, et movit omnem lapidem, ut huiuscemodi voti compos fieret. Sed frustratus omnibus et machinis et conatibus, quos intenderat, via Judicii non successit illi, quod expetierat, victusque tandem est et succubuit, agnovitque Archiepiscopi sui, successorumque suorum legitima jura; extatque nunc etiam huius rei apud me diploma. Franciscus quoque Forgach, similiter eiusdem Ecclesiae Praepositus, monitus casu antecessoris sui domini Drascovicii, quo a causa simili exciderat, eam non attigit, neque se in Archiepiscopi sui jus Patronatus ingessit. Quod semel a Sacratissima Maiestate Vestra mihi pro sua bonitate et munificentia clementer collatum integre et peculiariter iuxta morem antea solitum, nimirum quod se extendit non tantum ad Strigoniensem solam, sed etiam ad omnes suas filiales Ecclesias, antiquissimis privilegiis nominatim comprehensas, idque plurium Divorum Regum Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae praedecessorum testimonio : humillime supplico, ne velit in eo consortem mihi opponere, juriumque Strigoniensis Archiepiscopatus vetustatem novitati cuipiam minus legitime subiicere. Esset enim indignum, si tot praeteritorum Divorum Regum privilegia huic tantae Ecclesiae zelo Christianitatis donata, quorundam erga me malevolentia infringerentur. Indignius quoque et

ipse facerem, si in eis jure et justitia mediante defendendis studium praetermitterem oscitanter, conniveremque ad ea mihi per ambitum infirmanda, usum eorum negligendo; maxime quum et ipse Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae iuraverim pleno Consilio, quod Ecclesiae meae nec bona alienabo, nec immineam jura, alienata vero et imminuta, quoad potero, restituere et recuperare non negligam.

Ne itaque pluribus nunc similibus rationibus in causa mea defendenda Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem Vestram molestem, quae, si opus fuerit, non supprimentur suo tempore, iterum humillime supplico, dignetur Archiepiscopatus mei jura clementer pro aequitate habere commendata; dominumque Varadiensem ab hac voluntate et ab hoc studio clementi authoritate sua removere, ne cum scandalo publico contendamus, et iis, quibus bona, pia ac sancta debeamus exempla, eos et erga Divina negligentiores, et contra nos reddamus commotiores, quam fuerunt hactenus, et sunt etiam modo, vel ex minimis lapsibus. Ad quod si induci poterit, boni et Episcopi et Praepositi fungetur officio; sin minus, Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae judicio totam rem permittat. In quo meis etiam juribus rite perspectis, sic demum ea poterit ferri sententia, quae congruet aequitati.

Ceterum quia ipse Reverendissimus dominus Varadiensis sola Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae donatione juris Patronatus sibi XXIX. mensis Julii anni 1569. facta de facultate conferendi eiusdem filialis Ecclesiae meae Posoniensis beneficia, habens ternas etiam alias similes Divorum Regum Mathiae, Ladislai et Ferdinandi eiusdem tenoris in-

dulti in alias personas temporibus suis collati. Sed quia recentioris temporis huiusmodi donationes vetustiorum temporum donationibus praeiudicare nequeunt nostris legibus; quod qui sunt (ut jurisperiti dicunt) priores in tempore, ii etiam potiores habentur in jure: non esset alienum ab aequitate, si super hoc consulerentur leges nostrae. Nec absurde pro id (így) supplico. Quia haec causa antea quoque fuit in Judiciali Foro, juraque Archiepiscoporum Strigoniensium, quae a tot saeculis ortum habuerunt, semper et praevaluerunt heri (ut ita dicam) natis, et nos etiam vidimus hoc hac ipsa nostra tempestate in Reverendissimo domino Zagrabiensi Episcopo Drascovicio, quemadmodum supra attigi, qui super hac eadem re mota lite Reverendissimo quondam domino Nicolao Olaho praedecessori meo, et ferociter ea agitata, demum succubuit, et quale juramentum eidem iam victus praestitisset, ex hoc eius exemplo Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra clementer cognoscere dignabitur.

Quum ego itaque, clementissime Imperator, plurimis et privilegiis et rationibus, ac etiam usu ipso, iam a memoria hominum in cursu suo per tot Archiepiscopos praedecessores meos continenter suis legitimis modis defenso et conservato, existimo, me rite fungi officio meo, tuendo et dona Vestrae Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis, ac jurisdictiones et privilegia mea; inter quae, et ea, quae sunt Reverendissimi domini Varadiensis, quantum discrimen intercedit, iam vel ex his, quae praemissa sunt, facile apparet.

Quum vero et in tripartito legum Hungaricarum volumine non obscure expressum sit, num vel privi-

legia vel huiusmodi indulta posteriorum temporum priorum privilegiis indultisque praeiudicare possint; quumque etiam saepenumero fieri consuevit, ut Principes minus sinceris informationibus imbuti, annuant referentium suasionibus, et hunc in modum iisdem Principibus nihil tale cogitantibus, neque volentibus, iustis, et autentice iam collatis juribus, in usumque receptis, in eodemque firmatis praeiudicium contingit: quod ut non debet fieri, ita et Principes indirecte ad aliquid simile persuasi, aegre ferunt postea, id sic eis evenisse praeter eorum omnino voluntatem. Qui maxime semper student, ut a recto nunquam recedant.

Quapropter in calce diplomatum donationalium ea clausula „salvo jure alieno" ad cautelam de huiusmodi sinistris informationibus inseri solet; ut aliena aequitas vel neglecta vel male procurata, remediis non careat opportunis. Quae quum in his Reverendissimi domini Varadiensis donationalibus super jure Patronatus, quod mihi Ordinario suo eripere conatur, non sit inserta, habenda est consideratio non exigua.

Quum autem juravit praedecessori meo et successoribus eius, quum in Praepositum Sancti Stephani investitus est (uti iam dixi), quod jurisdictionibus eorum non adversabitur, neque jura oppugnabit, sed fideliter et pro viribus suis tuebitur, ac subiacebit illis, quemadmodum Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra ex hac hiis meis adiuncta huius ipsius eius juramenti copia clarissime perspiciet: num pro eodem suo juramento agnoscat me eiusdem praedecessoris mei successorem, ac in Ecclesia Strigoniensi Metropolitanum, meaque jura, privilegia, jurisdictionesque rite et bona fide tueatur?

Proinde quia et confirmari a me in eadem Prae-

positura debet, ut sit legitimus Praepositus; quod omnino sine simili juramento minime fieri poterit, quodque veteres praedecessores mei Capitulo et Praeposito Posoniensi de decimis suis proventum nunquam ordinassent, nisi eos subiectos sibi ac successoribus suis reddidissent, quam legem nunc etiam Capitulum ipsum observat non invite, et de novitatis huius tum exortu tum ambitu magnopere admiratur: Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra videat clementer ex his etiam, quam eundem dominum Varadiensem liceat in mea iustissima causa mihi esse molestum. Quippe qui, si hoc jure Patronatus sibi collato per illud dumtaxat tempus contentus esse voluisset, quo Archiepiscopalis sedes vacavit, necdum novus Archiepiscopus creatus, nominatus et pronunciatus fuerat, siluissem. Quandoquidem et Reverendissimus condam dominus Franciscus ab Wylak, eiusdem Ecclesiae Praepositus, id facultatis a Sacratissima Imperatoria Maiestate defuncta, charissimo olim Maiestatis Vestrae genitore, non alias obtinuit, quam eo tunc, quum Paulus Archiepiscopus Joannis Regis partes sequebatur. Quod facile a Mathia quoque, et a Ladislao Regibus, quorum litteris aeque dominus Varadiensis nititur, ac Vestrae Maiestatis, tali tempore concessum est, quum videlicet Archiepiscopalem Sedem vacare contigit, ut post mortem accidit Olahi quoque. Sed postquam idem Archiepiscopatus cum suo integro jure Patronatus per benignitatem et gratiam Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae mihi cessit: non video, clementissime Imperator, cur alteri cuippiam conferri debeat, nullis hoc demeritis meis exigentibus, quod semel collatum est mihi. Et maxime, qui non ambitione ulla, sed tantummodo, ut succes-

soribus meis hunc ipsum Archiepiscopatum juribus et jurisdictionibus suis non diminutum in obitu meo relinquam, ut accepi.

Et tametsi plura me super hoc scribere cogebat iustissimus dolor; nimirum quod a coantistite et a confratre sic oppugner, et in existimatione ac juribus meis laedar: parcendo tamen sanctissimis Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae auribus, omni cum summissione et reverentia finem facio, ne prolixitate sim molestior. Illud tandem magna spe mihi polliceor, quod et haec ad Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem Vestram de juribus meis informandam sufficient, et quod clementer aequitati meae favebit, meaque jura habebit commendata. Posonii 26. Martii 1571.

LXIX.

A pozsonyi káptalannak Verancsics Antal.

Ad Capitulum Posoniense.

Ad mandatum Sacratissimae Imperatoriae Maie- 1571. mart. 26.
statis, domini nostri clementissimi, ad vos datum, de investiendo concionatore vestro in Canonicatum istius filialis Ecclesiae nostrae Posoniensis, legimus et intelleximus, eidemque pro subiectione, et fidelitate mea Maiestati Suae debita, omnem honorem et reverentiam facientes, certiores imprimis vos facimus, in eodem mandato non esse expressum, ut vel nostris,

vel domini Waradiensis donationalibus memoratum concionatorem, vel alios, qui interim occurrerent promovendi, investiatis. Ideo si quas forte idem dominos Waradiensis donationales vel per se, vel per eundem investiendum mittet in vestri medium, vos authoritate juris patronatus nostri cum protestatione inhibemus a dando illis loco, earumque vigore investiendum investiendo. Quoniam autem vos primum Sacratissimae Suae Caesareae ac Regiae Maiestati, deinde nobis, postremo Praeposito vestro jurati estis; et nobis quidem, ac Praeposito sic, ut jura nostra per vos non laedantur; ad hanc memoratam concionatoris investituram, pro clementi Sacratissimae Suae Imperialis et Regiae Maiestatis voluntate ac mandato, vos ipsimet bene scitis, quid conveniat vobis facere. Nam et mandatum ipsum ad vos est datum, et in eo hoc solum continetur, ut concionatorem investiatis. Nos cum domino Waradiense jure agamus, quicquid inter nos ortum est controversiae. Potestas vero Principum quum duplex sit in omnibus rebus, ordinaria et absoluta; ordinariam dudum, quod attinet ad jus Patronatus, in quantum Archiepiscopatus nostri extendit sese jurisdictio, clementer ac benigne nobis contulit. Cum absoluta non est contendendum. Omnium itaque, quaecunque super hac re facturi sitis, ipsi videatis. Nos volentes juribus et jurisdictionibus nostris non cedimus; sed pro clementi Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis mandato in hiisdem defendendis jure procedemus. Posonii 26. Martii 1571.

LXX.

A liptói esperestség plébánosainak Verancsics Antal.

Ad parochos Conventus Lyptoviensis.

Litteras vestras super negotio magistri Michaelis Bathycz, parochi Ecclesiae Sancti Michaelis in Conventu Lyptoviensi existentis accepimus et intelleximus. Ac ubi vos etiam gravari videamini de his, quae ipse egit, in non concedenda sepultura Egregii condam Ladislaì Rhady, voluissemus, ut hoc rei magis catholice considerassetis. Nam qui cum Ecclesia Catholica non sentiunt, nec eius sequuntur dogmata, et insuper templa effringunt, Sacra Deo dicata profanant, sacerdotesque verberant et diripiunt, excluduntque ex suis bonis, cuius sint et religionis et pietatis, vosmet judicetis. Et sententiam feratis, num in Catholicorum caemiteriis sepulchrisque liceat eorum cubare corpora. Ac etiam memineritis illius instituti Sacri Decretalium Canonis, quo docemur, ne cum defunctis communicemus, qui viventes a communione nostra refugerunt, nec sepultura fruantur ecclesiastica, qui se ab unitate Ecclesiae Catholicae separarunt. Quomodocunque tamen huiusmodi casus accidit, nec hanc, nec illam partem nunc vel probamus, vel improbamus; quum et domini nobiles cum Magnifico domino Joanne Crwsyth et cum officiali suo, iam defuncto Ladislao Rhady, si tot Ecclesiarum sunt patroni, non debebant in sacerdotem et in templum Dei 1571. mart. 26.

saevire, privatumque imperium exercere, et ipse etiam Michael Bathycz magnae correptioni est obnoxius, si vera sunt, quae de illo scripta sunt nobis. Et haec ut Judicio revideantur, et sic demum sopiantur via aequitatis, hoc ipsum Judicium in nos transtulimus, in quo personaliter adesse volumus, eique diem Dominiçae Jubilate proxime venturae praefiximus, Tyrnaviae transigendam. Jamque et Magnifico domino Joanni Crusyth super hoc dedimus litteras, ut pars eius dominorum nobilium, ac orphanorum Rady eo tunc Tyrnaviae compareat; et hoc ipsum scribimus etiam Michaeli Bathycz, ut ipse quoque eodem tempore Tyrnaviam venire non praetermittat. Et bene valete. Posonii 26. Martii 1571.

LXXI.

Podosius Lukács lengyel követnek Verancsics Antal.

Ad Lucam Podosium Oratorem apud Caesarem Polonum.

1571. mart. 28. Ego iam Paulum nostrum Jakimovium incipio accomodare ad usum rerum; ut tandem, sicuti excessit ex ephaebis, coepitque esse maturior, ita et ex negotiorum experientia discat Congressus Principum, et gerendis rebus fiat aptior. Misi eum ad Maiestatem Caesaream non in parvis rebus meis; rogoque Reverendissimam dominationem Vestram, dirigat illum, si quid in eo desiderabit, animadvertetque, esse dili-

gentius admonendum et edocendum. Non congréssus Principum sunt ut communium hominum; et nisi prudentia et judicio polluerint, qui eos adeunt, frustra erit talibus et eloquentia et audacia. Habeat itaque eundem bene commendatum. De rebus novis partium nostrarum nihil est tale, quod dignum esset litteris. Et si quae essent perfunctoriae, in Jakimovium eas reiicio referendas, qui apud Reverendissimam dominationem Vestram erit mea epistola. Reliquum est, non gravabitur exhibere officia mea Reverendissimo domino Posnaniensi et Magnifico domino Bekes; quos etiam nomine meo plurimum salvere iubebit et felicissime valeat. Posonii 28. Martii 1571.

Melléklet.

Instructio Paulo Jakimozky ad Caesaream Maiestatem proficiscenti.

Paulus Jakimozki apud Maiestatem Caesaream post exhibitionem litterarum sollicitabit, ut Sua Maiestas in auditis et cognitis meis juribus non privet me jure Patronatus meo in conferendis beneficiis Ecclesiae Posoniensis iuxta supplices meas litteras nunc ad Maiestatem Suam datas.

Laboret quoque pro mandato ad Cameram Hungaricam, et curet, quo mihi decimae anni praeteriti Gewmerienses, Tornenses et Zolienses persolvantur.

Item pro alio etiam mandato ad eandem Cameram, ne me in decimis Turoczjensibus et Newgradiensibus molestet; aut si secus fieri nequeat, mandetur illi, ut eas praesenti pecunia persolvat, et eo pretio, quod a privatis hominibus habere possem,

quia Wywarienses milites, reparatio ac annua pensio paratas exigit pecunias.

Laboret etiam summo studio, ut duae possessiones Sayopispeky et Velkenye in Comitatu Gewmeoriensi existentes, pertinentesque ad oppidum meum Rosnobanya, mihi per Cameram Scepusiensem restituantur. Super quo similiter eximat mandatum serium.

Postremo faciat mentionem de Praepositura Turocziensi, iam in fine, quum incipiet mandata expedire. Nimirum quod ad binas meas supplicationes nullum adhuc habui responsum; et supplicet tam pro responso, quam pro concessione eius. Et si concedetur, petat pro hoc quoque mandatum ad Cameram Hungaricam.

LXXII.

Forgách Simonnak Verancsics Antal.

Ad Simonem Forgach.

1571. apr. 2. Quum nullus est vel dominorum, vel amicorum nostrorum fere in toto Regno, qui de decimis nostris communicare aliquid non contendat; et quum omnes videant, immo etiam cernant molem variorum sumptuum, qui incumbunt humeris nostris, maxime autem illos, qui nobis faciendi sunt in singulos menses ad arcem Wywarinam, maiorem tamen respectum ad privata commoda sua habent, quam ut nobis vellent

etiam mediocriter compati; ne tamen desimus omnino officiis, quae amicis debemus, utique tantum eis impartimur, quantum possumus. Nolentes imprimis his impensis et oneribus nostris deese, quae et ex necessitate Reipublicae, et ex debito debeamus arci Wywarinae. Magnificam itaque dominationem Vestram summopere petimus, sit ipsa ea dumtaxat parte contenta, de qua iam responsum a provisore nostro habuit. Neque a nobis gravate accipiat, quod eam uberius non providemus. Videt enim sumptus, qui nos gravant; videt temporum intemperiem; videt etiam paucitatem proventuum anni huius; nec ignorat quanam premar pensione, et decimarum insolutione, quas a nobis exigunt Camerae. Et nisi curabimus, ut in specie decimae nostrae, immo potius militum, et ipsius arcis Wywarinae (conserventur); nec muneri, nec oneri nostro sufficere poterimus. Rogamus itaque, habeat nos excusatos, et decima Chehy sit contenta. Nec ex aequo omnibus satisfacere possimus.

De querimoniis nostrorum subditorum, quod huc usque scripsimus, non exaggerabo pluribus. Ipsamet etiam novit, quantum sit parcendum miserae plebi, tot aerumnis pressae et afflictae; quum ad haec limites etiam quorumdam bonorum nostrorum occupentur. Nec propterea praecipitanter vel movemur vel erumpimus. Quod nec nostri est ingenii, nec tam parvi benevolentiam Magnificae dominationis Vestrae ac dominorum fratrum suorum facimus, ut inconsiderantius tale aliquid committeremus, propter quod judicium et prudentia nostra desideraretur. Quum vicinos cum vicinis amice et concorditer vivere maxime oporteant, si et nobis ipsis et Reipublicae consulere velimus. Commendamus igitur denuo omnes nostros

pauperes Magnificae dominationi Vestrae, àc etiam dominis suis fratribus; quos una cum Magnifica dominatione Vestra felicissime valere cupimus. Posonii 2. Aprilis 1571.

LXXIII.

Gróf a Salmis Gyulának Mustafa budai passa.

My Mustafa Pasa, az hatalmas teoreok Chazarnak főheltartoya Budán, és gondviseleoye Magyarorzagnak.

1571. apr. 6. Tekentetes es Nagisagos Vr, nekeonk zerelmes 'zomzed barathonk. Keozeonetheonknek es barathsagonknak ayanlasanak wthana. Hyzzwk, hogy hyretekkel wagyon az Erdely Kyraly halala, ky ez eleoth wgymynth 19. vagy 20. nappal holt meg. Es mynket choda hyrekkel ertetnek, hogy myvel Erdelyhez keozel walo varbely kapytanyoknak meg hattatok wolna, hogy walamy yndytast tennenek Erdelyre. Ennek eleottc hogy Zenth Myklos ala yöttenek walays, soksor azt yrtatok, hogy nem ty akaratotokbol mentenek wolna; jollehet ha walamy nyereseggel yarhattanak wolna, talam ty akaratotokkal let wolna az yndulath. De az mynd mullyek el, elys mult: hanem mostan my azon kerónk, hogy az wegbelyeknek feokeppen Erdelyhez keozel waloknak ereosen megh paranczollyatok, hogy veztegsegben legyenek, myert hogy Erdelys az my kegyelmes fejedelmónk yozaga, mostan pedygh ebbeol megh teczyk, hogy ha hywen akaryatok az my kegyelmes feyedelmónkel az fry-

gyet megtartany, tehat mynden ellenkezeoknek yndytasyth le szallyccyatok, kyt az my kegyelmes feyedelmeonk es my yo newen wehessónk tóletek, ha pedygh wgyan az zandekok, hogy walamy haborusagoth yndychyanak, byzonyaba semmyth wele nem nyernek, mert hyzzwk byzonnyal, hogy egy holnapot nem er Erdely hataraba eothwen az wagy hatwan ezer tatar be erkezyk. Mas az, hogy ysmeg az Erdelyek az my kegyelmes feyedelmónk yo akarattyabol ónón magok kózót az wrak kózzwl walaztottak feyedelmeth keozeotteok magoknak, kyk eo feolsegeth myndenben hywen akaryak zolgalny. Azert ha myt yndytnakys, magoknak teznek kart wele. Isten eltesse Nagisagodat. Budae 6. die Aprilis 1571.

LXXIV.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Catholica Imperatoria ac Regia Maiestas,
Domine, domine mihi semper clementissime!

Post humilem ac perpetuam et fidelem servitu- 1571. apr. 14.
tem meam in gratiam Vestrae Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis commendationem. Misi Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae novitates quasdam Turcicas, quas Wywariensis Capitaneus tribus vicibus ad me dedit. Hodie quoque allatae sunt mihi litterae Magnifici domini Comitis a Salmis Ecchii, ex quibus deploratissimum casum Georgii Tury et Cani-

siensis praesidii intellexi; et edoctus sum, quid Passa quoque Budensis de Transilvania cogitet, morte filii Joannis Regis audita, maxime si qui hinc motus excitarentur illius causa. Super qua re, quum diligentius mecum expenderem, quorsum essent omnia evasura, si quae Maiestas Vestra publico Christianitatis beneficio armis attigisset; putavi fidelitatem meam concernere, si ea Eidem Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae humillime perscripsissem.

Quum igitur videam, hoc anno terra marique confoederationem non successuram, futuram tamen expeditionem maritimam virium Summi Pontificis, Hispaniae Regis et Venetorum: existimarem omne ingenium esse adhibendum, ut Veneti ab incoepto bello non desistant, neque cum Turca renovent pacem; supersederet Vestra quoque Maiestas Sacratissima a studio armorum Transilvaniae causa. Idque maxime, si casui et fortunae res esset committenda, movereturque in incertum. Quia hoc si forte accideret, haud dubie consequeretur, quod Turca premi se a Maiestate Vestra videns, mox cum Venetis rediret in amicitiam, et in Vestram Sacratissimam Maiestatem totam belli molem converteret. Ne autem omnino excideret a jure et a spe Transilvaniae, censerem alicui privato ex provincialibus illis committendam his condicionibus, quae etiam inposterum Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae suffragarentur. De quo modo (uti audivimus) etiam antea cogitatum est. Neque hoc esset alienum a commodis Christianis; donec universi Principatus Christianitatis bene et rite omnibus difficultatibus inter sese compositis, in unum tum animis, tum viribus uniti, simul hinc terra, inde mari concurrere possent.

Supplico demum humillime, ut si quid de his ad Maiestatem Vestram scribendo temerarius commisissem; dignetur mihi clementer ignoscere. Nollem enim, ut Maiestas Vestra aliis liberata a sumptibus et a periculis, Regna et provincias suas periculis exponeret. Quia quantum ego intelligo, Veneti, ut voluissent hoc bellum non incoepisse; ita propensissime repetent cum hoste pacem, si vel mediocriter intra dedecus et demissionem existimationis suae poterunt. Igitur contineantur quoad eius poterit fieri; quum et mari plurimum pollent, et si denuo intricabuntur retibus Turcicis, difficile unquam in posterum eo deducentur, quo nunc ipsimet sese nimis praecipitanter coniecerunt.

Ad me quod attinet, data opera mense superiore Judiciis Locumtenentiae apud Reverendissimum dominum Locumtenentem interfui, nunc hic obeo sacra munera hebdomadae huius sanctae, postea vero festa. Ubi ad kalendas Maias sacros ordines administravero, conferam me Wywarium, et reparationem eius arcis auspice Deo aggrediar; humillimeque supplico, interim dignetur Sacratissima Maiestas Vestra de Praepositura Turocensi clemens responsum mihi facere; neque super ea quosdam exaudiat, qui certe sua, non reipublicae commoda quaerunt, et absurda suggerunt. Ego quem scopum intueor, Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra ut bene novit, ita multis iam non agam. Quam Deus Optimus Maximus diutissime sospitet et felicitet. Tyrnaviae 14. Aprilis 1571.

Eiusdem Vestrae Catholicae Imperatoriae et Regiae Maiestatis
servitor subiectissimus et obedientissimus
Electus Strigoniensis mp.

Kívül : Sacratissimae Catholicae Imperatoriae ac Regiae Maiestati etc. Domino, domino mihi semper clementissimo.

Melléklet.

Volui significare Dominationi Vestrae nobis nunc ex Porta Caesaris nullam famam esse allatam, nisi quod illi decem captivi, quos superioribus diebus deportarunt, liberati sunt; et praeter duos ex illis capere non potuerunt. Super quo Caesar erat adeo commotus, ut meum dominum privare voluit officio suo, quum inducias non observavit; quia isti duo Principes habent nunc inducias durissimas et observabiles. Sed intelligat, Caesarem cum Rege Franciae hac aestate habiturum fortissimum bellum triremibus maritimum. Jam dimissae sunt mille triremes; antea quoque 500 discesserant, quas ignorant quorsum devenerunt; et ceterae arces suas oppugnarunt, nisi una, quae est praecipua, ut insula mari supersedet, in qua sunt inclusi multorum magnatum filii. Caesar etiam in Aprili personaliter super terram cum omni apparatu suo est moturus. Jam omnes illi, qui nulla Caesaris solutione et stipendio fruebantur, huc devecti sunt ad navigandas triremes. Plura scriberem, sed tempus tam subito nequaquam patitur. Brevi enim per litteras meas de rebus magni momenti faciam Eidem mentionem. Vestra itaque Dominatio mihi mandet etiam, si desiderat a me res qualescunque aut alia negotia. Mittendum ex voluntate domini mei gratiosissimi non negligam; sed in quibuscunque potero, paratissimus ero semper ad serviendum Dominationi

Vestrae; nam verba mea apud dominum meum non vilipenduntur.

Significandum duxi Dominationi Vestrae, quod famuli Magnifici domini mei ultima Martii redierunt Constantinopolio, sed nulla praecipua fama per eos est allata, praeter illos captivos, qui sunt liberati, et duo ex illis capti Constantinopoliumque ducti, nimirum qui curabat officium possessionis Szeogyen, secundus iuvenis quidam Croata; mandatumque ita strictissimum a Caesare domino meo attulerunt, quod si resciet, nisi unum puerum vel aliquem rusticum per eum captivari, absque dubio privabitur officio. Caesar vero personaliter non proficiscetur contra Regem Franciae propter inconsultationem scriptorum calendarii; sed capitaneum maritimum, videlicet Passam Pihaly, una cum Mustafa Passa dimittet. Nunc autem ex arce Cypriae excurrerant, Turcasque adeo afflixerunt, ut quatuor barillas amiserunt, et 8000 Turcarum occiserunt (igy), ceperunt, ac in mare submerserunt. Insuper nunc ex porta Caesaris attulerunt unum vexillum deauratum et praecipuum Joanni Balasae hoc nomine, quod velit Turca fieri. Si cetera babebimus, cum Dominatione Vestra communicare non negligam; nisi huiusmodi litteras igne consumat, ne mihi periculum consequatur.

Decrevi significare Reverendissimae dominationi Vestrae, quod fertur pro certissimo inter Turcas, filium Joannis Regis vitam clausisse. Passa itaque Budensis iam parat se ad castra; de quo meo iudicio considero et animadverto, Passam praedictum in campo Pestiensi, ubi castra fieri constituit, vigilare animadvertereque, utrum ex Partibus istis Superioribus aliquod auxilium Transilvanis deputabitur et mit-

tetur. Interim parte ab altera Passa Temesvariensis cum ceteris Sancoconibus bello apparatu omnia negotia et expeditiones contra illos aggredi, et ad finem duci non negliget. Cuius mortem magis constare Reverendissimae dominationi Vestrae non dubito.

LXXV.

Gróf a Salmis Gyulának Verancsics Antal.

Ad Comitem Ecchium a Salmis.

1571. apr 14. Habeo magnas gratias de utrisque novis, quarum altera pars valde tristis et damnosa est, altera vero dedecorosa. Jactura siquidem Georgii Twry, et tot bonorum militum eo etiam est deploratior, quod hoc maximarum rerum initio eo fuerimus privati. Adeo, ut plane cernamus, ut Deus ne vel unicum virum, in quo quaeppiam virtus eluceret, nobis vult relinquere. Nec enim in istis finibus sublato Francisco Tcoreok restabat alius, quam idem Georgius Twry. Sed laudetur Deus, et festinemus ad eum reconciliandum. Quod si sedulo, et cito cito fecerimus, sic demum felicius contra tantos hostes pugnabimus. Alias nihil boni spero; quum ipsum Deum habemus iratum nobis. Cuius flagella certe non bombardis, cathapultis et gladiis superantur, sed observatione eius mandatorum, legis ac fidei a Christo nobis datae, ab Apostolis per orbem constitutae, et ab Ecclesia conservatae; cui nunc certe contra Dei voluntatem

contradicitur. Et propterea etiam ab eo flagellamur, et Turcae subdimur, a nobis vero ipsis dissidio intestino latissime conficimur, et consumimur.

De Passa vero Budensi quid rescribam? Nonne ex eius litteris Magnificae dominationi Vestrae datis plane perspicimus, quod non solum nos irrideat, sed etiam ostendit esse contemptibiles; hinc hortando nos, ut quieti sedeamus, inde Tartaris Transsylvaniae minitando. Sed in hisdem litteris turpioribus etiam afficit nos scomatibus; ingerens illud Turca insolens, nunc demum constaturum, num recte pacem cum eius servemus Principe, cuius ditionis esset Transsylvania.

Magno itaque pudori nostro dictum est, perinde atque exprobrans: quod nostra, non eorum necessitate pacem cum illis fecissemus. De quo quantum doleam, multis certe linguis non possem eloqui. Verum quid silent, quid sedent, cur denique subducunt sese nunc Monarchae Orbis Christiani a concurrendo, nec velint tanta coelitus occasione oblata erumpere in Turcam. Qui si terra ac mari simul invadetur, non sufficiet utrobique maledictus. Et quum ipse non valeat, nisi multitudine, quam semper suffulcit vafricie et perfidia; distrahendus est, ne sit in eam partem totus simul, quam invaserit. Quare suscitetur in illum Muscovita, Polonus moveat, et circumspiciat, ne prius opprimatur, quam se armet. Ipsi imprimis minatur periculum, si perivit Transsylvania. In quam si vis et rabies Turcica, maris bello occupata, Tartaros immiserit, Polonus et Moscovita Tartariam invadant. Et ita demum robur Christianitatis (et) Imperium elevet lacertos, invocatoque Jesu nomine, vexillum crucis elevetur, et signa tubae ac timpanorum dentur. Aliter si fecerimus, perpetuo serviemus; nos foris hostilis

in dies depascet gladius, et domi pavor, et trepidatio. Haec ea ipsa hora, qua recepi suas, rescripsi Magnificae dominationi Vestra, celebritatibus sacris hebdomadae huius sanctae occupatus, ne officio eidem defuissem. Cui precor omnia optima, et sit incolumis. Tyrnaviae 14. Aprilis 1571.

LXXVI.

Pankotay Ferencznek Verancsics Antal.

Ad Franciscum Pankotanum.

1571. apr. 20. Noveritis, ordinationes nos sacrorum ordinum in hac Ecclesia nostra administraturos esse, et diem dominicam Cantate iam in propinquo imminentem praefixisse eis. Quod nostrum munus quum a plerisque Dioecesibus diu iam expetitur, neque hactenus vacare illi propter graves et multiplices occupationes nostras potuerimus, existimavimus esse fortasse aliquos in istis etiam vestris partibus, qui similes candidati esse volent. Misimus ad vos etiam monitorii nostri diplomatis exempla tria, quibus late emissis et evulgatis per Agriensem Dioecesim curabitis, ut, si qui occurrerint vobis ordinandi, eos huc mittatis, sed summa diligentia examinatos, ne quid vel manifestarum vel occultarum haeresum habeant, sintque et vitae et morum honestate praediti, litterarumque bonarum non ignari, neque illegitimae geniturae. Quod reliquum est, proxime vobis scripsimus per Cassoviensem po-

stam, easque litteras si recepistis, nec ne? scire cupimus. Nam quum vos semper dilexerimus, et vestri non postremam curam gesserimus, imposterum quoque meminisse nos vestri ac vestrorum commodorum non pigebit. Quum vero non estis istic sine periculorum metu, hic nobiscum esse si velitis, libeatque longius ab hisdem secedere periculis, vobis non deerimus. Et bene valete. Tyrnaviae 20. Aprilis 1571.

LXXVII.

Haldeberg Gáspárnak Verancsics Antal.

Ad Casparem Haldebergum.

Superioribus mensibus quum essemus Viennae, 1571. apr. 20.
et Magnifica dominatio Vestra egisset apud nos summo studio, ut quosdam ex procedentibus Dioecesis Vestrae Pataviensis ad sacros ordines vellemum promovere; acciderat tunc forte fortuna, ut minus eo tempore possemus vacare huic muneri, propter ingentes et multiplices alias occupationes nostras ad rempublicam nostram pertinentes. Quod probatu non est difficile, si ad turbatissimum statum et conditionem huius nostraa afflictissimae patriae respicitur. Cui quum omni ex parte molestissimi et saevissimi hostes, idque nimis propinqua vicinia immineant; cogimur aeque nos, qui primariis Praelaturis in Ecclesiis nostris potimur, communibus malis ac periculis avertendis invigilare et esse occupati, ut laici, et saeculares

ordines. Pressi itaque per illud tempus necessitate simili, collationem huius in Dioecesim vestram, imo et in plerasque alias officii nostri distulimus, donec ad Ecclesiam nostram, tot negotiorum civilium sarcinis diversis locis depositis, rediremus, et quoad nobis licuisset, pastoralibus quoque muneribus nostris vacaremus.

Nunc itaque id opportunitatis assequuti, dominationem tuam, ut promiseramus nos facturos, edocemus, collationes nos sacrorum ordinum iam celebraturos, nostroque huic tantopere expectato muneri, diem dominicam Cantate, quae nobis XIII. Maii illucescet, edixisse et praefixisse. Quemadmodum ex hoc monitorio nostro diplomate intelliget, cuius quinque exempla eidem misimus; curamque inprimis commendamus, ut tales ad hoc sacramentum assummendum, ministeriumque in Ecclesia Dei subeundum deligat, in quibus nihil eorum desiderabitur, quae in similibus nobis et illis Sacri praescribunt Canones; maxime autem, ut sint legitimi, non apostatae, neque haeretici, bonisque litteris polleant, et vitae ac morum honestate commendentur. Quod reliquum est, Reverendissimo domino Antistiti suo, Principi Illustrissimo, offerre nos et observantiam nostram non gravabitur. Et bene valeat. Tyrnaviae 20. Aprilis 1571.

LXXVIII.

Keresztely bécsujvári püspöknek Verancsics Antal.

Ad Christianum Novae Civitatis Austriae Episcopum.

Diu est, quod a plerisque Dioecesibus sollicitamur ad munus sacrorum ordinum exhibendorum celebrandum, propter sacerdotum et aliorum ministrorum Ecclesiae Dei penuriam, quam depravatissimae haereticorum myriades nobis hoc infelicissimo saeculo intulerunt. Cui pio ac sanctissimo desiderio earundem Dioecesum, quum hactenus ob varias multas et graves occupationes reipublicae nostrae civiles accomodare hoc officium nostrum non potuerimus; nunc nonnihil assequuti temporis, quod et Ecclesiae nostrae, et pastorali nostro muneri, huiusmodique piis mentibus debeamus, saoras has ordinationes ad dominicam Cantate, quae iam est prae foribus, ediximus; quemadmodum ex hoc monitorio nostro diplomate clarius et prolixius intelliget. Cuius ad Reverendissimam dominationem Vestram missis quinque exemplis, ut ea pro arbitratu suo, ac pro ordinandorum exigentia per Dioecesim suam emittere et evulgare non gravabitur, quo omnes quicunque huius Divinae benedictionis candidati esse voluerint, sciant, et ad nos Tyrnaviam praefixo iam die conveniant. Ceterum eadem Reverendissima dominatio Vestra de nostra erga se benevolentia persuasa, valeat quam optime et quam felicissime. Tyrnaviae 20. Aprilis 1571.

1571 aprr. 20.

LXXIX.

Reichenbach Sebestyénnek Verancsics Antal.

Ad Sebastianum Reihempah.

1571. apr. 24. Plane habemus persuasum, te ab eo tempore, a quo servitutis tuae tam prioris, quam posterioris operam nobis navare incoepisti, frustratum fuisse nunquam, et multo etiam maiora ex nobis tum praemia, tum commoda percepisse, quam ex omnibus aliis, quibus ad hoc tempus inservisti. Nec benevolentiae ac pietatis erga te nostrae plurima argumenta enumerare volumus; quum hoc et odiosum sit, et quotiescunque fit, omnino praeter decorem semper fieri soleat. Quandocunque tamen merita tua ac necessitates tuae postularunt, non solum verbis, sed etiam rebus ipsis munifice simul ac humaniter declaravimus.

Quod quum te quoque sciamus non ignorare; commemorare quasi nescienti praetermittimus, ne tibi, quod nos fecisse minime poeniteat, exprobrare videamur. Quandoquidem et virtutem tuam, et merita tua semper aestimavimus et complexi sumus; neque praeterierimus etiam ea de te et cogitare, et tecum facere, quae partim ad officium nostrum attinebant, partim vero servitus tua exigebat.

Edocto itaque te, quod huiusmodi debiti nostri satis abunde exsoluti reprehendi non mereamur, restat, ut illud quoque adiiciamus; scire nos, quod constet tibi, quam adhuc tenuem ad dilargiendum liberalius faculatem habeamus; esseque magnae rationis et

judicii, ut ii, a quibus largitio expetitur, habeant prius, unde largiantur, nec sumptus faciant, qui censum superent ac praecurrant. Quare sis contentus tuo salario, donec erimus opulentiores, et uberius largiri poterimus, nosque interim tam excessivis petitionibus non experiare. Sunt enim et nobis nostrae necessitates, quibus nisi tu quoque pro eo animo et voluntate, qua te erga nos esse ostendis, tum sublevandis, tum summovendis studueris, minus de te nobis pollicebimur, quam et tu arbitraris, et nos polliceri velle possemus.

Neque putes, eo haec spectare, quod erga te facti essemus hac de causa alieniores (ex nostris enim necessitatibus alienis compati satis bene didicimus); sed quum domesticae et peculiares nostrae curae, ut propinquiores vobis, nos sibi vendicent, assentiri his nostris difficultatibus non gravabere. Ea alioqui omnia de nostra erga te voluntate tibi te polliceri volumus, quae et hactenus fuere tibi non inutilia, et imposterum erunt proficua; si te possibilibus nostris accomodabis. Da itaque omnem operam, ut a Caspare Hoffinger summam quingentorum florenorum, quam Simon Erdeody debiti sui nomine nobis addixit, et apud eundem deputavit, exigas et ad nos afferas. Vale. Tyrnaviae 24. Aprilis 1571.

LXXX.

Biglia Menyhért apostoli nunciusnak Verancsics Antal.

Al Prothonotario Biglia, Nontio Apostolico.

1571. apr. 24. Il negotio del nostro Felhewiense appresso monsignor di Transilvania, è ben sucesso et espedito. Lo quale subito, che capitera nelle mani di Vostra Signoria Illustrissima, la prego stretissimamente degnassi di mandar a Roma quanto prima, accio sia condotto al suo fine, si come et io desidero, e la mia Chiesa ha bisogno; accio ancora il mio Diotalevi torni piu presto. Perche hormai no' lo tiene altro in Roma, cha questo solo negotio. Della indispositione sua m' ho doiuto assai, e doiomi ancor adesso, s' ella no' e risanata. E priego il Signor Iddio la risani, e facciami tanta gratia, che tosto la rivediamo insieme col mio Reverendissimo e singolarissimo fratello e padrone, il monsignor d' Antenori. Al quale desidero esser raccomandato con ogni affettione, che li devo in infinitum. Di nuovo non ho altro, che dirle suol, che questi nostri malvicini si moveno alla muta, e si dubita, che non siochino qualche ingagno alla sprovista contro a Transilvania. Sopra che io non dico altro. Ma se la si perdera, il che Dio non voglia, la christianita, ch' è di qua, prendera bastonata non dissimile à quella, ch' a rizzevuto dalla perdita di Cipro, e forse molto maggiore. Iddio inspiri gli animi di

principi a cominciar hormai curar quello, ch' è non il proprio, ma quel ch' è di Jesu Christo. E con questo faccio fine, et a lei prego ogni prosperita e salute. Da Tirnavia alli XXIIII. d' aprile LXXI.

LXXXI.

Vizkelety Tamásnak Verancsics Antal.

Ad Thomam Vyzkelety.

Quoniam antea etiam dederamus ad te litteras nostras in negotio honorabilis Magistri Georgii Lewy plebani oppidi Tapolchan, super quadam mola et terris arabilibus ad Ecclesiam suam pertinentibus; quas tu nomine (quantum intelligimus) Magnifici domini tui una cum mola usurpasti, potirisque non solum eadem mola et hiisdem terris, sed etiam omnibus earum emolumentis ac fructibus, idque iam a triennio, contra omne ius et fas in maximum et eiusdem plebani detrimentum et ipsius Ecclesiae praeiudicium. In quo quum hactenus nihil profecerimus, quin etiam eundem plebanum extrudere ex plebanatu illo contendis, ut bonis eius memoratis liberius potiri possis: coacti sumus denuo ad te scribere. Quum itaque omnes Ecclesiarum ministri nostrae administrationi ac tutelae sunt commendati; nec iuste deesse possumus. quin earundem quoque Ecclesiarum bona occupari ab hominibus laicis patiamur; quum Deo sint dicatae, quae Ecclesiis sunt collata: petimus te ut amicum 1571. apr. 26.

diligenter, velis eandem molam cum terris arabilibus supranominatis eidem Georgio plebano restituere, ac etiam de fructibus praeteritis contentare, pacificeque insuper illum in officio memorati sui plebanatus manere permittere. Quod pro communi aequitate si facere non gravabitur, dabimus operam, ut nos quoque non solum tibi, sed etiam Magnifico domino tuo gratificemur. Si vero minus obtinebimus, quod amice postulamus, nobis nec tu, nec Magnificus dominus tuus indignetur. Quia rem via juris prosequemur; quandoquidem ministros ac bona Ecclesiarum Dei deserere nequimus. Quum autem Magnifico domino Stephano libenter deferimus et inservimus, ne ad aliquas lites deveniamus: da operam, ut nobis pro voto respondeas. Et bene valeas. Tyrnaviae 26. Aprilis 1571.

LXXXII.

Rybeshaim Szigfridnek Verancsics Antal.

Ad Sigefridum Rybishhaimm.

1571. apr. 27. Litteras Magnificae dominationis Vestrae accepimus, gratulamurque Eidem, quod incolumis Praga redierit. Ceterum quod nihil sciat de eo nostro negotio, quod in suis attigerat, quomodo scilicet sit trasactum, non est mirum; ubi plus occultae praxes possunt, quam apertae rationes. Vadant tamen omnia ut coeperunt ire. Nos maiora non ambivimus, et data sunt; minora etiam petivimus, et negata sunt. Quo

fati genere esse nos diu cognovimus. Sed fiant sic omnia, ut Deo placet. Nec propterea subiacebimus cedemusque nostris malevolis. Ad decimam quod attinet, prolixius a Joanne Andreffy provisore nostro Posoniensi accipiet. Eandemque felicissime valere cupimus. Tynaviae 27. April 1571.

LXXXIII.

Andreffy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Andreffy.

Petrus Korher rediit; et ad quaternas tuas respondemus. Decimam agnellorum tenuem nos hoc anno habituros, certum est. Sed tametsi in locis convallium parum nos decimaturos putemus propter aquarum confluentiam: loca tamen montana non omnino deficiunt hoc genus pecore. Experiare itaque; nec tamen omitte curam. Quia valde hos, quos quotidie vulgus iam consumit, apparet esse copiam aliquam; esto quod non uberemus. 1571. apr. 30.

De Capituli prato quod censes, laudamus. Et transigas cum eo, ut consules; sed nostra durante vita. Nam emundandum est, de quo etiam cum domino Saghy meminimus aliquando. Et si utilitatem ex eo capere volumus, extirpanda sunt vepreta, quibus piscinam pergas obruere. Nec ullis ei adiacentibus arboribus parcas. Et licet aliquarum denu-

dabuntur radices, non eradices tamen. Aut supererunt in posterum, aut non; scrobem tamen eius repleri, et cum reliquo horto aequari volumus. Quas autem operas in insula incolae eius incoeperint ad summovendum Danubium, ne agros eius aquis suis obruat; eas non improbamus. Sed vellemus, quod nostro etiam fierent consilio. Videas igitur, ne hoc praetextu coloni nostri operas subterfugiant, quas obruendae piscinae isti nostrae siccae navare deberent.

De quarta Custodiae misimus tibi expeditorias. Jam tui erit ingenii et curae, ut comminiscaris commentum aliquod, quo etiam in alieno solo commodis tui poteris consulere.

De proventibus Cantoratus quod non curas, recte et prudenter facis. Brevi enim expectatum Dominum sortietur. Christophori Aranyassy memineris. Cum praefectis Comitis Ecchii, quum opportunum fuerit, sic transigas, ut iam mandavimus.

De decima decimarum fac ut incoepisti, tibique reponetur sine damno, quicquid de tuo ad utilitates nostras impenderis. Sed bene videas, ne quid postea impedimenti et tibi et nobis emergat, et interim tua pecunia aliis serviet.

Quod pretium decimae Detrekew arcis Petro Korher non credideris, probamus; et committimus tibi, ut et has, et omnes alias, quas percipies, huc non mittas, sed istic apud te serves ad nostrum reditum.

De pactatis idipsum decimis, quod diximus aliis, quocunque pendentur tempore. Cures tamen, ut Magnificus dominus Merey habeat triticum, ubi illud commode poterit percipere.

Fabrum, qui est in Archiepiscopali horto, dimitte; et abeat quo voluerit. Incudem et alia instru-

menta fabrilia, quae fuerunt praedecessoris nostri, nequaquam auferenda illi permitte. Et si quid ei antecessor noster debuerit, Emericus Saghy alio modo potuit eum contentare. Incude nos quoque opus habebimus; quin etiam fac illi, et Michaeli suo, mentionem etiam de molendinis duobus, quod nos concernunt. Nec propterea indignetur, quum male fecerit, ea illo tempore petiisse, quo ad successorem defuncti Archiepiscopi respicere debuerit. Nulla interim in parte diminuta nostra benevolentia.

Petro de Paar Postae Caesareo, sumus contenti, ut in Zomolyan detur una quarta; dummodo contentetur. Sed scias, illi nos debere, si bene meminimus, florenos quadraginta; reliquos deponat. Si autem totam illi concedes decimam decimarum, tuo judicio permittimus. Tantummodo omnis, quam ei dabis, nostro nomine colligatur; ne alienis murmuris traducamur.

Modorienses omnino volunt aliquid de ea decima. Quantum itaque illis concedamus et quo pretio, abs te edoceri volumus; ne nobis adversentur.

Pestienses, pater et filius, si vino contentabuntur, expedias eos. Sed sic, ut ex aliis nostris accepisti. Molesti sunt nobis sine ullo merito. Quum pater etiam damnosus nobis fuerit, filius alio iam inclinet.

Magistro Civium Posoniensi, quum Lamocz possessionis decima illi a nobis sit donata; Pracham nullo pacto a decima oppidi Reche avelli volumus.

Divinenses quum prodierint; iam scis, quid sis eis daturus.

Placet, ut Saagy rectificet partes restantes administrationis suae. Nec id immerito exigitur ab eo.

De commeatibus isti nostrae Posoniensi domui necessariis, nos ad provisorem Wywariensem scribemus.

Sebastiano Reichenpah des vinum quale vult, vel Georgianám vel Bazinianum; Sempcziensia et Zakolcensia nobis reserves. Triticum quoque, quod ei dedicaveras, reddas. Nec differas, quia tibi indignatur. Et si forte frumento indigebimus, aliunde isti domui providebimus. Nimis est in suis petitionibus; sed rem habet cum eo, qui non est adeo talis, qualem putat. Vellemus, moderatius nos tractaret.

Dolemus Magnificum dominum Rybis, aliorum causa, minus a nobis fuisse satisfactum. Vir est sane nobis venerabilis; et eam de nobis observantiam deferimus, quam debemus summis et maximis heroibus. Sed ita nos facere oportuit hoc tempore, ut eius Magnificae dominationis existimationi consuleremus, rationibus non expressis, ipsi tamen cognitu non difficilibus, quem scimus in hís esse peritissimum. Si itaque nondum profectus est in Slesiam, adeas eius Magnificam dominationem privatim, et ostensis illi litteris, quas tibi scripsimus, dicas etiam, nos non esse adeo humanitatis expertes, ut possemus aliquando decse nostro verbo, et eius erga nos praeclarissimae voluntati. Verum haec, quae iam in hoc negotio inciderunt, nec imprudenter fuisse facta, nec quicquam in dominationem suam Magnificam esse contortum, sed in alios quosdam, a quibus contemni non debuissemus. Utcunque tamen isthaec sese habeant, dominatio sua Magnifica de portione sua nostrarum decimarum non sit sollicita, sed rem omnem committat nobis. Et quia nondum messis et vindemia

maturuit, pars eius desumetur ex nostris; tantummodo sustineat nos in silentio, quia Camera male se nobiscum gerit. Vale. Tyrnaviae 30. Aprilis 1571.

LXXXIV.

Tisztartójának Lindvay Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem Lyndvensem Provisorem.

Magnifico domino Supremo Capitaneo Simoni 1571. apr. 30.
Forgach bene est responsum. Et in eo perseveres; nec subiicias Dominationi suae Magnificae in bonis nostris Liberi Comitis authoritatem et praerogativam. Et si alicubi limites etiam bonorum nostrorum occupare vel ipse vel fratres sui niterentur; tu contra nitaris, neque hanc vim inferri nobis patiaris. Ceterum si quid quoppiam loco ad se pertinere praetenderent, iure agant; non desunt nobis privilegia, quoniam antecessoribus etiam nostris fuere molesti, sed parum lucri reportarunt. Libenter cum eis sine lite vicinitatem bonam coleremus: sed si erga nos alio animo sunt, quam ostendunt verbis; respondeamus eis his modis, quos exigunt, nec cedamus iuribus nostris. Unde ne decimis quoque nostris gratificandum illis esse putaremus, postquam sic nos oppugnare intendunt. Non sunt enim amici nostri, qui a nobis bona nostra tollunt.

Benedicti Mwthy negotium, quod habet cum colonis nostris ad Dregel pertinentibus, differatur pau-

xillum, dum iidem coloni ostendant nobis, quo iure eam decimam sibi arrogant. Quia intelligimus, transactum fuisse inter eos et hoc Capitulum temporarie. Quod si ita fuerit, Benedictus Mwthy non cadet a sua causa. Jubete itaque illis, ut id iuris, si quod habent, quampıimum ad nos perferant. Et bene valeas. Tyrnaviae ultima Aprilis 1571.

LXXXV.

Morono bibornoknak Verancsics Antal.

Al Cardinale Morono.

1571. máj. 1. La intempestiva morte del Reverendissimo monsignore Biglia Noncio Apostolico, che resedeva apresso la Maesta Cesarea signor mio clementissimo, travenuta a tutti noi ecclesiastici molto dispiacevole per le honoratissimi virtu e qualita, ch' adornavano quel monsignore, ha causato, ch' el negotio del futuro mio suffraganeo, il Reverendo preposito Felheviziense, non s' ha potuto per le sue mani indrizzar à Roma secondo la pia e benigna commissione di Vostra Signoria Illustrissima. Avertandola, che gia il detto negotio qui dal Reverendissimo nostro di Transilvania espedito e mandato a Praga, da mezzo quasi camino uditasi la detta morte, fu riportato; per il che vedend' io questo impedimento, mi e parso di mandarlo dirittamente a Vostra Illustrissima Signoria, essendo gia totalmente espedito; si ccme fu il voler

di quella, e cura d' esso monsignor gia quondam il detto Nontio di Soa Santita nostro signore.

Ringratiandole dunque con ogni debita riverenza, che l' assunto di questo nostro negotio, habbiadosi degnato benignamente di pigliar in se, e guidarlo al suo desiderato fine, la pregamo ancora, che vogli etiam dio occorrer a questo insperatamente accaduto impedimento con quella espeditione, che gli è necessaria per il urgentissimo servitio della mia Chiesa. Dalla quale io la maggior parte del' anno essendo sforzato fare la residenza apresso Soa Maesta Cesarea per li importatissimi negotii publichi, alla giornata ha bisogno d' un suffraganeo per le celebrationi ordinarie delli divini officii, li quali per l' Iddio gratia s' osservano in la ditta mia Chiesa con quella istessa devotione, diligenza, fervore e dignita, che gia nelli megliori tempi di questo regno si soleva.

Et havendo questa quasi sola a noi restante nelli presenti depravatissimi e calamitosissimi tempi, tutte le altre parte per li Turchi, parte per li eretici estremamente conquassate: è cosa veramente non meno pia, cha molto necessaria d' aggiutarla delle Apostoliche beneditioni. Degnarasse dunque d' accettare benignamente questo negotio mio e della mia Chiesa, e farlo havere quella espeditione, per la cui humilmente supplicamo. E noi sicome siamo ubligatissimi alla benevolenza di Vostra Signoria Illustrissima; cussi parimente saremo sempre attenti e pronti à farle ogni servitio. E Signor Iddio la prosperi e feliciti longo tempo al beneficio della Santa Chiesa. Da Tirnavia il primo di Maggio LXXI.

LXXXVI.

Tisztartojának Lindvay Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem Lyndwensem.

1571. máj. 15. Allata sunt nobis a Caesarea Maiestate super his, propter quae ad eandem proprium hominem miseramus, grata omnia. Camerae enim Scepusiensi mandatum est, ut nobis omnino persolvat decimae Tornensis pretium; similiter et Hungarica Gewmeriensis, cum restantiis pensionis Agriensis; utque nobis etiam possessiones duas Sayopyspeky et Welkenye, Pwtnok castello male applicatas, reddi faciat, nec nos imposterum in decimis quibuscunque impediat; volens, nos liberos esse in arendatione vel elocatione omnium, quibus et quo pretio nos libuerit.

Tu itaque de Newgradiensi statuas ut voles; Baymocziensis iam petita est per dominos Twrzones. Nec potuimus aliud facere, quam illis dimidiam eius partem addicere florenis Hungaricis septingentis; officialemque ipsorum Pangratium direximus ad te, ut tu reliquum cum eo transigas, et praesentem pecuniam accipias.

Quum autem soluta et adhuc solvenda sunt nobis quaedam debita nostra non exigua, ultra sumptus, qui mox nobis faciendi erunt Viennae ad sylvestrem materiam pro reparatione arcis; domini de Rewa miserant huc florenos 1200 pro Twroczicnsi decima, dominus vero Ladislaus Zelemiry ita nos praesens ursit pro Lwdan et Paztho ad rationem domini Dobo,

et Saarfew pro se, ut ei minime resistere potuerimus. Oblata itaque nobis hac opportunitate pecuniae, dominorum videlicet de Rewa 1200, Ladislai vero Zelemiry ratione Lwdan et Paztho 600, ac Saarfew 80 florenorum, eos apud nos sic retinuimus, ut a te nobis administratos et assignatos. Quos ubi hunc in modum ascripseris regestis tuis, has praesentes nostras pro tua reserves expeditione. Vale. Tyrnaviae 15. Maii 1571.

LXXXVII.

Draskovich György zágrábi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Georgium Drascovicium Zagrabiensem Episcopum.

Venerabilem Magistrum Christophorum Mykulyth Lectorem et Canonicum Ecclesiae Suae vidimus, 1571. máj. 27.
excepimusque sic, ut et virtus eius merebatur, et sciebamus velle Reverendissimum Dominum. Qui quidem, ut iam antea nobis plurimorum testimonio erat non mediocriter commendatus et charus; ita quum affuit, et coram licuit cum eo colloqui, auxit apud nos non solum famam suam praesentia, sed etiam coepimus et charissimum habere et commendatissimum. Atque utinam feliciore esset valetudine; haud dubie magno loco in republica nostra, et apud Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem, dominum nostrum clementissimum, quam dignissimum iudicaremus. Verum ne pro epistola, insanis prope, plus quam gran-

dibus distractus pressusque negotiorum occupationibus, enconium clari viri texere videamur, quod otiosius tempus exigeret; qualem hic in nobis hospitem habuerit, ipse referat. Et si quid huic nostro officio defuit, non nostrum studium, sed eius accusetur modestia. Utcunque tamen ex nobis desiderata sunt hac in parte aliqua; ipsum certe vix non desideravimus, quod in thermis Pesthiensibus extrema prope fata sua adierat. Nimis enim multum thermis illis crediderat, opinione potius vulgaris multitudinis, quam genuina earum notitia; quarum adhuc apud nos ne doctissimis quoque physicis bene sunt examinatae ad unguemque perspectae. Quum id potissimum virtutis habeant, quod aegrotos non torquent diu; sed eos cito aut sanant, aut tollunt, crassis et obesis magis beneficae, quam gracilibus. Quibus plerumque solent esse mortiferae, et causa malorum graviorum; nisi mature malitiam illarum cognoverint, et eis uti desierint; ut et in Scoblicyo, et in hoc ipso Lectore Mykwlicio perspiciet. Ille enim diutius earum usus remedio, infirmior domum rediit; hunc exanimem omnino excepimus, aegreque per octiduum et pristinae habitudini restituimus, et in vita retinuimus. Nec de his pluribus.

Quod vero Reverendissima dominatio Vestra fruitur bona valetudine, gratulamur ei plurimum, et precamur dominum, ut sit Ei diuturna, fungaturque prosperrime et Banali, et Episcopali suo officio. Nec ignoramus hic, quantopere et quanta cum satisfactione omnium praefecturas istas obeat, iuvatque patriam non solum studiis atque conatibus militaribus, verum etiam fructibus et exemplis spiritualibus. Sic ut his nos quoque vehementer provocati ac incensi, et asse-

qui Eam nitimur, et meliores esse contendimus. Ac tametsi, quod libenter imitamur, non assequimur; contenti tamen sumus, ut Reverendissimam dominationem Vestram et normam nostri muneris habeamus, et ab Ea superemur, satque sit utrique nostrum, quod et proprio nostro splendori tenebras non offundimus, lucem defendimus et conservamus. Neque Illam pudet discipuli, nec nos praeceptoris.

Ut ideo Ipsa quoque de statu nostro, et de functionibus nostris cognoscat aliquid; nos etiam ea corporis valetudine fruimur, quae certe longe est nobis amplior, quam ab hac senectute iam annorum 66 sperari, expectarique potuissemus, quam etiam tot peccatis obnoxius mereri debuissemus. Sed pater misericordiarum et Deus totius consolationis, miseratus nostram animam, eamque salvandi cupidus, longiore vita nos donavit; ut saltem vel his postremis annis, quibus iam minus peccare consveverunt mortales, destituti natura et inbecillitate ipsa ab illecebris, spatium daretur nobis ad poenitentiam, et ad redimenda delicta nostrae iuventutis. Unde animadvertentes, breve iam restare nobis tempus ad evadendum in coelestes portus, ex hoc alto, pleno tempestatum, ad reliqua, quae nos in dies muneris nostri admonent, nos quoque a Palmarum Dominica solis Sacrorum Officiorum celebritatibus operam navavimus, terque interim administratis Sacris Ordiribus, ad quinquaginta circiter candidatos in ministerium Ecclesiae Dei insignivimus. Fueruntque alii tonsurae primae et quatuor minorum, alii vero Subdiaconi ac Diaconi, nec Presbiteri defuerunt. Edicturus et Sanctam Synodum ad festum Divi Alberti, intra quod tempus speramus nos pallium quoque recepturos, quod iam est expedi-

tum, et Secretario nostro assignatum. Nec illum in Urbe remoratur aliud, quam expeditio diplomatum Suffraganei, qui nobis a Sua Sanctitate, et a Sacro Cardinalium Collegio non sine peculiari gratia (quod idem scribit noster Secretarius) concessus est. Eaque etiam facultas attributa, ut Sacros Ordines septies per annum, ultra quatuor temporum legem Canonicam, in quibuscunque Dioecesibus usus postulabit, non requisitis etiam Dioecesum Ordinariis, administrare queamus. Et ad haec confirmatio quoque Reverendissimi domini fratris nostri Tininiensisis data est, sumptibus ac petitionibus nostris. Nec sumus sine gaudio, quod iam plures erimus, qui ecclesiasticis functionibus dabimus operam. Fratres reliqui, cur id benedictionum negligant, aut differant, non satis scimus. Male tamen in Urbe audiunt, uti nobis scribitur. Et dolemus, quod eis cessantibus ab hoc studio, nostrum ibidem non exauditur; quum magnopere voluissemus, si iam dudum fuissent confirmati. Sed utcunque ipsi sentiant et agant; nos tamen non laudamus, quod tamdiu differant, et precamur Dominum, ut eos spiritu suo moneat, non solum iam assumpti nominis, sed etiam muneris; ut Ecclesiae nostrae, tot labefactatae partim defectibus idoneorum ministrorum, partim etiam malorum temporum tempestatibus, plures haberent vigiles et sublevatores. Ad quarum curam quanto contendamus nos studio, et Lector Reverendissimae dominationis Vestrae vidit, et si iam tandem perpetuo residere possemus ad altare a Deo decretum et delatum nobis, forte multo clarioribus argumentis testatum faceremus hiisdem nostris Ecclesiis atque earum pastoribus, quae heaedem nobis sunt commendatae. Sed et sic treot ipublicae aliis quoque atque

aliis negotiis distractus et divisus, utique, quoad eius fieri poterit, nos postremas operas religioni defendendae excolendisque Ecclesiis nostris curabimus reservandas. Esto, quod omnes nequeamus, tanta mole periculorum totius Regni statu laborante. Quae quum de nobis Reverendissimae dominationi Vestrae polliceamur, tum hoc ipsum faciam propensius, ut sciat, Eius apud nos earundem Ecclesiarum nostrarum commendationem, vim summumque locum habuisse.

De novis rebus domesticis: Nuptiae Serenissimi Caroli Archiducis apparantur. Maiestas Caesarea ad Augustum Viennam Praga expectatur. Principes hac aestate vix movebunt ex Hispaniis. In Transsilvania delectus habentur militum non exigui, ob metum dolosi alicuius motus hostium, et contendunt de Vaivoda eligendo. Pars Stephanum Bathoreum a Somlyo volunt; pars Casparem Bekessium, et pars Christophorum a Halymas. Primum exigunt nobiles; secundum Saxones, et tertium Zeculi. Ad quae gentis studia Turcam quoque aiunt suum adiecisse, et illud in Bekessium inclinari. Quod si verum fuerit, metuendum erit, ne eam hostis in factiones dividat, et tyrannidi suae reddat sic celerius obnoxiam, ac plane subditam. Nos eius curam in meliores occasiones transferimus; et utinam non fallamur.

Externa putamus Reverendissimae dominationi Vestrae esse notiora, ut propinquiori ad Italiam et ad maritimas oras. Nunciant tamen confoederationem Summi Pontificis, Regis Catholici, et Venetorum esse conclusam, fierique mari magnos apparatus; et Joannem Austrium summum classi delectum fuisse ducem, Marcumque Antonium Columnam secundum ab eo locum habiturum. Circumferuntur et rumores con-

trarii. Nimirum restare adhuc quasdam ad conclusionem eius difficultates; adeo parva sit, charissime frater, inter Principatus Christianos securitas, ac fiducia de amore et coniunctione mutua. Nisique terra etiam uno atque eodem tempore vis in hostem intendetur, et detur opera, ut cogatur vires suas dirimere bifariam, aut etiam trifariam, periculis suis occursurus; censeo esse metuendum, ne totus vel in hos, vel in illos invectus, felicius pugnet, quam nos; et ex his superatis alterutris, ad opprimendum reliquos minus habeat negotii, vel ipso fractos metu, et rerum suarum diffidentia. Sed de his hactenus. Et bene ac feliciter valeat. Tyrnaviae 27. Maii 1571.

LXXXVIII.

Gróf a Salmis Gyulának Verancsics Antal.

Ad Comitem Ecchium a Salmis.

1571. máj. 28. Nisi cura et conservatio confinii arcis nostrae, imo totius Regni, Wywarinae nobis incumberet, utpote ad quam ingentes, et vix credibiles sumptus facere nos oporteat; premamurque etiam pensione adeo summae onerosae; estque nobis non solum Wywarinum, sed etiam Bakabaniense praesidium stipendiis sustentandum; ne de aliis causis nostrorum sumptuum faciamus nunc mentionem, quum ipsa haec omnia optime noverit: profecto non essemus tenaces adeo in decimis nostris communicandis. Et sperasse-

mus, quod nos etiam interdum submonerent, ne liberalius de eis constitueremus, essemusque instructiores facultate nervi reddituum; quo possemus firmius illi confinio consulere, quo omnes fere Regni-reliquiae utcunque continentur.

Sed de his an omnes sic instituunt cogitationem, ut nos, facile perspicimus; et nihil aliud assequimur, quam quod omnibus sua sunt curae, publicum vero iis relinquitur, aut sufficiant, aut non, quibus inprimis et directe id muneris ac provinciae impositum. Quorum nos non immemores, nitebamur hoc anno maiorem aliquam decimarum nostrarum utilitatem capere, quam fecimus anno proximo. Unde et Magnificae dominationi Vestrae nonnisi quartam earum partem elocare constitueramus, quae sunt in arcium suarum quatuor territoriis. Nec tamen id ab Ea consequimur, ut sit contenta; verum totales dimidias trium exigit, quartae vero universas. Quod nobis grave videtur propter iam supradictas causas; nescimusque omnino, quid facere debeamus; quum et amicitia Magnificae dominationis Vestrae magnam nobis imponit necessitatem, et arcis Wywarinae conservatio. Et hoc in tantum, ut Magnifico domino Poppello, sororio Suo, valde pro id (igy) instanti, hic responsum solidum dare non potuimus, propter quaedam, de quibus cum provisore nostro Posoniensi prius est nobis colloquendum, quam deliberemus super hoc. Igitur quum hoc biduo movebimus hinc Posonium, videbimusque, quid in hoc facere poterimus; non gravabitur id parum dilationis sufferre; quum quamprimum ibidem constituemur, Magnificae dominationi Vestrae subito respondebimus. Quam etiam optime valere cupimus. Tyrnaviae 28. Maii 1571.

LXXXIX.

Forgách Simonnak Veranesics Antal.

Ad Magnificum dominum Supremum Capitaneum Simonem Forgach.

1571. jun. 26. Quod nobis a Magnifica dominatione Vestra sine ullo demerito nostro datae sunt causae, id contra Eandem agendi, jurium et bonorum Ecclesiae nostrae tuendorum gratia, quod heri fieri fecimus, plurimum et doluimus et dolemus. Quum enim nunquam alio animo erga Eandem fuimus, quam optimo, sincero et fraterno; ita quoque arbitrati sumus, ac plane etiam persuasum habuimus, nos vicissim ab Eadem et amari et complecti; tantumque abesse, ut aliqua Eius violentia bonis nostris timere debuissemus, ut etiam praecipue Illi ac tutelae Eius commendata esse firmissime crederamus. Unde nunquam etiam induci potuimus, ut iis nostris tam officialibus, quam subditis adhibuissemus fidem, qui de his ipsis violentorum suorum grassationibus, quibus nunc quoque possessiones nostras diripiunt ac evertunt, querimonias afferebant; eisque ne nunc etiam potuissemus credere, nisi venissemus huc, et plene cerneremus territoria earundem possessionum nostrarum per vim et iniuriam contra communem Regni aequitatem diripi atque occupari.

Super quo, quum aliquoties Magnifica dominatio Vestra monita fuerit per officiales nostros, et litteris nostris, ut si quid in his ipsis territoriis nostris ha-

bere sese juris praetenderet, ageret via Judicii, cui essemus pari ratione in omnibus juridice responsuri; non vi, neque potentia, quam ferre non possemus bonorum nostrorum tutelae causa. Sed postquam vidimus, nostris neque petitionibus, neque monitis apud Eandem locum dari, et interim hinc militibus suis, ac dominorum fratrum suorum, possessiones nostras obsideri, et subditos nostros diris extorsionibus affligi et vexari, inde sub oculis nostris metas territoriorum Ecclesiae nostrae a nobis eripi et occupari: nos quoque inducti sumus juribus nostris succurrere, et ea via Magnificae dominationi Vestrae violentiis occurrere, qua sumus ab Eadem appetiti. Rogamusque Eandem, ne propterea velit nobis indignari, neque existimet, nos hoc fecisse studio reiiciendae, seu violandae mutuae nostrae amicitiae gratia, cui certe plurimum et gaudemus et deferimus; sed ob id duntaxat, ut usum nostrorum jurium defendamus. Idque eo modo pro Regni legibus, quo idem nobis licebat; non ignara, quod ubique gentium liceat vim vi repellere, ubi jus ac fas ab iis posthabetur, qui priores movent initia controversiarum.

Quod haec autem non a nobis, sed a Magnifica dominatione Vestra mota fuerint, clare apparet; quum Ipsa prior et prata nostra defalcari fecit, et armati sui in homines nostros fecerunt impetum, eosque vulneribus affecerunt. Quicquid demum consequutum est ab aliis nostris, quos prioribus suppetias submisimus, ne ab invasoribus opprimerentur, Magnificae dominationi Vestrae attribuendum est. Cui, si audire non gravatur, non ob eam causam summum imperium militare a Sacratissima Imperatoria Maiestate collatum est in his finibus, ut vicinos bonaque eorum labe-

factet, et territoria adimat; sed ut eosdem tueatur, iurisque et iustitiae via lites suas, cum quibuscunque eas habuerit, prosequatur.

Nos autem non misimus milites nostros contra milites Maiestatis Eius, sed contra eos, qui in bonis nostris violentias exercent, caedesque et rapinas perpetrant. Cuiusmodi instituti non sunt milites Suae Sacratissimae Maiestatis; sed illi, qui non contenti suo, perturbant aliena.

Ubi vero minis nos, et quibusdam paulo indignioribus verbis perstrinxit in suis litteris; ad ea nihil respondemus, utpote qui cum Magnifica dominatione Vestra non agimus hostiliter. Quum nunc etiam non alio erga Eandem animo sumus, quam quo semper fuimus, et imposterum esse cogitamus, nisi Ipsa nos ab se reiecerit, sed tantummodo tuemur jura bonorum Ecclesiae nostrae. Quod et Magnificae dominationi Vestrae in defendendis bonis suis permittendum esse facile assentimur, imo etiam concedimus, si quid huius potestatis situm est in nobis. Ideo Eandem summo studio petimus, quaerat iure, quod suum esse dicit; nec ante ius nostrum suffocet, quam revera et legitime quod petit, suum esse probaverit. Ceterum, ut hactenus, amemus mutuo; nec inter nos horum finium scandalo atque periculo contendamus, quorum et summi praesides sumus, et eam eorum curam gerere debeamus, quam eis non solum armorum, sed etiam animorum nostrorum coniunctione adesse possit.

Quod vero attinet ad abactum armentum Eius; ea illius hic habetur ratio, quae debet de amici rebus; remitteturque subito sine ullo defectu, ubi etiam istic subditis nostris reddentur equi, in hesterno similiter tumultu rapti et abducti. Postulantes prae-

terea, velit jubere domino Stephano fratri suo, ut cum suo militari ordine excedat ex possessione nostra Keer. Cuius incolae quantum hoc tempore hic etiam laborum miseri habeant, nemini est obscurum; essetque omnino parcendum nostris bonis, si aequius necessitates huius loci expenderentur, nosque sincerius amaremur. Deus Optimus Maximus Magnificam dominationem Vestram servet incolumem. Ex Wywar 26. Junii 1571.

XC.

Mindszenty Endre esztergami vikáriusának Verancsics Antal.

Ad Vicarium Strigoniensem Andream Myndzenthy.

Et priores vestrae litterae, et posteriores heri 1571. jun. 28. nobis redditae, turbarunt nos non mediocriter. Idque quorum causa factum sit, non difficile coniicimus; cederetque et nobis quietius, et illis utilius, si suas passiones, malosque affectus, alia via exercerent, non publico scandalo, neque offensione tam nostra, quam eorum ipsorum conscientiae. Sed quia nequit mundus esse sine scandalis, certe indignum est, fieri talia inter ministros Dei et Ecclesiae. Cui temeritati quorundam, nisi mature desierint experiri nos; (advertent), quantum commoveri in insolentes, et in illos animadvertere sciamus, qui in communem fratrum quietem concordemque convictum, laico potius, quam spirituali animo, grassari non vereantur.

Quae cura atque cogitatio, quum diu iam insidet nostram mentem, zelo quietis, pacisque et honoris Ecclesiae nostrae, videamurque plane obdormisse in adhibendis remediis similibus malis; non omnino tamen omittemus, quod differimus. Quum dilatio nostra remediorum similium pietate fit, non neglectu nostri muneris; fierique facile poterit, ut quanto tardius commovebimur, tanto graviores nos experientur, in quos incumbemus. Haec de his.

De vobis aeque habemus, de quo doleamus. Nec cessabimus dicere, quod res et veritas habet. Vos habebatis notarium, quem aut noluistis, aut nescivistis nobis et Sedi nostrae conservare. Et iam in nos hoc incommodum reiicitis; quum vero nemo est, qui cum iniuria existimationis suae cuippiam subesse velit, maxime autem, qui iam et in aetate virili sit, et ea virtute pollet, quae non facile subiacet contumeliis, nec ea laboret necessitate, ut cum pudore vitam agat. In tanta igitur similium hominum penuria, debebatis vos non solum huic ipsi penuriae accomodare, sed etiam vim ingenio, et naturae vestrae facere, sicque demum hunc ipsum notarium prudentia tollerare, donec alium invenissetis, quo contenti esse potuissetis. Sed eo iam amisso, qui vobis erat unicus, nondum invento alio, quid opus sit nos aliud super hoc dicere, quod vos etiam perspicitis. Vosque omnes accusant, nos traducunt, quod in haec coniicimur, ex quibus nullus exitus patet.

Ubi vero scribitis, quod huiusmodi turbas, antequam essetis vicarius, non habebatis, neque molestabamini ab aliquibus fratribus, credimus. Verum et nos aestuabamus levioribus curis, nec invidorum tela noscebamus, antequam Archiepiscopatum habuimus.

Sed cederene eo debemus, ut subsimus nostris invidis, cumque obscuro otio honorificos et gloriosos labores commutemus? An nescitis magistratus viros ostendere? Cuiusmodi rem committere, ut nos nequaquam volumus, ita vobis etiam consulimus, ne id unquam faciatis. Quo igitur iudicio, quibusque rationibus oporteat vos insistere isti muneri, ad quod evecti estis, et ipsimet scitis, si prudentiam adhibebitis; et nos vobis suademus, ut feratis multos, si omnes favorabiles habere velitis. Nec studete vi atque impetu naturae magis eminere, vestraeque inservire voluntati, quam moderatione animi, et iucunditate ingenii; semper in crastinum leniter differendo, quod hodie suadet spiritus iracundus. Sicque si institueritis facere, nec fratrum simultate, nec ministrorum, qui sunt functioni vestrae necessarii, laborabitis. Restatque, ut quod hactenus praetermissum sit, novo instituto compensetis, et detis operam, ut et nos non turbemur identidem, et vos in exercitio vestri Magistratus suavius procedatis. Hisque a nobis bono acceptis animo, bene valete. Wywarii 28. Junii 1571.

XCI.

Nagy István és Bakay Miklos, Komárom alparancsnokainak Verancsics Antal.

Ad Stephanum Nagy et Nicolaum Bakay vicepraefectos praesidii utriusque Comaromienses.

1571. jun. 29. Hunc bonum virum, natione Germanum, et praesentium nostrarnm exhibitorem, professoremque serarii opificii, deduxeramus Vienna Wywarium, putantes eum nobis fore necessarium. Sed quum hic habeamus plures huiusmodi ministros, nec ipsi etiam valde locus iste arridebat, petiit a nobis missionem, optavitque Comaromium deduci. Concessa itaque illi hac utraque petitione, missoque isthuc ad vos per colonos nostros Naszvadienses, excipient eum ut subditum Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis domini nostri clementissimi, et habebunt commendatum, donec aliter de conditione et statu suo constituet.

Ceterum delatae sunt ad nos plurimae querimoniae subditorum nostrorum de violentiis vestrorum naszadistarum, quas in bonis nostris piscatoriis assidue exercent, sylvas nostras succidentes, piscationes perturbantes, et colonos variis et gravibus aerumnis, atque etiam iniuriis rapinisque vexantes. Quibus omnibus quum gravissime offendamur, tum etiam dolemus vehementer, quod his damnis atque iniuriis afficiamur ab amicis et a vicinis nostris. Quas ut non commeruimus ulla nostra causa, ita certe omnem a vobis et amicitiam, et pacem in bonis nostris habere

speraremus, quibus nos etiam non inutiles amici aliquando esse possemus. Hortamur itaque vos, et petimus, velint curare, ut imposterum huiusmodi licentia et grassatio memoratis naszadistis vestris in bonis nostris non permittatur. Quod quum facere non neglexerint, eos sese erga nos praestabunt, quos semper fuisse habuimus persuasum. Nosque vicissim propensissimo animo enitemur, ut ubique vobis commodo simus, ubicunque res vestrae postulabunt. Et bene valete. Wywarii 29. Junii 1571.

XCII.

Veranesics Antalnak Andronicus Tranquillus.

Ad Archiepiscopum Strigoniensem Antonium Verantium Tranquillus Andronicus.

Reverendissime et Illustrissime Domine!

Existimavi me operae pretium esse facturum, 1571. jun 30. si de his te absentem admoneam, de quibus coram agere prohibuit ingens silva tuorum negotiorum. Ea tamen, etsi tibi cognita sunt, neque ego hanc mihi sapientiam temere arrogo, neque adeo sum impudens, ut quasi sus Minervam te doceam, virum ingenio singulari praeditum, excultumque studiis doctrinarum. Sed certe, ut iustis rationibus tibi persuadeam, ne differas ceteris praetermissis accingere te ad decus et famam nominis tui sempiternam. Non

autem vereor, quod hanc meam erga te voluntatem, senis inquam hominis, et veterani amici, tuique cupidissimi, (qua mansuetudine es supra ceteros mortales), et moleste ferres, utpote qui non tam prudentiam in amicis requiras, quam voluntatem metiaris. In altero si deferimus, alterum sane non desiderabis. Sed iam venio ad rem, neque necesse est, ut recenseam initia tui generis et nobilitatis, aut aetatis prima rudimenta, sive ut maiores tui profugerint in Dalmatiam ex Moesia, quum Turcus eam occupasset. Haec enim sunt alterius considerationis. Igitur adhuc adolescens, ut accepimus, instructus bonis litteris et moribus, quatenus illa aetas patiebatur, profectus es in Ungariam, ubi virtuti praecipue nostrorum hominum nunquam defuit locus ad amplissimas dignitates honoris et fortunarum. Postea quum in virum evasisses, et viderere tractandis maioribus negotiis idoneus, multas et varias, et nobiles legationes, primum sub Joanne Rege, deinde sub Caesaribus Ferdinando et Maximiliano fideliter, prudenter, dextere, servata semper Principum auctoritate, obiisti. Quamobrem tibi externo, nec petenti, nec ambienti, merito quidem virtutis et industriae ultro donata sunt amplissima sacerdotia, atque praelatus es clarissimis genere atque titulis illustribus, quorum maiores in Ungaria primis honoribus defuncti sunt. At tu quidem laetari debes, non tam fructu et amplitudine sacerdotiorum, quam praemio virtutis, et iudicio Principum, praesertim hoc infelicissimo rerum statu, in tam corruptis moribus omnium huius aetatis, unde profligata virtus exulat, probitas probro est, innocentia ludibrio habetur, et in obscuro sepulta iacet, contra nequissimus quisque ac imperitissimus extollitur. Quare hoc exemplum,

quod in te evehendo ad hoc Archiepiscopale munus multo maximum, et proximum fastigio Regiae Maiestatis, nuper editum est applausu bonorum omnium; rarum est admodum, ac in omni vita memorabile. Neque dubito, quin in eo gerendo et Deo, et Principi, et populis satisfaceres magnitudine animi, pervigili labore, pietate atque prudentia. Non decet autem, felicitatem ingenii tui in ista dumtaxat muneris administratione conquiescere; sed in hiis perangustis vitae spatiis altius evehi, et ad immortalitatem niti. Nam vel indignis et nefariis istiusmodi, ac etiam longe amplior dignitas saepius contigit, quorum omnia simul cum vita extinguuntur, eorum quoque nomina in ipso funere intereunt. Constat, infinitos ab orbe condito principes fuisse tum inutiles, tum eos, qui laudem merebantur; at paucissimorum hodie memoria extat; atque hi quoque cum reliqua turba tenebris premerentur, perinde ac (si) nunquam in rerum natura fuissent, nisi quorundam scriptorum ingeniis felicibus vindicarentur ob oblivione. Alioquin nec victoriarum fama liberi patris, nec labores Herculis, nec multorum gestae res illustres ad nos pervenissent; et quod omnium maximum est, non abundaremus optimis artibus et documentis ad vitam sancte beateque degendam. Nec solum animi beneficio litterarum excoluntur, sed etiam vita prorogatur in temporum aeternitatem. Adde, quod hi, qui pollent ingenio atque prudentia, quum se ad scribendum contulerunt, non modo sibi ipsis, sed et aliis, de quibus in suis scriptis mentionem cum laude faciunt, immortalitatem parant.

Itaque, Praesul optime, cui providentiae dono ad praeclaras dotes ingenii tui litterarum ingens doctrinarumque studium accessit; te hortor ex animo, ut

properes, dum aetas viget ad immortalitatem, et aliquid temporis subducas de curis publicis et domesticis, sub eisque horis interdum divertas ad scribendum, tanquam ad amoenum aliquod viridarium, ubi te oblectes multis nominibus; quo pacto etiam valetudini consules, quae assiduis laboribus frangitur, brevique corruit. Proinde intermissione utendum est, quo studiis melioribus diu sufficias. Non inficior, aliam praeterea viam ducere ad veram gloriam et immortalem, si munus nostrae vocationis omnibus numeris impleamus. Ceterum ea quidem ardua et difficilis est, sentibus et virgultis oppleta, propemodum deserta manet, nec temere invenitur, nisi a paucis Divinitus genitis ac Deo amicis. Quare quos ab ea deterret difficultas itineris et inbecillitas virium humanarum, ii saltem in hac haereant, per quam incedentibus et minus laboris adeundum est, et aliquid permixtum est iucunditatis; siquidem prospiciunt eo labore prorogari sibi vitam in longissima tempora. Te vero, vir ornatissime, invictique animi, quem nullus labor, nullae rationes tuae valetudinis a studiis revocant, quin igitur appellas animum ad scribendum, et commendas tuum nomen aeternitati, atque eos etiam asseras a mortalitate, de quorum rebus gestis scribes. Innata est tibi facundia singularis, teque in omni genere scribendi excellere satis constat. Atqui haec tempora, varietate rerum ac personarum insignia, postulant, ut de ipsis historia scribatur, et scitu digna proferantur in lucem, quae obruta in tenebris iacent. Quod arbitramur te unum imprimis posse insigniter et luculenter facere. Non autem flagitamus, terrarum omnium res gestas complectaris, id enim esset immensi operis; sed tantum, qui per hos annos in Pan-

nonia successus fuerunt, qui eventus vel prosperi vel adversi secuti sunt, neque vera subtraherdo, neque affingendo falsa, quod ea tibi omnia notissima sunt, quaedam etiam a te pertractata. Multis interfuisti, quibusdam etiam praefuisti. Quod si feceris, ut speramus, magnum fructum tui laboris ferres. Nam gentem Ungarorum, quam illustraveris, hoc tibi beneficio magnopere devinces, et nomen tuum celebre manebit inter mortales in memoria sempiterna, cuius maxima pars in tuam familiam et patriam redundabit. Tunc demum intelliges, me tibi fideliter et amanter consuluisse. Vale diu felix nostrique memor. Posonii die ultima Junii anno Domini 1571.

Tuus Tranquillus.

XCIII.

Lévi György tapolczai lelkésznek Verancsics Antal.

Ad Georgium Levi, Parochum Tapolczensem.

Existimamus, scire vos quantopere Deo displiceant ii, qui assumpto Divinae suae Maiestatis in Ecclesia sua ministerio, saecularium hominum passionibus et affectibus serviunt, neque confratres sustinent et charitate complectuntur, vel quavis minima offensiuncula ab eis interdum laesi, aut alia quappiam ratione perturbati. Nostro enim ordini dictum est: „Vos autem non sic.“ „Sed neque sol occidat super iracundiam vestram.“ „Et si munus oblaturus Domino accedis ad altare, relinque illud in vestibulo tem p 1571. jul. 1.

tibique prius fratres tuos reconciliato, sic demum offeras Domino Deo munera; gratiamque ab eo referes, ut Abel sanctus, et plerique alii veteres sancti nostri patres, qui Deo paruerunt, et propterea eidem placuerunt."

Unde quum intellexerimus, magistrum Michaelem de Pulchra Villa, nunc parochum in possessione nostra Hinoran, colonis eiusdem possessionis Pulchrae Villae certum tempus probe inservivisse, et Sacrosancta Sacramenta administrasse, nec adhuc eum ab eisdem colonis iam promeritos proventus recepisse tua inhibitione; nec alia te id in eius detrimentum facere, quam quod indignationem quandam contra illum contraxisses, et quaeres omnes occasiones, quibus ei nocere posses. Quod in te non solum non probamus, sed maxime etiam improbamus et detestamur. Idque potissimum propterea, quod et reiiciendae sint vindictae nostrae, et de te omnia meliora, sanctioraque pollicebamur nobis.

Nolentes itaque pati, ut in dioecesanis nostris Ecclesiarum, Sacramentorumque Divinorum ministris, qui sunt sal et lucernae ardentes populo gregique dominico, mores et instituta huiusmodi dominentur; committimus tibi in Domino, ut habita tui ipsius notitia, nimirum, quod et tu esses homo subditus excessibus, ut omnes ceteri, fratri tuo, in omni pietate et charitate professionis atque ordinis nostri, reconcilieris et cures, ut huic parocho Michaeli satisfiat. Quod omnino fieri volumus; memor, quod sicut nos in simili causa tua non ita pridem egimus, tu pariter cum proximo et cum confratre tuo agere non recuses, neque praetermittas, ut justitiae tuae maiores sint, quam hominum saecularium eorum, qui Divinis

ministeriis non sunt mancipati. Et si quid aliud sit in causa huius rei, quam nos accepimus, enitere, ut quamprimum edoceamur per tuas litteras. Et bene valeas. Wywarii prima Julii 1571.

XCIV.

Dubovi Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem Dubovium.

Metropolitana Sedes nostra caret in Judiciis Notario. 1571. jul. 2. Is qui erat, et non ita pridem cessit officio, causis minime legitimis ex eius subduxit se ministerio. Quia autem optime constet nobis, unde haedem causae prodierint, quorumque fomentis vegetentur, et in manus provehuntur: utinam non cogamur patefacere; sed si forte fortuna ad id adacti fuerimus, speramus, quod adiuvante Domino quieti et unitati Ecclesiae nostrae consulemus, nec eam petulantibus elatisque et inobedientibus summitemus. Tu interim cures, ne opinionem, quam de te concepimus, amittas, et nostrum abs te animum alienes. Non ignarus, quanta vis, quantumque pondus odii esse consuevit, quod summus praecessit amor. Quum itaque talentum te a Domino tale consequutum esse videamus, quod tibi datum est coelitus, non ut illud in terram recondas, sed ut exerceas, ad quam vocatus es, utque labores in vinea Domini Sabaoth, non ut otieris, et plumis gutturique vaces, tuoque in eadem arbitratu

vitam agas, et neminem praepositum agnoscas. Da itaque operam, ut hoc talentum non invitus accomodes usibus Ecclesiae nostrae, et quantum per te fieri poterit, ne Sedi quoque nostrae Metropolitanae desis, sed eam subleves officio Notarii, donec de tali ei providebitur, qui idoneus et opportunus erit, neque eius avaritiam malumque animum, menteque peiorem imitabitur, cuius nomen subticuimus, ut ipse etiam cornua desinat erigere. Huic autem voluntati nostrae si morem gesseris, gratum habebimus; sin secus feceris, graviore mandato commonefaciemus te obedientiae. Vale. Wywarii 2. Julii 1571.

XCV.

Gróf a Salmis Gyulának Verancsics Antal.

Ad Comitem Julium a Salmis.

1571. jul. 4. Dolemus supra modum, perstare provisorem nostrum Lyndvensem in animo, Magnificam dominationem Vestram molestandi. Deus scit, quod diligentissime egimus, ut Eidem potius inserviret, quam molestus esset, neque ita turbulenter erga Eandem sese gereret. Putabamusque, quod iam dudum remisisset conatus in Illam intendere, de quibus et Ipsa adhuc queritur, et nos valde male contenti sumus. Ubi autem attigit quoddam de metu etiam incendii in oppido suo Zempcziensi, insolentia peditum nostrorum, quos idem Lyndvensis secum circumducit; est

cur debeamus celerius rei occurrere, ne in maius ea evehatur; quum et a laesione Magnificae dominationis Vestrae volumus ipsum abstinere, et curare omni studio, ne nostri milites in publicam quietem Regni tumultuari audeant, ad tutelam cuius et conduximus eos et servamus. Quum ex his itaque iam facile Magnifica dominatio Vestra intelliget, quantum Ei et inservire velimus, et cavendum nobis esse studemus, ne cuippiam iniurii simus, maxime Magnificae dominationi Vestrae, Eiusque similibus, ac nobilitati, cui etiam ex officio plurimum debeamus; non gravabitur supersedere nonnihil ab aliquo motu, donec cum eodem Lyndwensi colloquamur, quod nunc abest, et ad nos rediturum brevi speramus. Quicquid autem cum eo in hoc perfecerimus, Magnificam dominationem Vestram edocebimus; curaturi omnino, ne Eidem desint officia nostra. Et felicissime valeat. Wywarii 4. Julii 1571.

XCVI.

Telegdy Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Telegdinum.

Opus dimidiae domus, quam proventibus Cantoratus absolvi commiseramus, quod non procedit ob difficultates per vos descriptas nobis, male nos habet. Nec illud onus imposuissemus Vobis, nisi fiduciam habuissemus, quod haec opinio nos non esset desertura. Immo neque gravassemus vos hoc onere, si sci- 1571. jul. 5.

vissemus, eundem Cantoratum non plures habere redditus, quam centum quinquaginta florenorum. Sed quum intelligamus eosdem redditus ascendere ad multo maiorem summam, hortamur vos, ne desitis aeque operi atque promissis. Ad quartas vero quod attinet; est ad quid eas oportet nos exponere. Nec de curribus ad materiam comportandam polliceri Vobis possumus, quum nec Stephanus officialis noster equos habeat, nec iam tempus est, operis uti colonorum, propter messem et falcationem foeni; postea quum et vindemia superveniet, et plurimi rei familiaris labores ingruent, qui eosdem colonos excipient multiplices. Quantum id opus, de quo agimus, procedet, facile perspicimus, si ipsorum dumtaxat colonorum operis innitemur. Videte itaque tempestive, quicquid in hoc fieri possit, et si quod optamus, sperare nos iubetis, non esset opus; sin minus, mature nobis significetis, ut alia via eidem operi incrementa procuremus.

De cura promotionis fratris vestri, non est cur aestuare debeatis; quum satis est nobis commendatus. Nec alia causa promotio eius dilata est, quam quod interventus cladis proximae nostrorum militum; quorum loca ne vacarent cum periculo arcis huius tam finitimae, coacti sumus eorum officiis novos inauthorare, veterum promotionibus ad futuras occasiones dilatis. Quum autem alii quoque sunt quidam, quos huius tenet expectatio; ne fratri etiam vestro ea debet esse gravis, quam complures alii tolerant aequo animo.

Quod reliquum est; audio magnas istic inter vos, fratres, in dies suboriri dissensiones et lites, strenueque Michaelem Dubovium eas exercere; quod

nunquam de illo, vel cogitare, nedum sperare potuissemus, adeo vere illum credebamus esse vel Titum, vel Timotheum. Jesus! quis nobis unquam persuadere potuisset, quod in tanta humilitate et lenitate tanti commorarentur spiritus? Nos in tam ampla Archiepiscopatus nostri provincia iam 67. emersimus annum, sexaginta ferme septem functiones obivimus, nec adhuc vel unicam detrectare ac deponere incoepimus, zelo publici commodi, et studio explendi muneris nostri debitum, promovendique Catholicae religionis maiestatem et quietem Ecclesiae nostrae. Ipse duabus vel tribus non se sufficere, immo iam et fractum esse declamitat; hocne nostra in illum benevolentia, hoc dilectio, hoc liberalitas expectabat! Non levis causa est, cur iam et nos tantopere vociferemus, et de illo apud nos lamentamur. Scd in his ne excedamus paternae personae nostrae modum, haec sufficiant impraesentia. Vos tantummodo hortamur, adhibete turbis istis quodpiam remedium, si modo vos etiam ex eis partem aliquam non habeatis. Nimirum quod ad nos perfertur, omnia istic in collegio vestro occultis odiis flagrare, et quosdam plus operae suae ad privatas vindictas conferre, quam quieti publicae, charitatique communi consulere, magna et evidenti ordinis nostri depressione. Quae quum in nos omnia redundare videantur, a quorumcunque scintillis vel seminibus deducantur, non possumus non commoveri ex maxima nostra perturbatione. Videntes in vobis omnibus nullum spiritum residere devotionis, nullum quoque vel signum, vel vestigium apparere religiosorum, et Deo dicatorum hominum. Quae vestra infelicitas, vel potius coecitas, num et nobis, et vobis omnibus non sit deploranda, vosmet expendatis. Cu-

retisque vel vos soli, qui docetis alios, et talenta dupplicia caelitus obtinetis, si quippiam magis terrena quam spiritualia sapiunt, nec agnoscunt, quam benedictionem sortiti sunt a Domino, et cui sese in ministerium dedicarunt; ut saltem in populi laici oculis, opinione ipsa vere religiosi ac regulares ministri Dei esse videamur; si omnino et veritate sanctitatis careamus, et ab eadem quam longissime cordibus nostris simus, ne conspicamur, et ab haereticis, et ab iis, qui iam a nobis neque doctrinam Sacrosancti verbi Dei accipere volunt. Adeo sanctuarium Domini negligimus, cuius custodes et cultores essemus; adeo templa quoque simus non Sancti Spiritus, sed avaritiae, et cupiditatum carnis ac mundi. Nec de his plura modo. Sperantes nos non occinuisse surdo, alienoque a nostra tum voluntate, tum et studio. Valete in Domino semper. Wywarii 5. Julii 1571.

XCVII.

Monoszloi Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Nicolaum Monoslinum.

1571. jul. 6. Ubi facultatem a me petis de dimittendo isto apud te haeretico detento, qui in statu laico munus sacerdotale usurpaverat et concionabatur; nos non censemus simpliciter esse dimittendum, esto quod et plebeus sit, et nullas noverit litteras. Quum enim huiusmodi idiotae tenacius omnibus persuasionibus

inhaerere solent coecorum more, qui delectibus rerum non facile distrahuntur; plerumque magis etiam nocent praetextu et opinione malitiae minoris, quae in tenuibus, et in imperitis securius degit. Ea etiam protecti parte evangelii, quod Deus elegit abiecta mundi, quodque Spiritus Sanctus magis cohabitet cum humilibus, quam cum elatis. Ideo quandocumque erit e captivitate dimittendus, oportebit nos esse in Ecclesia nostra, et ibi cum fratribus nostris ita de hoc transigere, ut et ipsae Catholicae religionis desertor sanetur, reducaturque ad dominicum gregem, ut ovis, quae perierat, et exemplo salutari in Ecclesiae facie plurium aliorum emendetur. Idque maxime, si, quod ignoranter atque haeretice docuit, revocabit, et temeritatis ac peccati sui faciet poenitentiam, munereque etiam concionandi doctioribus, et sanctioribus se relicto, ruris repetet studia; nec sacris posthac, sed prophanis, ut et quantum volet, operabitur. Vale. Wywarii 6. Julii 1571.

XCVIII.

Derechkey Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Derechkey.

Bono ac paterno animo accepimus a vobis, quod 1571. jul. 6.
nos edocuistis ea, quibus perstricti sumus a quibusdam in proximorum Octavalium Judiciorum fine, quod per absentiam nostram appellationes revidere non

potuerint. Quae quum ab aliis etiam ad nos fuere perlata, vestro tamen officio magis sumus oblectati. Quum autem cura reparandarum munitionum arcis huius nobis haud dubie prima esse maxime debeat, et Regno ac Caesareae Maiestati, domino nostro clementissimo minime ultima; non potuimus non festinare ad easdem reparationes aggrediendum propter anni tempus, quo iam messis appetebat, nec propterea subditos nostros diutius in operibus retinere potuissemus. Sperantes insuper, quod aliqui ex dominis Episcopis, minoribus et levioribus negotiis occupati, quam nos sumus, memoratis appellationibus interesse non recusassent. Nihilominus nos his etiam difficultatibus distracti, ubi primum Viennae audivimus, fore, ut appellationum revisio differatur, nisi vel ipsi soli nos eisdem interessemus; extemplo, omissa cura totius rei, propter quam eodem diverteramus, iter Tyrnaviam arripuimus. Nolentes omnino, ut ob nostram absentiam, vel vir unicus ex tota nobilitate quodpiam in suis causis caperet incommodum. Datis interim litteris etiam ad Reverendissimum dominum Locumtenentem, his nos de rebus summa celeritate Tyrnaviam maturare. Sed in oppido Zempciensi edocti ab iis, qui iam solutis Judiciis domos suas petebant, quod iam et dominus Locumtenens discessisset Nittriam, et nos non essemus necessarii; iter nostrum convertimus Wywarium. Ubi quantum securitati totius Regni inservimus, testentur alii; vos vero haec a nobis pro responso ad primam partem litterarum vestrarum habeatis.

Ad secundam et ultimam quod attinet, paucis accipite. Nimirum, quod et officium vestrum loco nostri in Judiciis praestitum, gratum habuimus, et eo,

ut vacetis imposterum, adversa praepediti valetudine, concedimus vobis. Talem tamen curetis alium inter fratres huic muneri disponendum, qui complacere nobis non gravabitur, eritque idoneus. Sed quid meminimus de idoneis? si et qui sunt idonei, valde sint rari; et qui iam discere possint, renuunt. Credimus, ut causis etiam careant, ne scientes aliquid, laboribus molestentur. Religioni tamen, et Ecclesiae non inserviemus, neque bona eius defendemus, si erimus ignorantes ac imperiti, et otio tabescemus, moreque mercenariorum avaritiam, et habendi cupiditatem potiorem habebimus, quam ea, quae professi sumus. Quare vos etiam, ut seniorem, et cui sciamus, quantopere in servitio Dei calidiora rerum temporalium, et frigidiora spiritualium studia non probentur; paterne hortamur, ut et alios quosdam hortati sumus ex fratribus, velitis dare operam: primum, ut qui in clero nostro habiles sunt ad discendum, discere non negligant, postquam istic non desint, qui eos docere possint; deinde, ut dissensionibus, quas in dies alias atque alias suboriri in eo audimus, ponatur aliquis finis. Quia et horrenda, et metuenda nobis sunt, quibus traducimur a quam plurimis. Quae quidem aut sint vera, aut non; nos tamen etiam a suspicione eorum cavere debemus, quae nostro ordini, et Catholicae professioni nostrae obesse possint. Geramus itaque nos et caste et caute, curemusque quantum possumus, ne in malorum linguas impingamus. Et bene valete. Wywarii 6. Julii 1571.

XCIX.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Caesaream.

1571. jul. 7. Nudius tertius explorator noster scripsit ad Capitaneum meum Strigonio, Passam Budensem dedisse militibus suis liberam excurrendi facultatem, quotidieque ad eum hinc inde captivos deduci non paucos. Curandumque quam maxime esse, ut possessiones nondum deditae custodiantur diligenter; quod hoc pacis tempore ad hanc rem solam animos studiumque intendissent; graviora etiam damna nobis illaturi, si se illis quaeppiam opportunior interim obtulisset occasio. Ceterum hoc tempore nullos esse inter eosdem hostes contra has partes nostras rumores de quibuspiam maioribus apparatibus, praeter eos, quos habent in Cypro ad urbem Famagustam. Cui quia hactenus nocere minime potuerant, frustrati magnis conatibus, pedem ab eadem nonnihil retulerunt, et oppugnationis remiserunt impetus. Passam Budensem, astutum hominem, silere, et occulte assentiri militum suorum excursionibus.

Ad me autem, et ad Wywarium quod attinet, superioribus diebus propter festa, quae tunc inciderunt, et clericorum ordinationes, quae magnopere et a nostratibus et ab externis requirebantur, Tyrnaviae in Ecclesia mea insumpto tempore, Viennam postea concesseram. Ubi comparata certa summa variae

silvestris materiae, et ferri clavorumque Wywariensi reparationi curata copia, et Wywarium Danubio missa, ipse quoque eodem me contuli, ut et initia memoratae reparationis viderem, et urgerem opus prosequi. Accidit autem, ut ea die, qua huc ego appuleram, appellerent etiam Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae domini Commissarii, Comes Nicolaus a Salmis, Fridericus de Serotin, ac Primislaus Proznowzky. Qui obitis omnibus, quae in mandatis habuerant, postremo locum quoque diligentissime perlustrati sunt, me et capitaneo meo, certisque potioribus militibus eisdem adhaerentibus, qui recipiendo Wywario novo videretur fore peridoneus. Nec defuimus singula illis in eo demonstrare, quae ad castellum huiusmodi erigendum ratio expeteret militaris. Quibus quantopere et situs ipsę placuerit, et conditio loci, Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra ab eis coram copiosius benigne intelliget. Ego vero vix etiam minimam moram sustineo, ut auspicaretur opus eius. Quod alioqui donec videro, huic veteri reparando omni cura ac sollicitudine non deero. Cuius latus respiciens Strigonium, et positum inter duo propugnacula, totum iam est absolutum. Et tametsi dimissi sint coloni nostri ab operibus per tempus messis, ea tamen cura mihi geritur, ut parata pecunia dimensoque diurno conducantur alieni, prout quisque non incommoda stipe invitabitur. Nec talium deerit nobis copia, ut quorum iam non pauci concurrerunt. Post messem autem denuo et nostros repetemus, et subsidia Nitriensis Comitatus non deerunt, quae sunt iam promissa. Incumbamque totis viribus, et toto etiam intendam studio, ut adhuc hoc anno utrumque supranominatum propugnaculum, vel saltem alterum, si

quid insperati impedimenti non intercesserit, donec nives et glacies ingruent, renovetur.

Pars autem iam absoluti valli novis palis sive roboribus evecta est in iustam altitudinem, nec legitimam excedit mensuram. Sic eadem necessariis crassioribusque roboribus invicem coniuncta et astricta, ut eiusdem valli spatium intermedium terra repletum argillacea, pedum quindecim habet latitudinem. Qua demum dupplicato scandularum ordine contecta, commodissime et manipuli peditum, qui sunt a nocturnis vigiliis, subtus morabuntur, et repletio argillacea minus discludet dupplicem valli ordinem, quando pluviis non humectabitur. Et hunc in modum ducemus reliquum operis; omni adhibita industria, ut ima valli, aeque intrinsecus atque extrinsecus, pars superior sit inferiore astrictior, quo soliditate fundamenti nixum firmius consistat, nec ulla vi, quoad eius fieri poterit, cogatur in utrumvis latus cedere.

Quum vero, ut antea etiam scripsi ad Maiestatem Vestram Sacratissimam, potissimum huic loco metuendum est ab incendio, propter omnium in eo domorum stabulorumque tecturam stramineam, pecunia curavi asserum copiam, quorum pars iam convecta est, reliquorumque propediem convehetur, et in sortem stipendii, prout cuique ad tegendam domum ac stabulum opus erit, distribuentur. Quorum beneficio utique minus ab igne formidandum erit, non solum ab hostili, sed etiam a fortuito, qui interdum domesticorum negligentia excitatur. Interimque aliud quoque curatur loco beneficium. Videlicet ut ubique, quacunque in dies valli procedit opus, peditum domunculae ab eodem vallo prorsus avellantur, et spatium, quod est inter vallum et mansiones militum, eo

usque dilatetur, ut ad summum quatuor vel quinque viris pariter euntibus libere pateat, nullaque omnino suspicio de dolo relinquatur, qui per quospiam proditores committi posset.

Atque haec sunt opera, Clementissime Imperator, quae nunc Wywario reparando incoepta sunt. Speroque, quod si hoc adhuc anno duo propugnacula, de quibus feci paulo ante mentionem, absolventur, vel saltem alterum; totum, quod restat, opus ad finem Deo bene iuvante deducetur. Postmodum fossa exterior altius cavabitur; assecurabuntur et valli egesto limo aggeres, et profunditas fluminis, ne vadari possit aestivis decrementis, quae qualia interdum solent incidere, hoc praesenti appulsu meo perspexi. Quo adeo humilis, depressus et angustus fuerat, ut maiori ex parte amissis aquis, quae illi superfuerant, non excedebant altitudine ulnam Viennensem. Sed defecerat idem fluvius etiam molae vitio, quae illi non valde longe adiacet, et vetustate collapsa fuerat. Quo vitio cura subita reparato, et utilitati consultum est, et aquae sunt in pristinum restitutae.

Nec plura nunc occurrunt.

Deus Optimus Maximus Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem Vestram diutissime sospitet, et perpetuo felicitet. Wywarii 7. Julii 1571.

C.

Verancsics Antalnak Vilmos olmützi püspök.

Guilhelmus Episcopus Olomucensis Antonio Verantio Archiepiscopo Strigoniensi.

1571. jul. 7 Reverendissime et Illustrissime domine, tanquam frater nobis observandissime, salutem plurimam cum amica nostri commendatione. Redditae nobis sunt dominationis Vestrae Reverendissimae litterae, quibus expostulat M. Balthasarem concionatorem ab aliquo nostram in Ecclesiam fuisse seductum. Sed nobis potius fuit dolendum, et apud Tyrnavienses cives expostulandum, quod eo fuisset conductus adhibitus. Cum Petrus Illicinius doctor eam in civitatem suorum negotiorum causa venisset, exposuit ei Balthasar, perinde ac nobis asseruit, se multum Ecclesiae nostrae debere, quia fuisset a praedecessore nostro in litterarum studiis aliquot annos enutritus, qui ei sumptum ad eruditionem suggessisset. Adhortatus est eum sponte sua, nobis insciis, idem doctor, ut, a qua Ecclesia stipendia in doctrinarum perceptione sustulisset, ei gratiam non ingratus referret. Se ab eo non abhorrere, Balthasar respondit, quando a nobis conditio non inhonesta offerretur. Retulit haec nobis doctor Illicinius. Itaque nos, qui doctos et orthodoxae fidei studiosos viros libenter amplecti et ornare solemus, accedente praesertim vinculo, quo Balthasar erat Ecclesiae nostrae adstrictus, ad nos accersiri iussi-

mus, et cum advenisset, deque ipsius obligatione nobis a doctore Illicinio affirmata certius cognovissemus, petenti et Canonicatum et Custodiam in Collegio nostro, et parochiam Olomucensem contulimus; et adhuc a nobis viaticum ad redeundum, et ad res suas afferendas, obtinuit. In Capitulo nostro, accepta beneficiorum possessione, juramentum deposuit. Non videmus igitur, aliquam subesse causam, quamobrem dominatio Vestra Reverendissima vel nobis vel doctori Illicinio succenseat. Novit de Jure Divino et Canonico, et in Concilio Tridentino cautum esse, ut in suis beneficiis omnes resideant, et ad residentiam per censuras ecclesiasticas cogi posse, ut Innocentius III. sanxit. Non potuit ille alii se devincire Ordinario, qui a nostra Ecclesia fuisset in gymnasio alitus; et nunc a nemine sine iniuria detineri potest. Siquidem ille, qui iureiurando et obligationi non satisfecerit suae, intelligit, se in periurium manifestum incursurum, et sub excommunicationis poena compellendum, si nolit ea omnia restituere, quae ad sui eruditionem accepit. Rogamus autem dominationem Vestram Reverendissimam, ut residere illum iuxta suum juramentum non prohibeat, ne in canones committere videatur, ad quorum observationem in nostri consecratione nos omnes obligamur. Affirmant porro Tyrnavienses cives, in annum se eum conduxisse; nobis vero compertum est, mensibus singulis mercedem ei persolvi, cuius causa contra canonum dispositionem non potest, nec debet ab ea se alienare Ecclesia, ubi titulum accepit. Nos aliis in rebus omnibus praesto sumus dominationi Vestrae Reverendissimae semper gratificari; sed hic ipsemet se devinxit et juramento adstrinxit. Deus Optimus Maximus tueatur

dominationem Vestram Reverendissimam incolumem quam diutissime. Datum Olomucii VII. die Julii MDLXXI.

Dominationis Vestrae Reverendissimae
affectuosissimus servitor
Guilhelmus Episcopus Olomucensis mp.

Küvül : Reverendissimo et Illustrissimo Domino, domino Antonio Verantio Archiepiscopo Strigoniensi, Primati Hungariae Electo, et eius Regni ac Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. Domino, amico et tanquam fratri observandissimo.

CI.

Andronicus Tranquillusnak Verancsics Antal.

Ad Tranquillum Andronicum.

1571. jul. 8. Accepi epistolam tuam elegantem sane ac doctam, dignamque et authoris sui titulo, et mihi testimonii tui causa non ingratam, quo volueris gesta mea, meaeque totius vitae ac fortunae cursum, animique etiam mei dotes, si quas habeam Divinitus, stilo tuo ad aeternitatem nato memoriae posterum commendare. Quam accessionem reliquae nominis mei famae, per te additam et accommodatam, tanti equidem facio, mi Tranquille, (si modo in cupiditate laudis metam non excessero) quanti eorum omnium, qui hactenus rerum mearum celebrius meminerunt.

De qua tua erga me voluntate ac iudicio, quo tu,

vir sane prudentissimus, non consueveris perfunctorie, neque vel ad amicitiae gratiam, vel incogitanter, more hominum vulgarium, in quospiam uti; sed in eos dumtaxat quidem certe, quos intus et incute nosti, ac plane etiam perspexisti, dignos esse tuis encomiis, habeo tibi magnas gratias; meamque sic vicissim tuo isti erga me studio operam ac benevolentiam defero, ut ei, quem prae multis amem, quemque ex meo animo nunquam vel toto mundo collabente, ubicumque fueris, convelli patiar. Easque tibi curabo etiam referendas, quod eandem tuam epistolam longe familiarissimam in historicis meis inseram. Et si forte metus ac molestias praesentis belli Turcici sis pertaesus, quo nunc tota Dalmatia oppugnatur ac premitur; hic mecum consiste quaeso, et hac mea fortuna, ut tua, utere. Neque ad pericula et incommoda patriae revertaris. Ubi si ita iucunde vitam agere non poteris, ut in politicis Dalmatiae et Italiae; at saltem carebis praesentis belli periculis, et sustentandae vitae commodis commode potieris. Idque sine negotio et sine cura. Si praeterea apud me maritimis voluptatibus non frueris; campestribus, et hortis meis Posoniensibus oblectare. In quibus et aestate sationibus, et hyeme studiis sine omni tumultuum bellicorum strepitu, securissime vacabis; seniumque, quod iam te propellit in decrepitam, excoles, ut voles, et usque eo, si nolueris ulterius, donec hoc bellum finem aliquem sortietur. Nec sepulcri patrii desiderio avoceris, quum et hic mecum, si humabere in Pannonico solo, non putresces inglorius.

Ubi vero me ad scribendum res Pannonicas mones, hortarisque etiam diligenter; mones tu quidem, atque hortaris et memorem, et volentem, nec cessanti

addis calcar. Sed et ego frustra volo, et tu nequicquam mones, incassumque etiam hortaris. Ea enim me negotia tum publica, tum privata (quod non ignoras) cum hac Archiepiscopali dignitate exceperunt, quae prorsus mihi omnem scribendi facultatem ademerunt; oblitus iam et quietis, et otii, et bonorum authorum lectionis; unde potissimum et scribendi supellex affluit uberior scriptoribus, et animus curis molestioribus minus obnoxius, lucubrat facilius. Secessu itaque et solitudine opus est scribendi.

Quantum autem texendae historiae sufficere possit, qui distrahitur, hinc Ecclesiae moderandae, religionisque defendendae studio, inde finitimi loci, praesidiique eius conservandi provincia oneratus? ne nunc quicquam commemorem de aula, quae sibi magnam mei quotannis partem vendicat, et privatae rei familiaris procurationem attingam, cui fere omnes horas debeo melioris mei temporis; nisi his ipsis omnibus et muneribus deesse, et in redditibus meis iacturam facere velim. Quibus, inprimis si praesentis saeculi consideremus pravitatem, quo virtutes post opes secundum locum habent, omnium dignitatum conditio retinetur, tute scis multo me melius, qui hunc utrumque statum magna expertus es cum laude.

Nam prioribus annis in Republica Regni Poloniae defunctus non postremis honoribus, ususque etiam legationibus amplissimis apud primarios orbis Principes, me tunc praesentis fortunae meae primordia dumtaxat delibante; his ultimis omni prorsus strepitu rerum publicarum honorumque sollicitudine deposita, Syllae Dictatoris, et Diocletiani Imperatoris gentilis nostri imitatus exemplum, qui illecti privatae vitae dulcedine, fascibus cesserant, in pa-

triam secessisti, ut et hac ipsa dulcissima doctis viris solitudine fruereris, et a negotiis civilibus factus liberior, vacares studiis litterariis. Quod genus vitae nisi delegisses, et exemplo meo priorem ursisses statum, qui tibi pulcherrime arriserat; orationes, versus ac dialogos tuos doctos, iucundos et grata posteritate non indignos nunc haud quaquam legeremus.

Ex temet ipso itaque iudices, an ego queam me conferre ad quod hortaris. Verum ne omnino negem tibi vel in parte quod exigis; scito, quod rei cogitationem, curamque non intermitto, et quotidie aliquid in mnimosinis meis annoto, quod in dies assequor, ut augendo operi non desim colligere, et struere incrementa. Nec praeterea mihi desideratur aliud, quam otium et secessus. Quae duo, si quando novis, et vix iam speratis gratiis numinum quorumpiam obtinuero, tot chartas scriptis onerabo, tot hiisdem insumam calamos, quot poterit meum ingenium; nihil interim conatuum quoque omissurus, ut tuo aliorumque amicorum meorum de historia mea desiderio, expectationique, quoad vires mihi suppetent, satisfaciam, vel solo officio, si re nequivero. Vale et in patriam incolumis revertiare. Wywarii 8. Julii 1571.

CII.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Maiestatem Imperatoriam.

1571. jul. 9. Quum inter praesides confinia tenentes magna et concordia et consensus esse debet, plurimumque cavendum est, ne quae inter eosdem rixae contingant atque perdurent; et quia omnino nequit fieri, ut non contingant aliquando : evitandae tamen sunt diuturniores. Cui rei quum ab initio adventus mei ad procurationem finitimae arcis huius diligentissime semper studuerim, et caverim, ne quid iurgiorum inter me et Magnificum dominum Simonem Forgach Supremum harum partium Capitaneum intercederet : fieri tamen nullo pacto potuit, ut evitarem, quod maxime avertebam. Et hoc propter quarundam metarum terrae meae cuiusdam occupationem. De qua quum iam ab aliquot mensibus, ubi litteris, ubi nunciis, cum eius Magnifica dominatione egissem, eandemque petiissem, ne vi ageret sed iure, quum ego essem in usu; postremo aequitati huic loco non dato, falcatores in litigiosam terram immisit, struens sibi eiusdem terrae usum dominii. Cui mature occursurus violentiae, ego etiam misi, qui foenum inde asportarent, quo et ius usus mei lege et consuetudine Regni tutarer ab iniuria, nec eius dominum Magnificum sinerem annum explere in huiusmodi dominio violento. Quo tempore supervenientibus quibusdam suis ex arce Swran pedi-

tibus, concertatum est nonnihil cum meis usque ad vulnera. Ablatum tamen est foenum, et satisfactum meis iuribus. In quo non est aliud consequutum. Quare si quid nocentius de me ad Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem Vestram fuisset perscriptum, dignabitur clementer hoc tantum hac de re admittere. Quod quia fere quotidie apud nos soleat contingere in huiusmodi; donec utrinque in judicium procedatur, non est (uti humillime puto), quod de hac contentione nostra gravius aliquid suspicetur. Quia et juridica sunt, et nemo sua concedit aliis; maxime ea, quae per vim et iniuriam eripiuntur.

Ut autem Maiestas Vestra plura etiam de his intelligat: non solum dominus Capitaneus Forgach, sed et omnes fratres eius coeperunt vexare bona mea, ubi primum me Archiepiscopum factum esse cognoverunt. Et nisi respicerem ad Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem Vestram, caveremque illi a perturbationibus, summoveremque etiam inimicitias ab hoc finitimo loco, qui toti nostrae reipublicae praecipuae tutelae ac saluti sit: quotidie cum omnibus esset mihi contendendum et dimicandum, adeo bonis meis fere omnibus molesti sunt, et exercent me sua licentia. Sed ne de his agam intempestivius, supersedeo nunc a singulis recensendis; quum tamen Maiestas Vestra Sacratissima plane videat, alios in iura privilegiorum meorum, alios in bona mea invadere; alios etiam variis me delectationibus traducere, quasi omnium fortunae atque honoribus detraherem, nec servivissem patriae, quantum fortasse non pauci alii: supplico humillime, ne solitam gratiam suam a me subducat, neque sic pientissimas et sapientissimas aures suas quibuspiam accomodet, ut iustissimis meis

rationibus locum dare non dedignetur. Quum ego nulli studio ac sollicitudini magis intendo, quam ut a me nihil quibusvis in rebus committatur, quo Maiestas Vestra Sacratissima offendi possit, meamque in hac tantae dignitatis ac momenti provincia, quam mihi magis pro benignitate et munificentia sua, quam pro meis meritis demandavit, prudentiam et iudicium desideret. Et Deus Optimus Maximus Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem diutissime sospitet et perpetuo felicitet. Wywarii 9. Julii 1571.

CIII.

Draskovich György zágrábi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Zagrabiensem.

1571. jul. 9. Ultimae litterae Reverendissimae dominationis Vestrae, quae 29. Aprilis datae fuerant, 4. mensis huius mihi sunt allatae. Nec scio, unde sit factum, quod tamdiu pereginatae fuerint, antequam ad me pervenerint. Sed quum is casus plurium aliorum litteris frequenter incidat; minus nos dolere debemus, quod incommodum cum multis communiter habemus. Ubi autem his ipsis litteris agit mihi gratias, easdemque coram quoque acturam sese scribit in adventu Caesareae Maiestatis domini nostri clementissimi, quod duos iuvenes suos Orsyt et Zkoblyt apud me foverim sua gratia; non est opus, ut se hac sollicitudine fatiget: quum mihi et ab ipsis, et a Reverendissima

dominatione Vestra cumulatissimae gratiae et habebuntur et referentur; si, quum in patriam redierint, apparebit non frustra eos sub disciplina mea tam diuturnum tempus exegisse. Hoc autem specimen et hanc laudem utrumque in patriam relaturum minime dubito; quum, ut hic apud me semper probe ambo sese gesserint, ita et his moribus atque virtutibus auctos, ad Reverendissimam dominationem Vestram spero redituros, quibus istic commendatiores erant.

Ac, ut de singulo eorum peculiariter attingam, Orsyth domum est revocatus. Quem ita expedivi, ut et ipse meruit, et ego debui, ut et ipsi Reverendissimae dominationi Vestrae, et eius fratribus satisfiat; facta non vulgari fide, eundem Mathiam futurum optimum virum. In quo praeter alias dotes laudabiles, summam et singularem cognovi bonitatem.

De Zkoblyth idem sentio et polliceor, si modo et incolumem, et superstitem habere poterimus. Quem hactenus, postquam nec thermae Pesthinae, nec ulla pharmacorum remedia, medicorumque consilia et curationes sanare nobis potuerunt, non video aliud iam restare, quod experiendum esset ad reddendum pristinae valetudini, quam natale solum ac coelum, et quaedam alia, quibus a teneris et educati simus et asuevimus. Quod medelae genus apud et nostram, et complures alias nationes, memini me cognovisse. Quarum si adhuc in eo sanando hoc quoque experiri velit, eumque domum remitti significabit; dabo operam, ut instructus omnibus ad iter necessariis, commode et quamprimum in patriam deducatur. Et felicissime valeat. Wywarii 9. Julii 1571.

CIV.

Az esztergami bégnek Verancsics Antal.

Ad Strigoniensem Beghum.

1571. jul. 9. Az k: leweleth meg adak mynekeonk. Az k. bekesegnek megh tartasara walo ynteseth yo newen, es yo kedwel wóttwk. Egyeb gondolathonk synchen mostan, hanem hogy az bekeseg, ky ket felseges chyazar kózóth wagyon, megh tartassek. Az kynek byzonsagara ez wagyon, hogy az my zolgaynk sok ydeoteol fogwa kyn nem woltak. Noha eleg okonk ty teoletek wolt mywelny walamyth. Mert az ty wytezytek Walaztyg nyargaltak, es rabolnak ymyth amoth, mykeppen tegnapys harom Farnady emberynketh fogtanak; az eleot egy drabantonkatys zyntyn keozel yde az warhoz. Nemys most szamlallywk keg. az Twry weszeseth, es egynehan szemel Georneł walo fogasath. Gedew waranakys el weteleth, kyknek nem kelleth wolna lenny, ha byzonnyal, es ygagan bekesegeth meg tartyatok. Mynd azon altal az my wegeynkben myndenwth az zolgalo nepeynk weztegsegbe wadnak. Azert k: lassa, ha mynketh vagy k: ynteny kel az bekesegnek tartasara. Myerth pedygh azon bekesegnek my szerzóy woltonk, bontoy nem akaronk lenny. Mely okaerth kerywkys k:, hogy ne bochyassa yde stowa rabloidath; merth az my wraynkys ygod nem kezdyk az szokath szenwedni. Egyebkeppen my k: yo zomzedy akaronk lennyi;

hogy pedygh ez k: yntese ygaz legyen, kylgye megh nekeonk az Farnady embereketh es az drabantoth, kyth wehesseonk yo newen k:. Kynek yo egessegeth kewannywk. Wywarba Zent Jakab hawanak 9. napyan 1571.

CV.

Unokaöcsesének Faustusnak Verancsics Antal.

Antonius Verantius Fausto nepoti suo salutem.

Quamquam plurimis occupationibus distinear et sumptibus exhauriar; tibi tamen nunquam occupatus, nunquam egenus ero, si inpigre bonarum litterarum studia prosequeris, teque et maioribus nostris dignum praestiteris, et ab exemplis et vestigiis meis non abhorrebis, neque praetermittes ita te omnium virtutum ornamentis excolere, ut in te non desiderem, quod maxime et velim et sperem. Quare mandavi Posoniensi provisori meo, ut tibi mittat taleros quiquaginta, quos curabis exigendos, et ad aestivas vestes, quas a me postulasti, convertendos. Ceterum inter has litteras et versiculos tibi, uti puto, Venetiis missos, quaedam est cartula elegantiore caractere scripta, quae a quo, et quanam data sit ad te causa, videas, et quamprimum me edoceas. Vale. Wyvarij X. Julii 1571. 1571. jul. 10.

Kívül: Egrégio Fausto Verantio nepoti nostro charissimo. Tyrnaviae.

CVI.

Krusich Jánosnak Veranesics Antal.

Ad Joannem Krusych.

1571. jul. 10. Litterae dominationis Vestrae Magnificae hesterno die nobis datae, quibus significavit nobis, Eandem potius defensuram esse subditos nostros, et habituram commendatos, quam quod eosdem aliqua ex parte molestaret; fuerunt nobis gratissimae. Vicissim nos quoque eidem Magnificae dominationi Vestrae offerimus amicitiam nostram, et omnia nostra officia, quibuscunque uti voluerit. Ideo secure poterit semper uti nostra opera in suis commodis, et in iis omnibus, quae ad eius dignitatem pertineant.

Ad nova vero quod attinet, scribunt ex Italia, ligam factam esse quidem, sed nondum ligatam, neque baptisatam. Turcae enim iam trifariam gerunt res: in Cypro, in Aegeo mari, et in Dalmatia; nostra expeditio adhuc est in tractatibus, et in apparatibus. Veneti vires suas maritimas divisim habent; Rex Catholicus nondum suas expedivit, totaque summa rei pendet adhuc; omnesque una rerum facie ostendunt quidem, velle se aliquid conatibus experiri, sed re nihil minus faciunt. Quum interim et piratae Turcici pluribus biremibus grassantur per Hadriaticum mare, praedanturque ipsa etiam Venetae urbis littora, nec vel unico lintre ex hac celebri et potenti urbe iis praedonibus occurritur. Begus autem Strigoniensis fere quotidie hortatur finium horum nostrorum prae-

sides ad servandam pacem, ipse autem non cessat praedones suos in diversas partes emittere, sic ut hac nocte etiam excurrerint ad Barachkam pagum usque, abduxerintque messores aliquot. Quibus et nostri, et Lewenses milites satis mature emissi, eos non sunt assequuti; quod facta praeda noctis conticinio, ante adhuc auroram in sua redierunt. De appulsu Viennam Sacratissimae Imperialis Maiestatis domini nostri clementissimi nihildum quidquid certi accepimus, affuturam tamen propediem. Nec occurit aliud, quod ad Eam scriberem. Valeat Magnifica dominatio Vestra feliciter. Ex Wywar 10. Julii 1571.

CVII.

Telegdy Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Telegdinum.

Ea, quae nos generaliter agimus, vos ad vos trahere non debetis; sic enim prudentiores, quospiam dirigentes, consueverunt generalibus agere. Persuadentes nobis, eadem vos sentire, quae nos sentimus, multa evitamus et praeterimus; vobis partium nostrarum non postremam partem esse commendatam non ignorantes. Quorundam itaque communes aut male adhuc maturos sensus nolite imitari; sed nobiscum in eadem palaestra Ecclesiae nostrae desudantes, enitamini, ut nobis sitis bonus Achates. Bene valete. Wywarii XI. Julii 1571. 1571. jul. 11.

CVIII.

Erdődy Simonnak Verancsics Antal.

Ad Simonem Erdewdy.

1571. jul. 11. Sebastianus Reichenpah, olim secretarius rationista noster, levavit a te nostro nomine quingentos florenos mutuo, et simul cum Michaele Mykwlith Pisetario et officiale nosto Sanctae Crucis, obligaverunt se ad eorum restitutionem suis chyrographis. Quod mutuum quum voluntate nostra non sit factum, nec maior eius pars pervenit ad nostras manus, quam ducentorum florenorum : id indignationis nostrae idem subiit Sebastianus, quod fortasse nunquam recuperabit. Maxime enim huiusmodi improbitatibus offendi consuevimus. Sed is casus utcunque incidit, omnino incidit nobis insciis. Nec id unquam animi habuisse; daturos tamen operam, ne tu in illis iacturam facias, sed eos rehabeas subito, ubi primum transigetur tecum per eundem officialem nostrum Michaelem Mykwlith de his, quae te nobis ex administratione bonorum nostrorum debere cognoverunt. Ut autem huic negotio iam necessarius et debitus modus imponatur; et eidem officiali nostro mandavimus, ut contra te procedat, et te hortamur, ne desis ita te nobiscum gerere, ut nobis satisfacias, quum tibi nec byrsagia, nec ullae aliae extorsiones per nos condonabuntur. Nimis enim licentiose bona et subditos nostros tractare et expilare non es veritus. Ideo accinge te, ut

hoc tecum absolvatur. Quoniam si nos etiam personaliter istuc ascendere oportebit, ascendemus Deo comite, ne tanta colonorum et bonorum nostrorum vexstio inaniter condonetur. Et bene valeas. Wywarii XI. Julii 1571.

CIX.

Mikulich Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem Mykwlyth.

Propter intolerabiles occupationes nostras, quae 1571. jul. 11.
nos modo hic, modo illic, et insumant ubique, ubi nos esse contingat, serius tibi ad litteras tuas interdum respondemus. Quod tibi molestum esse non debet. Ad postremas itaque tuas 19. Junii datas rescripturi, de florenis 500 a Simone Erdewdy mutuo acceptis ac levatis; non sane ex commissione nostra factum est, sed ex temeritate Sebastiani Reichenpah, qui ausus hoc nos afficere facinore, te etiam in sollicitudinem de restituendis coiecit. Quod ab illo nunquam expectassem, ut cui in eum finem non dederam credentiae litteras. Tu tamen non sis turbato animo, quandoquidem non committemus, ut illis veli in toto, vel in parte sis debitor; quum nos satis sufficientes simus ad eam summam persolvendam, si maior, cuius apud eundem Simonem creditores sumus, nobis deficiet. Quapropter ad eum etiam scripsimus, ne tibi sit molestus, atque tandem summam in hiis reputet, quod nobis debet. Tuque illum sine ulla mora

constringas jure, et omnibus modis opportunis, ni nobis de male administratis nostris bonis satisfaciat, accipiasque etiam domum, agrosque, ad eum pertinentes omnes; si, quae debet, pecunia non erit solvendo, aut solvere noluerit. Sic speramus, minus te de 500 florenis sollicitabit.

Laboratores, quandocuuque huc istinc exigentur ad munitiones Wywarianas, eos expedire non negligas. Quicumque autem colonorum recusabunt parere, in modis suis animadvertant. Eorum enim huiusmodi servitia et ipsis, et toti Regno suffragantur. Neque tam de nostris, quam his solliciti esse non omittemus. Tuque in hoc ita promtus (sis) et callidus, ut nullam neque pigritiam, neque frigiditatem admittas, patriae enim et christianitati inservimus.

De decima Zoliensi iam non sis sollicitus. Voluntate Maiestatis Caesareae concessa est, et iam persoluta.

De tuo quoque fratre non sis anxius. Est mihi commendatissimus, egique cum eo de omnibus, quae tu illi velles, nec nos negamus, ipse vero cupit. Piseti gere curam, ut iam es edoctus; neque cures, si quam eius partem assumit nobis pensio. Cures tantummodo, ut ea omnia cognoscas, unde in illo structa sunt damna. Nimirum si sunt vetera, an nova, et cuius sint conditionis, mittasque ad nos primo quoque tempore; ut quum in curia erimus, cum Sua Maiestate agamus, et transigamus. Tu tamen interim vigila et circumspice diligenter, ne alicunde palpum tibi obtrudatur, et in cameram reiicias.

Ut itaque pro tollenda pensione non praetermittemus laborare suo tempore, ita piseto cedere haudquaquam cogitamus.

De carminibus illi bono viro Ragusino, qui nos illis propter tantam nostram et virtutem, et fortunam excellentiamque celebravit, agas gratias. Cuius familia quum in Ragusina nobilitate non sit postrema, in his, in quibus poteris, gratificari non recuses.

De vestitu tuo tumet interim prospicias ex meo tibi, donec de tota tua conventione transigemus, ubi de hoc quoque ascribetur mentio.

Scias demum loco ultimo, in curiam nos omnino ad adventum Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis ascendendum. Ubi opportebit nos uberiores habere sumptus, quorum eam partem, quae nobis istinc suppeditari potest, eam quamprimum cures nobis. Tuquemet eam afferas, antequam recedamus hinc. Expedit enim rebus nostris, quibus istic praees, ut tecum colloquamur. Memor, ut equum nobis adducas, quo in curia uti possimus; hoc est, ut sit et pulcher, et bonus. Vale. Wywarij 11. Julii 1571.

CX.

Forgách Simonnak Verancsics Antal.

Ad Magnificum Dominum Simonem Forgach Supremum Sacrae Caesareae Maiestatis Capitaneum.

Hoc mane cognito, quod Magnificae dominationis 1571. jul. 14.
Vestrae subditi denuo et in eodem terrae nostrae tractu foenum falcarent, in quo proxime falcaverant; miseramus provisorem nostrum cum certis viris prae-

cipuis huius praesidii, non in alium finem, quam ut per eos edoceremur, an id esset verum, beneque perspicerent, num intra metas nostras id incideret bonis nostris violentiae. Interim vero cum ii iam rediissent, afferunt nobis et capitaneo nostro ab Eadem litterae, satis nobis onerosae indignaeque admodum, quibus pro earum merito respondere debuissemus. Erunt tamen apud nos in ea consideratione, qua maxime honori, dignitati, tutelaeque nostrae consulere solemus, postquam tantopere et minetur nobis Sacratissimae Imperialis Maiestati iuribus, et plane invadit in Ecclesiae nostrae bona. Quod certe ab Eadem non promerueramus. Sed utcunque instituit nos commovere, hosque vero fines perturbare, privatorum commodorum studio, quum publicis sit praefecta; nos exemplum eius non sequemur, sed moderate, praemissis praemittendis, reliqua quoque ibi agitabimus, ubi aequitati locus erit, minaeque et iniuriae Magnificae dominationis Vestrae in nos contortae maiore et meliore trutina excutientur, quam iudicio nobis sunt illatae. Quum nos in his nihil aliud quaerimus, quam ius aequitatis, horumque finium quietem et salutem. Bene valeat. 14. Julii 1571.

CXI.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Imperatoriam Maiestatem.

Strigoniensis Beghus Mahmwt nomine quotidianis ferme excursionibus fines hos infestat, et ubique hominum praedas agit. Nec interim cessat omnes nos, qui his finibus praesidemus, litteris fidei suae sollicitare, ut pacem conservemus, vicissimque a singulis reversales exigit. Quales autem ad Comaromiensem dedit, misi earum Sacratissimae Maiestati Vestrae copiam. Quas ad me iidem Comaromienses miserant, petentes a me consilium, quid eidem Mahmwth Begho super hoc deberent respondere; quum ipsis etiam absurdum esse videretur, eum hinc pacem vicinis polliceri ac suadere, inde passim excursionibus et praedis vacare. 1571. jul. 16.

Habita itaque huius rei consideratione idem dedi eis consilium, quo iam ego usus fueram. Nimirum ut responderent, se mandatis Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae satis esse instructos ad hanc ipsam pacem conservandam, summoque curare studio, ne quid vel minimum contra ea committerent, quo Eadem Maiestas Vestra offendi posset. Ceterum sibi haudquaquam esse integrum, cuippiam huius generis litteras dare, sine Eiusdem Vestrae Imperatoriae Maiestatis scitu; contenti interim eis litteris, quibus inter duos Caesares pacem hanc memoratam constat esse confectam; seque illi amicabiliter suadere, ut

ipse quoque in his conquiesceret, eisque sese accomodaret; privatis nihil ageret, nihil moliretur, quibus nulla vis, nullum ius, nulla inesset authoritas. Probarunt consilium; nec tamen scio, an sint eo usi.

Verum quum ego existimarem, commentum hoc non fuisse excogitatum simpliciter, neque directe pacis causa, seduloque inquirerem, cur silente Passa Budensi, Strigoniensis Beghus eius subditus moveret hanc materiam : a nostris tandem subditis, et ab iis captivis, qui emittuntur ad corroganda redemptioni suae subsidia, comperi, ubique iam hoc tempore per hos nostros fines interrogari homines, in quoscunque incidunt, num haberent huiusmodi fidei litteras; eosque omnes dimitti liberos, reddique securos, quicunque habuissent; qui vero non, in captivitatem abduci. Quod inventum quorsum tendat, et quid sibi velit, puto coniecturam non esse difficilem. Eo nimirum non aliud venari Beghum, quam occasionem laudabili munitam praetextu, ut pace etiam stante depraedetur impune, quum impossibile sit, ut quilibet ex populo litteris huiusmodi instructus esse possit. Et quum potest esse, ut hic Beghus cogitet ex hoc peius quippiam aliud, quod in occulto premit, neque nos ita facile quimus assequi : existimavi periculosum esse, si in finibus liceret privatis, sine expresso scitu et voluntate Principis similes fidei litteras ad hostes dare. Propter quod etiam curare humillime volui, ut hoc novum, quam maturrime fieri possit, Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra clementer intelligat. Quam Deus Optimus Maximus quam diutissime sospitet atque felicitet. Wywarii 16. Julii 1571.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae
Catholicae Imperatoriae Maiestatis etc.

CXII.

Poppel Lászlónak Veranesics Antal.

Ad Ladislaum Poppelium.

Quum decimae nostrae Districtus Ceythe et Wyhely praecipue ad arcis nostrae Wywar, adeo hostibus finitimae, et ad eius praesidii conservationem colliguntur: nequaquam eas elocationi facere possumus obnoxias. Magnificam itaque dominationem Vestram rogamus, velit nos habere excusatos, si Eidem hac in re gratificari non possimus. Nec velit etiam arcis Trinchiniensis necessitatem cum Wywarinae necessitate comparare; quasi hiisdem ea subsidiis indigeat, quibus haec indiget Wywarina. In qua milites non parvo numero quotidie pro Regni Hungarici et pro aliquot vicinarum provinciarum salute fundentes sanguinem excubant maximis nostris sumptibus. Trinchiniensis immunis ab his omnibus necessitatibus atque oneribus, in summa securitate et pace degit. Ne igitur alienae quieti et otio multiplicemus commoda, nobis vero nunc etiam laborantibus et aestuantibus, ut his finibus sustentandis sufficere possimus, incommoda cumulemus; ignoscat nobis (petimus), si erga Illam liberaliores esse nequimus. De transactione autem quadam Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis cum Magnifica quondam domina Margaretha Szechy superioribus annis habita, ubi meminit; ea iam dudum praeteriit et expiravit, nobisque Sacratissima Eius Maiestas ita totum Archiepiscopatum 1571. jul. 20.

benigne contulit, ut nihil prorsus detractum ex eo nobis esse voluerit. Nosque memores juramenti nostri, quod Suae Maiestati praestitimus, de non alienandis bonis Ecclesiae nobis concreditae; iterum Eandem Magnificam dominationem Vestram petimus, ne nobis vertat vitio, si Ecclesiae nostrae bona defendimus, eaque a transactionibus perpetuitatum, quae alienationem inducere solent, recuperare nitimur. Alioqui summo studio sumus, ut Magnificae dominationi Vestrae in omnibus aliis, nobis possibilibus, gratificemur, declaremusque certis argumentis, Eiusdem erga nos benevolentiam maximi facere, et primario apud nos habere loco. Valeat optime et feliciter. Wywarij 20. Julii 1571.

CXIII.

Bornemisza Pál erdélyi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Paulum Bornemyzzam Episcopum Transsylvaniensem.

1571. jul. 28. Ad me quoque perlatum est satis tempestive, Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem dominum nostrum clementissimum Viennam die decima mensis huius, incolumem cum omnibus suis, Danubio appulisse, et podagra subito correptam fuisse, vehique sella, quum in publicum prodit. Quod an sit verum, plane nescio; sic tamen scriptum est ad me Posonio. Nondum autem ego quoque quicquam ab eadem litterarum accepi, nec mearum ad eandem dedi; quod

ipsemet, non expectata vocatione, Viennam paro iter, functurus subiectionis meae officio, ne praeveniar.

De felici autem successu suae synodi Reverendissimae dominationi Vestrae plurimum glatulor. Sed vicissim male me habuit, quod sic abrupte nobis, fratribus et amicis suis, necdum quicquam opinantibus de ista sua ultimarum rerum cogitatione (nunciet); cui certe longiorem et precamur et speramus a Deo vitae terminum. Nec dubitamus quoque, quod adhuc supervivet et nobis, et patriae. Quae alioqui, quandocunque vita Eius privabitur, diu sane lugebit, donec alium similem parentem sibi educabit.

Sed quum communi de obitu legi nihil humani affectus, nihil conatus, nihil quoque preces detrahere possunt; laudo equidem testamenti curam, sed non probo consilium de publico tantae dignitatis, tantique apud Regnum meriti, deponendo munere. Quod tunc demum habebit honorificum, quum et vita et eodem munere simul defungetur. Sic se humani fastus habent, sic honores mundi finiri volunt. Nec solent esse homines gloriosi, nisi quum hos ipsos honores cum vita simul deposuerint. Cesset itaque his in scribendo uti argumentis, etiam si non habet alia. Quae quidem, quum et iuvenibus aeque imminent, ac senibus, iudico, rarius nobis esse usurpanda, qui iam senuimus, et propius legis huius finem accedimus, nec id quoque parum, quod restat nobis vitae, tristius exigamus, et quasi celerius accersamus. Quod etiam natura ipsa refugit, evitarique minime, levius nonnihil reddi facile potest; si vixerimus iucundiori animo, et extremum feremus infracti, quod omnes ex aequo manet.

De novis vero rebus ne ego quoque quicquam

habeo. Nisi si aliquid attigero de tardigrada nostra confoederatione, sive (ut vulgo vocant) liga. Quae quum nec vi, nec ratione debita cogitur in vinculum Christianae unitatis, his ipsis criminibus laborantes etiam nunc, propter quae tanto flagello Dei latissime verberamur; quomodo ea sit vel optanda coniunctior, vel speranda validior, ego sane non video. Turca enim iam dudum trifariam bellum mari sedulo gerit. Nos adhuc in tractatibus eiusdem confoederationis sudamus, apparatus vero bellicos ita curamus et adornamus frigide, necdum confoederatorum viribus in massam classis concurrentibus; ut vix credam, non solum nos hoc anno pugnaturos, sed ne coituros quidem. Nam triremibus Venetorum nondum omnibus sub signis existentibus, Hispanicis absentibus, et longiorem de se expectationem nectentibus, Pontificiis vero, ex horum deliberatione motuque pendentibus, et demum cunctis reliquis Orbis Christiani statibus silentibus, ac velut e specula quadam hinc inde prospectantibus, in eventum obsidionis Famagustae in Cyprio, Thinae in Aegeo mari, et Dalmatiae ad Hadriaticum sitae, intentis, domique sedentibus, hoc coniiciunt una mecum multi. Neque nunc certiora habeo. Vestramque Reverendissimam dominationem bene ac feliciter valere cupio. Wywarij. 23. Julii 1571.

CXIV.

Bornemisza Pál erdélyi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Locumtenenentem.

Heri, quum iam alias meas ad Reverendissimam 1571. jul. 26. dominationem Vestram expedivissem, supervenerunt mihi litterae Jaurino Magnifici domini Comitis Ecckii, quibus ait, scriptum sibi fuisse Constantinopoli, classem Turcicam esse, triremium, biremium, variique alterius generis militarium navigiorum, trecentorum sexaginta; Famagustam adhuc esse obsessam, sexagintaque bombardis validissimis summo conatu summaque vi oppugnari, et spem de salute eius admodum omnium esse inbecillem, quod nondum illi succurritur; nostrae classis, nescio, ignaviane, an tarditate concurrendi et deliberandi, rem sero geri; classi quoque Turcicae duos primarios Vezirios esse praefectos, Pertavum cum quodam altero, quem non nominat; duos vero magno cum equitatu, peditatuque in Epyrum missos, ad domandos Albanesios, qui Ceraunios montes sub iugis Macedonicis ad Ionium mare incolunt, et Venetorum sequuntur auspicia. Ii autem populi, qui Dalmatiae ac Bosnae sunt contermini, et praecipue alpium magnitudine asperitateque muniantur; verendum maxime est, ne, si in potestatem eos redegerint, per Bosnam irrumpant in Dalmatiam, quae quum nec munitionibus locorum polleat, nec ea sit opum facultate, ut alendis maiore numero militum ordinibus sufficiat, nihil est aliud expectan-

dum, quam ut vel primi impetus tempore succumbat hostibus. Quo casu interveniente (quem alioqui avertat Dominus) haud dubie mox per Croatiam in Forum Julium invehentur, provincias Noricas vexabunt, et demum qua mari Hadriatico, qua hiis quoque continentis regionibus, Venetae ditioni propinquissimis, ita eosdem astringent et coarctabunt Venetos, ut metus sit de statu illorum actum iri. Sed dominum Deum oremus, ut has coniecturas nostras, quum iam nec sciamus, nec possimus meliora sperare, adeo iram eius contra nos flagitiis nostris irritavimus, faciat eventu pro sua bonitate et reverentia feliciores. Et Reverendissima dominatio Vestra bene valeat. Wywarii 26. Julii 1571.

CXV.

Balassa Jánosnak Verancsics Antal.

Ad dominum Joannem Balassam.

1571. jul 28. Intelleximus, Magnificam dominationem Vestram non eo pretio decimae nostrae bonorum suorum ad arcem Keekkew contentari, de quo provisor noster decimatoribus nostris modum praescripsit, sed loco eius vilius subiicere. Quo non mediocriter gravamur. Eoque etiam difficilius ferimus, quod huiusmodi a tali domino et amico erga nos fiant; cui dum consuluimus totam decimam nostram Newgradiensem uni personae, nunc damni periculum facimus, et quieti in eam mo-

lestiam apud Magnificam dominationem Vestram impegimus, quam et a nobis, et ab aliis avertebamus. Sic iis usu venire solet, qui nimis boni, liberales et humani esse volunt. Verum quum non admodum ea essemus voluntate, ut quempiam decimis nostris oneraremus, habentes nos etiam in hoc finitimo loco maximorum sumptuum causas, ex quo praecipue magna pars reliquiarum Regni protegitur. Et ad id, ut commode sufficere possimus, nisi earundem decimarum nostrarum adminiculo suffulti fuerimus: Regno vel parum admodum, vel omnino nihil pro imminentibus ei periculis, ac necessitatibus inservire poterimus. Magnificam itaque dominationem Vestram obnixe rogamus, velit haec ita perpendere, ut statuat apud se maximum ab iis piaculum committi, qui parvi ducunt, bonis nostris non esse parcendum. Quae fere universa publico Regni commodo insumuntur, aequumque omnino putamus, ut eo pretio memoratae bonorum suorum decimae non gravate contentetur, nec praesentia tempora sic prioribus comparet, ut eorum omnibus conditionibus uti velimus, si commodis et felicitate nequimus. Restrictis enim Regni limitibus, et necessitatibus auctis, rerum etiam sublata est omnis copia. Hiisque minutiis, quae superfuerunt nobis, dum omnes ex aequo vesci contendimus, nec abunde omnibus sufficiant; ut accrevit ex hiis caritas, ita et pretia omnium sunt aucta. Nos autem, quia insani prope sumptus, qui huic debentur arci nostrae, cogunt ad industriam exaugendi honesto ac licito quoppiam foenore nostros reditus, causis et piis, et valde necessariis, quod patriae serviunt; si quid in hoc excedimus, boni consulat. Ceterum si Magnifica dominatio Vestra, et omnes alii, qui con-

ducunt nostras decimas, lucrum ex eis quaerunt, cur nobis, idem beneficio publico curantibus, interdici debeat, non videmus. Et aequitati, commodoque patriae plurimum peccant, qui hoc nobis vitio vertunt. Sed quum id a Magnifica dominatione Vestra, qui semper optime et de patria, et de aequitate sensit, non expectamus; iterum petimus, ne nos commodis nostris aequissimis privare velit, sed illo pretio decimam nostram libenter compenset, de quo iam a provisore nostro abunde intellexit. Nos semper in iis amicis habitura, quos peculiares semper habuit. Et bene valeat. Wywarij 28. Julii 1571.

CXVI.

Andreffy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Andreffy.

1571. jul. 28. De invidorum nostrorum calumniis, quas nunc istic dispergunt in publicum, ubi veniam petis, quod uberius ad nos perscripseris, perinde ac si licentiosius quodpiam in nos deliquisses; tibi propterea non solum non indignamur, sed etiam gratiis nostris dignum te esse dicimus. Idque ut frequentius facias, tibi etiam praecipimus. Quum si huiusmodi a necessariis nostris, quorum te censemus nobis non in postremis esse, non cognoscemus, ab alienis quid nobis pollicebimur? qui etiam id sibi adimi putant, quod coeli nobis contulerunt, ne solam virtutem nostram oppu-

gnare videantur. Cui sane eorum nemo est, qui comparari, sed ne nocere quoque possit. Novimus et maiorum nostrorum sobolem detestandam, et istos ipsos patriae huius nobilissimae aliquando regniperdas indignissimos, qui sese etiam pannosos nominare debeant. Sed de iis non plura modo. Multa postea securius, quum redierimus. Illud duntaxat obiter scito, quod hactenus nulla nos invidia ad sanguinem usque vulneravit, nulla nec vicit, nec prostravit. Exercuit tantummodo, et ampliavit. De quo laudetur Altissimus et Immortalis; ipsi vero rumpantur, qui invidia ardent, nocent nihil; et velint nolint, nos Dei beneficio, Caesaris vero Maximiliani munificentia floremus et triumphamus. Ex iuvenibus autem nostris, si unum amnis Nitrius abstulit, functus est ille fato suo, non culpa nostra. Ceterum quod rabulae et occulti vermes nobis propterea obloquuntur, hoc etiam dandum est invidiae, quam odium quoque semper comitatur. Maiorem tamen illi damnationem merentur, quorum canes homines necant. Sed haec tibi soli. Vale. Wywarii 28. Julii 1571.

CXVII.

Telegdy Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Telegdinum.

Diligentissimam commendationem vestram in re 1571. jul. 29.
Alberti Zylwae intelleximus, laudamusque officium, quo amico vestro deesse noluistis. Ideo neque etiam opera ista vestra offendimur, quum nos quoque illi

magnopere compatimur. idque ea nimirum causa, quod ingenio suo vehementiore et sibi obest, et iis quibus interdum servit, molestiorem difficilioremque sese exhibet. Nos autem, qui lenitati bonitatique, ac facilitati praecipue studemus, similes quidem contubernales satis diu, ac magna ferimus patientia; sed ubi semel eos excusserimus, valde cavemus, ne iam veteres poenitudines exantlatas repetamus, et pluries in eundem lapidem impingamus. Reliqua ex hiis coniicite, et ei nos ad omnem benevolentiam, favorem et patrocinium exhibite. Nec id silemus aliis, quam quibus ipse etiam ad nos commendationem vestram perferri voluit. De Magistro Andrea coeco, Assessore Sedis Judiciariae; est quidem nobis etiam curae, ne illum deseramus. Sed quum et aetate, et inbecillitate oculorum pressus sit, totumque fere anni tempus in Judiciis Octavalibus sive publicis cogitur exigere, et tunc maxime, quum nostrae quoque Metropolitanae Sedis Judicia interdum ferveant; non videmus, quam commode, quamque etiam sufficienter et agiliter utrobique satisfacere poterit. Quum ad haec illud quoque per hos dies adegit nos in silentium de re eius, quod in postulatione salarii excesserat limitem mediocritatis. Sed haec utcumque acciderunt, transeant; vos rem omnem accuratius expedite, et videte, si ad servitium Sedis nostrae assumendus erit, quamque eidem commodus esse poterit, si bifariam locabit operam. Cui aliqui non sumus defuturi nostris subsidiis, etiamsi nobis non inserviet. Hisque omnibus exploratis atque intellectis, nobis perscribatis. Et bene valete. Wywarii 29. Julii 1571.

CXVIII.

Thurzó Eleknek Verancsics Antal.

Ad Alexium Tursonem.

Quum modus decimandi iam dudum publicis 1571. jul. 30. etiam constitutionibus in Hungaria decretus sit, ne nunc de Divina ordinatione loquar, quae est longe antiquior, quam sint haec nostra tempora, nec discrepat a recepta Regni consuetudine; nescimus, unde tu novum comminisci volueris. Qui quum sit et publicae constitutioni contrarius, nec Divinae ordinationi, aequitati respondet, et nobis detrimentum affe· rat, non sine gravi nostra iniuria: peto te, ne illo uti velis. Reique huius rationem quam uberius ex litteris cognosces mei provisoris, nos in ea declaranda non erimus prolixiores. Te tantummodo, ut amicum peto, ne a memorata aequitate, a vetereque Regni consuetudine recedas. Utcunque mei rationem habueris, et de mea apud te statueris amicitia; spero tamen, quod etiam meliore loco apud te dignabere, si memineris nostri officii. Quo quidem erga te sine omni necessitate mea, et superiore, et hoc praesente anno fuimus non illiberales. Igitur ne mihi quodpiam inexpectatum abs te amico vetere in decimis meis novitate simili damnum per ministros tuos inferri patiare, te etiam atque etiam petimus. Quo tibi alias etiam, quantum per finitimi loci huius mei necessitatem potero, gratificari non praetermittam. Vale. Wyvarii 30. Juli 1571.

CXIX.

A magyar királyi kamarának Verancsics Antal.

Ad Cameram Hungaricam.

1571. jul. 31. Peredienses operas ac labores suos nullos omnino arci huic impenderunt nostro tempore. Sed ne reliqui quoque vel Praepositurae Turociensis, vel aliorum vicinorum nostrorum coloni; sed soli Archiepiscopatus coloni. Male itaque egerunt, quod huiusmodi non vera querimonia attigerunt Dominationum Vestrarum aures, et nos iniuria perstrinxerunt non commerita. Quamquam autem ex publicis constitutionibus coloni Praepositurae Turociensis tenerentur operis suis munitiones arcis huius iuvare; tamen adhuc nec ipsi, nec ulli alii gravati sunt hoc onere. Atque utinam vicini nostri non raperent nostros, neque abuterentur indignissime eorum laboribus; certe non admodum pro his principiis reparationum Wywariensium vexaremus alienos. Et hace ad hesternas suas, easdem rogando, ut nobis credant. Et bene valeant. Wywarij ultima Julii 1571.

CXX.

Az érsekujvvári őrséghez Forgách Simon királyi főkapitány.

Simon Forgach Supremus Sacratissimae Maiestatis Capitaneus, ad Wywarienses milites.

Tametsi annis quoque superioribus, quum me domini Commissarii Sacratissimae Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, in hoc officium collocaverunt, per eosdem a Sua Maiestate vobis sufficienter vobis commissum est, ut me tanquam Supremum Capitaneum audiretis, et in omnibus, quae negotium ac servitium Suae Maiestatis et Regni concernunt, mandatis meis obtemperare et obedire deberetis; facere tamen hactenus, quemadmodum probos, et fideles servitores decet, non recusastis. Quum autem superioribus diebus ex instigatione quorundam hominum inter vos et Swranienses mota et suscitata fuit quaedam controversia, quam alienatio quoque vestra tam a me, quam etiam a servitoribus Maiestatis Suae subsequuta est. Unde considerans ego, quod si opera et auxilio vestro quoppiam in negotio seu necessitate Regni, ac Suae Maiestatis opus esset mihi, tunc maxime illud praestare mihi recusaretis, prohibentibus illis, qui huic ipsi controversiae fundamentum et causas dederunt : coactus itaque (fui) Sacratissimam Caesaream Maiestatem requirere, et Eam hac de re informare, ut de his edocta, tempestive ad summovenda pericula, quae possent incidere, provi- 1571. aug. 23.

deret. Quapropter clemens etiam mandatum suum dignata est ad vos dare, ut hanc ex eo voluntatem eius cognosceretis. Ego vero, uti Supremus Maiestatis Suae Capitaneus, moneo vos diligenter, ut sic vos in his geratis, ut mandatum Maiestatis Eius ostendit. Quumque necesitas postulabit, una mecum sitis, quo facilius et commodius Divino auxilio, tam patriae, quam Sacratissimae Suae Maiestati inservire possimus. Quum Maiestas etiam sua Caesarea ea conditione Archiepiscopatum contulit Archiepiscopo, ut praesidium Wywariense in omnibus Supremo suo Capitaneo subsit, et eum audiat. Responsum a vobis expecto; curetisque, ut voluntatem vestram cito intelligam, sciamque Caesaream Maiestatem Suam informare et cognoscere, quantum de vobis possim confidere, et quantum non. Bene valete. Ex Swran 23. Augusti 1571.

CXXI.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem.

1571. aug. 23. Camera Hungarica summo suo conatu, clementi vero Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae nomine instat, ut Capitulum meum Strigoniense cedat Abbatiae Zeplakiensi, sitque contentum certa pensione annuali. Quae Abbatia quum sit applicata Seminario eius Ecclesiae amplissimo Sacrae Imperatoriae

Maiestatis Vestrae privilegio, nec pollet adeo opimis redditibus, ut necessitatibus Maiestatis Vestrae possit afferre aliquid commodi; minusque etiam videtur ex eius esse dignitate, ut non solum de parvis, sed ne etiam de maximis causis abroget privilegia sua quibuscunque data, et maxime Ecclesiis : Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae una cum eodem Capitulo meo supplico, dignetur clementer et Abbatiam ipsam, et privilegium super ea eidem Capitulo collatum in eo statu permitti relinquique mandare, in quo Eiusdem gratia liberalitateque permansit et relicta fuit hactenus. Nam quum privilegia donationum Principum perpetuitatis proprietate potissimum gaudent et nituntur; ita illa praecipue, quae religionis Ecclesiarumque conservationi addicuntur et dedicantur, humillime censerem, salva et inviolata perpetuo esse debere.

Haec autem Abbatia, quum Sanctissimo et maxime necessario operi applicata sit, nempe Seminario, quod Ecclesiae illi Catholicos ministros educat, de quorum penuria latissime per totum Regnum patent querimonie : iterum Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrue humilime supplico : dignetur clementer eidem Seminario pietate sua consulere, ne corruat. Cui quum id, quod ego, et Capitulum confert, non sufficiat; ceterique collegiata obtinentes beneficia tenuissime suppeditant : non stabit haud dubie, si hac Abbatia spoliabitur.

Ne autem hoc accidat suggestione minus recte sentientium de dedicatis rebus Deo : misereatur clementer eius; et id Suae benignissimae gratiae, quae perinde, ac ex nova donatione nascetur, illi, pro pientissimo suo instituto, conferre non dedignetur.

Collatura hanc munificentiam ipsi Altissimo; si, quod ipsi Ecclesiae honori, commodo, conservationique donavit benigne semel, salvum firmumque perpetuo esse decernet et mandabit. Quam Deus Optimus Maximus quam diutissime sospitet atque felicitet. Posonii 23. Augusti 1571.

CXXII.

Dudics Endrének Verancsics Antal.

Ad Andream Dudicium.

1571. sept. 3. Tam profundi ac diuturni mei silentii, de quo Magnifica dominatio Vestra expostulat, non leves fuere causae. Neque in hoc periclitata est benevolentia, quae nos antea coniunctos habuit, et nunc quoque habet. Sed id, quo non solum Catholicae Ecclesiae, ac Sacro nostro ordini multum detraxit, verum etiam sibi ipsi, ac suo nomini plurimum obfuit, quod iam amplissimum esse coeperat. Cavebam enim a reprehensione maiorum: ne, si solito more necessitudinem nostram coluissem, fuissem iudicatus, quod aut probassem, quod fecerat, aut etiam fuissem tanti casus et excessus sui conscius. Quamquam privatim etiam aegerrime ferebam, quod Sacerdotio et Episcopali dignitati coniugium praetulerat, non suo tempore, sed alieno. Qua in re contemptus quoque intervenerat Sacri muneris, quod ante amplexa fuerat, quam etiam cogitaverat de cura coniugii. Atque haec quum

omnium ora uno consensu improbabant, ne egoque laudare potui, qui nihil unquam magis odio habui, quam religionis Catholicae vel contemptores vel offensores. Quum spreta et prostrata in Christianitate religionis reverentia, quid est quod ei restet ad excidium universi status eius? Quemadmodum vel hac praesenti tempestate perspicue cernimus, qua tot Dei flagellis non opprimimur solum, sed etiam conficimur; ignari etiam rationum, quibus hosti occurramus, nec virorum ducumque praesidio instructi, qui periti forent in Turcas bellum gerere. Quibus defectibus non alia causa laboramus, quam quod verae Sanctaeque religioni Catholicae, Romanaeque Ecclesiae terga verterimus. Ne itaque vel mihi, vel aliis etiam veteribus amicis tuis indigneris, si qui ex nobis non a te, sed a re tua facti nonnihil alieni, minus tibi videantur in officio veteri satisfacere. Quo animo quum et ego nonnihil fuerim abs te alienior, scribere etiam desieram. Semper interim cogitans, quod tua etiam dominatio pro sua prudentia, qua non obscure pollet, bene ista perpenderit, meque habuerit excusatum, quum itidem ipsa quoque sic se gessiset erga alios, si statu suo feliciter consistente, hunc in modum quipiam ex amicis suis concidissent. Ego vero etsi nunc etiam haberem, quo deberem diutius perstare cum dominatione Vestra in silentio; quum tamen assequor aliquid de suo alio et iam transacto animo, meliore nunc eam coepisse duci; quo laetatus sum non mediocriter, has Ei scribere volui, ut et ea sciret, quae de mea erga se voluntate optabat, et illam hortarer, ut si quo Divino spiritu tacta sit, quem Illi a Deo Optimo Maximo etiam vehementer exoro, eum in se non pateretur extingui, sed identidem sibi conciliet,

et familiarem faciat. Quo sic demum, et a casu isto sublevetur, et cum Petro, Paulo, Magdalena, et cum pluribus aliis, qui ex peccatoribus facti sunt sanctissimi, et amici Dei, in viam redeat. Et bene valeat. Viennae 3. Septembris 1571.

CXXIII.

Ghyczy Györgynek Verancsics Antal.

Ad Georgium Gyczy.

1571. sept. 4. Cum dominis Forgach nihil innovetis rerum, donec aliud a nobis habebitis; militum vero partes, quotiescunque salus et defensio publica exegerit, domino Capitaneo non negentur. Non etiam illi concedantur ad hostes lacessendos; prohibet enim Maiestas Sua pacem perturbari. Similiter si ad res suas privatas evocabit aliquando eos, careat illis; nobis enim et dati et iurati sunt. Alioqui si maiorem honoris, existimationisque nostrae habebit rationem, neque contra nos tumultuabitur cum fratribus suis, nihil erit nobis in facultatibus nostris, quod cum illis non communicabimus. Memineritis tamen, ut quotiescunque partem aliquam emittetis ad ipsum dominum Capitaneum, ne toto milite arcem spolietis; solent enim astuti hostes variis dolis rebus suis consulere. Providendum itaque vobis semper est, ne quum hostes alio quoppiam loco persequemini, ad vos cursum impetumque convertant. Quo tempore, si forte effudis-

setis totum praesidium, quibusnam viribus niteremini, non videmus. Nisi ut magnopere periclitari cogeremini, totius Regni magno atque extremo periculo. Igitur circumspicite omnia sedulo, quum emittantur milites. Vale. Viennae 4. Septembris 1571.

CXXIV.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Catholica Imperatoria ac Regia Maiestas,
Domine, domine mihi semper clementissime!

Superioribus diebus Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra per benignas litteras suas requisivit a me clementer duo: Primum, ut partem decimae meae Districtus Cheyte et Wyhely velim obedienter Magnifico domino Ladislao Poppel ad Trinchinium elocare; deinde ut duas possessiones meas Welkyne et Pyspeky ad oppidum Archiepiscopale Rosnobanya in Comitatu Gewmeoriensi pertinentes Sacratissimae Maiestati Vestrae per haec turbulenta tempora ob importantes causas obsequenter remittere velim; idque conditionaliter, nimirum ut successu temporis, quo illae partes liberatae fuerint praesentis belli tumultibus, iterum sine ulla difficultate et gravamine solutionis alicuius restituantur Ecclesiae Strigoniensi. 1571. sept. 6.

Quod itaque attinet ad decimam Districtus Cheythe et Wyhely, ea tota, quum sit, Clementissime Imperator, praecipua et maxima omnium aliarum totius

Archiepiscopatus, acceditque cum suis lucris ad utilitatem quinque prope millium florenorum, quia praecipue salaria tritici ac vini militibus persolvuntur: valde damnosum esset Wywario, si eius pars dimidia quingentis duntaxat .florenis elocaretur. Ut tamen Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae benignae voluntati per me humillime pareatur, cuius sunt etiam alia mea omnia, assentior; et ita fiat, ut benigne Maiestas Vestra vult ac mandat. Supplico tantummodo, ut dignetur clementer mihi significare, undenam satisfactionem eius expectare debeam.

Ad duas vero possessiones quod attinet; eas quoque Maiestati Vestrae Sacratissimae obsequenter concedo. Sed quoniam haedem possessiones duae aeque minus erunt Camerae Maiestatis Vestrae utiles, ut reliquae duae mihi remanentes, Chwchon et Nadabolya, cum oppido Rosnobanya sic ab invicem distractae: iudicarem, eidem Sacratissimae Maiestatis Vestrae conducibilius fore, si haec ipsa bona mea, Rosnobanya cum memoratis quattuor possessionibus, Welkynye, Pyspeky, Chwchon et Nadabolya, simul cum decimis, ac pactatis meis omnibus Comitatuum Gewmeoriensis et Tornensis, quae iam a biennio mihi non persolvuntur, Sacratissima Maiestas Vestra in sese superioribus conditionibus reciperet; ne alienentur ab Ecclesia, mihique pro his omnibus clementer condonaret et relaxaret pensionem piseti Cremniciensis. Quandoque et ego levarer gravissimo onere, cui difficillime inter tot alios sumptus satisfacio; et eorum bonorum decimarumque utilitas utilitatem pensionis non mediocri excedat commodo. Ad quod illud quoque accederet non incommode, quod et Camera solutione huiusmodi decimarum liberaretur, et ego

minore cura in eadem solutione exigenda aestuarem; iique milites, in quos eorundem bonorum decimarumque proventus dilargirentur, uberius quam paratis pecuniis, quarum facultas non est semper in promptu, commodarentur. Cui petitioni meae humillimae ut Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra clementer dignetur annuere, etiam atque etiam demisse supplico, et gratiosum responsum expecto. Viennae 6. Septembris 1571.

Eiusdem Sacratissimae Imperatoriae
ac Regiae Maiestatis Vestrae.

CXXV.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Caesaream.

In his scriptis meis exhibeo humillime Sacrae Imperatoriae Maiestati Vestrae tria negotia : duo peculiariter mea, tertium vero, quod mihi commune est cum Capitulo meo. Ex duobus primis clementer omnia intelliget, quae proxime inter me et Magnificum dominum Simonem Forgach Supremum Capitaneum ratione quarundam metarum inciderunt. Ex tertio vero rem de Abbatia Zeplak, amplissimo privilegio Sacratissimae Maiestatis Vestrae Seminario Ecclesiae meae Strigoniensi clementer iure perennali ac irrevocabili applicatae perspiciet. 1571. sept. 6.

Supplico itaque humillime, ut his exacte omni-

bus cognitis, quae idem dominus Capitaneus Forgach sine omni legitima atque evidenti causa contra me movit et molitus sit, dignetur ad meam etiam quum aequitatem, tum ad innocentiam quoque benigne respicere, atque illi mandato suo praecipere: ut primum, si quid iuris in aliquibus bonis meis sibi praetendit, non vi, sed jure agat; deinde in jurisdictionem meam sese non ingerat; domui meae, ac domesticis et subditis meis non imperet, neque in eos ius sibi usurpet; terminis muneris sui sit contentus; milites ductui suo concreditos ibi teneat, ubi sunt necessarii. Et ex meis, quum eos Regni ac finium illorum necessitas postulabit, tot ei semper adiungentur, quot requiret. Ea tantummodo ratione et iudicio utatur, ut simul omnes non exigat, ne Wywarium relinquatur sine milite. Ceterum in meos milites et in Capitulum meum non exerceat dominium suo arbitratu; quum etiam Archiepiscopi Strigonienses habeant praerogativas suas. Sed quotiescunque opus erit illi subsidio militari, gerat se humaniter, agnoscatque aliorum etiam nobilitatem et existimationem, communicatoque consilio et necessitate publica cum meo capitaneo, petat ab eodem vel per litteras, vel per nuncios, aut etiam coram, si libuerit, quicquid ei opus fuerit. Et sic mutua intelligentia et uno consensu agant omnia, quae utriusque erunt tum fidei, tum muneris. Neque in alieno tam licenter et cum iniuria praeesse et dominari contendat; quum nemo honorem suum cedit alteri. Et quia hoc ius in Wywarienses milites ambivit etiam Stephanus Dersffy, nec obtinuit ut absurdum: certe nunc etiam indignum esset, si Archiepiscopi Strigonienses cuiuspiam ambitioni demitterentur in hunc modum. Supplico itaque humillime, dignetur

Maiestas Vestra huiusmodi benignissimo suo mandato aequitati, atque honori meo in his omnibus citra moram consulere, et etiam super Abbatia de Zeplak gratiosum et benignum responsum mihi dare; quum aliter illud Seminarium minime stare et conservari poterit. Viennae 6. Septembris 1571.

CXXVI.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Imperatoriam Maiestatem.

Edocturus Sacratissimam Maiestatem Vestram 1571. sept. 7.
humillime de tota controversia, quae mihi proximis diebus incidit cum Magnifico domino Simone Forgach Supremo Cisdanubianarum Partium Capitaneo, illud imprimis dicendum incumbit: esse mihi duas possessiones in vicinia propinquissima arcis Wywar, Thardosked et Nyarhyd, quae sunt commetaneae cum territorio arcis Swran. In quarum confinio fossa quaedam ducta est paulo longior, habeturque pro metis, quae sunt potissimum arci Swran et possessioni meae Nyarhyd; iuxta quam fossam versus hanc ipsam possessionem meam Nyarhyd est quaedam terrae particula. Cuius causa licet etiam elapsis temporibus fuerit aliqua contentio inter Archiepiscopos et possessores arcis Swran: tamen constat, quod semper Archiepiscopi fuerunt eius possessores, foenumque ibidem eius officiales et subditi falcaverunt. In

quo usu quum et Paulus, et Nicolaus, antecessores mei fuerunt: non subditorum et veteranorum quorundam meorum militum; sed etiam vicinorum, quod in Judicio, si opus fuerit, facillimo probabitur testimonio.

Hanc terrae particulam non ita pridem, quum iam ego primi anni mei in Archiepiscopatu ex ea percepissem emolumenta, Magnificus dominus Simon Forgach aggressus est sibi arrogare. Monitoque eodem Magnifico domino Capitaneo per plures menses tum coram, tum etiam litteris, ne me in bonis meis perturbaret; et si quid in eisdem iuris sibi praetenderet, jure ageret, non vi, neque iniuria, quum essem illi in omnibus pro aequitate responsurus, quaecunque in iuribus meis habuissem, et ex suis cognovissem. Nolens omnino, ut inter nos inimicitiae aliquae orirentur, quiesque et securitas eius confinii turbaretur, essemusque etiam hostibus ludibrio.

Novissime idem dominus Supremus Capitaneus, ductus desiderio videndi arcis Wywariensis incoeptas reparationes, eodem cum Egregio Caspare Pechy venerat. Ubi inter alia collocutus cum provisore meo de controversa terrae particula, communi consensu et voluntate decernunt, ut hinc inde electis octo senioribus rusticis, tam ex eius, quam ex meis bonis, judicio illorum staretur, juramento tamen prius adactis de dicenda veritate, utque interim eadem terra et fructus eius utrique parti permaneant intacti, donec iusta atque integra consequeretur rectificatio.

Sed hac transactione per dominum Capitaneum Forgach non observata, ubi primum digressi fuere ab invicem, et provisor meus recesserat ex Wywar negotiorum Archiepiscopatus causa: Magnificus dominus Capitaneus, visa provisoris mei absentia, licet

iam ego essem Wywarii, misit in dictam terram falcatores, et foenum eius defalcari iussit. Neque id ad me perlatum est prius, quam quum iam et foenum defalcatum fuerit, et venturi erant ex Swran vectores, qui aveherent illud. Provisor vero meus, quum eodem fere tempore Wywario, uti iam dixi, discedebat, vidensque ego, quod Magnificus dominus Capitaneus transactioni non stetisset, pactumque eius violasset, et contenderet etiam usum eiusdem terrae meae per vim sibi vindicare; habito cum iis consilio, qui jura Regni non ignorabant, mandavi eidem provisori, ut memoratum foenum contra aequitatem defalcatum, iure usus mei, omni prorsus armorum contentione remota, curet in discessu inde avehere, et sic iuribus meis consulatur. Adimaturque omnis facultas eidem domino Capitaneo, qua postea in Judicio mihi opponere posset, quod eius violentiae non restitissem debito tempore.

Sic provisor meus movens Wywario, judici possessionis Nyarhyd adiuncti sunt pedites circiter 22, et unicus eques, ex potioribus militibus, Stephanus Raacz, eisdemque mandatum, ut cum necessariis curribus ita vadant ad eam terram, ut vectores domini Capitanei antevertant, et inde foenum advehant Wywarium; caventes omnibus modis, ne quam maiorem iurgiorum causam darent.

Die itaque 15. Julii profecti eo judex, vigintiduo pedites, et unicus dumtaxat eques Stephanus Raacz cum curribus necessariis, eisque sine cuiuspiam impedimento oneratis foeno, pacifice redire coeperant. Quumque iam in medium ferme territorii possessionis meae Nyarhyd pervenissent, consequuntur eos ex Swran duo equites Pauli Doczy, subitoque districtis

gladiis praecedentes currus invadunt, et illos ad redeundum cogere incipiunt. Stephanus eques meus eodem equum adigit; dumque honestis atque amicis verbis illos hortatur, ne essent molesti, accurrit et Paulus Doczy cum circiter septem equitibus, demissaque confestim hasta in Stephanum Raacz meum equitem hostili et animo et impetu, quod ceteri quoque fecerant, manus inter utrosque conseritur; supervenientibusque eodem etiam peditibus Swraniensibus circiter 36, fit seria dimicatio. Nec adhuc Stephanus Raacz eques meus gladium strinxerat, dans omnem operam, ut sine armis dirimeretur contentio. Sed Paulo Doczy urgente acrius in pugnam suos, Stephanus quoque eques meus iubet, quos habuerat, pedites conglobari, seque et suos, qua gladiis qua sclopis tueri incipit. Ubi parvo spatio temporis utrinque illatis et acceptis vulneribus, non cessante Stephano meo equite hoc etiam statu rei exhortari Paulum Doczy: „Bene videret, quid ageret; ceterum desineret quoque a furiis, communes dominos inter se non esse hostes capitales, eosque etiam solere et irasci mutuo, et redire in gratiam; nos eorum servitores non decere inter eos ignem igni addere, neque cruenta moliri sive attentare.“ Hiis tandem in hunc modum hucusque actis, Paulus Doczy cum suis omnibus pedem refert, abactoque colonorum meorum possessionis Nyarhyd pecore et iumentis vectorum foeni, abeunt.

Interim autem quum Wywarium rumor contentionis huius pervenisset, inclamareturque per arcem, pedites et colonos meos a Swraniensibus trucidari: nemo ex militibus fuit, qui non diceret, turpe esse Wywariensibus perferre id iniuriae. Legem Regni esse, ut impune vis vi repellatur; idque tam in bono-

rum possessionariorum et aliorum quorumcunque iuribus defendendis, quam etiam in periculis vitae propulsandis. Sic facta cum capitaneo meo, et cum quibusdam ex potioribus militibus deliberatione, ut succurratur iis, qui pro foeno missi fuerant, ne opprimerentur penitus; capitaneus meus circiter cum 40 equitibus proficiscitur eo, nulla alia causa, quam ut succurrat commilitonibus laborantibus, eosdemque periculo subducat. Sed tametsi ipso fere momento iam et Swranienses re bene gesta abscesserant, et Stephanus Raacz eques meus cum paucis peditibus suis Nyarhydiensium pecus recuperaverat; supervenientibus tamen novis ei suppetiis, sumpto ex ira et ex indignatione rei animo, simul omnes insequuti sunt Swranienses, ea sola dumtaxat causa, ut vectorum meorum iumenta quoque recuperarent. Verum quia iam evaserant cum iumentis simul ultra quendam aggerem in Swraniensi territorio ductum, non sunt ulterius progressi; sed ibidem reperto armento Magnifici domini Capitanei, illud abigunt, et revertuntur. Triduo post, restitutis inde iumentis colonorum meorum : hinc quoque armentum domino Capitaneo sine omni defectu remissum, et cessatum est ab hac turba; neque postea in hodiernum usque diem quicquam vel a me vel a meis attentatum, cavendo omni studio, ne quid gravius in eo confinio oriretur.

Tametsi omnes postea ipsi domini Forgach non destiterunt pluribus locis bona mea infestare. Idque sic, quod nisi ego habuissem rationem, pro fidelitate et subieetione mea, Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae et eorum finium; profecto, Clementissime Imperator, decies iam coactus fuissem cum eis ad manus venire, adeo graviter molestare bona

mea pergunt. Quod ipsum etiam obiter, quam paucissimis potero, exponam.

Pluribus locis per Hungariam sitae sunt possessiones quaedam, quae carentes ampliore territorio, sylvis, agrisque necessariis, et promontoriis vinetis aptis, coguntur vicinis esse censuales, ut eiusmodi sylvarum usu, agrorumque et promontoriorum cultura victum sibi acquirant, et sese sustentent. Neque per terrestres dominos eici ex eis possunt iuxta constitutiones publicas ab antiquo sancitas, nisi per aestimationem sumptuum ac laborum, quos in vepretis extirpandis, et in excolendis omnibus aliis pertulissent. Nunc ii domini vicini mei iniuriam damnumque illaturi mihi, colonos meos ex omnibus eorum fundis, in quibus similem culturam, non levibus conditionibus cum avis eorum initis, exercuerunt, aggressi sunt per nullam debitam atque legitimam aestimationem satisfactionemque eiicere, pro incultissimis tum agris tum vinetis omnia excultissima et fructuosissima recipientes. Quam iniuriam, tametsi ego quoque pari facto, et multo etiam cumulatiore, possem illis compensare, quum eorum coloni non pauciora in meis fundis colant: sed supersedi hactenus, ne quid egissem ante tempus eorum exemplo praecipitius. Qui quidem et mecum multo graviora agunt; et colonos meos non secus habent et exagitant, quam si dominum non haberent. Quae suo tempore, si res postulabit, ut ad particularia sit mihi descendendum, non deficiam in probationibus. Verum ne sim prolixior: sic gesta sunt omnia, quae inter me et Magnificum dominum Capitaneum Forgach diebus proximis acciderunt.

Ubi autem, Clementissime Imperator, dominus Capitaneus eo quoque aggravat causam meam, quod

in milites et in ditionem arcis Swran, quae est Vestrae Maiestatis, armatos meos hostiliter immiserim; quasi ego non essem ita fidelis ut ipse, minusque etiam eidem Maiestati Vestrae serviverim quam ipse. Licet ordines militares non duxerim : attamen habeo et ipse, beneficio Dei, mea non contemnenda merita (si bono viro de se dicere concedatur); nec puto, me adhuc vel in re minima fidelitatem meam maculasse; maiores etiam meos tales fuisse, qui mihi non tenebras, sed clarissima et laudatissima nomina, memoriamque omni luce dignam reliquerunt in Regno Hungariae. Non calumnietur itaque me dominus Capitaneus Forgach crimine, in quod non impegi. Sed potius ipsum pudeat, quod tantam tali in loco praefecturam gerens, non jure, sed violenter ius meum, quod in bonis meis habeo, sibi arrogare voluerit, meque lacessiverit rationibus minime dignis. Quem antea pluribus vicibus partim per me ipsum, partim per provisorem meum, et per litteras etiam meas petieram, monueram, rogaveram, ut jure ageret, et privilegiis, si quae haberet, uteretur; quum iam dudum penes Archiepiscopos usus eius terrae permansisset. Sed haec obaudivit bonus dominus, et vi potius, quam aequitate et via juris voluit agere; quemadmodum vel ex his constat, quae praemissa sunt.

Ut autem clarius etiam aliquid addam de militibus. Eotunc, quum haec inciderunt, apud se nullos omnino milites habuerat, praeterquam solum Paulum Doczy; quum ad haec peditibus etiam Lewensibus arcem etiam Swran custodiat, seriatim inde certo numero evocatis. Qua ex re plane apparet, me Sacratissimae Maiestatis Vestrae non oppugnasse milites. Qui certe terras meas nulla vi, nulla iniuria tentarunt;

sed dominus Capitaneus Forgach, qui colonos suos in solo meo foenum praeter omnem aequitatem falcatum miserat. Cui si restiti, violento restiti, et ius meum servavi. Ille itaque accusetur facti huius, qui ei et causam et ansam dedit; non ego, qui defendi mea. Quippe cui si licuit ius usus mei mihi adimere; mihi quoque cur non licuit illud defendere? Idque non peregrinis, sed Regni legibus. Neque aliud inter nos accidit, praeterquam hoc dumtaxat unum, quod hic postremo dixi.

Jam postquam Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae constiterunt et causae et progressus contentionis huius inter me et dominum Capitaneum Forgach exortae; supplico humillime, dignetur clementer sibi persuadere, me nihil aliud in hoc quaesivisse, quam conservationem iurium usus mei, quem habeo in ea terrae particula; alias ita me erga eundem dominum Capitaneum bene affectum esse, ut in uterinum fratrem melius esse non possem. Vestraque Sacratissima Imperatoria Maiestas quocunque modo inter nos transigi clementer mandare dignabitur, ad omnem eiusdem benignam voluntatem accedam; certissimus, quod et honoris mei, et iurium Ecclesiae meae mandabit habere rationem. Tantummodo idem dominus Capitaneus iure requirat, quicquid ad se, vel ad dominos fratres suos, ex his quae sunt inter nos controversa, pertinere arbitrabitur. Respondebo humaniter, nec palmum cuiusvis terrae aut fundi retinebo, quem alienum esse ex autenticis privilegiis legitime cognovero. Expedit tamen plurimum tam Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae, quam reipublicae ac finibus suis, ut eiusmodi dominis capitaneis nonnihil licentia adstringatur, quam quidam ex

eis multo ampliorem sibi usurpant, quam est authoritas attributa. Cetera privatim super his, si clementer mandaverit; quum ratio litterarum plura non admittat.

Ubi vero Maiestas Vestra clementer imperat, ut eidem Magnifico domino Supremo Capitaneo, et a me et ab Wywariensibus meis militibus, mos geratur in omnibus, quaecunque salus et tutela publica, emergensque Sacratissimae Maiestatis Vestrae necessitas postulabit: id ego, clementissime Imperator, iam dudum optime novi. Mihique benigne credat, quod hactenus huic Eius authoritati nunquam parere vel ego, vel mei milites recusarunt, quotiescunque iusta causa Maiestatis Vestrae et Regni sui postulavit, nec in posterum unquam recusabimus. In hac enim parte aequum et iustum est, ut nos omnes alii, peculiaria loca finium tenentes, praesidi supremo pareamus Sed hoc in his tantummodo, quae ad publicam defensionem spectant; non ad privata eius commoda. In quo idem dominus Capitaneus quoque excedit aliquanto, dum vult, ut et capitaneus meus et milites mei vagos et latrocinia exercentes homines illi insectentur, et ad eum deducant vel mittant puniendos. Hoc ut communi omnium Comitum Regni Hungariae libertati jurisdictionique maxime praeiudicat, et est iniurium : ita certe et capitaneus et milites mei magna se infamia fatentur attingi, dum hoc ab eis exigat. Quo si ii offendantur, qui mihi subsunt; quam leve mihi fieri debeat, quod me et meos sibi in servitutem redigat, Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra clementer consideret. Quum nuper etiam discedens hinc, dixerit cuidam ex meis, quod iam deinceps ipse etiam dominii Wywariensis particeps erit. Gravis est is mihi pugio; speroque,

quod me vivo Magnifica eius dominatio hoc optato non potietur, quod alii etiam ante eum venati sunt, sed non assequuti. Utcunque tamen agit; pergat, et effundat ipse quaecunque libet. Ego nusquam attendens alio, quam ad solam Vestram Maiestatem, in Eius etiam gratia semper conquiescam, quoad vivam; daboque sedulo operam, ut publicae saluti et mandatis Vestrae Maiestatis nunquam desim. Lucra avaris sinam, ipse benemereor de patria.

De divisione autem Wywariensis praesidii, et de dimidia eius parte provisori meo collata, ut sit instructior viribus ad oppugnandum dominum Supremum Capitaneum, deque etiam abrogato Vicecapitaneatu Joanni Baichy militi veterano (quem adhuc nec a me, nec ab antecessore meo habuit), et Benedicto Pograny dato, homini iuveni: non est, clementissime Imperator, cur velim orationem longam texere. Sed iuro per Omnipotentem Deum et per Maiestatis Vestrae gratiam, qua nihil post Dei beneficia habeo charius, neque pretiosius: quod hoc utrumque non solum non feci, sed ne cogitavi quidem unquam. Et si forte vel fecissem, vel facere cogitassem: haud dubie supra omnes insanos desipuissem, et errassem toto coelo ac ipsa terra, fuissemque indignus omni amplitudine et omnibus honoribus, ad quos me Maiestas Vestra tanto cum splendore evexit, et apud se illustravit. Neque de hoc ero prolixior, ut de calumnia absurdissima. Peto supplex tantummodo, ut horum mandet clementer haberi inquisitionem: et si ita, ut delatus sum, constiterit, agat de me, ut de homine abiectissimo; si vero cognoverit, errasse in referenda veritate delatores meos, statuat pro Caesarea ac Regia Maiestate et magnitudine sua, ut ipsi luant

meritas poenas, et sint sibi similibus exemplo, ne huiusmodi hominum prodigia apud tantum Imperatorem proborum virorum innocentiae, integritatique et famae studeant detrahere. Non enim ego, Clementissime Imperator, exactam aetatem hac egi inconstantia, hac inprudentia, ut in senectute, qua et gravior et prudentior esse debeam, simili me dehonestarem levitate, mihique ipsi adeo crederem, ut tantum Regni sui confinium non arbitratu Sacratissimae Maiestatis Vestrae, sed meo peculiari iudicio putarem mihi esse gubernandum.

Facessat itaque, Clementissime Imperator, malevolorum meorum malignitas. Nec illis fides habeatur; quoniam non improbitate mea, a qua certe hactenus semper et cavi et abfui, sed integritate et non contemnentibus (így) partibus, quae in bonis viris esse debent, offenduntur, et mihi gratiam Sacratissimae Vestrae Maiestatis invident. Quod ingenium in iis praecipue inesse consuevit, quos aliena virtus honoresque perturbant.

Restat iam dicendum de meo capitaneo, de Joanne Baichy, de provisore, et de Benedicto Pograny. Inter quos, quod attinet ad capitaneum: vir est sane et bonus et militaris, et ita vigilans atque in militari professione industrius, ut non immerito iam diu et antecessoris mei, et Maiestatis Vestrae tempore praefecturam arcis eius gesserit. Ego quoque ductus censura Sacratissimae Maiestatis Vestrae, qua illum post mortem antecessoris mei praefecit Wywario, ita eundem et complexus sum, et in eadem retinui praefectura, ut nunc quoque alium eius loco non quaeram mihi, dummodo ipse mecum manere non recuset. Quantum autem existimationem et authoritatem eius

laedere noluerim; vel ex hiis Maiestas Vestra clementer perpendat, quum ipsum toti rei militari in eadem arce mea Wywar praefecerim. Quod brevi etiam ab ipsomet Sacratissima Maiestas Vestra coram intelliget; optat enim personaliter ad Eam venire.

Joannes autem Baychy queri de me non potest, quem in locum primae conditionis, et in officium primae utilitatis promovi. Nihil etiam in aliis rebus denegavi illi, quascunque a me postulavit, habitus quoque semper in primariorum ordine et honore; nunquam vel adhuc semel cogitavi, ut eum deprimerem, aut moverem loco suo. De quo alioqui plura loquar coram, si opus fuerit.

De provisore quoque bonum est, ut Maiestas Vestra uberius intelligat; quem cite coram Eandem (így) statuam. Is enim est, qui et Sacratissimae Imperatoriae Maiestati Vestrae notus est, et (quem) ego rebus Archiepiscopatus mei cognovi esse admodum utilem, sufficientemque tanto muneri, propter etiam juris peritiam. Quippe qui prorsus nihil agit in officio suo, quod improbari possit. Nisi si propterea, quod colonos meos opprimi, in servitutem redigi, et Ecclesiae meae bona intercipi ac vastari non permittit; cavetque omni studio atque industria, ne mihi alicunde damna inferantur, et iniuriae irrogentur. Iique maxime his eius actionibus offenduntur, qui a simili licentia inhibentur; vellentque, ut tales mihi rerum mearum et curatores et praefecti essent, qui nihili forent, et cum illis consentirent, partirenturque ex aequo proventuum meorum spolia. Multi enim sunt hoc tempore, qui Ecclesiae insidiantur. Non dimidiabunt tamen dies suos. Verum ego, quoniam non sum ea animi hebetudine, ut haec non perspiciam, velimque ad alie-

num stomachum ministros mihi cooptare atque asciscere : non est, Clementissime Imperator, cur ex his perturbari debeat, aut Wywario etiam quippiam metuere. Quod utinam ita sese antea habuisset, ut nunc habet; procul dubio minus et Maiestas Vestra reparatione eius sollicitaretur, et ego anxiarer. Ut quod in manus meas prope deplume et collapsum venit; talesque etiam discordias in eo inveni, quibus nisi ego prospexissem iudicio atque industria non deprimenda, serio illi metuendum erat.

Absint itaque a me, Clementissime Imperator, errores ii, qui certe absunt; ut Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae Supremos Capitaneos non agnoscam; ut in arce tam finitima tam exile praesidium in partes dividam; ut pluribus praesidibus subiiciam; ut veteranos quoque eius milites posthabeam, tyrones illis anteponam; et demum provisores meos, quorum praecipue est bonorum ac proventuum curam gerere, gladiatores faciam, publicam quietem turbem, et in discrimen Regnum adducam. Quae omnia quoniam mihi indignissime et contra omnem veritatem impinguntur : actum erit, Clementissime Imperator, de honore et de dignitate mea; nisi Maiestas Vestra, ut iustissimus Imperator, seriam inquisitionem haberi mandabit, cognitaque rei veritate curabit insuper, ut aut delatorum meorum mendacium, aut mea imprudentia multetur. Ego vero ne defuissem aliis quoque opportunis remediis meae innocentiae et meae aequitati: mox a contentione memorata, convocatis certis personis authenticis, Nitriensis Comitatus Officialibus, et eis ad locum terrae controversae deductis, metisque illis demonstratis, quae sunt non obscurae; curavi quoque, ut idem dominus Capitaneus cum tumultus

huius auctoribus evocaretur in judicium per processum juridicum; quo sic liquidius constaret, nihil me per iniuriam egisse, sed dumtaxat propterea, ut ius usus mei defenderem, et mihi conservarem. Cui studio ac voluntati nunc etiam praecipue intentus, judicium et justiciam postulo.

Quove Maiestas Vestra de hoc toto casu uberius et certius informetur : hic mecum sunt quatuor Wywarienses milites; Paulus Chwsi, Benedictus Pograny, Joannes Gewrewg, et Stephanus Raacz, qui solus cum vectoribus pro foeno missus fuerat, iique omnes fuere in facto. De quibus propterea suggero, ut examinentur, et propius ad cognoscendam veritatem accedatur. Quis autem sit Benedictus Pograny : homo quidem iuvenis, sed quoad militiam non iam tyro, neque ingenio puerili, studio vero et appatatu bellico tali, ut inter omnes alios vix sit tribus inferior. Quem ut ego a puero educavi, ita Sacratissima quoque Maiestas Vestra Sede vacante Archiepiscopali in eodem praesidio clementer collocavit. Nondum tamen a me in eam existimationem evectus est, ut eum ad gerendam Wywariensem praefecturam maturum atque idoneum esse censuerim. Et delatores mei agant, loquantur, conenturque iam quicquid velint; aliter tamen haec omnia non sunt acta, quam ego exposui. Restatque, ut Sacratissimae Maiestati Vestrae humillime supplicem, dignetur id controversiae in examen suum sapientissimum admittere, ut utriusque partis diligenter excussa et cognita aequitate; animadvertat in eam potius, quae movit eius causam, quam quae tueri iura sua coacta fuerit, nihil de iniuria, nihil de hostilitate cogitans. Ego vero, qui huius ipsius controversiae non dedi causam, et passus sum non solum vim, sed

etiam valde turpem criminationem; nihil aliud postulo, quam ut mihi judicium concedatur, et justitia administretur; totumque palam cognoscat Regnum, quod Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra non homini improbo, non amenti, non infideli, neque rerum imperito, tantum tamque illustrem apud se locum dederit, tantamque etiam provinciam administrandam detulerit. Hoc autem secus videri, cognosci, et declarari rite non poterit, nisi jure et justitia mediante, quo delatorum vultus erubescant, mendaces ac dolosae linguae obmutescant, boni vero viri salvetur honor.

Et gratiose exaudiri atque absolvi pro aequitate a calumniis humillime supplico et expecto. Viennae 7. Septembris 1571.

CXXVII.

Andreffy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Andreffy.

Capetias frugum, quas impertitus es domino 1571. sept. 12.
Ebeczkio, probamus. De vino quoque tuo permittimus iudicio; sed moderate. Non enim possumus esse nimis liberales in tam multis erogationibus privatarum necessitatum causa.

Quam tecturam culinae et contiguae illi camerae carpentariis istius urbis civicis urgere et absolvere decrevisti; assentimur et laudamus, ne quid ex improbris paterentur.

Pro carpentariis Sanctae Crucis scribe et tu Miculitio, ut celerius eos mittat. Putamus et obliviosum et negligentem esse, dum magis colonorum miseretur, quam obedit nobis. Curaturi mox et materiam huic stabulo necessariam, ubi liberabor negotio quodam, quod aggressus sum apud Caesaream Maiestatem. Et si ex Sancta Cruce carpentarii non venient, civicis utendum erit. Scis enim per hyemem iam equos nostros non posse carere stabulo.

Fructus alios quoque recepimus copiose et melius curatos, quam priores. Redditum quoque est et allium, et cepae, remisimusque et puttonem suum, et corbes quatuor per eundem subditum nostrum de Pyspeky.

Regesta autem, quae ab Egregio Emerico Saghy petimus, urge, sollicita, eximeque, et quamprimum mitte. Aliter rationes eius nequeunt ad amussim confici.

Mandatum etiam misimus cum his Stephano Tathay, ut doliarios tuos commode alat, et subditis ad illam domum applicatis iubeat, ut dolia, eo quo tu ordinabis, vehere non recusent. Et haec ad binas tuas tibi respondemus. Vale. Viennae 12. Septembris 1571.

CXXVIII.

Baichy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Baychy.

Litteras tuas de quibusdam querimoniis tuis accepimus. Quae querimoniae, quum ex coniectura potius sunt, quam ex certa notitia; non est opus, ut tibi pluribus respondeamus. Quum nos, ubi uniuscuiusque servitoris ac militis nostri statum et conditionem ordinavimus et constituimus, omnibus aliis sollicitudinibus eorum ex parte libenter caremus. Optamusque, ut ipsi quoque quieti sint, neque sese ingerant in nostras alias res; quum non trium, aut quatuor hominum, sed multo plurium curam gerimus. Ut itaque singuli eorum parte sua contenti esse debeant, ita et tua tibi debet esse satis; quum non ignores, quantum in te contulerimus nostrae benevolentiae. 1571. sept. 14.

Unde autem moti sumus ea ad Capitulum nostrum scribere, quae tu visus es in te ipsum recipere; scias quod non aliunde, quam litteris Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis ad nos datis. In quibus sicut nemo fuit nominatus, ita nec nos quemdam nominavimus. Si itaque tu non es eorum author, non est causa, cur in aliquem invehi debeas. Sed utique non acciderunt ista sine suggestione aliquorum; quum tunc etiam fuerunt in foro, quando adhuc nos eramus istic. Sed ad cognitionem nostram non pervenerunt, nisi quum iam eramus Posonii, ex litteris Suae Maie-

statis. Quomodocunque tamen ista sunt acta, vadant. Bene tamen facient, si huiusmodi mendaces linguam suam imposterum compescuerint, neque talia instillent in aurem Principis, quae nunquam nobis etiam in cogitationem venerunt. At tu, ut vir bonus et a nobis non in postremis habitus, agnosce nostram erga te benevolentiam, et consistas quietus in ordine et in conditione nostra, quae Wywarii non est ultima. Quod reliquum est, a nobis expectes omnia et tu et omnes alii. Quoniam honorem et authoritatem nostram nemini dabimus, bonis autem et obedientibus, nobiscum intelligentiam tenentibus, benefici esse non praetermittemus. Et bene valas. Viennae 14. Septembris 1571.

CXXIX.

Nagyszombat város tanácsának Verancsics Antal.

Ad Senatum Tyrnaviensem.

1571. sept. 19. Accepimus, vos post discessum nostrum a vobis, securius ac licentius quibusdam haereticis in civitate vestra commercium concessisse, quam et religio Catholica permittit, et tam Sacratissima Imperatoria Maiestas, quam etiam nos simul de sinceritate vestrae professionis pollicebamur nobis. Quum etiam publice iam ritus haereticos in infantibus baptisandis, in sepeliendis mortuis, in tenendis scholis, et similia plura referant vos admittere; non sine magno dolore et

displicentia nostra, veraeque religionis confusione, et multarum animarum iactura. Quae quoniam hactenus non credidimus, nec ulla ratione id per vos fieri posse arbitremur; inducti sumus zelo Christianae pietatis has praesentes litteras nostras ad vos dare, vosque petere, ut haec verane sint, an secus, nos quamprimum litteris vestris edoceatis; ut animo aequiore simus, si non erunt vera; et mature ad remedia accurramus, si vos quorumpiam temeritas in aliquam similem licentiam, diversum ab Ecclesia Catholica sentiendi, pertraxisset. Scitis enim, quod ad vos venimus, in spiritu lenitatis; nosque ita vobiscum gessimus, ut et patrem et pastorem pium ac bonum decuit, perseverantesque in hoc instituto nostro ab initio, nunc quoque eadem quoad cultum religionis Catholicae omnium de vobis pollicemur nobis. Verum si quo casu ad ea inclinastis, et cuippiam doctrinae peregrinae, haereticorumque fermento adhaesistis (quod utinam absit), sciatis, nos quoque aliam viam ingressuros, et curaturos, ope Divina et Caesareae Maiestatis domini nostri clementissimi, ne in civitate vestra Deo et Ecclesiae eius Catholicae a sectariis illudatur. Neque nunc ad vos prolixius scribimus; sed dumtaxat petimus vos in Domino, nolite pati, ut quipiam in vobis eo adducantur, ut sese ingerant in ecclesiasticas functiones, quae non pertinent ad laicos; neque usque adeo evehantur in licentiam, ut nostra etiam lenitate et bonitate abutantur. Nos enim quemadmodum in Actis habetur Apostolorum, Spiritus Sanctus posuit Episcopos, ut Ecclesiam Dei regamus; non autem illos, qui non missi currunt et usurpant spiritu suo, non Dei, sacramentorum administrationem. Qui quidem nisi prudentum vestri similium auctori-

tate et consiliis desierint a malae et a depravatae mentis vertigine; dabunt haud dubie poenas suo tempore Divinae irac, ut Hieroboam, ut Osias, ut Chore, Datan et Abiron; clade quoque eorum omnes involventur, quicunque talium factioni studuerunt. Non hoc humanum est oraculum, sed Divinum. Cavete itaque, mi fratres, mi filii, mi amici, ab hoc casu, neque privatis sensibus Divinas leges metiamini; sed Ecclesiam Romanam Catholicam et Sanctam audite doctrinam eius amplectamini, traditiones tenete. Et bene valete. Viennae 19. Septembris 1571.

CXXX.

Telegdy Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Telegdinum.

1571. sept. 19. Super negotio Abbatiae, et solus, et cum Reverendissimo domino Vesprimiensi egi summo studio. Nec cesso solito ac necessario conatu, ut salva nobis permaneat. Nondum tum responsum obtinuimus Camerae aliis quoque gravissimis negotiis occupatae; speramus tamen bonum responsum, nisi plus quorundam consilia valuerint, quam Caesareae Maiestatis bona intentio. Faciam alioqui omnia, quae per vires humanas fieri poterint; scribamque subito, quicquid consequitur.

Ad cives istos dedimus litteras, cupimusque per eos informari, quicquid haereticarum novitatum admi-

serint. Et si quid erit, ut edocemur; videbitis, quod non semper lenitati studebimus, erumpemusque, quemadmodum delicta quorumdam postulabunt. A nostris tantummodo non dentur mala exempla. Ceterum si doctrina nostra, vitaeque sanctae exempla mundo non defuerint, Principumque authoritas nobis aderit, frustra nos vim ingeremus. His itaque insistamus, neque ii huius rei inculpentur, qui non suo studio, sed Regni necessitate, et voluntate Principis colimus aulam. De haereticorum commentis etiam laetamur; scimus tamen unde haec tela veniunt. Sed et haeretici, et ii, qui ista movent, fallentur, neque ut cupiunt, triumphabunt. Valete. Viennae 19. Septembris 1571.

CXXXI.

A magyar királyi kamarának Verancsics Antal.

Ad Cameram Hungaricam.

Ego Sacratissimae Imperatoriae Maiestati domino nostro clementissimo obedientissimus sum, et fui, et ero semper, quoad vivam. Sed dominationes Vestrae multa mecum agunt, quae sunt et me, et Dominationibus Vestris indigna, prorsusque etiam a clementi Suae Caesareae Maiestatis voluntate aliena. Jam biennales proventus decimarum mearum Gewmeoriensis Comitatus perceperunt, totque me promissis tenuerunt de reddendis earum pretiis, ut iam despe- 1571. sept. 22.

rem, unquam me ea habiturum. Quoniam autem ea conditio, quam ego proponebam de recipiendis decimis Gewmeoriensibus et Thornensibus, ac oppido Rosnobanya, cum pertinentiis quatuor villarum suarum, ut mihi remitteretur pensio, quae prorsus omnem rem meam pervertit, et in tanto sacerdotio nullam facit, non est admissa; hae saltem decimae tales, quales, et tantae quantae sunt, libere mihi permittantur, ut bonorum meorum geram ipsemet curam, ne cum Dominationibus Vestris totis diebus earum causa contendam, neve tot Maiestatis Suae mandata fatigem. Quae tametsi omnia veniunt seria et perspicua, nimirum ut accepta a me compensentur; nihil tamen mihi afferunt, quam verba, dilationes, et promissa nullo cum effectu.

De dimidia itaque parte decimae Districtus Cheythe et Wyhel; obligata fuit laicis contra omnem usum Juris Ecclesiastici. Quum vero eadem eius pars dimidia excedat redditum trium millium florenorum Hungaricalium, et fuit semper praecipuo arci Wywariensi subsidio, num pro quingentis abiici, et Wywarium ea spoliari debeat, Dominationes Vestrae, quae potissimum Regni salutis, et conservationis curam gerunt, videant et expendant.

Ne tamen omnino refrager Sacrae Imperatoriae Maiestatis voluntati, Dominationes Vestrae, quarum praecipue innitur consiliis, et Regni reipublicae prospicit, rogo considerent, quale et quantum mihi est confinium impositum ad conservandum. Sic demum decimas Archiepiscopatus dispensent. Quae quum vix sufficiant tot sumptibus, qui mihi imminent, nec eas Vestrae quoque Dominationes persolvunt iam a biennio, quas arbitratu suo percipiunt; estne possibile,

ut cum Wywariensi ac Bakabaniensi praesidio, Trinchinium quoque sustentare queam? Cogarque etiam obligatione vestra decimas eiusdem Archiepiscopatus in eam arcem alienare, et illi adiicere, quae nulla incommoda, nulla onera, nulla quoque finitima pericula sufferat? Quoniam vero accedunt huc et meae rationes, quibus si haec omnia supradicta fieri, et durare debebunt, quomodo aut unde consulam, modum non reperio, et in opibus maximis maxime egeo.

Ne igitur et ius, et bona Ecclesiae alienentur, ne sustentatio Wywariensis imminuatur, neve mihi etiam tam multa gravamina imponantur, priverque et ego meis commodis; Dominutiones Vestras rogo, dent operam, ut postquam omnino memoratae decimae Trinchinio partem facere debeam, tollatur eius obligationis ratio, et in eo pretio domini possessores arcis eius conveniant mecum, quod praesentium temporum usus ac necessitas, et mei plurimi sumptus postulant. Nec arendam solitam urgeant, nisi si et antiquae ac solitae felicitatis conditionem Regno reddent, atque ita iure quoque easdem arendandi decimas mihi restituto, fungar et ego omni studio, ut illis in ea parte gratificer, quae pro clementi Sacratissimae Maiestatis Eius voluntate eisdem impertiri poterit. Hoc huc adiecto, ut pretia quoque ab eisdem dominis praesenti pecunia, et arendationis tempore mihi deponantur, ne cum Camerae dilationibus expectationes meae conflictentur.

Ad possessiones vero Saiopispeky et Welkenye quod attinet; illis quoque poterat carere fiscus. Sed quia Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis benigna cogit postulatio, humillime assentior; petoque, ut hiis a me accipiantur conditionibus, quae sunt in adiuncta

scheda pro Dominationum Vestrarum consilio descriptae; ne alienentur ab Ecclesia, et ei opportuno ac praefixo suo tempore restituantur. Annuaque interim earum pensio sit florenorum Hungaricalium ducentorum, quum sint utilitatis non postremae. Et demum easdem Reverendissimam, Magnificam, et Egregias Dominationes Vestras rogo, velint de his ita statuere, ut et Trinchinio succurratur, et ego sim contentus, Ecclesiaeque ius salvum permaneat, consuleturque etiam Wywario. Quod certe multa exigit, multa haurit, neque est quibusvis causis reddituum suorum commodis spoliandum. Vestrasque Dominationes optime valere cupio. Vienae 22. Septembris 1571.

CXXXII.

Draskovich György zágrábi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Zagrabiensem.

1571. sept. 25. Gratas esse Reverendissimae dominationi Vestrae litteras meas, laetatamque admodum fuisse bona mea valetudine, et quod novae meae dignitatis munus non segniter, neque frigide obeam, edamque etiam (uti Ipsa humanissime scribit) in Ecclesia et in clero meo speratos fructus; ago Eidem et gratias maximas. Et maximam capio etiam intra me voluptatem, quod tantus antistes, mihi et ordini sacro, et charissimae patriae genitura coniunctus, tantopere gaudeat de conversatione mea, et de hiis omnibus aliis, quae a

me rite in Ecclesia Dei peraguntur, Neque ipse efferam mea, quae certe multo minora sunt, quam dicantur. Si tamen firma donarer alicunde Ecclesiae meae residentia, iamque tandem aulicus esse desinerem, procul dubio sperarem, quod ea etiam praestare experirer, de quibus honesti pudoris causa gloriari praetermitto etiam apud Reverendissimam dominationem Vestram; quae felicissime hoc dono fruitur, quod et a Deo, et a Principe sortita est, si modo careret cura et functione rei militaris. Mihi si non contigit, Divinae deferatur Maiestati, quicquid nos esse voluit; et interim ea conemur et velimus, quae possumus.

Domino Lectori, etsi eas gratias habere nequeam, quas eius erga me meretur benevolentia et studium, quum certe minores sumus, quam quidam iudicant; si tamen parcius laudes meas decantaret, fortasse eniterer et habere et referre maiores. Totum hoc tamen do eius erga me amori, in quo nimis excedit. Sed dominatio Vestra Reverendissima parcat illi, et castiget illum; ne me tantopere laudando, maiorem mihi sollicitudinem iniiciat, ut is revera sim, quem praedicat.

Sed ubi Vestra quoque dominatio Reverendissima extollit quandam meam epistolam, eamque ait se tanti facere, quanti Titus et Thimotheus quondam praeceptoris sui ter maximi Pauli faciebant; nescio quid respondeam. Jam enim non est res mihi cum Lectore, sed cum magno et sancto Episcopo. Verum si ei quoque in huiusmodi liceat excedere, ut Lectori; putarem ipsum etiam aeque esse reprehendendum ac Lectorem. Meane scripta cum Paulinis conferri licet? Sed et hoc ego do amori Reverendissimae Vestrae dominationis, quae quanto est Lectore maior

et eminentior, tanto etiam magis me amat, quam ipse Lector, consequenterque magis etiam ipso peccat. In quo nullus excessus esse debeat; quum mihi quoque maiorem necessitatem imponat, ut eius et iudicio et encomiis, quae de me texit, satisfaciam. Pauli vero scripta, et doctrinam imiter tantum, et discam spiritum. Sed quum pecco iam et ipse, et excedam in his modum Lectoris nostri causa, quem bonitatis suae ergo accusamus, Reverendissima dominatio Vestra huic meae verbositati dabit veniam. Alioqui si perget in me laudando, sequeturque Lectorem, reddet me etiam verbosiorem. Utcumque tamen ista obiter commemorem; ego tamen iam vellem Illam videre aliquando. Quod quia nondum mihi conceditur, cogor esse in scribendo prolixior, ut consuetudinem litteris uberioribus conservemus, qua coram frui nequimus. Et iam ad alia.

Primumque de nuptiis Serenissimi Archiducis Austriae Caroli, quae quidem tanto cum splendore, tantaque cum maiestate et dignitate habitae sunt, quantam iusto libro vix complecti possem. Mirumque erat videre Maiestatem Caesaream adeo ubique fuisse et multam et assiduam, ut nemo erat, qui non stuperet, et extolleret hinc Maiestatis Eius in tanta celebritate diligentiam ac studium de dilectione in fratrem; propter quod universi, qui concurrerant, benedicebant illi, et omnia gloriosissima immortaliaque precabantur. In eas autem tantas opes effudit, ut rarum quiddam, et ingens et memorabile esse dicitur. Sponsalia peregit Archiepiscopus Salzburgensis; orationem matrimonialem concionator Caesareus habuit. Nos spectatores dumtaxat fuimus. Et haec de nuptiis satis; donec prodeat plenior earum descriptio, si

quem habuerint authorem. De quo adhuc nihil auditur.

Nostra Comitia habebuntur Novembri mense, dubitatumque est Posoniine, an Sopronii fieri deberent. Necdum plane cognovi, quid Caesar decrevit; quod iam a triduo domi me contineo, mediocris cuiusdam valetudinis gratia.

De externis novitatibus hoc habemus a Budensi Passa, Famagustam esse Turcis deditam. Veneti tabellarii de hoc nihil attulerunt, classes nostras nunciant esse iam coniunctas, Joannemque Austrium esse in ea, et de se multa rei Christianae polliceri. Utinam et ipse, et classis praestet, quae pollicetur. Sed vix iam per anni tempus, quod impegit in hyemem, poterit aliquid experiri, quum iam omnia militaria hiberna requirant. Sic nos omnes Christiani cunctatores, non Fabii, tardissime rebus nostris prospicimus, daturque facultas hostibus, et confirmare sibi, quae obtinuerunt, et instruere sese ad insequentem annum fortius. Nos tutelae Regnorum nostrorum negligentissimi, praecedentiam mordicus urgemus, et contendimus de nobilitate, qua postea tunc utemur in spiritu, quum amiserimus, unde, et ubi nobiles sumus. Ac magnopere Deus! quod Sanctissimi Domini nostri pietatem et studium salutis publicae paucissimi Principes amplectuntur! De quo utinam meliorem et maiorem inciperent iam tandem firmam et certam habere considerationem.

De propulsatis hostibus ad Calapim a Segestia insula admodum placet. Cuperem quoque satisfieri Illi de Banali onere deponendo, quod certe non sit nostrorum humerum. Nec nostrae manus, quae sunt ad hostiam mundam, iugemque sacrificium tractan-

dum sancto chrismate consecratae, gladii ministerio debent esse mancipatae. Et praedixeram ista; tamen sic visum superis, sic maiores voluerunt, Nec ego in rebus Dominationis Vestrae vel laudo vel non laudo quicquam; nisi quod Ipsi videatur.

Sapienti enim non est opus consilio. Et hic fine scribendi posito, Reverendissimam dominationem Vestram Deus diutissime sospitet atque felicitet. Viennae 25. Septembris 1571.

CXXXIII.

Ghyczy Györgynek Verancsics Antal.

Ad Georgium Gyczy Capitaneum.

1571. setp. 26. Jam superiores litteras clauseramus et obsignaveramus, quando aliae tuae nobis venerunt, datae die Sabbati post festum Mathey, simul cum regesto eorum, qui hoc anno ex nostris capti et occisi sunt per Turcas. Super his itaque facturi tibi responsum; animadvertendum tibi est, ut quando res huiusmodi Magnificus dominus Capitaneus Forgach a te exegerit, semper facias tibi in specie ostendi mandatum; et sic super talibus, quae Maiestas Sua iubet, ea facere, et de his bonam, amicam, fraternamque intelligentiam cum Magnifica dominatione sua tenere te oportet; quum hoc nihil derogat nostrae nec authoritati, nec existimationi, quum talia omnia fiunt ad defensionem et Regni et finium eius. Alioqui non est

etiam de his parvalibus contendendum, modo non proveniant ex iniuria mali animi. Nam omnino opus est, ut omnes, qui confinia tenemus, Supremum Capitaneum Suae Maiestatis agnoscamus, et cum eo in custodia et defensione Regni concordes simus, nec unquam tale aliquid committamus, ex quo posset dici, quod nostra causa sive culpa damnum aliquod istis finibus Turcae intulissent. Dominus quoque Supremus Capitaneus non excedat authoritatis suae limites; sed cum iis omnibus, cum quibus defensurus est Regni limites, gerat se amice, humaniter, modesteque, nec turbulenter imperet, nec alienam authoritatem suae subiiciat. Omnes enim unum habemus Principem dominum, nos corpus eius sumus, vultque omnis ratio, ut amemus mutuo, et conveniamus in unitate, in concordia, et in consensu uno. Igitur et tu sic de tuo officio, et ipse dominus Capitaneus Forgach de suo intelligat. Et omnes in servitio Suae Maiestatis ac Regni bonam expressamque voluntatem eiusdem exequemur. Si quid aliud a nobis et a te idem dominus Capitaneus optaverit, agat amice, nosque etiam ipsi impertiamur amicitiam.

Quod autem ad quoddam tuum arduum attinet negotium, et petis dimitti domum per dies aliquot; nos nequaquam volumus, ut nostra causa in domesticis rebus damnum quodpiam accipias, maxime quum hostes etiam sileant. Concedimus itaque, ut excurras domum pro tuo arbitratu; sed talem loco tui dimittas in arce, qui simul cum aliis diligenter rebus eius advigilet.

Praeterea quod ad vocationem Magnifici domini Kylmani miseris ad eum pro negotio quodam importanti, quod non sit ausus perscribere, bene fecisti.

Sed illud ipsum negotium, quum intelliges, quam primum ad nos perscribere non omittas.

Ubi vero scribis de furibus Turcicis, et quid egerint illi contra eos circa Ledecz, quos ad observandum emiseras; in tales aliquid agere non est interdictum, quia ipsi priores in nostram venerunt ditionem. Possunt itaque iure propulsari, capi et interfici; modo neminem ex nostris eosdem hostes domi suae lacessere emittas. Hoc enim Maiestas Sua Caesarea prohibet; fines tamen nostros defendere non prohibet. Abstineas itaque omnino ab emittendis chattis; et si quae ab hostibus emissae fuierint, eas profligare secure poteris. Et memoriam teneas, quomodo ista contingunt; ut si ea scire Maiestas Sua voluerit, presto sis ad rationem dandam, quemadmodum nunc etiam exigit. Et haec sunt, quae tibi ad postremas tuas respondere voluimus. Vale. Viennae 26. Septembris 1571.

CXXXIV.

Mikulich Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem Mycwlith.

1571. sept. 26. Carpentarii venerunt, qui tantum sunt carpentarii, quantum et nos et tu. Et non solum nesciunt opificium, quod profitentur, sed neque vectarium tenere didicerunt. Si itaque factum hoc est culpa tua, videas et corrigas; si vero colonorum malitia, castiges eos,

et officiosos reddas. Et si neglexeris, ignavum te in tanto officio appellabimus. Regas itaque contumaces; neque tu toties reprehendi a nobis expectes. Quoniam ut Simon froeno, ita tu calcare eges. Cave itaque, ne sitis pares. Vale. Viennae 26. Septembris 1571.

CXXXV.

Andreffy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Andreffy.

Quoniam ex fidedigna relatione intelleximus, de- 1571. sept. 28. cimatores vinorum anni superioris plurimis personis decimam nostram relaxasse, tum etiam nonnullos decimam ipsam occultasse et non persolvisse, horumque omnium nomina in decimatorum regestris non contineri, unde nos in decimis nostris non parvam sane iacturam fecerimus; quae fraus et scelus quum nequaquam admittendum et tollerandum sit:

Misimus tibi praefatorum decimatorum anni superioris exempla, ut singulorum locorum decimatoribus, qui per te ad futuram vinorum decimationem emittentur, suum exemplum tradas, eisque inter alia nomine nostro serio committas, ut tempore decimationis ipsius iuxta praedictum et per te traditum regestrum procedant, ac non solum diligenter et fideliter observent, qui anno superiori decimam nobis non solverunt, aut quibus decimatores decimam eorum condonarunt et relaxarunt; verum etiam quantum ii, quorum no-

mina in praescripto regestro per te ipsis assignato habentur, in decimam ipsam solverunt, in futura decimatione accurate et insciis ipsis decimatoribus anni superioris expiscantur et diligenter annotent; ut inde fraudes et furta decimatorum anni superioris intelligi possint. Quod si vero tales aliqui deprehensi fuerint, qui decimas nostras occultaverint, probareque non poterunt, ipsis decimam eorum per decimatores nostros relaxatam esse; eorum omnium vina horna volumus, ut ad ulteriorem usque deliberationem nostram apud illius loci judicem juridice per ipsos decimatores nostros arrestentur et occupentur.

Committimus autem tibi, ut decimatores illos vinorum anni superioris in ea loca, in quibus eodem anno decimas nostras exegerunt, nequaquam emittas; sed eorum loco alios subordines, eisque serio, et accepto etiam ab ipsis stricto iuramento iniungas atque committas, ut quo pacto praefati anni superioris decimatores in decimatione ipsa sese gesserint, quantumve ex decimis nostris pro se vel superioribus eorum usurpaverint atque subtraxerint, diligenter resciscant et annotent, teque scripto suo statim absoluta decimatione edoceant. Quod tandem ad nos illico perferri volumus, atque tibi mandamus. Vale. Viennae 28. Septembris 1571.

CXXXVI.

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus etc. fatemur et recognoscimus per praesentes litteras nostras, quod fidelis noster Reverendissimus in Christo pater dominus Anthonius Verantius, Archiepiscopus Strigoniensis, Primas Hungariae, Legatus Natus, Summus et Secretarius per Hungariam Cancellarius, et Consiliarius Noster, cum ad clementem requisitionem nostram, tum etiam pro sua erga nos fide singulari, ac etiam salutis et commodorum afflictissimi Regni nostri Hungariae studiosissimus, duas possessiones suas Sayopispekj et Welkenye in Comitatu Gemeriensi existentes et habitas, pertinentesque ad oppidum suum Archiepiscopale Rosnobanya nuncupatum, nobis in sustentationem castelli nostri Pwthnok per hoc duntaxat turbulentissimum tempus, quo partes illae Regni nostri gravissimis bellorum motibus premuntur et periclitantur, obsequenter commodavit ea lege et conditione, ut pro pio nostro studio, quo omnium Ecclesiarum Dei bona et tuemur, et perpetuo salva esse volumus, eaedem duae possessiones nullo unquam vel nostro, vel successorum nostrorum Regum Hungariae tempore ab eadem Metropolitana Ecclesia Strigoniensi alienentur quoquomodo; sed ubi et quamprimum eaedem partes Regni nostri bellis et periculis supradictis sublevatae et supportatae fuerint, eidem Ecclesiae Strigoniensi, consequenterque ipsi Anthonio Verantio Archiepiscopo, ac succesoribus suis Archiepiscopis, etiamsi quo casu

1·71. okt. 11

turbulentum hoc tempus diutius duraret, per nos, ac per haeredes et successores nostros Reges Hungariae, de facto et sine omni solutione, redemptione, difficultatisque cuiusvis interventu remittantur et restituantur. Proque his ipsis possessionibus semper, quoad in potestate nostra vel successorum nostrorum fuerint, eidem Ecclesiae Strigoniensi, consequenterque praesenti et futuris suis Archiepiscopis, in singulos annos, ex tricesimae nostrae Tyrnaviensis proventibus, ducenti floreni Hungaricales integre ac sine ullo defectu et dilatione, constituto suo tempore numerentur atque solvantur, nosque eandem Ecclesiam Strigoniensem, consequenterque ipsum Anthonium Verantium et successores suos Archiepiscopos de non alienandis ab eadem Ecclesia, et tam moderno, quam futuris eius Archiepiscopis, memoratis duabus possessionibus, deque earum statuto suo tempore et occasione restitutione, ac etiam de solutione ducentorum florenorum singulis annis facienda, certos et securos volentes reddere, eandem Ecclesiam, praesentemque et futuros eius Archiepiscopos assecuravimus, certificavimus, eisdemque promisimus clementer stb. In cuius rei fidem, maiusque et evidentius testimonium, has litteras nostras sigillo nostro secreto, quo ut Rex Hungariae utimur, ac propriae manus nostrae subscriptione communitas, eidem Ecclesiae Strigoniensi, ac Anthonio Verantio Archiepiscopo, suisque successoribus Archiepiscopis dandas et concedendas duximus. Datum Viennae Austriae undecima die Octobris anno Domini quo supra (1571.)

CXXXVII.

Zsámboki Jánosnak Verancsics Antal.

Anthonius Verantius Electus Strigoniensis Joanni Sambuco fratri S.

De carminibus habeo maximas gratias, easque etiam referam, si non re alia, at vino saltem Georgiano; curaboque, ut sit tale, quod promereatur tanti munus encomii. De purpurae amictu nondum cogito; accipio utique tamen tuae erga me tam praeclarae voluntatis ac studii significationem eo animo, quo tua soleo omnia. De domo autem datum est responsum: quod iam antea promissa fuerit alteri, nec duobus licere illam elocari. Rogo itaque te, mi Sambuce, cures mihi aliam, quae et arci vicina, et nulli inquilino sit obnoxia; curiaeque laxitate, et habitationum copia polleat, nec duabus portis pateat. Vale. Viennae 19. Octobris 1571. 1571. okt. 16.

CXXXVIII.

Baichy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Baychy.

Hic sparsi sunt rumores ex quibusdam piscatoribus ignotis nobis, proxime circiter diem 22. huius mensis excurrisse te cum equitibus nostris ad rumores satis vanos ad Wdward usque, non sine gravi 1571. okt. 27.

periculo et militum nostrorum, et etiam arcis; maxime, quod nunc absit istinc noster Capitaneus. Quoniam autem putamus te non esse oblitum, quam strictissime Maiestas Caesarea, dominus noster clementissimus, omnibus finitimis militibus, eorumque Dominis praecepit, ne excurrant, neque paci turbandae occasiones praebeant; scis etiam, quam saepe commiserimus nos quoque, ut quieti sederetis : bene itaque videas, ne quid tale per te committatur in re huiusmodi. Quoniam nec Maiestati Caesareae satisfacies, nec nobis gratificaberis. Et tametsi propulsandi sint hostes, dum in conspectum vestrum venirent; hoc tamen etiam casu, ita curam adhibeas, ut expetu in eos non educatur eruptio; prout aiunt, nunc fuisse factum, quod omnes milites huc illuc discurrebant non aliter, quam ad solatium exivissent. Scripsimus de hoc tibi, ut imposterum circumspectius et tu et omnes agant alii. Quia si quis insperatus casus incidet, nos dicemur ignavi et inepti ad dominium, vos vero inobedientes, et parum praediti scientia militari. Cavete igitur et nobis, et vobis, ne et nos et vos in talem notam incidamus. Arcem itaque custodiendam cures.

De rebus autem novis habemus : classem Christianam Turcicam profligasse, captasque triremes 180, Turcas occisos 15 millia, vivos Venetias abductos 5 millia; reliquas triremes fere omnes submersas fuisse, nec plures, quam 13 evasisse. Laudetis Deum itaque. Et bene valeas. Posonii 27. Octobris 1571.

CXXXIX.

Lindvay Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Lyndvensem.

Ad hesternas litteras tuas, quibus scire voluisti, ubinam essemus impraesentia; scito itaque, nos feria quarta proxima huc appulisse. Quare quod ad victualia, de quibus scribis, attinet, ea vellemus, ut crebrius ad has duas nostras domos mitteres, absentibus etiam nobis. Quas omnino semper volumus esse instructas, idque ex Wywariensi administratione. Ceterum iam undique, et huc, et Viennam usones comportantur; Capitulo etiam nostro his diebus capti sunt circiter 20; nostri piscatores quid agant, nescimus, quum iam etiam de scutellaribus male nobis satisfaciunt. Unde iam nolumus hac de re ulterius conflictari, et illorum pauperum mendaciis et improbitate illudi; eisque talem praefecimus officialem, qui nostri maiorem et meliorem habebit rationem. Interim autem, donec hoc ad finem deducemus, eos, quum ad nos venies, ducas tecum. Et habeant secum omnes schedas quietantiales de memoratis scutellaribus, tantamque pecuniam, quanta defectus suos poterunt nobis satisfacere. Quia deinceps nos nobis pisces procurabimus; ipsi vero pecunia nos solitis diebus contententur. De hoc antea etiam scripsimus et loquuti sumus tibi, sed obauditi, non obediti sumus; scelus autem rusticanum contra nos procedit. Quod reliquum, piscatores quidam istinc venientes huc curarunt 1571. okt. 27.

nos edocendos, die 22. mensis huius milites nostros fere omnes equestris ordinis, ad rumorem quemdam de Turcis, ad Wdward usque excurrisse bene potos, nec ullum ordinem tenuisse, idque ad visum usque rusticorum, cum quibus, aiunt, etiam Joannem Baychy fuisse. Quod certe nos valde male habuit. Admone itaque Joannem Baychy, ut arcem custodiat, non discurrat per campum absentibus et nobis et Capitaneo, suaque lucra ita omnes quaerant, ut loco deserviant, qui tuetur totum Regnum. De captivo nostro nihil rescripsisti nobis; et adhuc scire cupimus. De emendo equo Pauli Vallas memineris. Et bene valeas. Posonii 27. Octobris 1571.

CXL.

Klubnik Bálintnak Verancsics Antal.

Ad Valentinum Klubnyk.

1571. okt. 29. Non est tibi satis, Vicario nostro molestum te esse, nisi et iam in nos, ac in Sedem nostram iniurias tuas torqueres. Quare monemus te, ut ab hoc spiritu desistas; et causas, quas in Metropolitano foro nostro agis, agas juridicis progressibus; neque praepostero ordine legum Regni, eas ad superiorem provoces ducasque judicem. Alioqui si perges in hac licentia, scito, nos te non laturos; curaturosque, ut correptus in viam redeas. Vale. Posonii 29. Octobris 1571.

CXLI.

Az esztergami káptalannak Verancsics Antal.

Ad Capitulum Strigoniense.

Classis nostra commisso proelio cum Turcica ad Ambracium sinum in Aegeo mari die VII. mensis huius, quae iam sese in Propontidem recipiebat declinatura nostrae impetum, pugnavit Dei beneficio felicissime, memorabilique victoria de hostibus triumphavit, Turcarum XXXX millibus desideratis, qui partim sunt caesi, partim cúm supremo Duce suo Pertavo Passa capti, triremibus 180 in potestatem actis, et depressis non parvo numero, soloque ex Ducibus ordinum hostilium nonnisi solo Rege Tunettano Occaly nuncupato, vix cum quinquaginta variae conditionis navigiis fuga elapso. 1571. okt. 29.

Nostris quoque tanta victoria non cessit incruenta. Diu enim pugnatum fuisse aiunt, multique et ex Christianis militibus, et ex Venetarum, Hispanicarumque triremium praefectis ceciderunt. Summus quoque totius expeditionis nostrae Dux, Joannes Austrius accepit vulnera; qui Venetae praefuit Sebastianus Wenerius occubuit, et triremes nostrae septem perierunt. Turcae extrema ferme clade affecti sunt. Idque victoriae quum iam in dies aliis atque aliis confirmetur tabellariis, miraque Deí erga nos Christianos bonitas et clementia inennarabilis appareat, qui non vult cervices nostros in perpetuum subiici Turcicae tyrannidi; decet nos quoque cum reliquo

Christiano coetu hymnum cantare Domino, qui equum et sessorem prementem nos gloriose vicerit et in mari prostraverit. Quare, ubi primum has legatis nostras, convenite frequentes; processionem devotam toti clero ac civitati nostro nomine edicite; convocataque campanarum sono tota in templum multitudine, primum „Te Deum laudamus" devotissimo et humillimo cantu absolvi; deinde sacrosancto missae sacrificio in gratiarum actionem celebrato, curetis etiam, ut pro concione edoceatur populus, sitque admonitus Dei Omnipotentis misericordiarum, et studeat eidem omni conatu esse gratus. Nec insolescat tanti Divini muneris donativo; verum magis sese demittat, et firmiter credat, esse apud eum nostri curam, sed sic, si legem eius servaverimus, et Ecclesiae suae Sanctae, quae est una et sine omni ruga atque macula, morem geremus, neque ulla alia, nisi eius doctrina vivemus. Et bene valete. Posonii 29. Octobris 1571.

Melléklet.

Copia litterarum cuiusdam capitanei, qui navali proelio VII. Octobris anno 1571. commisso interfuit, ad fratrem suum in Caesarea aula existentem scriptarum.

Messina 16. Septembris solvimus, et recta Corcyram versus tendentes, eo venimus 26. eiusdem; quo in loco invenimus a Turcis omnia incendio, multis insuper aliis illatis damnis devastata, incensis etiam singulis suburbiis. Ubi perstitimus usque ad ultimum diem, quo die discedentes, venimus in portum appellatum „le Gomenizze," in quo per duos dies commorari ob contrarios ventos marisque tem-

pestatem coacti fuimus. Quo biduo ab Illustrissimo domino don Joanne de Austria delectus militum fuit habitus et munitionum per singulas triremes. Hinc navigavimus 3. Octobris, cumque per sex miliaria profecti essemus, dominus don Joannes classicum canere iussit; quo audito, ac si hostis adesset, omnes se ordine accomodantes praepararunt.

Navigatio istum tenebat ordinem: Suprema Siciliae triremis la „Capitanea“ appellata, cum aliis octo triremibus, intervallo octo miliarium praecessere. Quas dominus don Joannes Andreas Doria, dextrum tenens cornu proelii cum quinquaginta quatuor triremibus, illas octo recta sequebatur. Demum dominus don Joannes de Austria cum duobus Generalibus, Pontificis et Venetorum, sequebatur cum toto corpore classis, quod erat octuaginta triremium. Demum insequebatur Proveditor Generalis Barbarigho sinistrum tenens cornu cum aliis quinquaginta quatuor triremibus. Quas omnes parvo spatio, ultimum agmen tenens, suprema Neapolitana triremis cum aliis triginta sequebatur. Posteaquam acies sic ordinatae fuerant, omnesque suum in locum positi, toto isto die progressi sumus in ista acie, neque portum prius attigimus, quam sero, 5. Octobris venientes in portum appelatum „di Viscardo.“ Postridie, qui fuit 6., inde remigavimus, ac progressi sex miliaribus pervenimus in portum, appellatum „Val de Alessandria,“ in quo per integrum illum diem mansimus, intelligentes classim Turcicam revera in sinu sive portu Zacynthi persistere, a nobis circiter miliaria octoginta; quod tamen et in Corcyra, et alis in locis acceperamus. Qua de causa imposueramus sex tormenta magna, vel frangendis muris apta, nedum triremibus; cum Sua

Celsitudo eius erat sententiae, ut si classis Turcica portum exire detrectaret, quamprimum advenientibus a tergo relictis navibus, expositurus esset viginti millia peditum in terram continentem, et concutere castella in fronte sive portu Zacynthi posita, ad devincendam postmodum classim Turcicam. Ex portu iam dicto „Val d' Alessandria“ discessimus 6. Octobris nocte prima vigilia versus Zacynthum hac spe, ut reperiremus classim Turcorum; quem in locum praeterita iam nocte et albescente die cum pervenissemus, circumnavigantibus nobis collem quemdam „Scoglia“ dictum, simul cum benedicto illo septimo, die Dominico scilicet, obque Sanctam Justinam memorabili, comparuit hostium triremis aperto in mari in loco appellato „li Corzolari,“ prope sinum Zacynthi, cum illa ipsa nocte ablegatum a classe Turcorum Carachiasy corsaro-piratam obviam tendentem nobis animadverteramus, cito tamen ad suos se receperat. In illo itaque loco apparentes iam hostes pugnandi copiam dabant, et nos nostram aciem instruebamus ad proelium. Generalibus in medium locum positis, et procedentibus nostris triremibus lunata acie, maximae nostrae sex triremes galeazze appellatae primo hostem adortae sunt. Quae quamprimum in conspectu Turcos habuissent, globos tormentorum emittebant, et nos pedetentim insequentes, secundum ordinationem hosti appropinquavimus. Ante omnia autem dominus Joannes de Austria ex sua triremi in parvam descendens, circumibat suorum cohortandorum gratia, utque pro gloria Christiani nominis fortissime proeliarentur. Cornu vero nostrum sinistrum, navigando ceteras antevertebat ad obviandum Turcis; quo in loco pugna diu anceps, et dubia fuit. Secuti sumus et

nos, atque sinistrum cornu Turcorum aggressi sumus. Denique totum proelii atque classis corpus in Turcos invaserat, ubi proeliando hinc inde fortissime quinque horae sunt consumptae, quibus nondum, utram in partem victoria inclinatura esset, apparebat; verum tamen cum nostris tormentis aliquot hostilium triremium in profundum mare demisissemus, nostrique sclopetarii saepius emissis globis plus occidendis hostibus efficerent, quam suis Turci lapidibus atque sagittis nocerent, paulatim nostra coepit esse victoria, illis timore percussis retrocedentibus. Tantus enim fragor atque sonitus, imo quasi tonitru nostrorum fuit bombardarum, et tormentorum fumus, ut alterutros utrinque videre vix poteramus, nisi cominus pugnando. Nos quoque per tres horas dubio, imo vero ferme desperato Marte, maximo nobis imminente periculo, maximo cum discrimine vitae pugnavimus; cum nostrae triremis prora adoriebatur (igy) a duabus hostilibus, una a parte sinistra Carachiossa puppim cum una sua triremi aggrediebatur, atque etiam cum alia parva triremi. Hae omnes ab una nostra haerentes magnis difficultatibus nos implicabant, quibus tamen fortissime restitimus per quatuor horas pugnando, Divino auxilio potius quam humano fulti et freti, singularique celeritate et industria nostri praefecti, unico cuidam grosso tormento, quem Itali vocabant „bombardiero del canon grosso,“ qui unam ex istis triremibus a prora pendentibus magno foramine incusso, atque ingenti hiatu insecuto, in profundum demisit. Illico idem tormentum, usque ad medietatem suae longitudinis celerrime catena ferrea aliisque parvis globis oneratum et impletum, „con un altro colpo,“ hoc est alio ictu emissis globis atque catena,

alterius triremis a prora pendentis summitatem dissecuit, Turcosque ibi stantes omnes in mare proiecit, atque sic nos ex isto periculo extricare incoepimus. Aliae enim a latere pendentes, illarum anteriorum infelici successu moti atque percussi, fugam ceperunt, Carachiosa vero a puppi nobis instans, ac harpagonibus nobis inhaerens, tandem a nobis cum centum quinquaginta Turcis et eo amplius occisus est; parva quoque illius triremis cum rebus non admodum pretiosis capta fuit. Neque vero satis verbis explicare possum nostrorum militum fortitudinem, invictumque animum; sed res ipsa pro nobis loquitur, praesertim cum non valde absimiles videri possimus imaginis pingi solitae Sancti Stephani, vel Sancti Sebastiani. E nostris enim nullus nc unus sine vulnere superfuit, qui non vel sagittis, vel lapidibus, vel globo bombardae saucius laesusque fuerit. Proelium coepit circiter horam quartam solis iam in nostro hemispherio vertentis, quae poterat secundum nostrum horologium esse undecima; victoria ad nos inclinavit circa tempus occasus solis, nosque fugientes Turcos in mediam usque noctem insequebamur. Quasdam hostilium igne cremavimus, quasdam submersimus, quasdam cepimus; ita, ut interfectorum Turcorum sanguine mare decoloratum rubrum, non album videretur; multis insuper Turcis in servitutem redactis. Sequenti quoque aurora diei mare cadaveribus et triremium ruderibus plenum videbatur. Turcorum classis fuit ducentarum quadraginta triremium, et circiter sexaginta triremes parvae fustae appellatae, ut ex captivis intelleximus; qui non existimarant in primis, tantum nostrarum esse numerum. Turcos quoque saepius in animo habuisse capere fugam, verum

Hali Passa potius existimarat esse fortiter hic, quam ignominiose Constantinopoli moriendum. Quare poenam capitis iis constituit, qui pugnare remitterent languidioresque essent. Triremis domini Joannis de Austria adorta fuit illam Passae Perthan Generalis Turcorum, qui capta sua triremi, mox interfectus fuit. Dominus Marcus Anthonius Columna, quamvis et ipse tribus Turcorum triremibus circumventus fuerat, tamen ubi auxilio illi quidam fuere, vicit magna cum sui gloria et honore. Bonus quoque ille et venerandus senex Generalis Venetorum Veniero more robustissimi tyronis hostem repulit, atque pugnavit; qui licet saucius esset, Halym tamen Passam, qui forte illi obvenerat, fortissime vicit. Ex praecipuis Venetae nobilitatis decem et septem capitanei occubuerunt, multi praeterea alii nobiles Hispanorum, et Italorum ingens numerus desideratus fuit. Verum omnia specialiter investiganda temporis angustia nondum concessit, duces nostri ab omnibus summis laudibus extolluntur, tanquam officio suo strenue functi: quales sunt Illustrissimus dominus Don Joannes de Austria, dominus Columna, dominus Veniero, dominus Dorea, et Marchio de Sancta Cruce, qui postremum agmen tenens inclinanti parti auxilio fuit. Turcorum occisa sunt supra 40,000, quinquaginta triremes submersae sunt, centum sexaginta una captae, quae omnes usui esse possunt; ceterae incendio et ruina periere, vel inutiles sunt. Captorum insuper Turcorum magnus est numerus: liberatorum Christianorum extiterunt 15,000, qui catenis alligati Turcorum in classi fuerant. Homines alicuius authoritatis et ponderis inter Turcos occisi sunt isti: Haly Passa, Perthan Passa Generalis, Beeg de Rodi, di Scio, de Medlin, della

Cavalla, di Napoli di Romania, di Nigroponte, di Sancta Maura. Et hi omnes erant Beghi. Item Caragossa, Carochiali, Carsaro, Siroc, capitaneus Carochiabnue, Carapeti, Previsaga, Murato; isti omnes capitanei. Et hi fuere praecipui Turcorum occisorum, nequè nullus fuga evasit, qui esset alicuius virtutis sive authoritatis, praeterquam Vichialis Rex Algierae.

Ex portu Cardae 9. Octobris Anno 1571.

CXLII.

A nagyszombati pogároknak Verancsics Antal.

Ad Tyrnavienses Cives.

1571. nov. 2. Quoniam vobis in omnibus libenter gratificamur, in quibuscunque possumus; ideo hospitium vobis in privata ac civili domo nostra Posoniensi iuxta petitionem vestram concessimus animo propensissimo, quandocunque eo uti volueritis. In archiepiscopali idem facere non recusaremus, si tot familiarium nostrorum diversae conditionis personis non esset obnoxia. Verum quia in iam concessa vobis commode esse poteritis, de alia excusatos nos habere non gravabimini.

Ceterum quum iam nos de victoria nostrae classis, qua de Turcis mari profligatis triumphat, certiores factos esse non dubitemus: ideo quemadmodum ubique per omnes nationes, provincias, urbesque sedulae reddantur laudes et gratiae; judicavimus

oportere, ut hae quoque duae civitates Dioecesis nostrae, Posonium et Tyrnavia, muneri suo satisfaciant, et suas gratias cum publicis totius Orbis Christiani coniungere non praetermittant, neque recusent. Quum enim haec clades totas omnino Turcae maritimas vires hauserit, debilitataque etiam reliqua eius potentia sit ex parte maxima, maximas quoque vel nos afflictissimi Hungari, uniti in religione Catholica, cui haec ipsa data est victoria, Deo debemus agere gratias, eundemque omni cum humilitate ac devotione orare, ut hoc confirmet, quod operatus est pro nobis; nosque et dignos faciat tantae suae gratiae, et hostem Christi sui, ac nostrum, omnipotens manus eius urgeat vehementius, et tyrannidem eius frangat fortius, ut respiremus, et sciant omnes nostri inimici, Deum nos habere, nec destitutos esse tutela eius.

Quare, quoniam nos hesterna die in hac civitate functi sumus hoc munere gratiarum actionis cum toto clero et populo eius, cuius concursus ac devotio tanta in Deum apparuit, ut nesciamus, si unquam alias fecerimus laetiores; hortamur vos, ut quum per fratres nostros requisiti fueritis, velitis vos quoque simul cum eis hoc Divinae eius erga nos misericordiae beneficium recognoscere, et gratiis pro nostra humana possibilitate compensare. Quod obsequium vestrum quum sit futurum Deo gratissimum, iuxta illud: „Da Deo laudem et gloriam“; tum nos etiam multis nominibus demerebimini, vobisque propensissimi erimus ad gratificandum in omnibus, quae a spirituali pastore desiderabunt animae vestrae, aeternae salutis studiosissimae, et Catholicae professioni obsequentissimae. Bene valete. Posonii 2. Novembris 1571.

CXLIII.

Lindvay Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Lindvensem.

1571. nov. 3. Victualia, quae misisti, reddita sunt; cum defectu caponum quinque et unius anseris. Nec butyri plus, quam pintae duae, quae sufficient in biduum.

Opus portarum, quod procedit, laudamus; caveaturque veterum amolitio, donec novae absolvantur, et mox collocari possint. Quia non est tutum, diutius earum locum patentem tenere.

Boves et oves mactabiles, capiendosque usones expectabimus. Eorum tamen piscatoribus valde parum credimus, utcunque tu nos iubes esse spe bona.

De piscibus scutellaribus eundem defectum patimur hic Posonii, quem Viennae, dudumque piscatores nostros liberavimus itinere Viennensi. Sed quod nos Posonii ac Tyrnaviae quoque pecunia propria edimus pisces, ut Viennae; aut culpa tua est, aut piscatores nostri sunt improbi. Dic itaque illis, quod eorum pisces iam imposterum neque hic, neque istic edere, sed eorum pretium numerari volumus. Praeficiemusque piscinis et piscationibus illis nostris peculiarem nostrum hominem, postquam et tu verbis nos ex ea parte pascas. Ut autem nobis pecuniis satisfiat primo quoque tempore per eosdem pro defectibus commissis hactenus, denuo et quidem iam quarta vice committimus tibi, ut id sedulo, et sine dilatione cures.

Neque malas eorum consuetudines praeferas nostris juribus et nostrae dignitati.

Ubi ais, officii tui authoritatem diminutam et variatam esse, tibique etiam praeferri officialem Tyrnaviensem et Szewleosiensem; idem posses dicere de officiali Sanctae Crucis, et de Posoniensi provisore. Quum tamen expressum tibi sit, ne te in his intromittas, quorum nos peculiarem curam nobis reservaverimus: existimamus, tibi iniuriam non fieri, sed potius nobis. Quum et vina ex Szewleos Tyrnaviam misisti, et nostra quaedam robora ex Zerdahel amandasti, nescimus quo, sine commissione nostra: vide, an hoc fieri debuit. Quum et vina illa in Szewleos, et robora in Zerdahel manere voluerimus ad deliberationem nostram. Te itaque his offendi nolumus, quae nos interdum tibi scribimus pro informatione tua. Componentes et instruentes te, ut scires nobis pro nostra voluntate, non pro tuo arbitratu inservire. Neque sic tecum nos agere oporteret. Sed quia tumet nos ad agendum cogis modis quibusdam nobis non placentibus: putamus tempestive nobis in te esse dirigenda, quibus nobis minus satisfacere videaris. Quum provisores nostros aliter nostri curae intentos atque sollicitos esse velimus.

Quam sit diu, quod discessimus Wywario, meministi arbitramur. Intra quod tempus, quoties ad mensam nostram respexeris, quanto etiam has domos nostras commeatu vel iuveris, vel instruxeris, pudet me dicere. Tu te nobis etiam cumulate satisfecisse asseveras, dolesque de nostris querimoniis; quum ad haec etiam obaudis mandata nostra. Nam in negotio Zakolcensi nec egisti, nec peregisti quicquam; quod est nobis importantissimum. De captivo nostro Turca

nihil, quod scire volebamus, rescripsisti. Rem Commissariorum neglexisti, vel potius silentio involvisti; novis tantummodo litibus cum domino Forgach vacas; nobisque etiam Caesaream Maiestatem commotam reddis, movesque etiam tuis rebus multa, idque sic, ut et nobis et tibi ipsi lites suscitas. Quid etiam transegeris cum Capitulo apud Sanctum Benedictum, nos ne verbo quidem edoces. Pluraque sunt huiusmodi, quae nos male habent, dum interim egregie negligimur. Quod haud quaquam fieri volumus. Quandoquidem si tibi de honestissima conventione et statu constituerimus, certe ea affatim contentus esse deberes; ratioque, et omnis aequitas postulat, ut reliqua omnia, quae vel ordinaria, vel extraordinaria via industriae, quaestus, byrsagiorum, et similium administratione tua proveniunt, ad nostras utilitates et emolumenta conferas; totusque in eo sis, ut memineris in singulas horas, quid nobis debeas, et quae nobis de te polliciti simus. Ne igitur desis et nobis, et officio tuo; curesque sedulo, ut de his non contendamus. Quia redditus nostros meliore cura administrari, nec eos cum quoquam dividi aut partiri volumus. Quae quum curabis, ut te edocemus, erunt tibi pro officio tuo omnia integra, nosque ab expostulationibus cessabimus. Vale. Posonii 3. Novembris 1571.

CXLIV.

A soproni papságnak Verancsics Antal.

Ad Sopronienseṁ Clerum.

Credimus intellexisse vos, qualem et quantam 1571. nov. 6.
victoriam mari de Turcis dominus Deus die septima mensis huius dederit Christianae classi. Quae tanta fuisse dicitur, ut ex trecentis triremibus hostium vix quatuor, sicuti nunciant, evaserint. Interfectisque maiori ex parte omnibus tum Ducibus, tum militibus, ceteraque tota fere turba hostili, Summus quoque Dux eius est desideratus. Triremes 180 captae, 14 etiam millia captivorum, qui Constantinopolim vehebantur, liberata. Magna sane est haec victoria, et magnas omnes gratias Deo agere debent Christiani, et magnopere petere, ut Divina Maiestas eius eandem victoriam provehat ad maiora, et vindicet nomen Christianum a servitute et iugo tam potentis hostis.

Ideo quum per universum Orbem Christianum laudes Divinae Maiestatis eius cum laetitia decantantur, et gratiae summa cum humilitate, summissioneque aguntur; par est, ut Hungaria quoque idem faciat, et vota publica comitetur. Jamque quum et Viennae Maiestas Caesarea, dominus noster clementissimus, hoc per clerum et per totum eius populum obiri fecit: nec nos quoque hic idipsum exequi intermisimus, curavimusque idem et Tyrnaviae fieri; monemus, hortamurque, et etiam committimus vobis in Domino, ut re, modo, atque ordine cum istis dominis civibus,

amicis nostris, et cum fratribus monasterii Sopro-niensis, ceteroque toto clero communicato, detis operam, ut istic quoque missa solemniter celebrata, ac processione facta, canticoque „Te Deum laudamus“ decantato, memoratae gratiae Deo Omnipotenti, viventi, ac videnti, cum omni devotione peragantur, et versiculis orationeque cura nostra edita, concludantur. Declaremusque pio hoc effectu, nunquam nos commissuros, ut Dei dexterae, qua hostem nostrum fortissime et validissime prostravit, ingrati esse velimus. Idque muneris quum absolvetis, edocete nos vestris litteris, quam feliciter omnis haec res vobis succedet. Et bene valete. Posonii 6. Novembris 1571.

CXLV.

A magyar királyi kamarának Verancsics Antal.

Ad Cameram Hungaricam.

1571. nov. 10. Proxime quum Dominationes Vestrae miserant Viennam ratione pretiorum decimae nostrae Gewmeoriensis florenos quadringentos; scripserant, quod reliquum essent depositari nobis, quum redissemus Posonium. Nunc, quia iam rediimus et egemus sumptibus, Easdem rogamus, velint nos de dicto reliquo contentare; quod ab Eisdem bono animo accipiemus, et officiose recognoscemus. Transactionem quoque cum Maiestate Caesarea, domino nostro clementissimo, factam super duabus nostris possessionibus Sayopy-

speky et Welkenye misimus, ut eam Dominationes Vestrae videant, et tricesimatori Tyrnaviensi mandatum dent, ut nobis citra aliquam dilationem pro hoc primo anno, cuius fructus iam, ut etiam praecedentium, libere perceperunt, satisfaciant de ducentorum florenorum pensione; taliterque de futuris etiam illi authoritate sua perscribant, ut quotannis simus ad suum diem satisfacti. Et felicissime valeant. Posonii X. Novembris 1571.

CXLVI.

Draskovich György zágrábi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Drascovium Zagrabiensem Episcopum.

Ad ternas Reverendissimae dominationis Vestrae 1571. nov. 13. serius respondemus, non quidem negligentia, sed data opera; quod stante priore deliberatione Comitiorum Sacratissimae Imperialis Maiestatis, domini nostri clementissimi, sperabamus omnino sub eis nos coniunctum iri, et mutua consuetudine frui, nobis sane iam desiderata. Sed postquam haec utriusque nostrum spes dilata est ad alium terminum festi videlicet Epiphaniae Domini, interim excusari cupimus, si quid huic officio peccaverimus.

Patrocinio autem, quod ad nos detulerat per venerabilem Paulum Cralotium, Ecclesiae Zagrabiensis Canonicum, pro eliberatione captivitatis Turcicae Francisci Philippowyth, similiter sui Canonici, egimus

apud Maiestatem Caesaream; summoque studio Kewrt Agam postulavit, ut huic ipsi Francisco Philippowith donaretur, et eo liberaretur e captivitate. Nec responsum sine spe habuimus. Quid tamen postremo Maiestas Sua decreverit, recedentibus nobis e curia, ignoramus. Libenterque etiam imposterum Reverendissimae dominationi Vestrae, et in similibus, et in aliis petitionibus suis, semper gratificabimur, quibus idonei esse poterimus.

Melchiorem Koszwyth, nobilem et conterraneum nostrum, excepimus, eumque ex cognomine agnovimus. Ceterum postquam istic annona panis tenuior habeatur, quam hic apud nos; nutriemus quidem illum, sed ecclesiastica beneficia doctioribus impendemus; quum hactenus etiam Sancti Petri navicula fluctuaverit, et scandalum pertulerit ignorantia multorum eius ministrorum. Nec iam decet nos priorum exempla repetere, et doctrinam, quae et florere, et vigere in Ecclesia debet, negligere. Quum qui in hoc album cooptari debent, sacrae nos litterae docent, ut tales noverint proferre nova et vetera, plusque sciant Divina contemplari et docere, quam alea et chartis ludere. Quibus quum hic decoxit domi, hausitque conviviis omnia; putamus iam ei sero esse, litterario ludo et ecclesiastico ordini sese mancipare. Et ex his Reverendissima dominatio Vestra videat, quantum et diligamus, et oblectemur huiusmodi umbris.

Michaelem Zkoblicium consanguineum suum nunc iam remisimus domum, aestivis et hybernis vestitum, instructumque viatico competenti. Cui certe non defuimus, nec defuissemus etiam imposterum. Sed quum afflixit eum gravissimus morbus, nec aulae malevalentibus admodum sunt commodae, domi curetur.

Quum hoc tempore sanis etiam aula minus satisfaciat, augetque proventus; adeo mortalibus omnia videntur defecisse.

De novitatibus agendum multis non est, postquam vel hac unica tantum Maiestas Divina et magnificavit suam potentiam, et Christianos suos amplificavit et protexit; classe Turcica in manus nostras tradita, et novi huius Pharaonis deiectis ac debellatis viribus navalibus. Cui propterea, et soli agendae sunt gratiae et decantandae laudes. Quia certe nunc iam demum hoc evidenti argumento declaravit mundo, Deum Christianis esse propitium, paterneque cum eis agere; quod eos castigat, quos amat, nec deserit penitus, ubi eorum virtutem sanescere, et in malo deficere animadvertit. Quam bonitatem Dei, nisi vel ex hoc praesenti tanto beneficio, tamque insperato, ad eum non redierimus, legi eius non paruerimus, in Catholicam Romanam Ecclesiam non recurremus, priora opera non faciemus, prodigiosis haereticorum falsitatibus aspernatis et abiectis; verendum est, charissime et observandissime frater, ne accusemur ingratitudinis, et hanc adeo memorabilem victoriam emendatione delictorum nostrorum non promerebimur, Deoque ipsi, qui pro nobis pugnavit, plane ostendemus, quod neque intelligimus, neque requirimus illum. Serviamus itaque Divinae eius Maiestati in timore, et exultemus nobis in tremore, agamusque summa cum humilitate illi gratias; agnoscentes, quod quos amat, corrigit, nec in aeternum eos abiicit, pro quibus dedit filium, et misericordiae suae spe, armaturaque instruxit. Nos ne deessemus nostro muneri in agendis Deo gratiis, exemplo omnium, qui agnoscunt tanti doni praestantiam et opportunitatem, quia dominium maris pericli-

tabatur, commonito primum ad conveniendum toto urbis huius populo, in festo tandem Omnium Sanctorum easdem cum eo, qui certe frequentissimus concurrerat, exequuti sumus perquam devote gratias. Quove supplicium animorum nostrorum efficacius testaremur affectus, in his ipsis exprimendis nostris gratiis, eas, quanto aptius potuimus, praesenti tempore accomodavimus, novae orationis cura habita, qua (ut ad nos perlatum est postea) non fuerunt pauci, quibus et cordis intima, et in oculis motae fuerunt lachrimae. Nec id immerito. Quia ab ingressu Turcarum in Europam, tanta clade a Christianis nunquam sunt percussi. Tantumque nobis haec unica attulit victoria, ut iam de imperio maris non est quod dubitemus Dei bonitate; si occasionis opportunitatem, quae etiam ab eo est, non negligemus, Sed, ut tandem desinamus, orationis eius exemplum fraternitati Reverendissimae dominationis Vestrae misimus, ut intelligat, quantopere functioni nostrae studeamus, et recordemur veterum et piarum monitionum Eius. Quibus sane (quod amanter etiam, nedum libenter confitemur) meliores, et pastoralis officii nostri facti sumus diligentiores. De quo Deo et Reverendissimae dominationis Vestrae fraternitati agentes gratias, Eandem feliciter quoque valere cupimus. Posonii 13. Novembris 1571. Reverendissimae dominationis Vestrae etc.

CXLVII.

Stekel Anzelmnek Veranesics Antal.

Ad Anselmum Stecchelium.

His diebus quinque tuas litteras eiusdem argumenti accepi. Quae, ut sero mihi sunt redditae, ita et multa sorditie fuere maculatae. Quod et incuriam, et improbitatem tabellariorum arguebat. Ego vero illis etiam male sum precatus, crucemque pessimam imprecatus, qui amicorum rebus tam negligenter consulunt. Ac, ut graviore maledicto feriantur, tu quoque des eos Sathanae, et luant poenas tanto commeritas flagitio. Quo factum est, ut et tu subsidio postulato diutius egueris, et de meo abs te fortasse alienato animo suspicionem ceperis. Quod omnino fieri nollem; quum is animus erga te meus idem sit, qui fuit semper. Utque hoc re ipsa tibi comprobemus; designes hic nobis quamprimum hominem quempiam, cui petitum subsidium curemus deponi, eiusque fideli etiam ad te perferatur opera, quum nos non habeamus, per quem id secure exequi possimus. Jaurinum enim nostrorum cum eat nemo, et pecuniam cuivis committere non est hac tempestate tutum. Matures igitur sic de hoc constituere, ut tibi non desit nostra liberalitas. Quod autem scribis de panegyrico, quo me iam ab aliquot decantas annis, dudum nimirum esse elimatum et exauctum; habeo tibi gratias. Nec differas proelo eum subiicere; sub quo quum tandem fuerit, curabimus tibi nova etiam subsidia, ut in lucem 1571. nov. 18.

evadat, et fruamur nonnihil Musarum tuarum favoribus, hosque iam seniles annos nostros spe futurae nostri memoriae tuo officio recreemus. Quum et nos ut homo ambitiosus utique sumus, et tua scriniorum tenebris non depereant. Posonii 18. Novembris 1571.

CXLVIII.

Szent-Kereszt mezőváros lakosainak Verancsics Antal.

Ad Oppidanos. Sanctae Crucis et eius pertinentias.

1571. nov. 22. Primum ubi petitis, ut vestra privilegia confirmemus, hoc ante diaetam facere non possumus. Quoniam autem plures habetis antecessorum nostrorum concessiones, quae vobis factae sunt pro temporum conditione et necessitate; nos etiam considerato praesentium temporum statu, quum iam veterum vestrorum privilegiorum confirmandorum tempus advenerit, cum commoditate nostra tunc videbimus, Deo volente, quae vobis confirmare debebimus, et quae non. Interim sitis pacifici.

Ad educillationem vinorum quod attinet, publica est constitutio in Regno, ut his partibus, in quibus vina non proveniunt, subditis non liceat vina vel propria, vel emptitia educillare, nisi postremis tribus anni mensibus: hoc est Octobre, Novembre et Decembre; reliquis terrestris dominus educillat. Ad quam constitutionem volumus, ut vos quoque, quum in territoriis vestris vina non proveniunt, non gravate accomo-

detis. Et haec constitutio quaeratur in constitutionibus anni 1550.

Ubi vero querimini, quod libertini, seu nobiles in medio vestri habitantes vina sua educillant, contra jus et antiquam consuetudinem; assentimur vestrae petitioni, neque pati volumus imposterum, ut hoc illis liceat, sive solvant et serviant una vobiscum, sive non. Quin potius commisimus officialibus nostris, ut ex bonis nostris exire cogant, et alibi nobilitatem et jus peculiare sibi quaerant.

In repletura defectus vinorum ex Zewleos anni praeteriti, nolumus vos pro nunc vexari, vobisque facimus gratiam, ut ab ea sitis immunes. Imposterum tamen constituimus, ut undecunque vina nostra ad oppidum nostrum Sanctae Crucis, et ad eius pertinentias convehetis, ea in loco bono modo repleri faciatis, curetisque, ut fideliter deducantur, quocunque deduci debebunt, et iuramento mediante testamini, quod per viam nihil de eis demptum fuerit. Alioqui ipsimet vectores ea repletura tenebuntur.

Ubi vero supplicatis, ut vobis, quum vina nostra educillare debebitis, pauciores akones vini ad educillandum concedamus; in hoc non est, quod laboretis. Quia, quum vobis tribus tantummodo mensibus ex constitutione publica licebit vina vestra educillare, reliquis autem nobis; non debetis de hoc esse solliciti. Verum constituimus, ut imposterum, dum vina nostra educillabuntur, ea bibere nemo cogatur, neque cuiquam dentur in credentiam. Sed quicunque eadem bibere volent, bibant praesenti pecunia et pretio competenti, iuxta eorundem locorum solitam consuetudinem. Edictum tamen volumus vobis esse, ne vicinorum vina quorumcunque bibatis, neque inferatis

occulte. In quo si deliqueritis, gravissime puniemini. Quia omnis aequitas dictat, ut in bonis nostris nostra vina bibantur, non aliena. Et hoc habeatis pro perpetua lege.

Triticum quod attinet ex Cremnicia, et ex aliis nostris proventibus, in sortem futurae restitutionis, si illud vobis dilargiri commode poterit, neque in pensionem solvendam Cremniciensi Camerae ad Bakabanienses milites cogemur; adesse illis non omittemus. Sed parata ac praesenti pecunia, quam si abundanter habetis ad emenda vina, cur etiam ad emendum triticum habere non debeatis. De hoc tamen officiali nostro commisimus, ut quae per eum vobis fieri poterunt subsidia, egere vos non patiatur.

De laboribus nobis privatim, aut arci nostrae Wywar adeo finitimae, et securitati totius Regni opportunae impendendis, ubi vos gravari conquerimini, et dicitis, quod aestate proxima ad eos subditos nostros, qui ex vobis reparationi Wywariensi servierunt, per duas circiter hebdomadas, ac etiam ad certa robora eodem convecta, exposueritis aliquot centena florenorum: hoc nobis videtur incredibile. Et ideo volumus omnino certificari de huiusmodi sumptu nimis excessivo. Quapropter commisimus officiali nostro, ut suis opportunis et necessariis modis per inquisitionem et iuramenta id rei resciat, nosque certiores faciat.

Et quoniam servire tam nobis domino terrestri, quam etiam arcis nostrae reparationibus, praeter omnem rationem et aequitatem recusatis, quum adhuc nobis particulariter fere nihil laboraveritis, nisi quod superiore anno reparationem eiusdem arcis nostrae Wywar iuvistis per tempus valde breve: indigne et

indebite conquerimini; nescientes fortasse constitutionem publicam Regni Sopronii anno Domini 1550. in Generali Conventu decretam, qua singuli omnium Regni Ordinum ac Statuum coloni dominis suis terrestribus quadraginta dies dumtaxat, quibuscunque in rebus, ad arcium vero finitimarum munitiones, si ipsi arces habuerint, etiam plures, Regni periculo existente, iubentur inservire. Ad hanc itaque constitutionem publicam volumus, ut imposterum vos quoque obsequenter accomodetis. Nec recusetis memoratae arci nostrae munitiones ita adiuvare, ut ceteri bonorum Archiepiscopatus nostri subditi; postquam aliis servitiis sive laboribus admodum raris et paucis, extorsionibus vero nullis molestamini.

Debetis tamen animadvertere, ut quum ad huiusmodi labores arcis nostrae finitimae evocabimini: nolumus omnino, ut vos ad eorum sumptum, quos missuri estis, ullam contributionem inter sese imponatis. Quia maiores, et qui sunt inter vos ditiores, dupplo et triplo plus extorquetis a subditis nostris, delectisque pauperrimis, et omnium miserrimis ac imbecillibus ad labores impositos, cum tenuissimis sumptibus eos expeditis, quorum aliqui vix stare possunt in pedibus, nedum laborare; vos vero, qui estis maiores, ad eosdem labores non vaditis, collectaeque pecuniae maiorem partem inter se dividitis. Cui iniquitati ac damno colonorum nostrorum ac nostro occurrentes: ordinamus, mandamusque strictissime, ut imposterum nequaquam audeatis sibiipsis has contributiones imponere, si nos eas non imponimus. Utque inter vos observetur aequalitas, neve inferiores a superioribus pro vilioribus habeantur: volumus et similiter mandamus, ut quum ad huiusmodi servitia

evocamini, per sortes communes, et aequales mittendos deligatis. Et sicut ex decreto publicarum constitutionum dominis tenemini inservire; ita quilibet sorte delectus ad labores, suis propriis utatur sumptibus, seque etiam propria redimat pecunia, si ipsemet ire aut noluerit, aut nequiverit. In arce autem quandocunque laborabitis, ordinavimus, ut vobis praebenda commoda quotidie detur; sic et defectum esus et potus non patiemini.

Ubi vero agitis de molitoribus sive de carpentariis vestris, (qui) missi sunt Posonium, ex commissione nostra pro fabricando equis nostris stabulo, petentes, ne imposterum ex Comitatu vestro ad labores in inferioribus locis descendere cogamini: bene iam vitiosissimos mores vestros didicimus. Miramurque, quod saepissime quoque a nobis summa lenitate moniti, ut cessaretis esse contumaces; adhuc tamen versipelle ingenium vestrum non mutatis. Servire nobis in privato non vultis; arci Wywariensi minus; robora conferre publico Regni commodo recusatis; si quid est reparandum in domo nostra propria subterfugitis; omnium rerum libertates exigitis; nec iam scimus discernere, vosne nostri sitis subditi, aut nos vestri. Jusseramus officiali nostro, ut quospiam ex carpentariis de vestri medio mitteret huc pro stabulo faciendo, nec id quidem gratis, sed pro convenienti mercede, quemadmodum et Turociensibus semper persolvimus omnes labores, quos nobis impenderunt. Eos et tarde misistis, et quum iam venerunt, finxerunt se rudes esse, nec tale scire opificium. Sic et ipsi domum remissi sunt, et equi nostri hyemant sine stabulo. Haec vestra latrocinia qualia sint, vosmet aperte videtis. Quum ad haec eosdem quoque carpen-

tarios vidimus et Cremniciae, et per omnia nobis vicina loca laborare, ac etiam istic. Ex quo cernitur manifeste, nobis eos nescire laborare, scire autem omnibus aliis.

Ne igitur diutius permittamus vos uti contra nos temeritate ac licentia; quid is idem officialis noster et vobiscum, et cum illis improbis carpentariis facere debeat, a nobis accepit in mandatis. Vobisque strictissime mandamus, ei pareatis et mutetis mores; quia iam insolentias vestras ferre nequimus.

Quod autem ubique tributa et telonia super vos accipiunt, patiuntur hoc et alii coloni nostri; sed ante diaetam hic defectus rectificari non potest. Quum igitur de hoc bene et nos meminimus, vos etiam ad illud tempus habete patientiam.

Ut praeterea iterum redeamus ad confirmationem nostrorum privilegiorum; quoniam in eo privilegio, quod confirmari urgetis, valde sunt pauca, et quia multa habetis alia, tam in legibus, et in libertatibus, quam etiam in consuetudinibus, aliaque servatis more vicinorum, alia vero iuxta leges publicas, et secundum Archiepiscoporum, qui ante nos fuerunt, indulta; cupientesque omnia ista cognoscere, et in unum comportare, et sic quieti vestrae consulere: committimus vobis, ut omnia eiusmodi curetis, quanto celerius poteritis, in unum colligere, et nobis praesentare, suoque tempore dabimus operam, ut tale vobis componamus privilegium, quo et Judicia vestra melius tractabuntur, et alia quoque habebitis commodiora, quam hactenus habuistis, observantes usus quosdam ad libitum, nec scriptos, nec authenticos. Istaque causa a particularium supersedebimus (confirmatione).

In causa colonorum de Nagy-Locha quod atti-

net; hoc triduo, Deo volente, ascendemus Tyrnaviam, et colloquuti cum Capitulo, statuemus de Judicio, vosque mox edocebimus, quomodo et quando debebit fieri.

Appellationis quoque Stephani Barthos et Thomae Cherny ratione habita; commisimus officiali nostro, ut coram Egregio domino Vicecomite, et aliquibus dominis nobilibus, id appellationis in persona nostra revideant, et secundum Deum judicent, et sententiam ferant; sic ut imposterum cesset haec con troversia.

De causa quoque judicis Kozonensis hoc sentimus; nimirum ut, quoniam huiusmodi controversiae tam veteres, et quae transierunt ter et quater in praesciptionem, neque nitantur litteralibus instrumentis, neque legitimis uti possunt iuramentis; ideo reus, et possidens in pace relinquatur, si actor deficit in his, quae praemisimus. Memineritisque, ut huiusmodi lites antiquas suscitari non permittatis, quae carebunt scriptis juribus, et legitimis juramentis tueri non poterunt. Et bene valete. Posonii 22. Novembris 1571.

CXLIX.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Imperatoriam Maiestatem.

Binis Sacratissimae Imperatoriae Maiestatis Vestrae litteris monitus, ut Eandem humiliter informarem, quid stipendii vel salarii datur annuatim in arce Wywar custodi munitionum et notario structurarum; serius respondeo, quum ego quoque a praefectis meis serius sum edoctus. Quam moram mihi Sacratissima Maiestas Vestra dignabitur clementer condonare. Antea autem, quum ea arx Eiusdem Maiestatis Vestrae sumptibus curabatur et fortificabatur, hoc utrumque officium duabus personis committebatur, quarum unicuique per mensem dabantur floreni Hungaricales novem et denarii sexaginta. Postea sublato e vivis notario structurarum memorato, devoluta iam eiusdem arcis cura in meas manus, solus Augustinus Lypter proxime mortuus munitiones custodivit, et suo peculiari dumtaxat salario servatus est. Tametsi pro utroque multum laboravit, sed alterum non est ei concessum; quum duo arcis eiusdem castellani utuntur officio sollicitandarum structurarum cogendorumque laboratorum ad prosequenda opera. Sumptus autem, qui fiunt ad eadem opera, annotat provisor, et eorum rationem exhibet Archiepiscopo. Cuius pecunia et custos munitionum, et castellani contentantur, Camera haudquaquam ad hanc rem molestata. 1571. nov. 23.

Quum itaque hac de causa non sit iam opus

notario structurarum in memorata arce Wywar, quo officio castellani, ut periti, gentem nostram exercere operibus multo melius, quam externus aliquis, sciant; sufficiet custodem tantummodo munitionum servare eo salario, quo et Augustinus Lypter servatus est. Nisi quid aliud Sacratissima Imperatoria Maiestas Vestra novo addi iubebit. Tametsi huiusmodi salaria non essent nimis exaugenda, quum mihi sumptuum plurimae et vix sustentandae causae incumbant. Alioqui sic transigatur cum isto bono viro Adamo Smidhofer, ut Maiestati Vestrae Sacratissimae melius videbitur; clementerque mandabit, ut ad me mittatur, quo quamprimum officio suo praeficiendum modis suis curem. Et Deus Optimus Maximus Sacratissimam Maiestatem Vestram diutissime sospitet atque felicitet. Posonii 23. Novembris 1571.

CL.

Unokaöcscsének Faustusnak Verancsics Antal.

Ad Faustum nepotem.

1571. nov. 23. Quotquot hactenus ad me dedisti litteras Venetiis, omnes accepi. Vetula cum Casimiro fratre tuo, si charta ludere iam desierit, quo studio hic non quaeritur panis, neque acquiritur, et cum Joanne Paulo, primo vere Aeno et Danubio venire poterit; subsidium ambabus istis familiis ad kalendas Januarii mittam. Sed non ad explendos humores tuos, qui de-

nuo ex Hungaro Hungarus es factus. Nollem te his levitatibus agitari. De negotio laurae, quid mater tua sentiat, nondum me certiorem fecisti. Nec displicet franci responsio, si femina iuvenis fortiter, ut profitetur, viduitatem servabit, nec deseret filios donec adoleverint. Alioqui curam eius habere ne ego quoque negligam. Sed interim honoris domus nostrae sollicitus, feci de his mentionem. Si tamen constantiam suam, ut promittit, sic etiam nobis tuebitur, salva sunt omnia, meque exonerabo tantae sollicitudninis non postrema parte. De statu autem istius utriusque familiae, quid mater tua sentit, ex interventu victoriae mari de Turcis obtentae, nescio, scireque optarem. Ceterum da operam, ut mittas mihi tres pectines huius generis, quale hitteris meis adiunxi; adverteque, ut nec maiores nec minores sint, neque etiam vel in densitatem astringantur, vel in raritatem explicentur. Reliquum est, salutes ambas cognatas meas, et totam familiam earum. Vale. Posonii 23. Novembris 1571.

CLI.

Wágy Ferencznek és Nagy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Franciscum Wagy et Joannem Nagy.

Violentias, direptiones, caedes, vulnerationes, et 1571. nov 24.
plerasque alias oppressiones, quas Magnificus dominus Simon Forgach Supremus Capitaneus per suos curat fieri in bonis nostris, intelleximus aeque a praefectis

nostris, ac a vobis, estque nobis cura, ut prospiciamus viis et modis opportunis, ne imposterum subditi nostri a quoppiam affligantur. Jamque haec omnia ad Maiestatem Caesaream detulimus. Vos quod par pari non reddidistis, prudenter fecistis; quum adhuc et leges, et justitiam, et Regem Regnum habet. Illud tantummodo committimus vobis, ut de his omnibus distinctam et authenticam cognitionem capiatis, vel per Vicecomitem, vel per Judicem Nobilium, in libellumque collatis omnibus, unam copiam ad nos quamprimum destinetis, alteram vero ad Comitatum deferatis, ut suo tempore nostrae quoque iniuriae damnaque cognoscantur, cum eiusdem Comitatus damnis atque iniuriis; postquam isti grassatores nos quoque cum eodem Comitatu aequaliter diripiant, expilant, verberant, vulnerant, interficiunt. Simul enim huiusmodi passi; merito debent et dolere, et expostulari simul. Sed bene haec omnia obite, et perficite; ne quid in medium producatis, quod probare non poteritis. Ut autem, ad nos scribendo, nomina quoque quorumdam attigistis, qui sese tam praeclare, tamque fortiter gesserunt in his contra nos perpetrandis; curetis, ut idipsum postea etiam faciatis, quum has querimonias tam ad Comitatum deferetis, quam in his, quae ad nos transmittetis. Etenim eos etiam ibi requiremus, ubi non vi, sed aequitate agetur. Diligenter itaque id mandati nostri exequamini. Et bene valete. Posonii 24. Novembris 1571.

CLII.

Nagy Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Nagy.

Quod iam vinorum quoque nostrorum, tam decimalium, quam nonalium, perceptionem absolvisti, placet. Et tametsi plura habituros nos sperabamus, Deo tamen sint et pro his habendae gratiae. Verum da operam, ut primo quoquo tempore confice integrum et distinctum regestrum, tam de frugibus omnis generis, quam etiam de vinis, seorsumque de nonali, et seorsum de decimali, ac demum de omnibus aliis obventionibus et emolumentis, quae istic per annum nobis provenire soleant. Illudque ad nos mittas cum aliquibus etiam pecuniis, quaecunque interim ad tuas manus pervenissent. Advigiles quoque, ut memorata vina ac fruges nostrae non corrumpantur. Nec quicquam de his omnibus facias ante, quam a nobis, quod fieri voluerimus, accipias. 1571. nov. 24.

Ceterum Maiestas Caesarea petit a nobis instantissime, ut per bona nostra disponamus Maiestati Suae vivos fasianos, perdices, et caesareas quas vocant aves. Committimus itaque tibi quam strictissime; ut cures, quo, quamprimum fieri poterit, habeamus de his avibus vivis copiam, quanto maiore haberi poterunt. Nec in eis comparandis ulli nostrae pecuniae parcas; etiamsi in colonos nostros erit eroganda. Caveasque omnino, ne hoc obaudias; nisi si nos magnopere contra te indignari volueris. Principis enim

petitioni nos nequaquam licet non obtemperare. Intende itaque in hanc curam, et in hoc studium omnem tuam et cogitationem, et industriam. Nec labori quoque parcas. Vale. Posonii 24. Novembris 1571.

CLIII.

Bornemisza Pál erdélyi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Locumtenentem.

1571. nov. 25. Nos hoc biduo movebimus, Deo volente, hinc, et Nitriam, quantum per faedatas luto vias poterimus, maturabimus; ducturi nobiscum Praepositum Felhewiensem propter assistentiam. Quo speramus etiam Reverendum dominum de Sagh affuturum. Et si actus nostri negotii prima dominica Adventus fieri non poterit, fiet secunda, aut in festo Divi Nicolai; nobisque ignoscat, si quietem Eius perturbamus. Publica cogit nos necessitas; alioqui curabimus, ut in minimo, quoad eius fieri poterit, minime molestetur. Ex bonis vero nostris iam dudum commisimus, ut officialis eo excurrat, et nostri curam gerat. Nova, si quae erunt, hodie expectantur; et quaecunque acceperimus, cum Reverendissima dominatione Vestra communicabimus, quum aderimus. Valeat optime et feliciter. Posonii 25. Novembris 1571.

CLIV.

Lindvay Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Lyndvensem.

Nos hoc biduo proficiscimur, Deo volente, Nitriam; et ibi triduo re nostra expedita, Tyrnaviam revertemur. Jam quo mittenda nobis erunt victualia, scis. Quaecunque autem fuerint Nitriae necessaria, curabit Pograny ex officio suo, commissione vero tua. Ad ea vero, quae dominus Supremus Capitaneus et sui agant in bonis nostris, quid respondeamus tibi? aut etiam quod consilium demus? nescimus. Quum nullas videamus leges, quae nos contra hos grassatores tueri possint, nisi Caesarea et Regia Maiestas defenderit. Tu itaque, qui omnium huc pertinentium peramplam habes peritiam, nos potius edoceas, et etiam agas, quod nobis expedire possit; nulla prorsus attentata vi, donec actioni nostrae genuinam formam reperiemus; interim iam Sua Maiestate de omnibus edocta. Usones autem advecti sunt huc quatuor; duosque iam amici nobis ademerunt. Habenda itaque cura est de aliis. Capitaneus vero noster diu iam foris moratur; nec scimus, quonam sit loco, quamque cito reversurus. Quum et arx securius agat praesente praefecto suo; et nos vellemus, ut iam tandem sese resolveret super negotio, quod est nobiscum illi. Vale. Posonii 25. Novembris 1571. 1571. nov. 25.

CLV.

Szent-Péter mezőváros lelkészének Verancsics Antal.

Ad parochum oppidi Zenthpéter.

1571. dec. 8. Illustris et Magnificus Comes Julius a Salmis petiit nos, ut proventus tuos ad parochiam tuam ex decimis nostris pertinentes tibi per decimatores nostros reddi curaremus. Quum et Illustri ac Magnifico domino Comiti libenter gratificemur, et aliena non omnino usurpamus, studentes diligenter, ut unicuique suum reddatur; verum quum Catholica Ecclesia, ut pia ac benigna mater, satis abundanter providerit, ne filii sui, ministri Dei, alimentis careant: nos etiam antistites eius, qui huiusmodi rerum procurationem gerimus, bene prospicere debemus, quibusnam huius generis eiusdem Ecclesiae peculium dilargiamur. Propterea videntes hoc nostro praesenti saeculo, complures Ecclesiarum pastores ac ministros variis erroribus dogmatum esse respersos, omnesque conari, ut Catholicae fructibus vescantur, doctrina non pascantur, neque cum illa sentiant, sed cum peregrinis fornicantur. Cui indignitati occurrere volentes: commisimus, ut huiusmodi redditus nonnisi Catholicis operariis, et in vineam Domini Sabbaoth legitime missis concedantur. Tu igitur quum sis ignotus nobis, nec plane scimus aliquid de professione tua: hortamur te in Domino, et si omnino sis ovicula gregis commissi nobis, etiam mandamus, ut ad nos quampri-

mum venias, et cognoscamus, num Illustris ac Magnifici domini Comitis patrocinium, nostrum vero favorem, et Ecclesiae Catholicae subsidia merearis. Vale. Tyrnaviae 8. Decembris 1571.

CLVI.

Zsámboki Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Sambucum.

Placuit nobis admodum sacrae nostrae classis 1571. dec. 13. tropheum, quod Imperatoriae Maiestati erexisti, pulcherrimo elogio tum prosaico, tum poetico, de profligata Turcica in sinu Corinthiaco. Sed heus tu! Quonam provectus es tam repente, ut ausus fueris ita hanc victoriam efferre, ut affirmes iam de Turcae actum esse imperio? Qui vel adhuc initio, quo ex Asia alienis navibus in Europam traiecerit, nec sciverit, quid sit carinis altum secare, utrique tum continenti potentissime imperabat. Nunc supra XII amplissimis et opulentissimis Regnis auctus; scire ex te cupio, num una clade deiici, prosterni, atque extingui possit, consideres. Nec alioqui parum est, tota classe fuisse spoliatum, exutumque et viris, et instrumentis navalibus. Verum si cetera expendas diligentius, quae supersunt illi, quum ad vires maritimas reparandas, tum ad terrestres commovendas, quae ipsi semper fuere genuinae et propriae; putasne tam cito collapsurum, quam nos tam diuturno iugo eius

pressi, et optamus, et ex desiderio, quo quietis ac securitatis tenemur, nobis pollicemur? Quod enim miseri volunt, hoc haud dubie facile credunt. Sed ne molestius de his disputem; haec sane ingens est victoria. Atque eo etiam amplior et augustior primum, quod Deus exercituum caelitus concordes nostros fecerit, qui iam diu concordiam ignoraverant; et deinde sic pro nobis pugnaverit, ut quicquid felicium eventuum hoc conflictu datum est nostrae classi, ut ei soli deferendum esse pronunciem. Neque scio, an unquam ille felicius dimicaverit, qui de se dixit: „Veni, vidi, vici.“ Rarum est enim, et vix etiam in omnibus historiis inventu facile, classem tam grandem, et iam a tot annis triumphantem, horis VIII debellatam et totam in potestatem fuisse redactam, ex summis eius ducibus nonnisi uno Occhali nuncupato, et quatuor vel quinque triremibus fuga servatis, reliqua tota tum militum, tum classiariorum turba partim caesa et mari obruta, partim vero capta, et XII ferme Christianorum millibus, qui in captivitatem agebantur, liberatis. Quo magis nobis iam enitendum est, ut hoc praesenti Divinae Maiestatis ac potentiae beneficio moniti meminerimus, non omnino nos in sempiternum Turcae esse traditos; sed ab eodem paterne castigari, ut ad eum convertamur, legem eius observemus, mandatis pareamus, et diligamus mutuo, demusque operam, ut eandem reconciliemus, ad Catholicam fidem reversi, et ecclesiis commentiis atque angularibus destitutis. Sic demum nos florebimus, et Jesus noster pugnabit pro nobis; quibus non certe reliquit gladium testamento, quod sibi Mahometes arrogavit; sed pacem, et cum unitate charitatem. Nec de his plura modo. Et ad novum hospitium quod attinet;

misi istuc Galassum meum, cui domum ostendes, eique si placuerit, mihi non displicebit. Novit enim in hoc, quicquid animi habere soleam. Stabo itaque eius iudicio. Neque ea illius stipe gravabor, de qua scripsisti mihi, modo domus arrideat, neque in ea desiderentur, quae superioribus meis attigeram. De mea valetudine si quaeris, bene habeo. Curo res Ecclesiae, clericorum ordinationes paro, festisque Natalicиis absolutis Posonium redibo, diemque ibidem Comitiorum expectabo, iam tandem Nitriae secunda huius sacro pallio insignitus, donatusque Archiepiscopali plenitudine. Si tamen interim et Strigonio potiemur, et hostes hinc etiam summovebimus, quorum iam petulantiam ut terra quoque Divina vis comprimere non gravetur, et oremus Altissimum et laetemur moderate de tam donis gratuitis, ut maiora in nos conferat. Et quos hostes tam fortiter nostra causa coepit frangere, in finem usque conterat. Vale. Tyrnaviae 13. Decembris 1571.

CLVII.

Ghyczy Györgynek Verancsics Antal.

Ad Georgium Gyczy.

Litteras tuas Francisco Tompae militi nostro ad nos datas, accepimus et intelleximus. Scitoque, quod Maiestas Caesarea, dominus noster clementissimus, aliud nobiscum super re militari non transegit, quam 1571. dec. 17.

ut, quandocunque Maiestas Sua per Commissarios suos lustrationem de militibus nostris clementer fieri voluerit; nobis neque admonitis fiat, suaeque benignissimae in hoc voluntati non aegre pareamus. Isti itaque praesentes domini Commissarii, si volunt lustrare nostros milites utriusque ordinis, nequaquam recuses, sed obedias: cures tamen, ut sicut et tu, et provisor noster semper nobis dicitis, nullum defectum esse in militibus nostris; ita nunc advigilate ambo, ut aliqua ex simili causa non arguamur. Quandoquidem et Pograny dixerit nobis, equites nostros tot in proxima lustratione fuisse numeratos, ut excesserint etiam ordinarium numerum. Quare confidimus, quod tu vel maxime consules existimationi vestrae; curabisque, ut quum iidem nostri milites in lustra prodibunt, ita sese instruant et appareant, ut nobis nihil opponi possit, vel ab aemulis nostris, vel a dominis Maiestatis Suae Commissariis.

Magnificus autem dominus Forgach melius faceret, si res suas curaret, in alienas sese non ingereret, neque iis molestus esset, qui et Suae Maiestati, et Regno bene servierunt ac serviunt, et imposterum etiam servient. Alioqui quicquid agat et loquatur, iam plane videmus, quantum nobis de eius erga nos benevolentia polliceri possimus. Ideo scias, quod Maiestas Caesarea neque nos, neque milites nostros illi subiecit sic, ut ipse contendit. Quod quum, Deo volente, una erimus, omnem transactionem nostram tibi ostendemus. In quantum autem hoc interim debeas illis dominis deferre, ex superioribus aliquot litteris nostris instructum te esse non dubitamus. Quos terminos te excedere nolumus, et suae dominationi tantum deferas, quantum ambo Supremo Maie-

statis Suae Capitaneo pro ratione et eius officii, et nostrae dignitatis debeamus. Privatum nostrum jus, dominium, honoremque, nemini subiicias.

Ceterum si perget molestius urgere, de quibus scribis diligentius, iuramentum tuum, per manus dominorum Commissariorum Maiestatis Caesareae nobis factum in accepta possessione arcis Wywar, eidem exponas; et videat demum, si Archiepiscopus Strigoniensis, et eius praesidium Wywariense, ab eodem Magnifico domino Forgach pendere debeat.

Verum his omissis, dabis operam, ut quantum fieri poterit, honorem et bona nostra tueri et protegere contendas, nobisque amicos potius, quam inimicos concilies. Et quicunque ad istas partes venient nomine Sacratissimae Maiestatis Imperatoriae, indigebuntque vel comitiva, vel quacunque re alia, citra ullam dilationem cures omnes iuvandos, commendandosque, et comitandos, quoad quaeppiam exigent pericula. Hoc enim et nostrum et tuum decet officium, fidesque utriusque postulat, qua ambo Sacratissimae Suae Imperatoriae Maiestati obligamur.

De mandato autem Caesareo super lustram quod scribis; bonum est huiusmodi mandata habere, caute tamen sunt expetenda. Quum tamen ita est transactio, ut libere, nobis etiam insciis, lustram fieri concedamus, non est super hoc contendendum; quum nos in eo sumus omni studio, ut in militibus nostris nullus unquam defectus committatur. Jungamur itaque ambo fideli et debito nostro officio in his omnibus, quae Principi nostro, et nostrae patriae, nostroque etiam honori debeamus. Aemuli vero atque inimici nostri rumpantur sua malitia; nos subiectioni, et obedientiae nostrae non desimus, laetique sinceritate nostra fruamur.

Ubi autem domum tuam per paucos dies causa nuptiarum cuiusdam tuae neptis dimitti postulas, id ita tibi concedimus, ut bene pervideas, ne quid interim a quoppiam sit periculo metuendum. Vellemusque, quod quum tu istinc absis, alii omnes ministri nostri praesentes sint, ne uno tempore plures absint. Vale. Tyrnaviae 17. Docembris 1571.

CLVIII.

Bornemisza Péternek Verancsics Antal.

Anthonius Verantius Archiepiscopus Strigoniensis Petro Abstemio Galgocensi haeretico.

1571. dec. 18. Occupatus cura imminentium festivitatum Natalis Domini respondere tibi et pro mea et pro tua satisfactione non potui. Est enim, de quibus per litteras colloquamur, si ea et me dare oporteat, quae petis, et te sic recipere, ut maiora etiam obtineas, si et ego rite dedero, et tu merito acceperis. Cupio enim sic hoc utrumque fieri, ut datum atque acceptum beneficium fructificet in Domino, amboque Sanctae Catholicae Matri Ecclesiae, quam Romanam et universalem Orbis Christiani nominamus, deferamus; ubera quoque eius uberrima non inviti agnoscamus; et sic demum non solum illius horreis, sed etiam torcularibus perfruamur. Vale. Tyrnaviae 18. Decembris 1571.

CLIX.

Pozsonyi tisztartójának Verancsics Antal.

Ad provisorem Posoniensem.

Magister Georgius Welichinus, Custos Ecclesiae nostrae conquestus est nobis gravissime de te; nimirum, quod eam quartam suam Districtus Sempte et Cheklez minus pro aequitate reddideris, suppressis pluribus pagis, ex quibus quartam suam non ei administraveris; nec passus sis hominem suum decimationi interesse. Quae quum laudari nequeunt, quum te maxime talem esse non deceat: vitato igitur communi et vulgarium hominum in his ingenio; scire te volumus, nolle nos, ut in similibus similes fratres nostri offendantur, quum ubi haec incidunt in quartis, paria incidunt etiam in decimis. Da itaque operam, ut eidem Custodi satisfacias, tuisque commodis iustioribus et honestioribus rationibus consulas. Vale. Tyrnaviae 20. Decembris 1571. 1571. dec. 20.

CLX.

Károly főherczegnek Verancsics Antal.

Ad Serenissimum Archiducem Carolum.

1571. dec. 2[illegible]. Quoniam convenit, ut Serenitas Vestra intelligat omnia, quaecunque successivis diebus contingunt in finitimis locis, et ea potissimum, ex quibus pericula aliqua metuuntur : propterea primis diebus mensis huius, quomodo praxis quaedam captivorum Wywariensium detecta sit, ex adiuncta scheda, quam ad me capitaneus meus misit, distincte et prolixius cognoscet. Singillatim enim omnes quaestioni subditi, torturis etiam dicere coacti sunt, quae et ipsi intra arcem per haec festa Natalitia patraturi, et extra Turcae Budenses, Pesthienses, Strigonienses, Albensesque cum pluribus aliis conaturi erant, si commentum eorum latuisset, et illis successisset.

Sed laudetur Deus, qui non est passus tantum tamque inopinatum casum ad effectum suum pervenire. Ego autem, ut inposterum sollicitudine periculi, quod ex eisdem captivis quotidie metuebatur, non laboremus : iam ternis litteris meis strictissime mandavi capitaneo meo, ut eos ad unum omnes educi faciat, nec deinceps vel unicus in ipsa arce teneatur; et praeterea nulli mercatus in ea admittantur, nulla quoque commercia tractentur, et misceantur, qui non sunt eius subditi; sed forius, et nonnihil etiam a vallo longius. Prohibito quoque per eam transitu omni generi et conditioni hominum; peculiaribus in-

super hominibus constitutis, qui in portis observent adeuntes, nec ignotos ante intromittant, quam admoneantur castellani, et per eos capitaneus.

Ad haec, ut hoc tempore glacierum non desit eidem arci custodia : iam et mandata Serenitatis Vestrae emisi, ut pro constitutione Regni publica immittantur ei suppetiae; et ego Posonium et Tyrnaviam homines destinavi, qui meo nomine ducentos vel trecentos pedites pixidarios conscribant, et Wywarium deducant; eodem et ego sine ulla mora profecturus, si me Serenitas Vestra clementer dimittere dignabitur. Quia nisi similibus provisionibus eorum praesentia, quorum interest, non affuerit : certe non ita rite et pro rei exigentia per vicarios publicis huiusmodi necessitatibus satisfit, et saepenumero incidit, quod desideretur; quum interim complura sint, quae me eo evocant. Et ubi plus servirem quam hic? — hoc praesertim tempore, quo in omnes horas ille finitimus locus exigit sui procurationem. Quae omnia Serenitati Vestrae humillime significare volui, ne quid impingeretur meo silentio. Ipsa tamen Serenitas Vestra clementer deliberet; et quicquid benigne mihi mandaverit, id obedienter et sufficienter faciam. In Nova Civitate Austriae 26. Decembris 1571.

Melléklet.

Nova ad Strigoniensem, per Capitaneum suum Wywariensem scripta.

Quod 12. die Decembris quidam Rascianus nomine Lazarus per Capitaneum Wywariensem e captivitate dimissus, fassus est ad fidem suam de aliis

Turcicis captivis, talem praxim inter sese esse subordinatam. Ut aliqui eorum, qui extra carcerem mittuntur, et foris versantur, funem inferant in carcerem, ex quo ipsi lychmen ignitum faciant, quod postea eorum unus, qui foris versaretur, imponat unius domus tecturae, quae ex straminibus est, hoc tamen taliter composito, ut si de mane funiculus ille ignitus subiiceretur, in serum succenderetur. Sed hoc, antequam experiri voluerint, Turcis finitimis ad scitum daturos se, diemque illis praefixuros esse.

Aliam praxim taliter Turcis denunciaverunt: quod si aquae conglacientur, coeperintque Wywarienses glacies secare, et aperire foraminibus; extunc Turcae oblongas scalas praeparent, sicque per siccum in arcem impetum facere poterunt.

19. Decembris quidam alii duo ex captivis, Elezodapassa et Memy dicti, confessi sunt per torturas, quod ad festa Natalitia Turcae Strigonienses, Budenses, Pesthienses, Vyssegradienses, Neugradienses et Albenses, equites simul et pedites magno numero convenirent, scalas, asseres, oblonga ligna, et instrumenta ignita secum adducerent, et arcem super glaciem pertentarent; quod tunc temporis aqua congelaretur, nec in latum glacies ipsae exciderentur, possentque in fossa arcis trans sectionem illam scalae ipsaé pertingere.

Alii quoque captivi complures examinati, confessi sunt hanc praxim iam pridem inter ipsos fuisse agitatam, et modo etiam ad Beghum Strigoniensem denunciatum esse: ut veniente gelido tempore, vel ad festum Nativitatis Domini, vel si tunc fieri non posset, post festum, tam Beghus, quam Passa Budensis, peditibus, equitibusque copiosis instructi eo veni-

rent. Et si ex eorum composito illo die aderint, pars peditum apud villam Nyarhyd versus molendinum traiiciat, aggredianturque subito propugnaculum illud, quod est a parte illius pagi Nyarhyd, iniiciantque in arcem instrumenta ignita. Ex alia vero parte inferiori, equites et pedites irruant contra propugnaculum Vdwardi. Siquidem, quum in eo tumulo sint casae peditum arcis et Capitanei eorum, poterunt immissis pilis ignitis casas illas incendere. Postea super sectionem glacierum scalas et asseres transponant, super quibus transire poterunt. Sicque tandem facto impetu, scalas ad vallum admoveant, et pertentent. Similiter et apud propugnaculum Leeky faciant. Intus vero pari modo captivi ignem suscitando laborabunt. Quod si hac via non succederet, extunc aggerem molendini, quod ad pagum Leek habetur, intersecare oportet, effluenteque aqua ex ipsa fossa, facilius infra arcem impressionem in eam facere poterunt.

Ad haec autem omnia tentanda Beghum quoque ipsum paratum esse, per quemdam captivum Haydar nunciavit reliquis captivis; hortatusque est eos, ut nihil contristarentur, sed expectarent modicum temporis, et esset illos eliberaturus.

Exhibitae Serenissimo domino Archiduci 26. Decembris 1571.

CLXI.

Az udvari kamarának Verancsics Antal.

Ad Cameram Aulicam.

1571. dec. 26. Annus est, quod laborem pro piseto, et pro quibusdam aliis, quae iam ex tot scriptis meis Magnificis dominationibus Vestris constant; nec adhuc ullam assequor expeditionem. Easdem itaque rogo, velint iam tandem id mearum rerum expedire, meque non remorari expectatione informationum tam longa; quum et de Zoliensis decimae pretio, et de piseti huius anni proventu semper sit in manu Earum non solum cognoscendi, sed etiam disponendi et constituendi. Tantummodo mandent Comiti Camerae Cremniciensis, ut mihi piseto cedat; quo et tempestive curam eius ineam, et possim tandem expeditius tot oneribus, quae mihi incumbunt, vacare. Nec enim me iam privata, sed certe publica commoda movent. Juvent itaque Magnificae dominationes Vestrae haec mea studia, et hos meos conatus; et declarent, quantopere faveant mihi. Quibus ego quoque nunquam gratificari desinam. In Nova Civitate 26. Decembris 1571.

CLXII.

Byudy Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem Bywdy.

Responsurus ad ea, de quibus nuper ad me Dominatio Vestra scripsit; non video causam, cur possit de me queri. Novit ipsamet et statum, et necessitatem, et pericula arcis Wywar; nec ignorat quoque, quantopere obligentur milites continuis diebus adesse personaliter illi, qui eius merentur stipendiis, et ex bonis eius fructus percipiunt. Dominatio Vestra Magnifica usa per aliquot annos his eius beneficiis, quantam ei operam praestiterit, non est in obscuro. Quia ne hospes quidem illam adierit per totum hoc tempus, quo sese militem eius nuncupaverit; quanto minus vel in ea resederit, vel custodiae ac defensioni eius vigilaverit. Ipsi itaque iudicandum relinquo, laeserimne Illam eo facto, quo Ipsa quoque in quosvis alios, etiam primae dignationis homines fuisset usa, si arci Wywar praefuisset, quemadmodum ego. Cui nunc etiam adeo mirae ab hostibus tenduntur insidiae, ut nesciam capere consilium, quomodo debeam conservationi ac defensioni eius prospicere. 1571. dec. 26.

Quoniam autem finitima loca non indigent absentibus praesidiariis, sed praesentibus; rogo non aegre ferat, si illi prospexerim, locum dominationis Vestrae alteri committendo. Qui nisi resederit, et exemplo vestro abesse voluerit, idem cum tali me facturum,

quod cum Ea feci, non dubitet; quoniam militibus, non civibus opus est finitimis locis.

Ubi autem queritur, quod absente Ea fecerim translationem huiusmodi; libere Illa quidem queritur, sed non iuste. Nam et monui Illam per litteras, ut veniat et resideat, ac etiam militis praesidiarii munus obeat. Sed si Ipsa voluit me dilationibus suis detinere, licuit et mihi fungi meo officio, et non deesse, quin praesidium Wywariense in suo numero, qui mihi est impositus, deesset. Scripsi autem Illi honestissime; nec in re alia, puto, eam offendi, quum attigi veritatem. De qua etiam proverbium est, quod odium pariat.

Ne autem ea etiam ex re me accuset, quod si Ipsa abfuit, eius tamen gregarii locum ordinis sui servaverunt; is Eius locus quomodo ante me servatus sit, nescio; prima tamen lustratione, quam Wywarij egi, equites Dominationis Vestrae non lustrarunt plures, quam quatuor. Si vero nec in hoc defectus incidisset, cum sola tamen Dominatione Vestra facta est conventio, non cum suis gregariis. Ideo Ipsamet tenebatur muneri suo satisfacere; ad quod quum Eam humanissime vocaverim, indigne nihil commisi, postquam non venit. Et quia vel ex Eius etiam testimonio apparet, quod decreverat eodem carere ordine causis non illegitimis; eo ego etiam excusatior esse debeo, quod finitimo tanti momenti loco, quo fere omnes reliquiae proteguntur, tempestive, coniecturis non falsis, cognito suo animo, prospexerim; Ea non offensa, nisi in tantum, in quantum passionibus suis credit et tribuit.

Esset autem mihi, quod possem dicere, etiam de communi aequitate, qua agit pro suis proventibus

anni proximi. Quam aequitatem si excutere volumus, ostendet, quod nec anno 70-o possitis iure petere, quia non eos persona vestra merueritis; et deberetis etiam annorum iam aliquot retroactorum restituere, si rem, non mecum, qui Dominationem Vestram semper amavi, sed cum aliquo alio, parum humanitatis obtinente haberetis. Sed haec facessant a me; dummodo Magnifica dominatio Vestra ad aequitatem accedat, et iam eo, quod hactenus ex servitute Wywariensi percepit, contentetur; imposterum ii locum Eius obeant, quibus sorte obtigerit, et Wywario in eventum omnis fortunae eam operam suam navabunt, quae non desiderabitur.

Francisco autem Thompae, contemplatione amicitiae Vestrae Dominationis assignavi ordinem sex equorum, et officium etiam trium villarum addidi; propterea, si quam contra eum actionem habeat, nequaquam ita partes eius contra Dominationem Vestram tuebor, ut justitiae desim. Quin potius curabo, ut stet juri, et eidem Dominationi Vestrae omnis aequitas administretur. Certa semper de meo erga se animo, ut de eius, qui sit Illi coniunctissimus; persuasa, quod in praesenti negotio nihil egerim privato commodo, sed certe publico; ne desit tutela arci, quae reliqua videtur nobis esse facta ad tuendum, quod iam de amisso Regno restat nobis. Et bene valeat. Ex Nova Civitate Austriae 26. Decembris 1571.

CLXIII.

Ghyczy Györgynek Verancsics Antal.

Ad Egregium Georgium Ghiczy Capitaneum Wywariensem.

1571. dec. 29. Exemimus mandatum ad Cameram Hungaricam, uti iubeat Selliensibus, et ad eos pertinentibus, ut quamprimum vos per haec glacierum tempora illos accerseritis, Wywarium iuxta eorum obligationem, cui ab ipso usque erectionis istius arcis tempore fuerunt obstricti, quanto plures poterunt, armati ascendant; et istic sint, donec periculi conditio exiget. Ego etiam iam Posonii et Tyrnaviae facio conscribi 200 pedites, quos similiter istuc deduci iussi; vos tantummodo sine mora mittite unum, qui eos in deducendo regat, quemadmodum aliis litteris meis mandavi. Nec desitis tutelae istius loci, etiamsi sella huc illuc deducamini, ubi opus erit; ut omnes praesidiarii, tam equites quam pedites, vigilantes sint ad evertendum omne periculum, quod nunc tempore glacierum metuitur.

Ut autem eo etiam tutius arx ista sese habeat, omnino faciatis istic educi omnes captivos, nec unicus in ea servetur, ad quoscunque pertinebunt. Neque cuiuspiam in hoc respectum habeatis; quia etiam Suae Serenitatis haec est voluntas et mandatum. Cui ostendimus omnia in scriptis, quae iidem captivi in perniciem tanti loci, et tot clarorum militum molie-

bantur. Eorumque omnes, quorum fuerint, ibi curam gerant, ubi melius poterunt. Quoniam privata utilitas non est respicienda, ubi publicum imminet periculum. Memineritis itaque sic hoc mandatum nostrum obire, ne possimus queri.

Gregorius Nagy, quod a nobis postulavit, habeat pronunc patientiam; et sit contentus his, quae hactenus habuit. Quam plures etiam sunt, qui a nobis expectant.

De domo Caspari Jakabhazy providete vos, quomodo poteritis, ut etiam ipse sit provisus. Speramusque eum talem futurum in servitio arcis istius, qualem et ipse exigat, et nos fore confidimus.

Joannes Baichy expectet, uti ante scripsi. Non erit nobis in postremis.

Paulo Racz, si istic est, exhibete has adiunctas litteras; si vero abest, eas ad illum mittite. Vult omnino aliquid, et quod non est exiguum; sed aperte non eloquitur. Scripsimus itaque ad eum, ut nos de voluntate sua clarius edoceat; omnia cum eo facturi, quae poterimus loco vestri nemini concesso.

Quod itaque reliquum est : curetis diligenter, ut quamprimum compleatur numerus militum amissorum; nec tardetis.

Lucas Balog, nescimus, an tuto nunc domum dimitti possit; quum si etiam abesset, advocandus hoc periculi tempore esset. Sed si verum est, quod uxori et fratri imminet periculum vitae, cognoscatis; et si sic fuerit, detis illi aliquot dies, videndi suos infirmos; sin minus, hortemini eum, ne sit tempore periculosorum rumorum absens. Id quod erit nobis

valde gratum; ipse quoque fungetur suo, quum diutius praesens erit. Hoc alioqui tamen vestro iudicio relinquimus. Et bene valete. Ex Nova Civitate die 29. Decembris 1571.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

A

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

ÁTNÉZETE.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, a brüsszeli országos
levéltárból és a burgundi könyvtárból. Összeszedte s lemásolta Hatvani
Mihály (Horváth Mihály). I. KÖT. 1441—1538. Pest 1857. XXI és
387. — II. KÖT. 1538—1553. Pest. VIII és 367 l. — III. KÖT. 1559—1608.
Pest 1859. VIII és 351 l. — IV. KÖT. 1608—1652. Pest 1859. VIII és 323 l.
I. Ferdinánd kir. hasonmásolt levelével. — *Monum. Diplom. I—IV. kötet.*

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, londoni könyv- és
levéltárakból. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. 1521—1717.
Pest 1859. VII és 312 l. — *Monum. Diplom. V. köt.*

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR (Fejér György Codex Diplomaticusának folytatása). Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I. KÖT. 1001—1235
és Függelékül: *Kritikai jegyzetek Fejér György „Codex Dipl. Hungariae
Ecclesiasticus et Civilis" czímű munkájának az árpádi korszakot illető részei
felett.* Pest 1860. XLII és 405 l. — II. KÖT. 1234—1260. és Függelékül:
Az Árpádkori Új Okmánytár és a kapcsolt országok okmányai. Pest 1861.
XIX. és 403. l. — III. KÖT. 1261—1272. s Függelékül: *Olaszhon levéltára
a magyar történelem szempontjából.* Pest 1862. XV és 363 l. — IV. KÖT.
1272—1290. Pest 1862. XX és 414 l. — V. KÖT. 1290—1301. és Függelékül: *Theiner Ágoston „Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram
illustrantia" czímű munkájáról.* Pest 1864. XXI és 330 l. — VI. KÖT. v. a
második folyam I. kötete: 890—1235. Pest 1867. XXXVI és 575 l. —
VII. KÖT. v. a második folyam II. kötete: 1235—1260. Pest, 1869.
XXVI és 603 l. — VIII. köt. vagy a második folyam III. kötete:
1261—1272. Pest 1870. XXII. és 479 l. — *Monum. Diplom. VI—XIII. köt.*

ALVINCZI PÉTER OKMÁNYTÁRA Erdély visszacsatolása felett
a m. királyi (?) folytatott alkudozások történetéhez 1685—88. Közzé teszi
Szilágyi Sándor. I. kötet. VI és 421 l. — II. köt. 338 és LVIII.
— *Monum. Diplom. XIV. XV. kötet.*

Ezen kötetek sorába fel vannak véve, s egymás után sajtó alá adatnak: az *Árpádkori Új Okmánytárnak* egyelőre még négy kötete: a *Milánói
M. Okmánytár*, két kötetben. *Beatrix királyné Levelestára*, két kötetben.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

SZERÉMI GYÖRGY, II. Lajos és János királyok házi káplánja
EMLÉKIRATA MAGYARORSZÁG ROMLÁSÁRÓL. 1484—1543. Közli
Wenzel Gusztáv. Pest 1857. XXXIV és 410 l. — *Monum. Script. I. köt.*

VERANCSICS ANTAL, m. kir. helytartó, esztergomi érsek ÖSSZES
MUNKÁI, közli Szalay László (1—7.) és Wenzel Gusztáv (8.)
I. KÖT. Történelmi dolgozatok deák nyelven. Pest 1857. XX. és 370 l. —
II. KÖT. Történelmi dolgozatok magyar nyelven, és Vegyesek. Pest 1857.
XV és 321 l. — III. KÖT. Első portai követség 1553—1554. Pest 1858.
XII és 463 l. — IV. KÖT. 1555—1557. Pest 1859. XI és V. 401 l. — V. KÖT.
Második portai követség 1567—1568. Pest 1860. VIII és 390 l. — VI. KÖT.
Vegyes Levelek 1539—1549. Pest 1860. VI és 373 l. — VII. KÖT. Vegyes

Levelek [illegible]—1659. Pest 1866. VI és 609 l. — VIII. KÖT. Vegyes Levelek 1660—1673. Pest 1866. XIV és 609 l. — IX. KÖT. Vegyes Levelek 1663—[illegible] Pest 1870. [illegible] — X. KÖT. Vegyes Levelek 1669—[illegible] [illegible] — *Monum. Script. II—VI. IX. [illegible] XIX. X[illegible]* XXI. kötet.

[illegible] ILLÉSHÁZY ISTVÁN [illegible] FÖLJEGYZÉSEI 1592—1603. ... GYERGYÓI MIKÓ FERENCZ HISTÓRIÁJA 1594—1613. BIRÓ SÁMUEL [illegible] ... Enyedi [illegible] 1603—1691 ... Közli K a z i n c z y Gábor. [illegible] *Monum. Script. VII. köt.*

ROZSNYAY DÁVID az utolsó török deák, TÖRTÉNETI MARADVÁNYAI, [illegible] ... Pest 1867. [illegible] 407 l. — *Monum. Script. VIII. köt.*

ALTORJAI B. APOR PÉTER MUNKÁI. Közli K a z i n c z y Gábor. Lusus Mundi. Synopsis mutationum notabiliorum [illegible] Transylvaniae, [illegible] Metamorphosis Transylvaniae [illegible] CSERÉI MIHÁLY Pálóczi és Megjegyzéseivel. Pest 1863. X és [illegible] l. — *Monum. Script. XI. köt.*

[illegible] JÁNOS MIHÁLY magyar kir. [illegible] HISTÓRIÁJA 1490—1552. A m. kir. egyetemi könyvtár eredeti kéziratáról, ... közli T o l d y F e r e n c z. I. KÖT. [illegible] ... Pest 1866. [illegible] — II. KÖT. [illegible] Pest 1867. IX és 407 l. — III. KÖT. 1561—[illegible] ... XIV—XX. könyveinek töredéke) 1571 ig, és Magyarok [illegible] ... — *Monum. Script. XII. XIII. XIV. köt.*

GHYMESI FORGÁCH FERENCZ nagyváradi püspök MAGYAR HISTÓRIÁJA 1540—1572. F o r g á c h S i m o n és I s t v á n f f i Miklós jegyzéseikkel és Forgách Ferencz kisebb irataival együtt. A m. Gondviselés ... közli M a j e r Fidél; előszóval T o l d y F e r e n c z e t. Pest 1866. LXXXVIII és 595 l. — *Monum. Script. XVI. köt.*

BÁRONYAI DECSI JÁNOS MAGYAR HISTÓRIÁJA 1592—1598. ... közli T o l d y F e r e n c z. Pest 1866. LXXX és 326 l. — *Monum. Script. XVII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1676—79 évekből. Közli T h a l y Kálmán. Pest 1866. XII és 403 l. — *Monum. Script. XVIII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1686. évből; [illegible] Levelezőkönyve 1694; Debrei Zsigmond Naplója 1686; Sándor Gáspár, Bay Mihály és András, meg Balogh László Naplóik 1694-ből. Közli T h a l y Kálmán. Pest 1868. 2 részben XXXII és 758 l. — *Monum. Script. XXIII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1693, 94. évekből. ... közli S z a b ó Károly. Pest 1863. VIII és 391 lap. — *Monum. Script. XV. köt.*

Sajtó alatt. KRITOBULOSZ, [illegible] II. Mohamed Élete, görögül és magyarul, 2 köt. Dethier Antal és Szabó Károlytól.

VERANCSICS ANTAL Összes Munkái Wenzeltől. XI. köt.

SZAMOSKÖZI ISTVÁN Történeti Maradványai, 2 köt. Toldy F.

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR, 12. kötet.

LONDONI MAGYAR OKMÁNYTÁR S i m o n y i Ernőtől. II. k.

TÖRTÉNELMI TÁR XV. XVI. kötet. Ipolyi ... Pálóczi.

Pest. Nyomatott az „Athenaeum" nyomd. [illegible]

